

ספר
עקדת
יצחק
המבואר

להחכם הקדמון רבי יצחק עראמה זי"ע א

מהדורת אלול

ספר
עקדת
יצחק
המבואר

להחכם הקדמון רבי יצחק עראמה זי"ע א

מהדורת אלול

מהדורת אלול

ספר

עקידת יצחק

למוהר"ר יצחק עראמה זי"ע"א

בראשית א

פרשת בראשית

מהדורת אלול

ספר

עקידת יצחק

למוהר"ר יצחק עראמה זי"ע"א

במדבר

בְּנֵה הַשָּׁעַר וְיָבֵא שְׁתַּתְּכִלִּית כָּל עוֹד שִׁיתַּעֲלֶה, וְתַעֲלוּ הַפְּעֻלוֹת הַמְּבִיאוֹת אֵלָיו וְיִהְיֶה בְּמוֹתוֹ בְּהַנְעֻתוֹ.

וְיִתְהַנֶּה מִהַפְּעֻלוֹת שֶׁיִּקְדְּמוּ אֵלָיו, אֲבָל בְּחִינַת הַתְּכִלִּית עִם מַה שֶּׁקֹּדֶם לוֹ, בְּחִינַת הַצּוּרָה עִם מַה שֶּׁהוּא הֵיכָלָהּ, כִּי עַל כֵּן שְׁמוֹ צִרְךָ וְדִיעָתוֹ לְהַשְׁגָּתוֹ כַּמְטָרָה לַחֵץ.

ביאור

טבעי שבהכרח יבא בזמנו המיועד. אלא דברי חז"ל הם מליצה, וליקוי המאורות אינו אלא ליקוי השכל, ועל דרך זה יתבאר העוונות שמנו חז"ל שהם מביאים לליקוי השכל. אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה, הכוונה להליכה אחר הכח המדמה, נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה, הוא ההתרשלות בלימודים, משכב זכור, הוא הימשך בשכלו נגד המוחש, ועל שני אחים שנשפך דמם כאחד, הכוונה שאינו זוכר ונתקלקלו אצלו כח השומר וכח הזוכר.

כמו כן פירש רבינו מאמר חז"ל נוסף המונה עוונות אחרים בהם לוקה החמה, כתבי פלסתר, ההולכים אחר כזבי הדמיון, מעידי עדות שקר, ההולכים נגד המוחש, מגדלי בהמה דקה, הם הלומדים ראיות אמיתיות אלא שאינם מדייקים בהם ובאים לטעות, קוצצי אילנות טובים, הם העוקרים יסודות התורה.

מבוא שְׁעָרִים בְּשֵׁם ה'

בְּנֵה הַשָּׁעַר וְיָבֵא שְׁתַּתְּכִלִּית כָּל עוֹד שִׁיתַּעֲלֶה, וְתַעֲלוּ הַפְּעֻלוֹת הַמְּבִיאוֹת אֵלָיו, וְיִהְיֶה בְּמוֹתוֹ בְּהַנְעֻתוֹ.

גודל חשיבות ידיעת התכלית

לְמַה שֶׁהָיָה [מפני] שֶׁכָּל מְלָאכָה וְכָל יִצְוֵה וְכָל מַעֲשֶׂה וְכָל בְּחִירָה, שֶׁהֵם כָּל פְּעוּלוֹת הָאָדָם, אֲמָנָם כּוֹלֵם אֵין יָפְנוּ אֶל הַטּוֹב הַנִּזְכָּק מִפְּאֵת [מצד] עוֹשֵׂיהֶם, ואין האדם עושה מעשה ללא שיועד מהו תכליתו, אלא את כל מעשיו עושה האדם כעבור תכלית, שהוא הטוב מבחינתו, וְגַם אִם אֲמָנָה [אמנם] אֵין נוֹכַל לוֹמַר שֶׁכָּל אִי זֶה תְּכִלָּתוֹ שֶׁיִּזְכָּק וְיִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ הָאָדָם, בהכרח יתחדש ויתנהג מהפעולות שֶׁיִּקְדְּמוּ אֵלָיו, אֲבָל מִכָּל מִקוֹם בְּחִינַת [יחס] הַתְּכִלָּתוֹ עִם מַה שֶּׁקֹּדֶם לוֹ, הוּא כְּבִחִינַת הַצּוּרָה עִם מַה שֶּׁהוּא הֵיכָלָהּ, כִּי - כִּיחַ הַצּוּרָה, מוֹל 'הַחֹמֶר', שֶׁהֵם דְּבוּקִים זֶה בָּזֶה מְאֹד, כִּי עַל כֵּן שְׁמוֹ הַחֲכָמִים וְהַפִּילֹסוֹפִים צִרְךָ וְדִיעָתוֹ שֶׁל הַתְּכִלִּית לְהַשְׁגָּתוֹ, כַּמְטָרָה לַחֵץ, וְכֵשֶׁם שֶׁלֵּאל לֹחַ הַמַּטְרָה

יְמֵה שֶׁהָיָה שֶׁכָּל מְלָאכָה וְכָל לְמוֹד וְכָל מַעֲשֶׂה וְכָל בְּחִירָה, אֲמָנָם יָפְנוּ אֶל הַטּוֹב הַנִּזְכָּק מִפְּאֵת עוֹשֵׂיהֶם, וְגַם אֲמָנָה לֹא כִּי זֶה תְּכִלָּתוֹ שֶׁיִּזְכָּק, וְיִתְחַדֵּשׁ

הקדמה:

חמת שכתובת הספר שלפנינו היא מלאכה קשה ויקרה מאוד, התחיל רבינו בביאור הענין שאמרו במשנה היו כל מעשיך לשם שמים, כשמתחילה יבאר רבינו ידיעת התכלית תביא את האדם לפעול כראוי. ומכאן נלמד ככל שהתכלית תהיה גבוהה כן ייעשו המעשים באופן ראוי. וזו אמנם המכוון תכליתו לשם שמים, מלבד שהוא נכלית הגבוהה ביותר, גם מובטח הוא שישג משאלתו. וף המבוא מסיים רבינו בפירוש הכתוב 'בפיך ובלבבך שותף' שמי שפיו ובלבבו שגור התכלית האמורה, הוא כן ישיגה, ובזאת בטוח הוא להתחיל ולגמור את הספר. ון הדברים יבאר רבינו כמה כתובים המפרשים את גודל מעלת העושים מעשיהם לשם שמים, ובכללם מאמר דוד 'את שמכיון שתכליתו של דוד הוא לשם שמים, ותכליתו של גלית לגבורה אנושית, לפיכך מובטח דוד בנצחונו. וזו מומד כיון בתהלים לדוד ה' אורי, שכולו מכוון כנגד המלחמה בגלית, ושגם שאר מלחמותיו אינם אלא לשם שמים.

שאמר דוד לבסוף 'שמע ה' קולי, אחר שהאריך בשבחו של מקום, הוא כסדר התפילה שתקנו אנשי כנסת הגדולה חילה יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל, ולכן מים פסוקי דמורה, ודברי דוד במזמור זה הם כנגד ות הברכות הראשונות של שמונה עשרה שהם פירוש 'הגדול הגיבור והנורא'.

המזמור ביקש דוד שיעלה ה' מערי שקר, והכוונה לדיעות ודמיונות הכוזב, שלא יילך אחר שכלו אלא זח הקודש ותהיה כל השגתו מאת ה'. והמליצה האמורה יי שקר, היא מה שכונו חז"ל כדבריהם על ליקוי המאורות

זה מאמרים אלו תמוהים, שהרי הליקוי אינו אלא ענין

מקורות וצינונים

דוד שיתעלה התכלית להיות יותר נכבד ויותר נעלה, ויהיה האדם בהנעתו, וישחוק לכל מונע, יען כי התכלית העליון הואו יישרהו ד יגיע עדי וכו'. ביורוי המידות. הוא מחשבת האדם בדברים רוחניים שאינם נוגעים לעולם מלאכה היא מחשבת האדם בדברים גשמיים

או אם יבא בעצמו דרך החבל אשר בידו, תהיה אצלו ההנצחה לשם נקלה מאד. אָמָנָם אֵם יִסְכָּלְהוּ, אִיךָ יִתְיַשֵּׁר נִגְדּוֹ.

חִיב מִזֶּה שֶׁבִּהְתְּחַלֵּף מִדְּרַגַּת הַתְּכִלִּית, תִּתְחַלֵּף לִפְיָהֶן מִדְּרַגַּת הַפְּעֻלוֹת הַקּוֹדְמוֹת אֵלֵיהֶן, כִּי בְּהִיּוֹת הַתְּכִלִּית בְּשִׁפְלַת הַמִּדְּרַגּוֹת הֵם יִרְדּוּ לְרַגְלָם, וּבִהְנִשְׁאֵם יִנְשְׂאוּ לְעֻמָּתָם.

עַל כֵּן הֵיטִיבּוּ אֲשֶׁר דִּבְּרוּ (לֹאטֵּס פ"ב מ"ב) כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם. בְּהַמְשָׁךְ מִזֶּה שְׁתִּי תוֹעֲלוֹת גְּדוּלוֹת. הָרָאוּשׁוֹן, כִּי בְּהִיּוֹת הַתְּכִלִּית נוֹרָא וְנִשְׁגָּב עַל כָּל הַתְּכִלִּיתוֹת, הַפְּעֻלוֹת הַמְּבִיאוֹת אֵלָיו גַּם הֵמָּה יַעֲלוּ עִמּוֹ.

ביאור

מקום ששם הוא רוצה להגיע, וראש השני של החבל יחזיק במקום אחר רחוק, ובאופן כזה אף שהחבל אשר בידו מיטלטל לימין או לשמאל, מכל מקום בטוח הוא שישג תכליתו, עד שאם ימשכו מצד הראש התקוע, או אם יבא בעצמו דרך החבל אשר בידו לראש החבל, בין כך ובין כך תהיה אצלו ההנצחה לשם נקלה מאד, ומחמת שראש החבל תקוע היטב במקומו, כך ידיעת התכלית התקועה היטב באדם, תגרוך בסופו של דבר את המעשה להיעשות. אָמָנָם אֵם יִסְכָּלְהוּ - יהיה סכל בידיעת התכלית, איך יתישר נגדו.

ככל שהתכלית גבוהה יותר, המעשים יתעלו יותר וחייב מזה גם כן שבהתחלף מדרגת התכליות - שכל שתשתנה רמת ידיעת התכלית תתחלף לפיהן מדרגת הפעולות הקודמות אליהן - כך ישתנו הפעולות שיעשו לצורכם, וככל שהתכלית תהיה גבוהה יותר כן יעשו המעשים כראוי יותר, כִּי בְּהִיּוֹת הַתְּכִלָּתוֹת בְּשִׁפְלַת הַמִּדְּרַגּוֹת הֵם - הַמַּעֲשִׂים יִרְדּוּ לְרַגְלָם - בגללם, וּבִהְנִשְׁאֵם יִנְשְׂאוּ לְעֻמָּתָם.

ענין 'כל מעשיך יהיו לשם שמים'

עַל כֵּן הֵיטִיבּוּ חז"ל אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בַּמִּשְׁנָה (אבות פ"ב מ"ב) כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם, בְּהַמְשָׁךְ מִזֶּה שְׁתִּי תוֹעֲלוֹת גְּדוּלוֹת. התועלת הראשון, כִּי בְּהִיּוֹת הַתְּכִלָּתוֹת לְשֵׁם שְׁמַיִם נוֹרָא וְנִשְׁגָּב עַל כָּל הַתְּכִלָּתוֹת, אֵם כֵּן הַפְּעֻלוֹת הַמְּבִיאוֹת אֵלָיו גַּם הֵמָּה יַעֲלוּ עִמּוֹ וְיַעֲשׂוּ בְּאֹפֶן מוֹשִׁלֵּם

וְנִה, כִּי כָּאֲשֶׁר הַצּוּרָה הַמְּשַׁכֵּלֶת תִּמְצָא וְתִכְיֶן הַדְּבָרִים הַנּוֹאֲתִים לְקַבְּלָתָהּ, וּמְצִיאוֹתָם הַפְּעֻלִּי יוֹצִיא הַצּוּרָה הַהִיא אֶל הַפֶּעַל, כֵּן צִיּוֹר הַתְּכִלִּית בְּלִבּ הַפּוֹעֵל יִזְמִין וְיִכְיֶן כָּל הַמַּעֲשִׂים הַמְּתִיחִסִּים לְהַנְעֻתוֹ, וּמְצִיאוֹתָם יוֹצִיאוּהוּ אֶל הַפֶּעַל.

כִּי אֶל הַתְּכִלִּית סָגְלָה נִפְלְאָה לְהַמְשִׁיךְ וּלְהִנְיִשִּׁיר אֵלָיו אֶת אֲשֶׁר יִקְסֶפֶהוּ. וְאֵם יִרְאֶה בְּתַחֲלָתוֹ מִפְּלִיג אוֹ נוֹטָה בְּהִנְיִשְׁרָתוֹ יִמִּין אוֹ שְׂמָאל, כָּאֲשֶׁר יִקְרָה לְמִי שֶׁיִּקְשֹׁר רֹאשׁ הַחֲבֵל בְּמִקוֹם הַחֲפִץ וְרֹאשׁ הַשְּׁנִי יִחְזִיק, עַד שֶׁאֵם יִמְשְׁכֶהוּ מִצַּד הָרֹאשׁ הַתְּקוּעַ,

לא יפגע החץ במקום המיועד, כן ללא ידיעת התכלית לא יעשו המעשים כראוי.

החומר והצורה דומים למעשה ולתכלית

וְנִה - דְּמִיּוֹן הַצּוּרָה וְהַחֹמֶר לְדְמִיּוֹן הַתְּכִלִּית וְהַמַּעֲשֶׂה, כִּי כְּמוֹ אֲשֶׁר הַצּוּרָה הַמְּשַׁכֵּלֶת תִּמְצָא וְתִכְיֶין הַדְּבָרִים הַנּוֹאֲתִים לְקַבְּלָתָהּ, וּמְצִיאוֹתָם הַפְּעֻלִּי יוֹצִיא הַצּוּרָה הַהִיא אֶל הַפֶּעַל, כְּלוֹמֵר, אִם אָדָם חָפֵץ לִיצוֹר דָּבָר מְסוּיִם (כְּמוֹ אֲרוֹן) הִרִי הַצּוּרָה' שֶׁל אוֹתוֹ דָּבָר [כְּאֲרוֹן לְאַחַר הַיְּבוֹנָתוֹ] נִמְצָאת בַּמַּחֲשַׁבְתּוֹ, וְהִיא גּוֹרֶמֶת לִיקַח אֶת הַחֹמֶר שֶׁל הַצּוּרָה [אֶת הָעֵצִים] וְלַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים רְאוּיִים עַד שֶׁתִּתְבַּעַצ הַצּוּרָה כְּפּוֹעֵל [לִבְנוֹת אֶת הָאֲרוֹן עַד שֶׁיֵּצֵא אֲרוֹן], כֵּן צִיּוֹר הַתְּכִלָּתוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר וְדָבָר בְּלִבּ הַפּוֹעֵל, יִזְמִין וְיִכְיֶין כָּל הַמַּעֲשִׂים הַמְּתִיחִסִּים לְהַנְעֻתוֹ, וְכִשְׁחוֹשֵׁב עַל הַתְּכִלִּית, מַחֲשֶׁבֶה זֶה תִּבְיֵא אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת אֶת הַמַּעֲשִׂים הָרְאוּיִים לְאוֹתָהּ תְּכִלִּית, וּמְצִיאוֹתָם שֶׁל הַמַּעֲשִׂים יוֹצִיאוּהוּ אֶת הַתְּכִלִּית אֶל הַפֶּעַל.

על ידי ידיעת התכלית יצליח במעשיו

כִּי אֶל יִדְעֵת הַתְּכִלָּתוֹ יֵשׁ כְּנִגְלָה נִפְלְאָה לְהַמְשִׁיךְ וּלְהִנְיִשִּׁיר אֵלָיו אֶת אֲשֶׁר יִקְסֶפֶהוּ הָאָדָם, כִּי אוֹתָהּ יִדְעֵה תִּגְרוֹם לְמַעֲשִׂיו לְהִיעֲשׂוֹת כְּרָאוּי, וְאֵם [וְאֶף עַל פִּי] שִׁנְרָאָה בְּתַחֲלָתוֹ מִפְּלִיג [מִתְרַחֵק] אוֹ נוֹטָה בְּהִנְיִשְׁרָתוֹ שֶׁל הַמַּעֲשֶׂה לִיִּמִין אוֹ לְשִׁמָּאל וְלֹא לְמִקוֹם הָרָאוּי, אֲמָנָם כְּסוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר יִדְעֵת הַתְּכִלִּית תִּיַּשֵּׁר אֶת הַמַּעֲשֶׂה כְּרָאוּי. וּבְכָאֲשֶׁר יִקְרָה לְמִי שֶׁיִּקְשֹׁר רֹאשׁ הַחֲבֵל בְּמִקוֹם הַחֲפִץ, לְמִקוֹם הַתְּכִלִּית, לְאוֹתוֹ

נעשה חלק מהחומר סוס חלק חמור, וחלק אדם, והחומר הוא הדבר הבסיסי שיש בכל נברא, וכמו למשל גם בארון שנוצר מעצים, העצים הם החומר, ולאחר שנעשה הארון הרי התמונה בו 'צורה', ואם יתפרק הארון, הרי הלכה צורתו ונשאר החומר לבדו.

ו. כמו שאם ישיג האדם בשכלו לעשות איזה דבר מלאכותי, תנה הצורה

מקורות וצינונים

יבנה האדם בית לשבתו יעשה קורותיו ארוים, כי לצורה זאת יהיה גם הע חומר נאות לקבלתה, באופן כי תמיד הצורה המושכלת תמציא ותכין חומר נאותים לקבלתה, ואחר כך על ידי המצאת והכנות החומרים בפועל, תצא הצורה מן הכח אל הפועל וכו'. ביורוי המידות. ו. אפילו דברים שאינם חפצים, ולא שייך בהם חומר וצורה, כמו למשל שרץ

ביאור

מקורות וציורים

יד. עפ"י בירורי המדות.

הקנינית אבל לא השלימות הטבעית, כי יתכן למות וזמנאות על חבירו הצדיק שלא נולד במידת

בִּיאוֹר

ביאור הכתוב על הדרך האמור

הוא הנסחון על השגת התכלית
אמר יצחקו בן - שצור קודם גמר כוחם,
כח חדש' כי אם כך ורואי לא יקבע מהם השגת
לצרכות לאות וקצף אשר ישיגו בשום (באווה)
כוחם לא יגמר לעולם, ובדואי ישיגו תכליתם.
ותועלת השגית, שהוא וזה

הענין עצמו, הוא מה שבין המשורר [דוד המלך] באמר

לפי שמכין כל פעולותיו אחד שבה למקדש בעבור שם ה' תכלית) כִּי קָצַרְתִּי לִשְׁמֵהּ ה' בְּרַכְוָהּ כֵּן, כִּי הַשֵּׁם קִצְרָתָהּ שְׁמִי הַמְעֻלָּה שֶׁמֶן קָדֹם שֶׁאֵין לוֹ, וְשִׁיחָהּ

מפגשות - שמעויהם יהיו יקרים ומפוארים ויעשו
זרואי ביותר, על כך אמר הנביא כדלהלן, ותחילה

מבוא שְׁעָרִים בְּשָׁמַיָא
תַּחְנִי, וַיִּמְיֹנוּ תַּחֲבָקְנִי, יַחְזִיק בְּיָדִי וְלֹא יִרְפֵּנִי, יִדְרִיכֵנִי בְּאִמְתּוֹ וַיִּלְמְדֵנִי, וְאֵל תְּדַרְיוּ חֹדֶר בְּחֹדֶר וַיִּבְיֵאנִי, וְאֵל אֶקְשֶׁל לִמֹּר דָּבָר שְׁלֹא קָרְצוּנוּ וְשְׁלֹא קָדַעַת הַחֲכָמִים הַקָּאֲמָתִים הַבָּאִים בְּסוּדוֹ, וַיְהִינָה עִם פִּי בַּעַת דְּבִבְרִי, וְעַם יְדֵי בַּעַת מַעֲדִי, כִּי אֵלִיו יִתְבָּרַךְ כָּל מַעֲנִי, וְלֹא נִשְׁאַתִּי לְבִי וְעֵינִי, מִתַּחֲלַת הַמַּעֲשֶׂה עַד סוֹף עֲנִינִי, וְזֶה הַחֲלִי לַעֲשׂוֹת בְּשֵׁם אֲדֹנָי.

פִּתְחוּ שְׁעָרִים וַיָּבֹא גֹי צָדִיק שְׁמֵר אֱמֻנִים.
שְׂאוּ שְׁעָרִים רֵאשִׁיכֶם וְשֹׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַקְּבוּד.
כִּי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַקְּבוּד וְזֶה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַקְּבוּד סֶלָה.

ביאורים

תַּחְנִי, וַיִּמְיֹנוּ תַּחֲבָקְנִי, יַחְזִיק בְּיָדִי וְלֹא יִרְפֵּנִי, יִדְרִיכֵנִי בְּאִמְתּוֹ וַיִּלְמְדֵנִי, וְאֵל תְּדַרְיוּ חֹדֶר בְּחֹדֶר וַיִּבְיֵאנִי, וְאֵל אֶקְשֶׁל לִמֹּר דָּבָר שְׁלֹא קָרְצוּנוּ וְשְׁלֹא קָדַעַת הַחֲכָמִים הַקָּאֲמָתִים הַבָּאִים בְּסוּדוֹ, וַיְהִינָה עִם פִּי בַּעַת דְּבִבְרִי, וְעַם יְדֵי בַּעַת מַעֲדִי, כִּי אֵלִיו יִתְבָּרַךְ כָּל מַעֲנִי, וְלֹא נִשְׁאַתִּי לְבִי וְעֵינִי, מִתַּחֲלַת הַמַּעֲשֶׂה עַד סוֹף עֲנִינִי, וְזֶה הַחֲלִי לַעֲשׂוֹת בְּשֵׁם אֲדֹנָי.

פִּתְחוּ שְׁעָרִים וַיָּבֹא גֹי צָדִיק שְׁמֵר אֱמֻנִים.

שְׂאוּ שְׁעָרִים רֵאשִׁיכֶם וְשֹׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַקְּבוּד.

כִּי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַקְּבוּד וְזֶה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַקְּבוּד סֶלָה.

מקורות וצינונים

לומר מבוא שְׁעָרִים בְּשָׁמַיָא, שהוא מבוא כולל שני גמלים, ואלה הגמלים מודיעים לנו, כי הוא בא אל המעשה הזה בשם ה', כי כאשר תהיה מונחתי אל השם יתברך בכל מעשיו, וזכיר את שמו תמיד בפתיח דבריו, וטובה לשמו תמיד על אשר הוא הנותן לנו כל לעשות חיל, כנגד המונעים האלה שהם כבידות המלאכה בכמותה, ועומק מושגה באיכותה, הנה או וכו', ע"כ.

פְּרִשְׁת בְּרֵאשִׁית

שְׁעַר רֵאשׁוֹן

פרק א

יִבְאָר כִּי עֲמִידַת הַמִּצִּיאוֹת בְּסִבּוֹתָיו הַטְּבָעִיּוֹת, הִכְרִיחַ לְהַפְרֵת הַסִּפָּה הָרֵאשׁוֹנָה יִתְעַלָּה.

בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹהִים (פסוק 6).

בְּמִדְרָשׁ (כ"ד 6 יט) 'וְעֲנִיתָךְ תִּרְבֵּנִי' (תהלים יט לו), שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר, מֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם תִּתְחַלֵּה מִזְכִּיר אֵת

ביאור

פרשת בראשית
שער א

הַקְּדֻמָּה: הַדֶּרֶךְ הַיַּחֲדָה שֶׁבָּה יִכּוֹל הָאָדָם לַעֲלוֹת בְּמַעֲלוֹת הַחֲכָמָה, הִיא עַל יְדֵי הַבִּנְת פְּרִטֵי הַמִּצִּיאוֹת הַגִּשְׁמִיּוֹת שֶׁל הַבְּרִיאָה, עַל כֻּלָּ תְּכוּנֹתֶיהֶם וְגוֹרְמֵיהֶם. וְכַשִּׁיכִיל לַהֲבִינִים עַל בּוֹרִיִּים יִכּוֹל לַעֲלוֹת אֶל מַדְרָגָה נְעִלִית יוֹתֵר בַּחֲכָמָה, וּמִמֶּנָּה לַמַּדְרָגָה עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר, וְכֵן הָלָא, עַד שִׁיכִיר בַּחֲכָמָתוֹ אֶת סִיבַת כָּל הַסִּבּוֹת הוּא הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא. אֵךְ כִּישִׁיחַסֵּר לָאָדָם שֶׁלֵּב אַחַד מִן הַחֲכָמָה, לֹא יִכּוֹל לַעֲלוֹת בַּמַּדְרָגוֹת הַחֲכָמָה. אוֹלַם מֵאַחֵר וַיֵּשׁ דְּבָרִים הַנְּעִלִים מִשְׁכָּל אָנוּשׁ, הִיוּ מִן הַפִּילוֹסוֹפִים הַקְּדֻמוֹנִים שֶׁלֹּא הִצְלִיחוּ לְהַשְׁכִּיל זֹאת, וְעַל כֵּן כִּפְרוּ בַּעֲיָקָר, וְטַעֲנוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם נִבְרָא בְּמַקְרָה.

כַּנִּגּוּם קָם הַחֲכָם אֲרִיסְטוֹ, וְהוֹכִיחַ בְּשִׁלְשׁ רְאוּיֹת כְּרוּרוֹת שֶׁלֹּא יִתְכַּן שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא מַקְרִית. אוֹלַם גַּם הוּא טָעָה, שֶׁסִּבֵּר שֶׁהָעוֹלָם הוּא קִדְמוֹן וְלֹא מַחְדוּשׁ. וְכַנִּגּוּדוֹ קָם הַרַמְבַּ"ם וְהוֹכִיחַ שֶׁהָעוֹלָם הוּא מַחְדוּשׁ וְנִבְרָא יֵשׁ מֵאֵין. עַל יְסוּד שֶׁלֵּשׁ הַהוֹכָחוֹת הָאֵמוּנוֹת מִפְּרֵשׁ רַבִּינוּ אֶת הַמְזֻמּוֹר 'בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת ה'', שֶׁבוּ מְרוּמוֹת כָּל הוֹכָחוֹת אֵלּוּ, וְכֵן יִבְאָר אֶת דְּבָרֵי אֵיבֹב עַל דֶּרֶךְ זֶה. בַּהֲמַשֵּׁךְ הַשְּׁעַר מִבְּאֵר רַבִּינוּ שְׁחִידוּשׁ הָעוֹלָם אֵינוֹ סוֹתֵר אֶת שְׁלִימוֹת ה', וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁשְׁלִימוֹת בַּעַל הַקִּנּוּן הַשֵּׁלֶם אֵינָה מוֹשַׁפְּעַת מִפְּעוּלוֹתָיו. עוֹד יִבְאֹר שֶׁהַסִּבָּה הַמוֹנְעַת מֵהֵאָדָם מֵהִתְבּוֹנֵן בְּמַעֲשֵׂי הַבְּרִיאָה וּמֵהֵן לִבּוֹא לִידֵי הַכֶּרֶת הָאִמְתּוּת הִיא תְּאוֹרוֹתָ לְגִשְׁמִיּוֹת, כְּעוֹלָה מִדְּבָרֵי הַמְזֻמּוֹר 'לֹה' הָאָרֶץ וּמִלּוּאָה', וְכִמוּ שֶׁמַּעֲנִינוּ בַּאֲבֵרָהּ אֲבִינוּ שׁוֹכָה לְהַכֶּרֶת הַבּוֹרָא מִכָּה תוֹם לִבּוֹ וּמוֹאֶסוֹ בַּחֲמוּדוֹת הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי. לְאוֹר זֹאת יִתְבְּאָרוּ דְּבָרֵי הַמַּדְרֵשׁ, בְּטַעַם מַה שֶּׁבִּשְׁנוֹנָה מִכָּל מַלְכִּי בִּשְׁר וְדָם הוֹכִירָה הַתּוֹרָה בַּתְּחִילָה אֶת מַעֲשֵׂי ה' יִתְבָּרַךְ וְרַק לְאַחֵר מִכָּן אֶת שְׁמוֹ, כִּי הַדֶּרֶךְ הַיַּחֲדָה לְהַשְׁגַּת שְׁמוֹ הִיא מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו.

לְאַחֵר מִכָּן מִבְּאֵר רַבִּינוּ שֶׁאֵף שֶׁהַתּוֹרָה נִעְלָה בַּמַּדְרָגָה יוֹתֵר מִן הָאָדָם, מִכָּל מָקוֹם אֵין בִּכֵּךְ סְתִירָה לִזֶּה שֶׁתְּחִלָּתָהּ הִיא

אַחֵר כֵּךְ מֵיִשֵּׁב רַבִּינוּ אֶת תְּמִיחַת הַמַּדְרֵשׁ בְּטַעַם פְּתִיחַת הַתּוֹרָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, שֶׁכֵּן עַל יְדֵי נִתֵן לְהַגִּיעַ לְסִיכּוֹת הַנִּבְרָאִים וְלַעֲלוֹת בְּמַעֲלָה סוֹלֵם הַסִּיכּוֹת, עַד לְסִיכַת הַסִּיכּוֹת הָעֲלִיוֹנָה בְּיוֹתֵר, שֶׁהוּא הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ. עוֹד יִבְאֹר שֶׁטַעַם מִיַּעוֹס דִּיבּוּרֵי הַתּוֹרָה בַּחֲכָמּוֹת הַפִּילוֹסוֹפִיָּה הִיא מִשּׁוּם רּוּמּוֹמוֹתָהּ עֲלֶיהָ, כִּי כָּל הַחֲכָמּוֹת הֵן כַּחוֹמֵר וְצוּרָה שֶׁל הַדְּבָר לַעֲוֹמַת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא תְּחִלָּיתוֹ, וְהוֹכִירָה אוֹתָן הַתּוֹרָה כַּהֲנַחָה מוֹסַכְמָת, וְלֹא עֲשֵׂתָה עֵיקַר וְעֵינִן אֵלֹא אֶת תְּחִלָּתֵי הַדְּבָרִים, כַּמְבּוֹאֵר מִפְּרִשְׁת עֲשִׂיית הַמְּנוּרָה וְהַקְּמַת הַמַּשְׁכָּן.

לְאַחֵר מִכָּן חוֹזֵר רַבִּינוּ לְשַׁלִּיל דַּעַת אֲרִיסְטוֹ בְּדָבָר קְדֻמוֹנִיּוֹת הָעוֹלָם וְהַכְּרִיחוֹתוֹ, שֶׁכֵּן לֹא תִּתְכַּן יִרְאֵת ה' אֵלֹא עַל יְסוּד הַהֲנַחָה שֶׁהִכָּל נַעֲשֶׂה בְּרִצּוֹנוֹ, וְשׁוּם מִצִּיאוֹת אֵינָה הַכְּרִחִית מַצֵּד עֲצָמָה, אֵלֹא רַק מַצֵּד רִצּוֹנוֹ בְּקִיּוּמָה.

בְּסוֹף הַשְּׁעַר מִבְּאֵר שֶׁהַתּוֹרָה שׁוֹלֶטָה עַל כָּל הַבְּרִיאָה, מִשּׁוּם שֶׁעַל פִּיה בְּרָא ה' אֶת הָעוֹלָם. וּמִשּׁוּם כֵּן הָעוֹלָם וְהַתּוֹרָה קְשׁוּרִים זֶה בְּזֶה. וְכַשֵּׁם שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא כְּכוּנוֹת מְכוּיָן וְלֹא בְּמַקְרָה, כַּמּוֹכָח מִשִּׁלְשׁ טַעֲנוֹת אֲרִיסְטוֹ הַמוֹבָאוֹת בַּתְּחִילַת הַשְּׁעַר, כַּמּוּ כֵּן בַּהֲכָרַח שֶׁגַם לְכָל מִצְוּוֹת הַתּוֹרָה יֵשׁ סִיכָה, וְלֹא כַּדַּעַת הָאוֹמְרִים שֶׁאֵין בָּהֶן טַעַם עֲצִמִּי וְנִיתְּנוּ בְּדֶרֶךְ מַקְרָה מִשּׁוּם רִצּוֹן ה'. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יִבְאֹר דְּבָרֵי מֹשֶׁה אֵל יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ, שֶׁבָּהֶם מְרוּמוֹת שֶׁלֵּשׁ טַעֲנוֹת אֵלּוּ. הַשְּׁעַר נִתְּחַם כַּחֲלָל בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ שֶׁנִּקְרָא 'נְעִילַת הַשְּׁעַר', הַמְּבַסֵּס וּמַקְשֵׁר אֶת כָּל הַמְּבּוֹאֵר בְּשַׁעַר זֶה, וּמֵאַרְיָן בְּבִיאּוֹר הַמְּזֻמּוֹר 'הַשְּׁמִיִּם מִסְפָּרִים כְּכּוֹד אֵל'.

בְּשַׁעַר זֶה יִבְאָר, כִּי הַבִּנְת אֹפֵן עֲמִידַת כָּל הַמִּצִּיאוֹת בְּסִבּוֹתָיו הַטְּבָעִיּוֹת עַל פִּי חוֹקֵי הַטְּבַע הַמְּסַבֵּכִים אוֹתָהּ, הִיא תְּנָאִי הִכְרִיחַ לְהַפְרֵת הַסִּפָּה הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁלֹּא שֶׁהוּא הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלָּה.

בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹהִים (פסוק א).

שְׁנִינוּ בְּמִדְרָשׁ (כ"ד א יב), נִאֲמַר בְּכָתוּב (שְׁמוּאֵל ב' כב לו, תהל יח לו) 'וְעֲנִיתָךְ תִּרְבֵּנִי'. שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר, דָּר וְיָל מֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם שֶׁתְּחַלֵּה הוּא מִזְכִּיר אֵת עַזְ

אמנות הקודם באמת מבארת ליודעתה, ולא נעלמה מעיני מבקשיה, הלא היא הנותנת סבה מחיבת לכל חכמה עינית חקירת סבות דרושה, אשר לצורך זה החוקרים בעצם השתמלות עינם דברו בהתחלות הנמצאות השבעיות, גם כדרך להם היות סוג הסבות המקימות והנותנות אמנות מהותם במה שיושבבו לשאלת מה, וממה, ומפי למה, במספר הארבעה המפרסמות הפילוסופים.

ארבע סיבות המציאות, מה ממה ממני ולמה

אמרת הענין שנחבאר בדבור הקודם, שעל ידי הכות
חכמת הבריא על מכונה יבוא האדם לידעת
הבורא, באמת מבראת וברורה היא ליודעתה של החכמה,
ולא נעלמה הכרה זו מעיני מבקשיה. כי הלא השכלת
מציאות הבריא היא הנותנת סבה קשקשת ומקרימה
לכל חכמה עיונית [-רוחנית] כאשר היא, ורק על ידי
תוכל החכמה להעמיק בחקירת סבות דרושית העליונות.
אשר על כן, צריך זה של השגת החכמה העיונית,
החוקרים בחכמה העיונית בעצמם [-בהתחזקות] השתדלות
עיונית, דבר רבות בהתחזקות הנמצאות הטבעיות -
בסיבות ובגורמים של הבריא והמציאות הטבעית, וגם
גדרו להם החוקרים היות סוג הסבות המקימות
והנותנות אמות מהותם - שעיקרי הסיבות המעמידות
ומקיימות את כל הנבראים, שעל ידן נוכל לדעת את
אמיתות הגדרת מהותם, יושגו להם במה שיושבו
[-שישבו] לשאלת ה'מה' - מה היא צורתו הגשמית או
הרוחנית של כל נברא, ו'מקמה' עשוי החומר שלו, ו'מצי'
- על ידי מה הוא נעשה ומי הוא פועלו ו'למה' הוא
נעשה, כלומר, מהי תכליתו של דבר זה. נמצא שידעת
מציאות הבריא תלויה במקסר הארבעה - בתשובה
לארבע שאלות אלו בדבר הצורה החומר הפועל והתכלית,
המקרימות אצל הפילוסופים.

שמו, ואחר כך הוא פניבר את שבתו ותוארו, כגון פלן
אנטיסטיא - פלתי קיסר, פלן אפסנטא - פלתי מושל
העיר, אכל הקדוש ברוך הוא אינו נוהג בו, אלא משביר
את עסקי עולמו הוכיח תחילה את שבח פעולותיו ומעשיו,
ורק אחר כך הנזיר את שמו, שנאמר 'בראשית ברא
אלהים, תחילה 'בראשית ברא' שהם מעשיו, ואחר כך את
שמו שהוא 'אלהים'.

ההכרח בהכרת מציאות העולם לצורך הכרת
הבורא

אם נניח שחיות ההשכלה והמדע באופן עשירית וקיום כל
הנמצאות בבריאה בסובותיקן העשיריות - על פי
הדמיון הפרטי, הנה דבר הקרוב להצטרות האדם
השגת תכליתו העיקרית בעולם, שהיא ידיעת הבורא סיבת
כל הסיבות, אם כן נקח ונשקט שאלת רבי יצחק (נחומא
שן בראשית יא), למה פתח בבריאתיות ספר התורה הזה -
בדור מתחילת התורה כסיפור מעשה הבריאה שבפרשת
בראשית, ולא מפרשת החדוש הזה לכם (שמות יב) שהיא
המצווה ראשונה שנצטוו עליה ישראל. אך לאור האמור
וסולקת המיהה זו, באשר זאת תכלית פנתו של הקב"ה
בפתיחת התורה במעשה בראשית, והיא כדי שידע ויכיר
אדם מתוך הבריאה וסיבותיה את הבורא שהוא הסיבה
הראשונה.

מקורות וציורים

ה' הלן ביאור הכתוב לדרך רבנו.
אֲנוּסְטָא - אֲנוּסְטָס. והוא תואר הקיסר במלכות רומי. מוסף העורך
 ד' אֲנוּסְטָא. מקור חיים.
אֲפִסְטָא - פִּדְסְטָא, והוא נגזרת מהמילה הרומית פִּדְסְטָאס.
 משמעותה כח וסמכות. באיטליה שימשה מילה זו כשם המתאר את מושל
 ד' מקור חיים. ובנוסף המדגש שלפניו 'פִּדְסְטָאס', והוא לשון שלטון.
מִיבִיר המדות (את א).
מִשְׁבִּי המדגש. להודיע כח ובורות. שנאמר (תהלים ק"א ז') כֹּה מִשְׁבִּי
 לַעֲבֹד לְתֵם וְתֵלֵם נוֹרָא. וביתר ביאור רש"י בראשית א': אֵל שֵׁם
 ז' אֵלֹהִים הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל לְסִטִּים אֲתָם. שִׁבְעָתָם אֲרָצוֹת שֵׁם
 אֲדָמָה לָהֶם כֹּל הָאָרֶץ לִפְנֵי הָעוֹלָם.

כִּי הָמָּה רָאוּ בְּטוֹב שְׁכֵלָם וְרוּחַ בִּינְתָם, מְצִיאוֹת
הַסְּבוֹת הַעֲצָמִיּוֹת לְנִמְצָאוֹת הָרֶךְ סִדּוּרָם
וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹתָם וְאֶפְנִי מַעֲרֻכֹתָם וְעִנִּין הַתְּאֻחָה־
וְהַתְּלַבְדּוֹתָם, סֵלֶם מִצֵּב אֶרֶצָּה וְרָאשׁוּ מִגִּיעַ
וּמִפֹּלֶשׁ גְּבוּהָ מֵעַל גְּבוּהָ, הָמָּה יַעֲלוּ בּוֹ
מִהֶמְמָשְׁלָה הַשְּׁפֵלָה אֶל הַתִּיכּוּנָה, וּמִן הַתִּיכּוּנָה
אֶל הַשְּׁלִישִׁית, עַד יִגִּיעוּ בְּאִמְצָעוֹתָיו אֶל אִמְתָּת
מְצִיאוֹת הַסִּבָּה הָרִאשׁוֹנָה לְכָל הֵנָּה, הוּא מֶלֶךְ
הַכְּבוֹד, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם, רְצוֹנֵי הַמְּצָלָח. אָמֵן
כִּי יִפְקֹד מְצִיאוֹת הַסֵּלֶם, אוֹ שִׁיְהִיָּה רַעוּעַ, פֶּאֶשֶׁר

יִתְחַלְקֵלוּ הַשְּׁלִיכוֹת וְנִפְלוּ הַמַּדְרֵגוֹת, אוּ נִמָּק קֶשֶׁרם וְהִתְאַחֵזוּ מִרְגְּלָיו וְעַד רִאשׁוֹ, מִי יַעֲלֶה בְּהֵרָא יְיָ וְגו' (תהלים כד ג).

הַאִינֶךָ רֹאֵה כִּי בְדָבָר שֶׁאֵין לוֹ סִכָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא
בְּעִינֵינִים הָאֵלֶּהִים מֵצֵד מֵהוּתוֹ תִּבְרָךְ, אוֹ
שֶׁלֹא נִודְעוּ סְבוּתֵיהֶן כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעִנְיָנִים הַסְּגֻלִּים
אוֹ בְּרַב מַהֲשֻׁמִּימִים, שֶׁכֵּלֶם גָּזְרוּ אִמֵּר שַׁעַל אֵלֶּה
לֹא תִפֹּל יְדִיעָה אִמְתִּית וְעַל אֵלֹה לֹא כִלְלִי.

כִּי גַם בְּהִתְמַעֵט הַסְּבוֹת אֶל הַדְּבָרִים, אוּ בְּכֻלֵּיתִי
הִתְקַשְׁרָם וְהִתְאַחֲזָם בְּעֵצְמוֹת, כְּמוֹ שֶׁהוּא הָעֵנִיךְ

ביאור

בירור סיבות המציאות מלמטה למעלה שלב אחר שלב

בִּי הָיָה הַחֻקִּים רָאוּ כְּטוֹב שֶׁלָּכֶם רוּחַ בִּינְתָם אֶת מִצְוֹתַי
 הַסְּבוֹת הַעֲצֻמִּיּוֹת [-הַפְּרִטוּת] לְנִמְצָאוֹת - שֶׁל כָּל פְּרִטִּי
 מִצְוֹת הַכְּרִיאה, הִרְךְ סִדוּרָם וְהִשְׁתַּלְּשְׁלוֹתָם שֶׁלֹּב אַחֵר שֶׁלֹּב,
 מֵהַתַּחֲתוֹן בִּיּוֹתֵר לַגְבוּה מִמֶּנּוּ, וְאִקְרִי מַעְרָבוֹתָם [-יְצִירָתָם
 צְרִיכָתָם] עַל מְכוֹנָם, וְעֵינֵן הַתְּאֻחָהּ [-אֲחִיוֹתָם] וְהַתְּלַדְוֹתָם
 שֶׁל כָּל הַסִּיבוֹת זֶה בָּזוּ, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ הִיָּה בִּידָם סֵלֶם אֲשֶׁר מִצֵּב
 אֲרָצָה, וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ וּפְשֵׁשׁ [-וּבֹקֵעַ] עַד גְּבוּהַ מִעַל גְּבוּהָ,¹
 תַּחֲתִית הַסּוּלָם בְּסִיכּוֹת הַתַּחֲתוֹנוֹת, וְרֹאשׁוֹ בְּסִיכּוֹת הַסִּיבוֹת
 הָעֲלִיוֹנָה בִּיּוֹתֵר. וְהָיָה יַעֲלוּ בּוֹ הַמִּקְמָשְׁלָה הַשְּׁפָלָה - מֵהַדְּרָגָה
 הַתַּחֲתוֹנָה שֶׁל הַשְּׁגָת מֵהוּתוֹ שֶׁל טִבֵּעַ הַמִּצְוֹת הַגִּשְׁמִית, אֵל
 מִדְּרַגַּת הַחֻכְמָה הַתִּיבּוֹנָה [-הָאֻמְצָעִית] הַגְּבוּהָ יוֹתֵר,² וְכֵן
 הַחֻכְמָה הַתִּיבּוֹנָה יַעֲלוּ אֵל מִדְּרַגַּת הַחֻכְמָה הַשְּׁלִישִׁית הַגְּבוּהָ
 יוֹתֵר.³ וְכֵן יַעֲלוּ מִדְּרָגָה לְדְרָגָה בַּחֻכְמָה, עַד שֶׁיִּגִּיעוּ
 בְּמִצְעֵנוֹתָם שֶׁל סוּלָם זֶה שֶׁל דְּרָגוֹת הַחֻכְמָה אֵל הַהִכְרָה
 בְּאֻמְצָת מִצְוֹת הַסְּבָה הָרֹאשׁוֹנָה לְכָל הָנָה, שְׂדוּהָ אֵלָּה
 הַקְּבוֹד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. בִּי הַשְּׁגָת אֲמִיתוֹת מִצְוֹתָיו זֶה הוּא
 כֵּל הָאָדָם,⁴ רְצוֹנִי לֹמֵר, זֶה הִיא תַּכְלִיתוֹ שֶׁל הָאָדָם הַמִּצְעָח.
 מִפְּנֵי שֶׁהִגַּעַה לְמִדְרָגָה זֶה הִיא הַשְּׁלֹמָתוֹ וְהַצְּלַחָתוֹ שֶׁל הָאָדָם
 בְּעוֹלָמוֹ. אֲמֻנָם, בִּי יִפְקֹד [-כֹּאשֶׁר יִחְסֹר] הָאָדָם מִמִּצְוֹתָיו
 הַסֵּלֶם הָאֻמּוֹר, אִשְׁוִיָּהָה אֲצִלוֹ הַסּוּלָם רְצוֹעַ בְּאֲשֶׁר יִתְקַלְקֵל
 הַשְּׁלִיבוֹת שְׁלוֹ, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ נִפְסְדוּ הַמִּדְרָגוֹת שֶׁל הַשְּׁגָת הַחֻכְמָה
 אִשְׁנֵתָם קִשְׁרָם וְהַתְּאֻחָהּ - וְהַתְּרֹפָה אֲחִיוֹתָן שֶׁל הַשְּׁלִיבוֹת
 מִרְגְּלֵיוֹ שֶׁל הַסּוּלָם וְעַד רֹאשׁוֹ, יִתְקִיִּים בּוֹ בְּאָדָם זֶה מֵה שֶׁנֶּאֱמַר
 (תְּהִלִּים כד ג') 'כִּי יַעֲלֶה בְּהֵר זֶה וְיִי יָקוֹם בְּמִקּוֹם קִדְשׁ' וְגו'.
 וְלֹא יִהְיֶה בִּיכּוֹלָתוֹ לְבֹא אֶל תַּכְלִיתוֹ וְלִהְיוֹר אֶת בּוֹרְאוֹ.

כשחסרה הבנה בסיבות הדבר לא תתכן ידיעה
במהותו

וראיה לדבר, הַאִיִּךְ [וכי אינך] רואה כי בְּדָבָר שֶׁאֵין
 כלל סִכָּה וגורם, כִּמּוֹ שֶׁהוּא בְּעֵינֵינוּ -בְּמוֹשְׁכוֹ
 הַאֲלֵהִים שאין בהם כלל סיכה מצד מהותו ויתבאר, שהו
 הוא הסיכה הראשונה של כלל המציאות וסיבת כל הסיכו
 שאין למעלה ממנה, או בדברים שיש להם סיכה, אלא שֶׁ
 נִדְּעוּ לֵנוּ בְּמִתְיָהוּ, כִּמּוֹ שֶׁהוּא בְּעֵינֵינוּ הַמִּצְלִים
 בתופעות טבע שאין לנו הסבר טבעי להתרחשותם, וא
 תולים את סיבתן בדברים סגוליים², או בְּרֵב המִקְר
 מִהֶנְבְּרָאִים הַשְּׂמִימִיִּים - מגורמי השמיים והגלגלים³, שֶׁ
 הַסִּכִּימוּ וְהָזְרוּ אֶת־רֵב שֶׁעַל עֵינֵינוּ סגוליים ושמיים א
 לֹא תַפֵּס יִדְּעָה אֱמֶתִית, ואף שודאי יש להם סיכה, מ
 מקום לא נודעה לנו סיבתם. יַעַל עֵינֵינוּ אֵלֶּי שְׂבִמְשִׁכִּי
 האלוהיות הנוגעות למהותו יתברך שאין להן סיכה כ
 בהיותו מחויב המציאות מצד אמיתות עצמותו, לֹא יֵשׁ
 האדם בְּעַלְּוֹ, והם נעלים משכל אנוש⁴. הרי לנו שבה
 הסולם הראוי לעלות בו בהשכלת סיבות המציאות מל
 למעלה, לא תיתכן בה שום השגה כלל, כמבואר לעיל

בדברים הנראים מקריים ניתן לעמוד רק על
המועל

ולא רק בעניינים אלו סיבותיהם נעלמות מאתנו לגמרי לנו השגה, כי אם גם בהתמזג הסבות אל הדברים - בדברים שנודע לנו רק מעט מסיבותיהם ולא כולן ככללי התקשרם והתאחזם בעצמות - או אף בה שנודעו לנו כל סיבותיהם המקריות שאינן מקושרות ואין בעצמות הדבר, ואינן סיבותיהם המהותיות, כמו שהוא

מקורות וציורים

ז. מלשון הכתוב 'סלם מזב ארצה וראשו מזב השמימה' (בראשית כח יב).
 י. כגון הכרת תכונתם של צבאות השמים בירורי המדות (את 0).
 יא. כגון רבשנים האורח מבחינה המלכית, רב ונשנים מהותם מרוחנית.

י. כגון במשיכת הפרזל אל המגנט, והטיית המוחט המגנטית של המצט לצד צפון, ותנועת גרמי השמים ומסילותם. וגם הרבה ממקרי הדומם החי והמדבר אשר על הארץ, נעלמו סיבותם מאתנו. מקור חיים, בירור

כי על כלם יגזר שהם נפש תיה בטבעם, לא זולת, ושאין להם אפשרות כי אם על הרע כי הוא המקיב להם. אמנם לאדם, כלומר לטבע האדם, לא מצא בהם עור כנגדו, על האפן שאמרנו.

[כא] לזה ויפל יי אלהים תרדמה וגו', תאר מהות נקבת זה הוויג הראשון וענינה. וזה, כי הצורה ההיולנית, אשר היא השלמות הראשון, אל החומר, הוא פדמות [כח] מכוחות

השלמות האחרון, שהוא השכל המתעצם, לקיח קניי או נאצל, כאשר הנח בשער הששי, ובאילו הוא ניצוץ מניצוצו. ולפי זה אמר כי הפיל תרדמה על האדם וישן, ויחזק צד אחד מצדו, כלומר שפע קטן ממנו, ושם אותה הצורה אל החומר הזה, אשר פן הרקב מארבעה יסודות, על זה האפן שנתהוה ממנו זה הבשר היותר שוה המזג שבכל המרכבים.

ביאור

שתכלית האדם להעלותה במדרגות שכליות נוספות, ושלמות זה הוא פדמות [כח] מכוחות השלמות האחרון של הנפש, שהוא השכל המתעצם על ידי השתדלות האדם, וזוהו שכל נבדל הנקרא בפי הפילוסופים שכל קניי על שם היותו נקנה בהשתדלות האדם, והיא המדרגה הנקראת אצלנו רוח, או שיתעצם עוד למדרגת שכל נאצל, הנקרא כן על שם שנדבק ביותר בשכל הפועל, והיא המדרגה הנקראת אצלנו נשמה. ונמצא שהצורה הראשונה דומה לשלמות השכליות הנוספות בה, שכן היא רוחנית במהותה כמותה, וכאשר הנח כל זה בשער הששי שכי, ובאילו הצורה ההיולאנית הוא ניצוץ מניצוצו של השכל השלם שמדרגותיו הם קניי ונאצל. ולפי זה שהצורה ההיולאנית היא ניצוץ מניצוצם, אמר הכתוב כי הפיל תרדמה על האדם, והוא השכל העליון ההוא הקניי והנאצל, וישן, ויחזק צד אחד מצדו, וצד הוא דבר שולי ופועט, קרוצה לומר שלקח שפע שכלי קטן ממנו והיא הצורה ההיולאנית של האדם, וסיים הכתוב שאחר כך שם את אותה הצורה ההיולאנית שלקח מהאדם שהוא השכל, אל החומר הזה הגשמי, אשר פן הרקב חומר האדם מהחלק המוכרח בתערובת ההיול המורכבת מארבעה יסודות, ומשום שחומרם נלקח מהחלק המוכרח שבתערובת על זה האפן שנתהוה ממנו [מאוחז חלק היולי] זה הבשר היותר שוה המזג [מתוקן ומעולה באיכות גופו] שבכל הנבראים המרכבים מארבעת היסודות שכי, וכפי שרואים משלימות נוי צורת האדם משאר הנבראים, ועל כן רק חומר האדם היה ראוי לקבל צורה שכלית זו.

את האדם עפר מן האנמה, שמדבר על הבדלת חומר האדם מהחלק המעולה בתערובת ההיולי, ועל כן יש בו נטייה מועטה לטוב רוחני מצד עצמו. ויחזק באפיו נשמת חיים, היא נתינת הצורה הנבדלת מחומר והנוטה לטוב בהחלט שכי. וסיים הכתוב ויהי האדם לנפש חיה, הוא שהאדם מעלה את נפשו במדרגות נוספות למעלת רוח ונשמה, על ידי שמתמיד בבחירתו בטוב. אך בעלי החיים אינם יכולים להעלות את נפשם על ידי בחירה בטוב, כי על פלם יגזר [יאמר] הכתוב שהם נפש חיה בטבעם, לא זולת, שנאמר (לעיל א כ) 'תוצא הארץ נפש חיה למינה וגו', ולא נאמר בהם ויהיו לנפש חיה, וגזר שאין להם אפשרות עשייה, כי אם על עשיית הרע האמיתי, שהם בקשת הערב והטוב החומריים, כי הוא המקיב להם מצד חומריותם הנצרכת לכך, אך אינם יכולים לבחור בטוב שכלי, ולתת בנפשם קיום עצמי. אמנם על הכרה זו אמר הכתוב 'לאדם, כלומר לטבע האדם, לא מצא בהם השכל, יגזר כנגדו על האפן שאמרנו, שהוא חומר המתאים לקבל את הצורה השכלית, והוכרח להנתן בחומר האדם לבדו.

הפיל תרדמה על השכל ולקח ממנו שפע קטון והיא הצורה ההיולאנית

[כא] ויפל אמר 'נפל' ה' אלהים תרדמה וגו' על האדם וישן ויחזק אחת מצדיו ויסגר בשר תחתיה, הרי תאר כזה מהות נקבת זה הוויג הראשון הנסתר וענינה, וזה, כי הצורה ההיולנית שהיא נפש המדבר הניתנת בחומר ההיולאני, אשר היא עומדת במדרגת השלמות הראשון אל החומר, שכן במהותה היא שכלית גמורה, אלא

מקורות וצייונים

ואפשרות להשאר השארות נצחי כאשר יתבאר. והארבעה יסודות נמצאו בבריאה זו בהכרח. כי האיד הוא אויר קטורי לח עולה בכח חום הסמים וכו' יתערבו שלשתם הרוח והאש והמים, וכשהשקה את פני האדמה כבר נתערבו ארבעתם. ולזה אמר ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה, כי בה נתמזגו כל היסודות וממנה נוצר. וזכר נתנו במלת נעשה אדם כי חנה יתרה נודעת לו כזה שייחם יצירתו הראשונה החברית לו יתברך, כמו שייחם לו צורת כל שאר הבעלי חיים. וזה מה שידרש

שכב, ולמסקנת רבינו במהדורא בתרא (ראה הקדמה והערה לעיל) כוונת הכתוב לנתינת הצורה הנאותה והמתאימה לאיכות וטיב חומר, ויש בה דריפה יתירה אחר המעול לה, ונוסף בה כח לקבל שפע שכלי להכיר בטוב, וכח בחירה שבו האדם יכול לבחור בטוב. שכן התבאר לדבריו של רבינו במהדורא קמא של שער ו', אמנם במהדורא בתרא כתב שהנפש ההיולאנית חומרית במהותה, ואין בה אלא השפעה שכלית חיצונית. וזכרנו שכתב לעיל שער ה': 'הורה הכתוב כי חומר גופו בורכר ויגדל

וזהו ויסגר בשר תחתיה, כלומר שהשלים זה החומר הבשרי ונתנו תחתיה, והפננה, שיהיה נושא אותה היולי לה. והיא מליצה נאה לחקור זה מענין 'יסגר' יי' (שמואל ב' ז' מו).

[כב] ותחמר הנה בקבלו הצורה ההיולנית הזאת היא האשה הנזכרת בכל הפרשה, ובאלו אמר שאין האשה דבר, רק תרדמת הכח השכלי, שהוא האדם, והסתרו. וכן הוא לפי האמת, כי בהיות השכל, שהוא הכח הזכרי, נמצא בשלמותו, הנה

ביאור

הסגרת החומר ביד הצורה ההיולאנית השכלית ונתינתה תחת ממשלתו ונתינת הצורה ההיולאנית בגוף החומרי, וזה מה שסיים 'ויסגר בשר תחתיה', ופירוש מילת 'ויסגר' הוא השלמת וסגירה ביד, כלומר שבנתינת צורת האדם המעולה בגופו החומרי המעולה, השלים את יצירת זה החומר השכרי ונתנו תחתיה של הצורה השכלית, והפננה, שסגרו והשלים יצירתו באופן כזה שיהיה החומר הבשרי מוסגר תחת יד ממשלת הצורה השכלית, ויהיה הבשר נושא אותה [את הצורה השכלית] שכי ויהיו ילי, והיינו שתכלית החומר הבשרי הוא להיותו מוסגר וכנוע תחת ממשלת הצורה ההיולאנית השכלית העליונה ממנו, ועל ידי זה ששכל האדם ישלוט על הוף, יתעלה האדם לתכליות שכליות נעלות שכי. וזה שפירשנו שמילת 'ויסגר' היא גם מלשון סגירה והשלמה, וגם מלשון הסגרת ונתינת דבר תחת ממשלת דבר המעולה ממנו, היא מליצה נאה לחקור זה מענין שאמר דוד לגלית כשנלחם עמו בעמק האלה ונצחו (שמואל א' י' מו) 'היום הנה פסגר ה' בנדי' [היתקף והסרתי את ראשי מעליך ונתתי פגר מתנה פלשתי] היום הנה לעוף השמים ולחית הארץ וידעו כל הארץ כי יש אלהים לישראל, ויש לפרש בדרך מליצה שנתינת בידו והכנעת תחתיו, היא שלימותו, משום שבוה יתפרסם ויתקדש שם ה' בעולם שמסר והסגיר את הפלשתים ביד ישראל שכי.

'האשה' היא החומר המחובר בצורה ההיולאנית המבטל את השפעת השכל

[כב] ותחמר הנה בקבלו הצורה ההיולנית הזאת,

מקורות וצייונים

שכב, בכל קטע זה מתייחס לחומר הבשרי בלשון זכר, ולהיולאני בלשון נקבה, משום שהחומר הבשרי הוא 'החומר' שהוא לשון זכר, וההיולאני הוא 'הצורה' שהוא לשון נקבה. שכן גם כאן משמש המונח היולי כלשון מושאלת מהחומר היולי הקודם שהיה מוכן לקבל את כלל החומרים, וכוונתו שמעתה החומר היה עומד מוכן לקבל ולשאת את צורת האדם, המכונה אף היא בנתיב 'היולאנית' [על שם היותה מוכנה לקבל את הנפשות או השכלים המעולים והשמים]

הכח הנקבי, שהוא החומר, הוא מסתתר ובלתי נמצא, אמנם בהסתרו נמצא. והסוד הזה קמוז מניח הלשון, בהניחו לשון הזכר הנמצא הוא עצמו לנקבה הנסתרת, אשר אמר קצת המדקדקים שלא ידעו טעמו, והוא לומר שכל עוד שזה נמצא, חבירו מסתתר, והוא ענין נקבד. ויעל כל פנים עליה אמר ויבן יי אלהים את הצלע, שאותו הכח אשר לקח מהאדם על האפן אשר זכר, כנאו ותקנו, ויבאה אל האדם, וכל זה בפה

היא זאת האשה הנזכרת בקל הפרשה, וכפי שיבואר. ובמה שסיפר ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם וישן, באילו אמר שאין האשה שום דבר אלא רק תרדמת הכח השכלי, שהוא דמיונה אדם כפרשה, והסתרו בגוף החומרי המנוגד בטבעו לשכל. וכן הוא לפי האמת, כי בהיות השכל, שהוא הכח הזכרי [האדם], נמצא בשלמותו, הנה הכח הנקבי שהוא החומר, הוא מסתתר ובלתי נמצא, אמנם בהסתרו של השכל, מיד נמצא החומר ותאוותיו. ולכן אמר הכתוב שנתנו באדם על ידי הרדמת והשבת הכח השכלי. והסוד הזה קמוז פנים [מייסד] הלשון הקודש, בהניחו לשון הזכר הנמצא הוא עצמו לנקבה הנסתרת - שקבע שהלשון הנאמרת בזמן עתיד לזכר נוכח, שווה ללשון הנאמרת לנקבה נסתרת, כגון אתה תכתוב שהוא זכר נוכח בזמן עתיד, וכן היא תכתוב שהוא נקבה נסתרת בזמן עתיד שכי, אשר אמר קצת המדקדקים שאין ידעו טעמו מדוע השוים שכי, ועל פי המבואר, הוא כדי לומר שכל עוד שזה נמצא, חבירו מסתתר, והשווה לשון הזכר הנכח לנקבה הנסתרת, כדי להראות שזה היחס האמיתי ביניהם, והוא ענין נקבד. ויעל כל פנים, עליה [על-ל האשה שהיא החומר שמחובר בו הצורה השכלית] אמר אחר כך 'ויבן ה' אלהים את הצלע, והכוונה שאותו הכח השכלי הקטון אשר לקח מהאדם על האפן אשר זכר בפסוק ויפל ה' אלהים, והתבאר שלקח שפע קטן מהכח השכלי הנקרא אדם, ונתנו בגוף החומרי, את אותו כח כנאו ותקנו, ויבאה אל האדם, והכוונה בכל זה שבנאו ותקנו, היא בפה

יש לפרש את הלשון 'סגר' ה', ויילך ה' בנתינת תחת ממשלתו משום שכן יתקדש שמו בעולם. שכן בניית הפועל יש שניו בין לשון זכר ללשון נקבה, אך יש לשונות שבהן בניית הפועל יש שניו לזכר ונקבה, דוגמא לכך הוא הכלל הנזכר, שבזמן עתיד פועל המשתפית לזכר ונקבה, דוגמא לכך הוא הכלל הנזכר, שבזמן עתיד אין חילוק בין גוף נוכח בזכר לנטיה נקבה, כגון אתה תדבר היא תדבר, דוגמא נוספת: טף מדבר בזמן עבר ועתיד, כגון אני אעשה או אני עשיתי, שבהן המדקדקים התייחסו ובוט לשאלה זו, וזאת משום אפוד לרבי יצחק דורא [חי בסביבת שנת הקס"ט, שנים בודדות קודם לידת רבינו], שכתב

ספר
אורים
ותמים
המבואר

להחכם הקדמון רבי מאיר עדאמה זצ"ל

גירסה חפץ חיים 13 ירושלים

ספר אורים ותמים המבואר

פירוש על ישעיה וירמיה ויתר חידושים אחרים
להרב הכולל מוהר"ר מאיר עראמה זלה"ה
המאיר לארץ ולדורים בחכמתו ובתבונתו,
ברוחו שמים לרום העלה עד שחקים ששוחקים מעדנים ומטעמים לצדיקים.
ועד היום נסתר בהסתר פירוש לדברים הנזכרים,
עד כי בא מועד צאתם לאורה בימי חנוכת המנורה הטהורה,
זאת חנוכת נרותיו המאירות עינים
(נוסח דפו"ר)

ועתה יוצא לאור

עם ביאורים יקרים משולבים בדבריו המאירים, בתוספת מקורות וצינונים, והרחבת
העינים מספרי רבותינו הנושאים ונותנים בדבריו. הכל במהדורה חדשה ומפוארת,
מאירת עינים, מוגהת בהגהה מדויקת ומתוקנת, נוספו אלפי מראי מקומות וצינונים,
נפתחו ראשי תיבות וקיצורים, הקטעים חולקו לפסקאות קצרות, נוספו סימני
פיסוק וניקוד, בתוספת כותרות משנה ובמעלות רבות נוספות

על ידי מכון 'אור לישרים' - ירושלים
שע"י ישיבת 'אביר יעקב'
'אור מאיר ושמחה' נהריה
שנת תשפ"ד לפ"ק

מהדורת אלוף

להאיר מתוך חשיכה

תולדות חייו של החכם האלוקי רבי מאיר עראמה זיע"א, בנו של החכם הקדוש רבי יצחק עראמה בעל ה'עקידת יצחק' זיע"א, מפארי יהדות ספרד ומנהיגיה בשנות הגירוש הנורא, אשר מתוך החושך בהיותו בין הגולים גולה אחר גולה, האיר את החשיכה ליהודי דורו, והאיר תבל ומלואה בחיבוריו הנאדרים בקודש

שושלת הזהב בימי תור הזהב

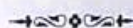
משך קרוב לחמש מאות שנים, משלהי תקופת הגאונים ותחילת תקופת הראשונים, ועד סיום תקופת הראשונים שהקבילה לשנות הגירוש הנורא, נטלה ספרד את הבכורה לכל הארצות בהם התפזרו היהודים לאחר חורבן הבית השני. גדולי התורה שהעמידה מקרבה משך אותם חמש מאות השנים, וקהילות הקודש המפוארות שהתנוססו בקרבה, בשלטון רוחני מבוסס לצד חיי חומריות עשירים ונטולי דאגות, הם ששיוו לתקופה זו את התואר 'תקופת תור הזהב' של יהודי ספרד, שנדמה כי לא דמתה לה תקופת נוספת בכל שנות הגלות, בכל מקומות פזורים של היהודים מאז ועד היום הזה.

גדולי תורה וענקי רוח הרתה ארץ ספרד אשר מהם יתד ומהם פינה להמשכיות התורה עד דורנו אנו. עם תחילת הפריחה התורנית בספרד, הרבצת התורה נדדה מבבל לספרד, בה התרבו הישיבות ועממה מרביצי התורה ופוסקי ההלכה. רבים מהראשונים אשר עליהם נשען עמוד ההלכה כתבו את חיבוריהם בספרד. גם בפירושי התורה, רובם ככולם של הראשונים מפרשי התורה, התגדלו על אדמת ספרד ובה חיברו את חיבוריהם, כך גם ראשוני בעלי המוסר היו בספרד, ואף ערש הקבלה וחכמת הנסתר הועמדה בה.

לצד העושר הרוחני הכביר בו זכו היהודים באותה עת, גם העושר הגשמי לא נפקד מהם, קרנם של היהודים בספרד עלתה מעלה מעלה, הרוזנים והמלכים שאחזו בשלטון לחילופין ברבות העתים בחבל ארץ זו ראו בעין יפה את הפריחה החומרית של מדינתם בעקבות חכמתם ותושייתם של היהודים, ואף הם העניקו להם דרור והיטיבו עבורם את התנאים ככל שיכלו, ביועם שהדבר יעשיר את קופת המדינה, ואף לקחו רבים מהם ליועצים ואנשי סוד, ורבים מהיהודים שימשו בתפקידים נכבדים בחצרות המלכים.

ומסביר פנים, נצר לקדש הקדשים נין ונכד לרבינו היה הר"ר זיו אלול שיחי, ועמו נז"ב היקרה תחי, אשר נטלו על שכמם לשאת בעול הוצאת ספר נשגב וקדוש זה, בעצתו אמונה מורינו ורבינו עטר שליט"א, לדובב שפתי זקנים, ועוד ידו נטויה להוצאת שאר ספרי רבינו זיע"א, עם ספרי אביו הגדול בעל העקידת יצחק זיע"א בביאור נכון רם ונישא, ולהיות ממזכי הרבים אשר רב זכותם לקרב ולהחיש את גאולתנו ופדות נפשנו. זכות רבותינו הקדושים וזכות כל ההוגים בתורתם, תעמוד לנדיב הנכבד, לנוות ביתו ולילדיהם היקרים, לרוות רוב נחת מכל עמלם, לראות שפע ברכה וישועה, ולהצליח בכל מעשי ידיהם לטובה, ויתקיים בהם מאמר הכתוב (דניאל יב ג) וְהַמְשִׁלִים יִהְיוּ בְּזֶהר הַקָּדִישׁ וּמִצְדִּיקֵי הָרַבִּים כְּפוֹכִים לְעוֹלָם וָעֶד.

והברכה אחת להני תלמידי חכמים מופלאים ומופלגים בתורה וביראה, אשר חברו יחדיו למלאכת הקודש של עריכת ספר זה, ה"ה הרה"ג רבי אהרן הלוי פישר שליט"א, ואתו עמו הרה"ג רבי נתנאל וולגו שליט"א, והרה"ג רבי זושא דינקלס שליט"א, וכל בני החבורה אשר כולם כאחד טרחו ונתאמצו על כל תיבה וכל דיבור שיצא מפי רבינו זיע"א, ועשו לילותיהם כימים כדי להוציא לאור עולם את הספר הקדוש הזה בתכלית חן ותפארה, ברוב עוז והדר. זכותו של צדיק תגן בעד כולם ויתמלאו כל משאלות לבם לטובה.

כצאתי את הקודש אפרוש כפי לבוא כל עולמים, ואברנו על כל חסדו אשר הגדיל עמנו, על אשר זיכנו לעסוק בדברי תורתו הקדושה, לברר מקחו של אחד מגדולי חכמי ספרד, ולהיות שליח נאמן לקרב תורתו לרבים ולהאיר בסוד תהלות דוד המלך ע"ה.

על הכל אהללה שמו בשיר וארומם שם תפארתו, ומתוך הודיה רבה על העבר אוסיף ואבקש על העתיד, אתה ה' לא תכלא רחמיך ממני חסדך ואמתך תמיד יצרונ, וכשם שזכינו להוציא ספר זה לאורה, כך נזכה להוסיף ללמוד וללמד לשמור ולעשות פקודי ה' ישירים משמחי לב, ויאירו תהלותינו ויתקבלו לרצון לפני יוצר כל אכיד.

על כל זאת נישא עינינו אל השמים מעל, להודות ולשבח על אשר שפר חלקנו להאיר לנפשנו מאורו הגדול, ותפלתנו על שפתותינו, נא גבור דורשי יחודך כבבת שמרם, יאריך ה' ימיו על ממלכתו, כל יקר תראה עינו בהורא מעליא ובבריות גופא, ויהי חלקנו עמו לראות עין בעין בשבוע ה' אל נהו.

ואכפול ברכתי על אשר העמיד לנו במלאכת הוצאת הספר את בנו הנכבד והנעלה העומד בראש מכון יאור לשרים שעל ידי ישיבת יאביר יעקב, עץ שתול על פלגי מים, הרב הגאון מוה"ר שלמה אביחצירא שליט"א, ובכן אנד גדולתו בנה, ואתפלל כדת וכראוי שיזכה לכל הברכות האמורות, אורך ימים בימיו ובשמאלו עושר וכבוד, אך טוב וחסד ירדפוהו כל ימי חייו, וכל אשר יעשה יצליח.

בואו שעריו בתודה, חצרותיו בתהילה, קדם נשיא וראש מכוננו, ראש וראשון להרמת קרנה של תורה בימיו, ומשמאי קוצו ליה להוסיף קדרים ולגינות של לומדי תורה בכל אתר ואתר, איש אמונות, רב תכונות, חסר מגוע תרשישים, גדול מזכי הרבים בדורנו, ה"ה מורינו הגאון הצדיק רבי יהושע לייפער שליט"א, אב"ד יבאר משה מאנסי יע"א ונשיא ממלכת התורה יעוז והדר, אשר מפעלותיו חקוקים לדורות עלי ספר, ואין לך מקצוע במקצועות התורה שלא הניף ידו בעוז ותפארה להגדירו ברוב יקר וכן, וכמעשהו בראשונה כך מעשהו בספרא הדון, כולם ערוכים ומתוקנים, בביאורים וציורים, בציצים ובפרחים, ועל הכל ממכון שבתו השגח ברוב חן וחסד.

ברכתי אשגרה לפניו, שזכות עמודי העולם רבותינו קדמונים אשר זכה לדובב שפתותיהם, תעמוד לו למלא כל משאלות נפשו, להוסיף ולפאר עוד ספרים רבים אחרים, להעמיד בקרן אורה ריבי רבבות לומדי תורה ולקדש שמו ויתברך בכל תפוצות ישראל.

לדור אחרון מספרים תהלות ה' וְגִזְזוּ וְנִפְלְאוּתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה עִם יְדֵי הַנְּדִיב הַנִּכְבָּד והנעלה, איש חסד וצדקות אהב, אהוב ואוהב את הבריות, נעים הליכות

ככל שהלכו השנים ונקפו ומעמדם של היהודים העפיל, כך הלכה שנאתם של הנוצרים ששלטו בספרד באותם שנים וגברה, עיניהם של הנוצרים ואנשי הכמורה צרה היתה בהצלחתם של היהודים בעשרם ובקרבתם למלכי ספרד, והם החלו בניסיונות להפוך את לב המלכים מעם היהודים, ולגרום לכל היהודים היושבים על אדמת ספרד לקבל עליהם חלילה את דת הנצרות. וכך, עם גבור הסכנה הקיומית לעתידם של היהודים היושבים בספרד, גברה גם סכנתם הרוחנית כשאנשי הכמורה עושים ככל אשר לאל ידם לקעקע ביצתן של ישראל.

לא קלה היתה התקופה עבור היהודים, והניסיון היה גדול. הן קודם לכן היו בכבודו של עולם, קרובים אל המלכים ואל לבם, חייהם התנהלו על מי מנוחות ולא חסר להם דבר. ועתה, בשל יהדותם, החלו רגליהם להידחק, וצריכים היו בכח רב להיאחז בחבל האמונה ולא להינתק ממסורת אבותיהם, גם מול הצרות שהחלו תוכפות עליהם, ואל מול הגלים ששטפם הכמרים בדעותיהם הכוזבות, ומאמציהם להעבירם על דתם.

בצעד נואל שנועד לסייע לכמרים במלאכת ההסתה, גזרה המלכות בספרד כי חובה על כל נתני הממלכה להאזין לעתים תכופות להטפות מפי הכמרים, והללו מגייסים היו את כל אונם ומרצם בהטפת דעותיהם הכוזבות על מנת לזרוע ארס בלב השומעים. הכמרים היו מסתייעים בחכמת הפילוסופיה שבאותם שנים נחשבה לחכמה עמוקה והלבבות נמשכו אליה כבמטה קסמים, ומשכך הניסיון להחזיק באמונה תמימה ואיתנה גדל שבעתיים.

מי שנחלץ לישע עמו במחוז ארגון שבספרד המאוחדת, היה 'אביר הדרשנים' מגדולי חכמי התורה והקבלה בדורו, רבי יצחק עראמה זיע"א^א, ששינס מותניו לעמוד בפרץ ולהשיב כסילים כאיוולתם, ולהאיר את עיניהם של ישראל באמת האמיתית, לבלי ישעו לדברי השקר היוצאים מפי הכמרים והפילוסופים הנוצרים. בהיותו חכם מחוכם, מופלג בתורה ובקדושה, בעל לשון לימודים ועט סופר מהיר, ומה גם שאחר שמלא וגדוש היה בכל מכמני התורה אף דרש וחקר למהותה של חכמת הפילוסופיה האמת היא אם לאו, ידוע ידע למשוך את הלבבות לצור מחצבתם, ולהעמידם על אמיתתה של תורה בנועם צוף דבריו. לימים אף העלה את דרשותיו על הכתב בספרו המפורסם 'עקידת יצחק' שהפך לספר יסוד בין ספרי המחשבה ופירושי התורה^ב.

א. רבי יצחק ב"ר משה ב"ר מאיר עראמה זצ"ל נולד בספרד בערך בשנת ק"פ לאביו רבי משה. מנעוריו גדל על ברכי התורה ולימוד הגמרא, כפי שמעיד על עצמו בהקדמתו לספר העקידה: "מנעוריו גרסה נפשי לתאבה, אל מלאכת האלקים לקרבה, ולא אצתי מרעות אחרי רבותינו ז"ל, המה אפתורא דדהבא, המעמיקים שקלא וטריא בהויית אביי ורבא, עד היסוד בה".

ב. כפי שכותב בעל העקידה בהקדמתו לספרו: "ופנית אני להפיק רצונם ולהשלים חפציהם מחור ספרי התיירים הגדולים ההולכים לפנינו במאורות פרושים ומדרשים".

עשרות שנים הרביץ הגאון בעל ה'עקידה' תורה בהיותו יושב בשבת תחכמוני בכמה וכמה ממקומות מושבותיו, כשתלמידים רבים נקבצים עדין ושותים בצמא את דבריו. תחילה היתה ישיבתו בעיר סמורה שבצפון ספרד^ג, ומשם נקרא לשמש כרב ומורה צדק בטררגונה שבדרום קטלוניה, ומשם עבר לכהן כרב בעיר פרגה שבאראגון^ד.

צורכיהם, במושג אלי מהם, על פי שאלותיהם. כי עמנו זה עם בינות הוא, ובתוך עם עמקי שפה ואנשי לשון הוא יושב, כאשר הוא שם בין אומת אדום העדינה, בכל עיר ומדינה, חכמה שרים בכל חכמה ותושיה, כהניה ושריה אלופים לראש הפילוספיא, בשתופה עם אלהותם עשו ספרים הרבה, הגה מפיהם דורש רשומות במקלות ברבבות, ברוב הימים ימצאוהו ופום ממלל רברכן על דתם ואמונתם, יום יום מן ינצורוהו, גם מתמול גם משלשום תצאן הקריאות בקריות, תקראן לעם לשמוע מפיהן מיטב דבריהם נדרו ושלמו, ובני ישראל באו בתוך הבאים, ושמעו אמרם כי נעמו, נתאו להם להרים דגל כמותם, אומרים אמור היו יהיו חכמיהם ומביניהם שואלים ודורשים במדרשיהם ובבתי תפלתן, ונותנים טעם לשבח על התורה ועל הנביאים ככל חכמי הגוים לאומותם, שלמה תהיה התורה אלהית בכל סיפוריה ודבריה, כעוטיה על עדרי חבריה ותלמידיה, ואם יש דת ונימוס אליו גוים ידרשו, בסבר פני נעימות ובשום מדה טובה, בשלש עשרה מידות התורה נדרשת, מקל וחומר ומגזירה שוה".

בכל הדורות נחשב ספר העקידה לספר נכבד ויסודי מאד, הגו בו בקביעות שלומי אמוני ישראל והחכימו ביסודות הבנת עומק תורתנו הקדושה, צפונותיה וביאורי מקראותיה. בשו"ת חות יאיר מתאר את סדר הלימוד בדורות הקודמים, וכך כתב: "והנה בדורות הראשונים, לפי מה ששמעתי, היו שומעים ולומדים בבחירתם ספר העקידה, והעיקרים, והכוזרי ודוגמתן, מפני שהיה כל מגמתן להשלמת נפשם שהוא האמונה בשרשי הדת, לכן למדו ספרים המדברים וחוקרים בזה".

כך גם מזכירו הגאון הרב החיד"א זצ"ל בספרו שם הגדולים: "ספר עקידת יצחק, להרב הפילוסוף האלהי מהר"ר יצחק עראמה. ספר נחמד תואר, ויש בו שיערים מלמעלה מנה ויהללוהו בשערים, והוא אביו של הרב מאיר עראמה, וכל ספרי הדרשנים בדורות שלפנינו שותי מימיו הנאמנים באו שעריו בתודה".

ג. וכך כותב הגר"ח פאלאק זצ"ל בפרקי תולדות שהביא בפתח הספר 'עקידת יצחק': 'אך זאת לבד נדע, כי נתגדל מנעוריו על ברכי חכמי התורה והתלמוד אשר רבו אז שם, ובמדינת צרפת הקרובה אליה. ותחילת ישיבתו בעיר סמורה, היא צאמארא על נהר דוערא במדינת לעאן (ואולי היתה זאת גם עיר מולדתו ומכורתו). לשם נהרו אליו תלמידים רבים, אשר שתו בצמא את דבריו, והסתפקו שם במעט מזון ופת חריבה למען השביע רק נפשם השוקקה ממעדי תורתו, כי ה' נתן לו לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר. ורוב לימודו עמם היה אז, כפי הנראה מהקדמתו, רק בחכמת התלמוד'.

ד. היהודים בעיר פרגה (ברגה) היו אנשים יקרים יראי ה' וחושבי שמו, שהשתדלו להביא להם רב ומורה צדק, למרות ההוצאות הרבות הכרוכות בכך. אך דא עקא ובעקבות יוקר המחיה, היבול הדל באדמות האזור, והמיסים הרבים שהטיל עליהם המלך. לא הצליחו יהודי העיר לספק מזון לתלמידיו של רבי יצחק שגלו עמו מיישיבתו הקודמת. כיון שלא הצליחו תלמידיו הרבים לכלכל עצמם בעיר זו, שבו למקומות מושבותיהם כלעומת שבאו, ורבי יצחק הקדיש את זמנו ומרצו למען הנחלת התורה וקדושתה בקרב בני הקהילה המקומית. כפי שמעיד בהקדמתו לספרו 'עקידת יצחק': "ואם המלאכה מרובה ורחבה, ואינני כדאי לאפוקי בגוה, כמה דמסיק תעלא מבי כרבא, מה לעשות ואין טעם באהבה. אמרתי גרמא יבישא דנפל בחולקי טבא, מבית מלא זבחי הבהבה. ואחריהם החזיקו בידי, חברים מקשיבים לקולי. ואם אינה ערבה, ערבה להם לחם יבש ופת חרבה, בצק שבסדקי עריבה. גם אני קשרתי עמם אהבה ואחוה, והוספתי בם שמחה וחדוה. וחכינו לה' יושב המרכבה, בחזקו נקח לנו קרנים לאגחה קרבא, במלחמת תורה ומצוה. לא נזוז מינה כל ימי עלומינו, וגם עד זקנה ושיבה. ולא תזוז מינן לא בעולם הזה, ולא בעולם הבא. עוד מעט והכל הולך לעומת שבא, ונרוץ הגלגל ונהפכה מסבה. ורוח ה' נשאתני ממקום חפצי, ומקום רבצי סמורה: יפה נוף ירתי צפון, ויביאני הנה.

ולאחר מכן נקרא לכהן כרב וראש ישיבה בעיר קלטיוד, אף היא במחוז אראגון, שכונתה בפי תושביה היהודים "קלעת איוב". מלבד מה שהיה מרביץ תורה, אף נעשה למגדלור רוחני לכל יהודי אראגון ולמדברנא דאומתיה, גם בעת שהיה צורך להתווכח מול הכמרים ודעותיהם הכחובות, ניצב היה בגאון ומודיע כסילים איולתם בהיותו יודע מה להשיב.

בסביבות שנת ר"כ, בהיותו יושב בקלעת איוב, התמלא ביתו של רבי יצחק אורה, בהיוולד לו בנו אשר שמו נקרא בישראל: מאיר, הלא הוא רבינו מאיר עראמה ז"ע"א, אשר לימים האיר עיניהם של ישראל באור תורתו, ובספריו 'אורים ותומים' 'מאיר תהלות' ו'מאיר איוב' ושאר חיבוריו המכוכבים.

על ברכי אביו הגדול התגדל הנער שהלך והיה לאיש, כשהוא ממלא אסמיו בתורה ואת חדרי לבו בדעת זקנים. עשירה היתה תורתה של ארץ ספרד באותם ימים, ומהמעין הנובע בן מאות השנים של גדולי התורה במדינה זו הרווה הנער את צימאנו הגדול, עד שגדלה קומתו והיה לאחד מבעלי התריסין, הנושא ונותן במלחמתה של תורה יחד עם גדולי תלמידי החכמים שבעירו. מאביו הגדול קיבל גם את ההשקפה הנכונה ואת יסודות הדת והאמונה הצרופה.

בהיותו אב בחכמה ורך בשנים, עקר רבינו את מקום מגוריו לסרגוסא [סרקוסטא] שם נמנה על חשובי מרביצי התורה וההוראה, כשתלמידים רבים מתלקטים סביבו ושותים בצמא את דבריו. בסרגוסא שהיתה מטרופולין לכל ממלכת ארגון התגורר רבינו בשנותיו האחרונות שבספרד, קודם הגירוש הגדול והנורא. מלבד מה שהיה חכם בתורה וגדול ביראה, קיבל מאביו גם את יתר החכמות שהיו נחוצות לרועי ישראל באותה עת על מנת לדעת מה להשיב למהרסי הדת, ועל מנת לקרב את לבם של יהודי ספרד לאביהם שבשמים.

נוה שאגן ומלכות ארגון, והערים אשר באתי בהם בתחלה. הגאה והמעונגה תראצונא [-טרגאונה], והקרובה אליה העירה ברגה. דמיתה בת ציונה, פרשתי להם כפי ואליהם דרכי תצורנה. כי המה היו במלכות הזה קדומות לאלהים, ומלפנים ישבו בם עם קדוש ורם, עוסקים בתורה ובמצות לשמם. ועוד היום עמד בם ריחם וטעמם, מעשיהם מוכיחים ולבם נכון עמם, הזלים זהב מכיס להביא ממרחק לחמם. אמרתי הפעם ישמח לבי ותעלחנה כליותי, אספור ירחים תמלאנה משאלותי, נדרי לה' אשלם וכל מוצא שפתי. והנה מצאנו ראינו הארץ אשר עברנו בה לשבת בקרבה, לא מקום מקנה היא. שקלים ולתרום קופות, שיאספו שם מרעה בעלי אסופות. ומעט אשר היו לפני, אשר באו לרגלי, ולא מצאו די צרכיהם, וכאשר כלו לאכול את השבר אשר בכליהם, הלכו להם, (על) [אל] אשר ימצאו איש שקל כסף דרכמון או אגרטיל, ונמצאתי יושב ובטל".

ה. שם היתה קהילה יהודית קדומה, שנתרבתה בימי ממשלת עבד אל-

שקיעת המאורות בגירוש ספרד

ככל שהתבסס מעמדם של יהודי ספרד ברבות השנים, כך גדלה הסכנה לקיומם הרוחני והגשמי גם יחד. כאמור, החכמות החיצוניות שהתרבו באותן שנים כמו חכמת הפילוסופיה בה הצטיינו ביותר חכמי ספרד היו להם לרועץ, רבים מחכמי היהודים נלכדו ברשתן ונפלו בתהום הנשייה כשהם פורקים מעליהם עול תורה ומצוות¹, תרמו לכך רבות גם קשריהם המסועפים בינות לאצילי ספרד והרצון להידמות להם ולמצוא חן בעיניהם.

ובאותה מידה גם הלך והתערער ביטחונם הגשמי, קנאת העמים על הצלחת היהודים ועושרם, והתרחבות השלטון הנוצרי בספרד - שכבש חלקים גדולים ונרחבים ממנה מידי המוסלמים והחל דוחק גם את רגלי היהודים, גרמו להם לחוש כי האדמה כבר אינה יציבה לרגליהם כבראשונה. והחל מהמאה האחרונה לפני הגירוש הגדול רבו צרותיה של יהדות ספרד והשתרגו על צווארם, ומהידועים שבהם הם גזירות קנ"א, בהם הכריזו על שמד ורבים הפכו ל'אנוסים'.

כאמור, ככל שהלכה והתפשטה מלכות הנוצרים בראשות המלך פרננדו והמלכה המרושעת איזבלה, כך הוצרו ונדחקו רגלי היהודים. האינקוויזיציה שהוקמה בהשראת המלך והמלכה לביעור הכופרים בדת הנצרות החלה רודפת את היהודים מלחמת חורמה.

טבעת החנק על יהודי ספרד הלכה והתהדקה, פרננדו שהיה נוצרי קנאי לאמונתו לא נטר את איבתו לעם היהודי בלבד, אלא החל לבצע בפועל את מעשיו האפלים, ובפרוס שנת ה'רנ"ב כאשר השלים המלך פרננדו את כיבוש ספרד, כתודה לאלוהיו על הצלחתו הכבירה החליט כי עליו להטות לב כל נתיני הממלכה לעבוד את אלוהיו, וגזר כי מי שלא יקבל על עצמו את דת הנצרות אחת דינו לעזוב לאלתר את תחומי הממלכה. גדלה עליו ברשעותה המלכה איזבלה שלא הניחה ליועציו היהודים להעתיר לפניו לבטל את רוע הגזירה.

הצו שנחתם על ידי המלך והמלכה הטיל עונש מוות על יהודי שישוב לספרד. העילה לגירוש היתה, לפי דברי הפקודה, כדי למנוע את הנזק שגרמו היהודים לדת הנוצרית. המחוקקים מנו בצו את הצעדים שנקטו במשך תריסר השנים האחרונות למניעת השפעת היהודים על האנוסים ולהחזרת האמונה הנוצרית על כנה במלא

1. הד לתופעה זו אנו מוצאים בדברי רבינו (שמות יט ג-ט): ולכן לא תחוש לדברי האומר בלא דעת, נפש לא טוב, המבעירים את זרה, באמרם שיעיקר המצות היא ידיעת טעמם, 'השחיתו התעיבו עלילה אין עשה טוב' (תהלים יד א), ובזה 'אין גם אחד' (שם פסוק ג), כי אחר שהם כופרים במעשה, גם כן כופרים בידעיתו ובאחדותו, וזהו 'אין עשה טוב אין גם אחד'.

עקב כך, נטלו שוב היהודים את מקל הנדודים ונמלטו מאדמת איטליה ששוב לא היתה מקום מנוח ליהודים, ואף רבינו בין הנמלטים היה, כשמגמת פניו הפעם לשאלוניקי שביוון, שהיתה תחת שלטון עות'מני - טורקי ושולטנה באיזיד השני אף הוא נטה חסד ליהודים ופתח בפניהם את שערי ארצו, ואבה לתת להם לתקוע יתדות אוהלם עליה, כפי שמספר רבינו:

"וגם שם לא הונח לנו כי שנת רנ"ה שם היתה רעדה יסף העון גרוש על גרושנו ונפן ונעבור אל ארץ תוגרמה ונבוא פה העירה שאלוניקי".

לא קלה היתה הדרך מנאפולי לשאלוניקי, צרות רבות ורעות מצאום בדרך, ובהם רעב ושאר מיני פגעים אשר הכריעו רבים וטובים מהם, שנפלו שדודים אל מותם, גם רבינו חלה בדרך ואך בחסדי ה' זכה להירפא ולהגיע לשאלוניקי כשהוא חי וקיים, וכפי שנוכל לראות מתוך דברי רבינו:

"ואחרי אשר שבענו נדודים, ועוד פה נפלנו שדודים חלכאים בתוך הבאים, וימת עם רב מישראל ממותי תחלואים בדרך וברעב בכל שפאים, בעיני כל רואים, ואני כמעט נטיו רגלי נשפך לארץ מררתי, לבי סחרחר עזבני כחי ואור עיני גם הם אין אתי, לולי ה' צבאות כי הפליא חסדו לי ויעריני כאיש אשר יעור משנתו כי מאד גבר עלי תבל חילי וכאב את בן ירצה פדה בשלום נפשי מקרב לי".

אל המנוחה ואל הנחלה בשאלוניקי

היישוב היהודי בשאלוניקי היה קדום ביותר, ועוד בימות הבית השני החלו יהודים להתגורר בה. מאות שנים ישבו יהודים בשאלוניקי בהשקט ובטח, למרות התמורות שחלו בחילופי השלטונות, החל מימות הרומאים שייסדוה, לאחר מכן בתקופת הביזנטים, ובמיוחד לאחר כיבוש התורכים בסביבות שנת ה'ק"צ, זכו היהודים ביוון ליחס אוהד וחיוניותם לא נגרעו משל יתר גויי הארץ ההיא ויתר האומות היושבות בה. במידה מסוימת התקיים ביהדות שאלוניקי שביוון הכתוב "שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר". ישיבתם בטח בארצם שנים ארוכות, הניחה להם לפרוח ולהתעצם ולהיות אחת מהקהילות המשפיעות ביותר בתולדות עמנו.

לשיא פריחתה וימי תפארתה הגיעה שאלוניקי בשנים שלאחר גירוש ספרד. תקופה נאדרת בתולדות ימי ישראל שנמשכה משך קרוב לחמש מאות שנה, בה העמידה מתוכה שאלוניקי אדירי תורה גדולים בחכמה ובמעשים, בעלי מוסר ובקיאם בחכמת הנסתר. ישיבות ובתי מדרשות להרבצת תורה לרבבות עדרים ופסחתי בה רזה אחר זה, והיא הפכה למטרופולין של יהדות איטליה.

תור הזהב של יהדות ספרד, עד שקראו עליה 'כי משאלוניקי תצא תורה'. מהאוצר העשיר של יבול תורני מרשים והחותם ההלכתי שהותירה יהדות שאלוניקי לדורות, אנו למדים על ענקי רוח ארזי הלבנון שגידלה בתוכה לתפארת.

בואם של המגורשים לשאלוניקי הביא לכך, כי בנוסף על קהילות הקודש כ'איטליה', 'רומאניוטים', 'סיציליה', 'אשכנז' שהיו בשאלוניקי מלפני כן, נוספו בה עתה קהילות רבות נוספות מקרב הגולים, כקהלת 'גירוש' או 'גרוש ספרד' שהיתה קהלה חשובה מאד, קהלת 'מאיוורקה', 'קאטאלאן', 'אראגון', 'קאשטיליה'. הטלטולים והנדודים של מגורשי ספרד ופורטוגל, אשכנז ואיטליה, הונגריה ופרווינציה, הביאו לידי כך שכל עדה יסדה "קהל קדוש" לעצמה. וככל שנקפו השנים הלכו הקהילות והתרבו, עד שבשנות השיא מנתה יהדות שאלוניקי בין שלושים לארבעים קהילות קודש שונות, לפי תפוצות ישראל ופזוריהם שבאו לשאלוניקי מארבע כנפות תבל.

בראש קהילת אראגון, שהיתה מהקהילות החשובות והנכבדות ביותר בשאלוניקי, עמד רבינו, כשסביבו מתלקטים יוצאי אראגון, שזכרוהו לטובה ואת אביו בעל ה'עקידה', שנודעו בכח תורתם והיותם עמודי ההוראה עוד בימי שבתם באראגון, ומינוהו לאלוף ראשם. רבינו החל רועה צאנו באהבה ובחמלה, כשהוא משקה מתורתו לכל צמא ודורש את דבר ה', ומורה לרבים את הדרך בה ילכו ואת המעשה אשר יעשו, כך גם היה דן בדינים שבין אדם לחבירו, מהם שמוזכרים בספרי ההלכה של בני דורו. מקום של כבוד התבצר לרבינו בין גדולי דורו שראו בו גדול בתורה ובהלכה, והוא אכן נחשב בין גדולי וקדושי אותו הדור.

ככל שהתרבו הקהילות, ראו לנחוך חכמי אותו הדור, לרכז את כל קהילות הקודש תחת קורת גג אחת, של מועצת חכמי וגדולי התורה של קהילות הקודש השונות, שיכהנו כ'ועד מתקני הסכמות', שתפקידו לגדור גדר ולעמוד בפרץ ולהכריע בענייני הלכה והוראה הנוגעים לכלל הקהילות, כשבראש הועד עומד ועד עליון המורכב מזקני וגדולי הדור בחכמה ובשנים. לועד עליון זה נבחר רבינו כשהוא מייצג את קהילת 'אראגון' שעמד בראשה, כשעמו יחד משמשים בראשות הועד גדולי אותו הדור - מהידועים לנו: רבי יעקב ן' חביב בעל ה'עין יעקב', רבי שלמה טאיטאציק, רבי אליעזר השמעוני, השר דון יהודה סינור בנבשבת, רבי יוסף פאסי מטולידו, ורבי שמואל פראנקו².

כ. אנו מוצאים את רבינו חתום יחד עם גדולי דורו על פסק הלכה הנוגע לענייני קידושין שנעשו בשעת השמד, מובא בשו"ת 'עדות ביעקב' (לרבי יעקב די בוטון מחכמי שאלוניקי): וכבר מלבד כ"ז הנה הודיע לשואל שהנה רבני וגאוני שאלוניקי יע"א כתבו בהסכמתם והודיעו בישראל נאמנה איך הוסכם ע"פ כל חכמי העיר הזאת הן הח' השלמ"י קדוש"י אשר בארץ המה ז"ל, הן אותם אשר בחי"י חיותם יצו שכל אשה שנשאת לשום איש ישראל בעוד' בגזרת השמד אעפ"י שקידש אותה בפני ישראל העומדים שם אשר צפו מי השמד על ראשם שאין לחוש לאותם קידושים כלל והרי היא

הפעם אודה ה' שזכיתי אחרי כל נדודי הרבים מעת עזבי את בית מגורי בלאד שבפולין בשנת תרצ"ט, במוצש"ק פרשת כי תצא, ובאתי ללונדון במדינת אנגליה ביום שני פרשת כי תבוא, בשבוע שפרצה בו מלחמת העולם השניה, מפני שהשי"ת נתן בלבי עצה ותחבולה לנוס מפי חרב המציק ממדינת אשכנז ימ"ש ובאתי לעיה"ק ירושלם תובב"א, ועכשיו קבעתי דירתי בעיה"ק בני ברק תובב"א ובניתי פה בעזרת השי"ת בית מדרש לרבים לתורה ולתפילה בשם 'מדרש יחזאל' ועשיתי הקדש שלא ימכר ולא יגאל עד ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

א דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן: ב אשר היה דבריהוה אליו בימי יאשיהו בןאמון מלך יהודה בשלש-עשרה שנה למלכו: ג ויהי בימי יהויקים בןיאשיהו מלך יהודה עדתם עשרת-עשרה שנה לצדקיהו בןיאשיהו מלך יהודה עדגלות ירושלם בתחדש החמישי: ד ויהי דבריהוה אלי לאמר:

רש"י

א (א) דברי ירמיהו בן חלקיהו וגו'. לימי צר קלקלסא דמקנן עוזדוקי, ירמיה צא מרחצ הוונה, ולוקח פר ממקנא דמקלקלן עוזדוקי, אלו ישראל שקלקלו מעשיהן שנאו מורע כשר (פסיקתא דר"כ פ"ג ד-ה):
ב (ב) אשר היה דבר ה' אליו וגו'. אשר המחילה שכינה לשרות עליו נאמו הזמן (ראה סדר עולם פ"ב):
ג (ג) ויהי בימי יהויקים. ויהי נצח כל ימי יאשיהו הנותרים (ראה פסוק ב), וימי יהויקים ננו, וימי לדקיהו ננו עד מוס עשמי עשרה שנה, היא השנה עד גלות ירושלם נחודש החמישי (ראה סדר עולם פכ"ז):

אורים ותמים

א דברי ירמיהו בן חלקיהו וגו' (פסוק א) המפרש (רד"ק) אמר כי לפי שהתחיל לקנטר וכמעט פן היו דברי קנטורין, אמר דברי ירמיהו, ואם הם דבריו יתברר.

ביאור

דברי' מורה על היותם דברי תוכחה וקנטור
א (א) דברי ירמיהו בן חלקיהו וגו' (פסוק א). המפרש (רד"ק) אמר בפירוש הפסוק הזה, כי לפי שהתחיל ירמיהו לקנטר - להכעיס בדברי תוכחתו את העם, ונקמעט פן - כך היו כל דבריו דברי קנטורין, לכן אמר הכתוב דברי ירמיהו וגו', ואם - על אף שאין הם דברי עצמו אלא כל דבריו הם דבריו של ה' יתברר. כלומר, כיון שעיקר דבריו היו דברי קנטורין ותוכחות ואין ראוי להזכיר שם ה' על הרעה, לכן נאמר 'דברי ירמיהו' כאילו הם דברי עצמו.

תחילת הספר הם דברי המגיד
ולוי נראה שתחלת הספר הזה הוא רק להלן מפסוק ויהי דבר ה' אלי לאמר בטרים אצרך בבטן (פסוק ד) וזה הפסוק שלפניו ויחבריו - וכל הפסוקים שבתחילת הספר, הם אינם חלק מהספר עצמו אלא הם דברי המגיד, והם הקדמה ופתיחה לדברי הנבואה שאמר, ואמר שכל דברי הנבואה שאמר ירמיהו אינם דברי עצמו אלא ש'ה' דבר את דברי הנבואה הללו, וכך כוונת המגיד, דע לך, שכל מה שירמיהו דבר והתנבא ובה אמר גזרה, אין זה דברי

מקורות וצינונים

א. ראה במדרש (קה"פ פ"א א ב): 'דברי קהלת בן דוד' (קהלת א א), שלשה נביאים ע"י שהיה נבואתן דברי קנטורין נתלת נבואתן בעצמן, ואלו הן 'דברי קהלת', 'דברי עמוס' (עמוס א א), 'דברי ירמיהו'. וכתב הרד"ק כאן (ד"ה בענתות): ומה שהחל ב'דברי' וכו', ג' נביאים על ידי שהייתה נבואתם דברי קנטורין לפיכך נתלה נבואתן בעצמן, ואלו הן 'דברי קהלת', 'דברי עמוס', 'דברי ירמיהו', ר"ל בעצמן, שדברו בדברי עצמן, כמו שלמה שאמר (קהלת א יב) 'אני קהלת הייתי מלך',

ספרו דברי עצמו, 'בטרים אצרך בבטן ידעתיך' (פסוק ה) וכל הענין, וכן בתוך ספרו מה שספר מן הרעות שעשו לו.
ב. ראה במלבי"ם: 'דברי ירמיהו', שלשה פסוקים הראשונים הם הוצעה להגביל מהות הספר בכל פרטיו, כי כל ספר מספרי החכמה יוגבל, א' מצד צורתו ודברים שידובר בו, למשל אם הוא ספר תוכחה או שיר או חכמה וכדומה, ואם נאמר בדרך מליצה או ספור וכדומה, ועל זה אמר 'דברי', מודיע שכולל כמה מיני דברים, נמצאו בו חזיונות, וביאור תחורין, תוכחות וכדומה. ב' מצד המתברר אשר דבר הדברים,

אל תיראו מהם בירלא ירעו וגם היטיב אין אותם: מ
מאין כמוך יהוה גדול אתה וגדול שמך בגבורה:

רש"י

אל תיראו מהם. אל תפחדו מהם, כי לא ירעו לכם: וגם היטיב אין אותם. אל תפחדו. כמון להשיג.

אורים ותמים

אל תיראו מהם וגו' (פסוק ט). לפי שאמר שלא ייראו מהם כי לא ירעו, ירצה שמנה הצד ראוייה יותר העבודה מאהבה להם, לפי שייטיבו ולא ירעו, לכן חזר ואמר, שפשם שלא ירעו ואין צריך לירא מהם, גם פן אין ראוי לאהב אותם, כי היטיב אין אותם. אז יאמר, שמי שאין בידו להרע ולשנות את תפקידו המסור לו מימי בראשית, גם פן אינו מטיב גם כשיטיב, אחר שאין בידו

ביאור

אין בעבודה זרה יכולת לעשות טוב או רע
להשפיע על ידו טוב לעולם, אלא המטיב האמיתי לאדם הוא האל יתברך שהוא הגדול יתברך וממנו בא השפע.

הקב"ה ותוארו הם דבר אחד

מאין כמוך ה' גדול אתה וגדול שמך בגבורה (פסוק ט). נמצא הקיים בעולם שהוא יתאר, הוא עצמו ותארו הם כשני דברים נפרדים זה מזה, מה שאין זה שייך בשם יתברך, שהוא ותוארו הם דבר אחד ממש ואין בו כל תוספת וריבוי, כי גם אם הקב"ה יתאר בזה אחד וכגון שאומרים 'המלך הגדול', בוודאי לא יוסיף תארו עליו כפ"ל. וזהו שאמר הכתוב כאן שאין כמות, כי הוא גדול והוא במקום מהות, וגם כשתאמר בגבורה ויאמר על הקב"ה שהוא גבור, גם כן נשאר שם גדול כפראשונה ותואר זה לא הוסיף עליו מאומה, כי לא יוסיף התאר עליו, והוא כענין מה שנאמר (שמות טו ג):

מקורות וצינונים

צדוק דוד: אל תיראו מהם, ר"ל ועתה ישראל אל תיראו אף השמים עצמם, כי אין בידם לעשות לכם רעה, וגם אין עומדם ת טובה למי מכם, כי הכל בא לכם בהשגחת המקום. ה' ברמב"ם (יסוד התורה פ"א ה'): אלה זה אחד הוא ואינו שנים תר על שנים, אלא אחד, שאין כיחודו אחד מן האחדים וים בעולם, לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה ולא יתאחד הוא נחלק לחלקים. ונפרד נחלק אחדים ונפרד נחלק אחדים

מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה כי
(ו) לך יאתה. לך נאס:

אורים ותמים

מי לא יראך וגו' (פסוק ו). הנה האהבה תסבב מדמיון האוהבים זה לזה. ולכן תמצא בין החכמים והצדיקים, מה שלא תמצא בין הרשעים, לדמיון אלו לאלו וזולת האחרים, כענין 'עד מתי פתים תאחבו פת' (משלי א כט). אָמַנְם אֲשֶׁר אין ביניהם דמיון, אין ביניהם אהבה. ולכן אמר

ביאור

תמצא דווקא בין בני האדם החכמים והצדיקים, מה שצא תמצא האהבה בין בני האדם הרשעים, לדמיון מחמת הדמיון שיש בצדיקים בין אלו לאלו וזולת ואינם אוהבים את האחרים, כענין שנאמר (משלי א כב) 'עד מתי פתים פתים תאחבו פת' ולעצם לצון חמדו להם וכסילים ישנאו דעת', הרי שהרשעים אוהבים את העדר הדעת והתפשטות, ומשום כך הצדיקים אוהבים את הצדיקים שאוהבים את הדעת כמותם. אָמַנְם בני האדם אשר אין ביניהם דמיון, אין ביניהם אהבה. ולכן אמר

מקורות וצינונים

כי הוא עושה מלחמה לנצח אויביו הוא מסולק מן הרחמים, ועל זה ה' שמו' לרחם על ברואי, ולפיכך אין השירה הזאת מעוט שבת. י. ראה בספר הברית (ח"ב מאמר ד פ"ה): עתה דע והבן שהאהבה הבאה מן הטבע בכל מקום שהיא בין בקטנה בין בגדולה שהיא אהבת עצמו ואהבת בנו הוא החוק, ונקרא אהבה עזה עד כי מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, אמנם אהבה הבאה מן השכל והוא בגדולה שהוא אהבתו לאיש חמודות צריך סעד לתמוכו ובמה יסעדנו, בטבע, והוא מתגבר כשהטבע עוזרו והוא נחלש כשהטבע כנגדו, וביאור אלה הדברים יהיה כמה שאמר, והוא דע שהוטבע בטבע האדם שההשתוות והדמיון יוליד אהבה עזה, רצה לומר כשיהיה בשני בני אדם דעות שוות או מדות שוות או מזג שווה או שידועים חכמה אחת או מלאכה אחת או שיש להם אמונה אחת זה גורם להם להיות אוהבים זה את זה, ע"כ כל אדם אוהב אנשי אומנתו וכל עורב למינו וכן אדם לדומה לו, ולכן כל אומן אוהב אנשי אומנתו, ומה שאמר כל אומן שונא אנשי אומנתו הוא בשביל שמקפח פרנסתו וזכא אהבת עצמו הגדולה ומכבה אהבה זו הקטנה כאש הגדולה שטובתה את אש הקטנה הגם אף שזה אש וזה אש, הלא תראה כשאיזה אומן מתעשר ואינו מתפרנס עוד מאומנתו שהוא אוהב אנשי אומנתו יותר מאנשים אחרים אף חובב אותם חבה יתירה מבעלי אומנתו אחרות בעבור השתוותם באומנת ההיא, וגם מזה הצד אוהב אדם את בנו אוהב עזה ואהבת נפשו אהבו מלבד טעם מה שהוא עצם מעצמו ובשר מבשרו, בעבור שישוה הוא לו ברוב הדברים בטבע במדותיו בדיוקנו, וזה לא צריך שום סעד לתמוכו אבל הוא חזק בעצמו. יא. ראה בשערי תשובה (שער א אות לא): נאמר (משלי יח א) 'לתאוה יבק נפרד בכל תושיה יתגלע', פירוש, מי שמבקש ללכת אחר תאוות ורצו נפרד מכל חבר ועמית, כי ירחקו ממנו אוהב ורע, כי תאות בני אדם ומדות חלוקות, אין רצונו של זה כרצונו של זה, אכן אם ילך בדרך השכל, אז יתח לו החברים ויהיו אוהביו רבים, ואמרו במוסר, מי שהוא רוצה את מדו בני אדם ירחיק מדו בני אדם, ויש לפרש על הענין הזה בעצמו, 'לתאוה יבקש נפ

אוצרות חכמה הקבלה

צנצנת

המזן

חידושים וביאורים על כתבי האר"י ז"ל
לכבוד הר"ר יוסף הכהן זלה"ה
גדול מקובלי תונס בדור הרש"ש ז"ל

אוצרות חכמה הקבלה

צנצנת

המזן

חידושים וביאורים על כתבי האר"י ז"ל
לכבוד הר"ר יוסף הכהן זלה"ה
גדול מקובלי תונס בדור הרש"ש ז"ל

אוצרות חכמת הקבלה

חידושים • ביאורים • כוונות

ספר צנצנת המן

פירושים וביאורים עמוקים, חידושים נפלאים, פלפלא חריפתא מתוך משא ומתן באמונה בדברי המפרשים, מגלה עמיקתא ומסתרתא מיישר המעקשים, בנוי לתלפיות, סובב והולך על כתבי הקודש של רבינו הקדוש מרן מלכא האר"י הח"י זלה"ה

חברו וחקרו

חד מן קדמייא, סיני ועוקר הרים, סוב"ר הרז"ם
בקי בחדרי תורה, גלי לדרעיה ונפל נהורא,
כל רז לא אניס ליה
הרב הגדול המקובל האלהי

כמוהר"ר יוסף הכהן זלה"ה

אחד המיוחד מגדולי מקובלי מתא מחסיא תונים יע"א
בזמנו של הרש"ש זיע"א

כרך ראשון

יוצא לאור בפעם הראשונה
מעצם כתב יד קדשו של הרב המחבר, והעתקות תלמידיו
בהגהה ועריכה מדוקדקות
ע"י המכון להוצאת ספרים וכתבי יד

אהבת שלום

עיה"ק ירושלים תוב"ב
ה'תשפ"ד

אוצרות חכמת הקבלה

חידושים • ביאורים • כוונות

ספר צנצנת המן

פירושים וביאורים עמוקים, חידושים נפלאים, פלפלא חריפתא מתוך משא ומתן באמונה בדברי המפרשים, מגלה עמיקתא ומסתרתא מיישר המעקשים, בנוי לתלפיות, סובב והולך על כתבי הקודש של רבינו הקדוש מרן מלכא האר"י הח"י זלה"ה

חברו וחקרו

חד מן קדמייא, סיני ועוקר הרים, סוב"ר הרז"ם
בקי בחדרי תורה, גלי לדרעיה ונפל נהורא,
כל רז לא אניס ליה
הרב הגדול המקובל האלהי

כמוהר"ר יוסף הכהן זלה"ה

אחד המיוחד מגדולי מקובלי מתא מחסיא תונים יע"א
בזמנו של הרש"ש זיע"א

כרך שני

יוצא לאור בפעם הראשונה
מעצם כתב יד קדשו של הרב המחבר, והעתקות תלמידיו
בהגהה ועריכה מדוקדקות
ע"י המכון להוצאת ספרים וכתבי יד

אהבת שלום

עיה"ק ירושלים תוב"ב
ה'תשפ"ד

וברכתיו, וענו: זה סוד גדול, אמרתי להם ד"ל מהכא, אני לא ידעתי סוד. והבינו שרמזתי באומרי ד"ל מהכא, והיו מפצירים בי. ואמרתי כונתי שלא נדבר בסודות שאני איני יודע, וזהו ד"ל מהכא, והיה ערב להם הרבה שידעו וראו שכיוונתי הסוד, עכ"ל. עוד שם (עמ' 65) כתב איך שטרם נסיעתו מאצלם גילה להם שאכן היה בקי בחכמת הקבלה וז"ל: וגם ביום ההוא בפרק הנסיעה אמרתי פשטים על פי הסוד בהקדמות האר"י זצ"ל, ושמחו לראות שכיונו לאמת כמה שסברו שאני ידעתי מזה, עכ"ל. ונלמד מכל זה על גדול חשקם של חו"ר תונים בדור ההוא, לזכות לטעום מנופת צוף דבש תורת ארץ ישראל ובפרט בחכמת הקבלה. ועיי"ש עוד מגדולת חכמתם וחריפותם ועוצם חשקם בתורה של חו"ר הדור ההוא, וספריהם מעידים ומגידים על זה כידוע.

ומכאן מודעה שדרכו של רבינו המהר"ל בספרו זה, הוא בעומק גדול ביותר העיון והסברה, ודבריו קצרים וקולעים, וצריך עיון והתבוננות לעמוד היטב על כוונתו לעומקה, וגם מרבה לפלפל בדברי המפרשים שלפניו ומשיג בחריפות על פירושיהם והבנתם, והרגילים בדרך העיון, ובקיאם בספרי האר"י ז"ל עם ביאורי המפרשים, ירוו רוב נחת ממחלכיו המחודשים והעמוקים של המהר"ל, להגדיל תורה ולהאדירה.

והנה מקום אתי בכאן להזכיר לשבח ולתהלה את עורכי הספר, הן במהדורתו הקודמת המצומצמת בה נקרא החיבור בשם "יד יוסף", והן במהדורתו הנוכחית הרחבה הנקראת בשם "צנצנת המן", אשר עמלו בעשר אצבעותיהם והשקיעו מרץ רב בהכנת הספר לדפוס מראשית ההעתקה עד סוף ההגהה, וב"ה הצליחו להוציא מתחת ידם דבר נאה ומתקבל. אשריהם בזה ובבא שזכו לברר מקחו של צדיק, יה"ר שזכות הרב המהר"ל ז"ל שזכו לעשות לו נחת רוח נפלא זה, להציל תורתו מתהום הנשיה לאור באור החיים, תגן בעדם ועל כל ב"ב אלף המגן ברוב הצלחות ברו"ח וגש"ם, אכ"ר.

כמו"כ עלינו להודות מקרב לב, לנדיבי הלב אשר תמכו בידינו ברוב עוז ותעצומות, ועמדו לימינינו לשאת בעול הוצאת הספר לאור עולם. יה"ר שזכות רבינו המהר"ל זיע"א תעמוד להם ולזרעם, שלא יפסק התורה והברכה מהם ומזרעם עד עולם, הון ועושר בביתם וצדקתם עומדת לעד.

ואסיים בתפלה שנוכה תמיד לעסוק בתורה מתוך נחת ויישוב הדעת ובריאות הגוף, ולהגדיל תורה ולהאדירה, אנו וזרענו וזרע זרענו עד סוף כל הדורות, ובזכות הפצת התורה נזכה בקרוב לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

החותרם לכבוד התורה ולומדיה בקדושה
הצעיר יעקב משה הלל יצ"ו

מבוא

מה נכבד היום בהגלות נגלות אור חדש, ספר "צנצנת המן"¹, אשר כשמו כן הוא, כצנצנת המן הגנוזה למשמרת היה גנוז וחתום בכתב יד במשך כמאתיים שנה, לא שזפתו עין הדפוס. ספר יקר זה מכיל חידושים וביאורים עמוקים על רוב ככל כתבי האר"י, ובהם ספרים שכמעט לא זכינו עליהם לביאורים מרבותינו המקובלים, כגון ספר מבוא שערים ושער ההקדמות ושער המאמרים וספר הליקוטים ועוד.

לתולדות המחבר

אודות גדולת הרב המחבר, נעתיק תחילה את דברי ההערכה המפורטים אותם כתב ר' יוסף הכהן טנוג² (אחד ממעתיקי כתב היד של ספר "צנצנת המן" שלפנינו, כמבואר בהקדמה) בספרו החשוב 'תולדות חכמי תונס' (ירושלים תשמ"ח, עמ' קעה ואילך, בהשמטת עניינים צדדיים שכתבם דרך אגב באמצע הדברים):

מהר"ר יוסף [ב"ר אברהם] הכהן אבר"ש, מקובל מופלא סופר מתא פה תונס, היה ראש לכת המקובלים אשר קמו בתונס בתחלת המאה הששית, הוא והמקובל הצעיר לימים ה"ר יוסף בר ישועה סדבון ז"ל, עם עוד חבל חכמי קבלה רבים. וביתו היה בית הועד ללימוד הקבלה. הם היו בזמנו של הרב השמ"ש ז"ל מירושלים אבי המקובלים החדשים אשר הגו בדברי האר"י ז"ל עם ביאוריו החדשים באין תערובת ספר זר, אף שהוא על דגל קבלת האר"י יחשב, כספרי הרמ"ע והרמ"ז והנשי"א וכיוצא³.

בן גילו וחבירו ואולי גם תלמידו, המקובל הצעיר לימים ממנו אשר צמח בימים ההם על שדה הקבלה ועשה גדולות ונשגבות בה, הוא המכונה בשם יוס"ד (ר"ת יוסף סדבון). במרבית ספרי הקבלה כ"י מהאר"י ז"ל הנמצאים פה תונס לרוב, ובפרט

1. בענין טעם קריאת הספר בשם זה עיין מה שכתבו המעתיקים בהקדמתם. 2. מחשובי חכמי תונס בדור האחרון, נפטר בשנת תרצ"ד לערך. 3. המעיין בחידושי רבינו בספר זה, יראה שכתור בן דורו של הרש"ש, נושא וגותן בדבריו במלחמתה של תורה, ולעיתים אף חולק עליו בהשגות ובקושיות ולבאר את הבנתו השונה בסוגיא, וכפי שמביא גם ר"י טנוג" בהמשך דבריו כאן. גם בענין שיטת רבינו הרש"ש בענין העיון בספרי המקובלים האחרונים (כפי שנתבארה בתשובתו לרבינו וחבריו שנדפסה בספר נהר שלום), שונה דרך רבינו מדרכו, ומרבה הוא להביא מדברי מקובלים אלו (כגון הרב משנת חסידים וח"י וכיוצא בהם) ולשאת ולתת בדבריהם.

בס' עץ חיים כ"י נמצאים הגהות והערות מהרב יוס"ד, ומהרב אי"ה או יוה"ד הוא הרב מה"ר יוסף כהן הנוצר.

הרב המקובל הלוח היה לו בכ"י כל ספרי האר"י וגוריו גם ספרי המקובלים שקדמוהו⁴, כולם נמצאים בביתו ובחומותיו מועתקים העתקה מהודרת ומדוקדקת בכתב ידו בעצמו⁵, ומהם בא לידי אני יכ"ן (-יוסף כהן טנוגי) ספרי הרמ"ק⁶, מהרח"ו, ומהר"י צמח⁷, הרמ"ע⁸, הרמ"ז⁹, מהר"ן שפירא¹⁰, מאורות נתן¹¹, מהר"י אירגאס מבוא פתחים¹², גם ראיתי בביתו ביד נכדו ספרי חכמי המערב מהר"י מאראג'י¹³, מהר"א אזולאי¹⁴, מהר"א בן מוסא¹⁵, מהר"ר ישעיה¹⁶, מהר"ר מרדכי בן עטר, מהר"ר משה בן צור בעל הלכה למשה וכיוצא, אשר כמעט נוכל לשער כי כל כתבי הקבלה מגורי האר"י ז"ל אשר ראם הרב חיד"א ז"ל בלכתו למודינא והזכירם בס' שם הגדולים וספרו מעגל טוב, כולם הובאו לתונס ליד הרב המקובל דידן.

הרב המקובל דידן היה לו ספרי רבינו האר"י ז"ל על פי סדרו של מהר"י צמח ז"ל, היינו אדם ישר לבדו וקהלת יעקב לבדו, וכן שער ההקדמות אוצרות חיים מבוא שערם וכו'. (וסדר מהר"ם פאפרש תלמידו אשר הכניס רובי הספרים האלה אל חבור אחד ויקרא לו בשם "[דרך] עץ חיים" ונדפס ראשונה בקארעץ [בשם "עץ חיים"] - טרם הגיע לידו עד אח"כ), ויחבר על אלה הספרים הנז' חיבור גדול ונפלא דרך ביאור ושקלא וטריא, ויקרא לו שם צניצת המן, בו היה לו תוכחת מגולה עם המקובלים שקדמוהו, ומכללם הרב המקובל המופלא מהר"ר שלום מזרחי ידיע שרעבי מעיה"ק ירושלים תובב"א, הנודע למחולל נפלאות בקבלת האר"י ז"ל בזמנו.

וישלח אליו הרב יוה"ד בהסכמת חבריו הרבה תמיהות ופליאות (ע"ז במספר) בכל מקצועות החכמה הזאת אשר נתעצם בהם בדרך לימודו (והמה נפרטים אחד אחד בס' נהר שלום להשם"ש מדף כ"ד עד כ"ט [בס' אמת ושלום, שאלוניקי תקס"ו, ובדפוס חדש מדף כ"ט עד ל"ב]). ובכ"י מצאתי [כתוב בתחלתו]: 'אלו השאלות שנשאלו להרש"ש נר"ו מהכא להתם ממני יצאו הדברים באין מבין לי, אני הצעיר יוה"ד'.

4. עיין כרך ב ריש עמ' שדמ, שכתב ח"ל: 'כן גירסא שלנו, אבל בהעתק משנת חסידים וכו' נראה שהיתה להם גירסא אחרת. וכן בריש עמ' שדמ, 'בהעתק זאת חוקת התורה'. משמע שספרים אלו היו בידו בהעתקה בכת"י, מפני שלרוב יוקר ונדירות הספרים שהגיעו לתונס מארצות אירופה, היו החכמים מעתיקים כל אחד לעצמו את הספר מהעותק להלן. 5. ראה להלן שחלק מהם שרדו עד לימינו ומעתיקים הם בהגהות רבינו ז"ל. 6. ראה להלן. 7. כגון ספר גניד ומצוה, שרבינו מביא ממנו רבות, וכן ספר רנו ליעקב, כדלהלן ברשימת הספרים. 8. כגון ספר יונת אלם שמביא ממנו רבינו רבות. ראה להלן. 9. כגון הגהותיו לאוצ"ח שמביא מהם רבינו רבות, וגם פירושו המצוות ריש פרשת עקב ד"ה כבר. 10. כגון ספר מצת שימורים שמזכיר רבינו בכמה מקומות, ומהם בחידושי לשער מאוחרות צורף לספר שומר אמונים בסופו, ונדפס לראשונה באמשטרדם תצ"ו. 11. רבינו מזכיר את פירושו לזוהר הנקרא אמת ליעקב, שנדפס בהוצאתו. 12. ר' אברהם אזולאי השני ממראקש, תלמיד הר"י מאראג'י, רבינו מזכיר בפירושו לע"ח כמה מהגהותיו. 13. ר' אברהם בן מוסא, תלמיד הר"י מאראג'י, רבינו מזכיר את הגהותיו (המתחילות א"א) לכל אורך פירושו לע"ח, ומכנהו הר"א או הראב"ם. 14. הוא ר' ישעיה מזכיר את הגהותיו (המתחילות את הגהותיו במקומות רבים, הגהות ר' ישעיה נדפסו מחדש בסוף ס' אהל ראם, ירושלים תשע"ח.

בבוא השאלות האלה ליד המקובל הגדול השם"ש, ידע כי עומד הנהו לפני אנשים גדולים בחכמה ומביני דבר, וישב אליהם בכבוד גדול לפי ערכם הרם, רק החליט לכל ישיב אליהם על כל שאלה ושאלה ביחוד, רק בדרך כללות, ועל כן שלח להם העתק איזה קונטרסים מספריו נהר שלום ורחובות הנהר אשר החל לחבר, למען הראותם השיטה אשר הלך בה הוא בהבנת דברי האר"י ז"ל, אשר על ידה יושמו המעקשים למישור. ואלה המה דבריו כפי מה שמצאתי בכ"י אי"ה עצמו: 'ואלה התשובות הנשלחות מהתם להכא על השאלות ששאלנו מהשם"ש הנז"ל בעודנו חי, וזה לשונו הזהב: וראיתי את השאלות' וכו'.

ותדע ותבין מן מוצא דבר, כי השכיל מאד המקובל הגדול השם"ש בשלחו אליהם קונטרסיו במקום תשובה על דבריהם, כי ידע הנהו כי עומד הוא בפני אנשים גדולים בחכמה ומביני דבר כמוהו, ונפשו יודעת מאד כי הקונטרסים ההם יפתחו להם שערי אורה להבין עומק דברי רבינו האר"י ז"ל. וכן היה באמת, כי כאשר הגיעה תשובת השם"ש עם קונטרסיו להרב אי"ה וחביריו המקובלים בתונס, ששו ויגילו עליהם כשמחת בקציר, ועל ידם ראו אור בהיר בשחקים ונפתחו להם שערי אורה להבין קושט אמרי קדוש רבינו האר"י ז"ל שמסר לתלמידו מהרח"ו ז"ל, או אז הודו ולא בושו כי האמת אתו, וכי עוד רחוקים המה מהבנת דברי רבינו האר"י ז"ל על מתכונתם, כאשר כתוב מפורש בס' אהבת ה' להרב יוסף סדבון בדף ע"ב וז"ל: 'לפי שטחיות לשונו בכוונות המה משוללים הבנה לקוצר ידיעתנו, כי עדיין לא השתוונו בהבנת דברי רבינו האר"י זלה"ה בידיעת כוונתו על האמת ועל הנכון כידיעת וכהבנת הקדושים אשר בארץ צבי תובב"א, עכ"ל.

אח"כ הודיעוהו במכתב לאמר כי לא מצאו כדי שבעם בקונטרסים ששלח להם, והוא השיבם על זה ושלח להם קונטרסים אחרים מספריו הנז"ל, והזהיר אותם עוד הפעם לכל ילמדו רק בקבלת האר"י לבד כפי השגת מהרח"ו תלמידו ואין עוד. וכפי הנראה כי נמשכו ביניהם חליפות מכתבים ימים רבים, עד כי נראה כי כל קונטרסי הספר נהר שלום עם כל הקדמותיו והגהותיו הנקראים אמת ושלום וגם כללי החכמה בעצמה אשר נקראו כללי השם"ש¹⁷ הכוללים כל הקדמות חכמת האמת לפי שיטתו הוא בקיצור נמרץ, הכל שלח אליהם, ומהם ועל ידם נפתחו אליהם שערי אורה להבין עמוקות דברי רבינו האר"י ז"ל.

ועי"ז צלחה בידם לחבר ספריהם על פי הקדמותיו, כאשר נראה בפתיחת ס' אהבת ה' הנז"ל (חברו בשנת תקל"ז וסיימו בשנת תקל"ח) והילך לשונו: 'פירוש האדרא זוטא ע"פ הקדמות רבינו האר"י ז"ל, וע"פ הקדמות הנגלות לנו כהיום שבאו לנו מא"י תובב"א, הקדמות מופלאות על דעת רבינו זלה"ה דבר דבור על אפניו, מאת איש האלהים קדוש מה שעלתה מצודתו שסידר דברי רבינו זלה"ה סודות נפלאים ונוראים שלא שערום הראשונים, וקרא שמם נ"ר הקדוש והטהור, רחובות הנהר ונהר

17. הוא קונטרס 'חסדי דוד' למהר"ר דוד מג"א, רבינו מזכיר כללים אלו בכמה מקומות בכתביו.

שלום, ע"ל וקונטרסו יראת ה' על שער רוה"ק, חיברו [בשנת] תק"ם. וכאשר נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקדש [הרש"ש ז"ע"א] בשנת תקל"ז, נראה להמקובלים האלה נבוכים הם בארץ בענין אחד בקבלה שבא לידם, ולא ידעו למי לפנות לעזרה, והם בוכים ומבכים על סילוקו של צדיק בעוה"ר, כאשר תראה בס' אהבת ה' בדף ק"ח סע"א ח"ל: 'ולכן הנלע"ד אם ייטב בעיני ה' עד יערה עלינו רוח ממרום כי אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים כי נ"ר שמשנו כבה בעוה"ר, ע"כ. כוונתו על ס' נהר שלום' ורחובות הנהר' ר"ת נר.

וכן כאשר באה שנת השמטה היא שנת תקמ"ד, ערכו מכתב המקובלים האלה לשאול את פי חכמי הישיבה להעיד על רבם השמ"ש כיצד היה מתנהג בשנת השמטה בכוונות התפלה, והם השיבו להם תשובה על שאלתם, שנדפסה בס' דברי שלום לנכדו בדף כ"ב ע"ג (ואני מצאתי השאלה והתשובה הנז' בכ"א אי"ה ז"ל).

הרב אי"ה וחברו יוס"ד עם כלל החברים, בבוא אליהם הקונטרסים ההמה של השמ"ש, שמחו בהם ושישו כעל כל הון וישגו בהם לאהבה, גם העירו עליהם הערות נפלאות, הלא הם כתובים על ספרי המקובל יוס"ד שבדפוס, ובפרט הרב המקובל אי"ה הרבה לבדוק ולחפש אחריו בחפש מחופש, וירחיב עז בנפשו לחלוק על איזה פרטים מהם, ואת הכל העלה על חיבורו הגדול **צנצנת המן**, בו ערך קונטרסים בשם קונטרס הראיות¹⁸, לברר וללכך הדברים בראיות ברורות.

מן היום ההוא והלאה היו מריצים אליו שאלות רבות אחרות, והוא השיב כיד חכמתו הרחבה. והמה נדפסו בס' נהר שלום הנז' דף ס"א ע"ב¹⁹, ודף נ"ה ע"ב²⁰ עד דף נ"ו ע"ב²¹, דף מ"ה ע"א²² עד סוף דף מ"ז ע"ב²³, דף ס' ע"ב²⁴ עד דף ס"א סע"א²⁵, ובעיני ראיתי אני הצעיר, הקונטרסים ההם מועתקים בכ"י עצמו של אי"ה עם הערותיו עליהם על הגליון (הספר הזה לקחו המו"ס יעקב ליפשיץ עם הספרים שקנה).

ספר **צנצנת המן** הוא חיבור גדול דרך שקלא וטריא על כל ספרי הרב האר"י ז"ל על פי סדורו של הרב מהר"י צמח, כי סדור מהרמ"ף [מהר"ם פאפירש] תלמידו לא הגיע לידו כי אם אח"כ. ואני הצעיר ראיתי הספר בכת"י עצמו של הרב עם עוד ספרים רבים כ"י בקבלה אשר היו אתו עמו במחיצתו, מועתקים העתקה מהודרת בכ"י בעצמו (החכם ר' שלמה לוי שמת בסוף שנת התרע"ח העתיק מצנצנת המן הרבה²⁶).

בין כתבי הרב ראיתי ספר אחד מכיל חידושי רבני המערב הנ"ל והוויכוחים שהיו ביניהם בהבנת דברי האר"י ז"ל²⁷. הספר הזה היה יקר מאד אצל הרב אי"ה, ובעוד

שחבריו הלומדים בביתו בכל מנחת שב"ק היו מתעצמים באיזה דבר, היה הרב קורא: 'תראו בשיטה מקובצת (הוא הספר הנז') ותמצאו נחת'.

האגדה אומרת כי ה"ה אי"ה ויוס"ד תלמידים בקבלה מהרב יעקב סלאמא ז"ל, הוא מת בכפר נאבל רחוק יום אחד מתונס בשנת תקל"ה. וכשנודע להם שמת רבם, עשו קפיצת הדרך ורכבו על קנה (או על עב קל) החקוק עליו שם המפורש, ובאו לנאבל. דבר הליכתם בענן לא נודע לשום איש. ובו בפרק היה הרמ"ס²⁸ ובנו ר' שלמה אלפאסי בכפר 'חמאם אלגנף' (שבו מרחץ מי מתכת לרפואה), והרמ"ס היה יושב על כסא תחת כפת הרקיע, וירא והנה עב קטנה ככף איש נוסעת ובה הרבנים אי"ה ויוס"ד, וישתומם לראות, ויקרא לבנו שלמה לראות הפלא. עבר היום ההוא ויבואו הרמ"ס ובנו לתונס, וישאל את פיהם אודות נסיעתם, ויענו זאת להכרח גדול לכבוד רבם עשו זאת, אשר מוראו כמורא שמים, ואי אפשר בלאו הכי. כך שמענו.

הרב אי"ה ז"ל מת קודם מהר"ש אלפאסי הנז' ²⁹. במותו צוה לבניו שלשה דברים: א', שיעשו לו במותו טבילה במי מקוה הסמוך לחצרו. ב', לבל ילכו בניו אחרי מטתו. ג', לחפור קברו עמוק עמוק באדמה³⁰. ויעשו לו הקהל כן כאשר צוה, וכאשר הורידוהו למקוה, ראו שהיה טובל במקוה מעצמו כמנהגו בעודו בחיים חייתו, ויתמהו החברים מאד מאד על גודל קדושתו וטהרתו. ומי מבניו אשר לא אבה לקיים דברי אביו וילך אחר המטה, נאסר בו בפרק בבית האסורים ע"י עלילה בטעות בחשבם כי הוא הנאשם, ותהי לגס. הצוואה השלישית שמעו ממנו בעצמו טעמה, כי נחוץ לו להיות בעמידה בעת דין ומשפט עם קונו כדאיתא בש"ס.

אחרי זמן מועט בשנת תקס"ב-ג' העתיקו המתים מקבריהם ע"פ פקודת שר הצבא (הפקיד שאכר) בן המלך הנקרא 'חמודא באשא', למען הקף את חומת העיר הפרוצה מקדמת דנא. הרבה מן המתים גולגלו והועלו מקברם ויקברו עצמותיהם בשדה אחר, אבל עצמותיו של הרב לא גולגלו ולא נגעה בהם יד כלל, כי לא מצאוהו יען שהיה עמוק מאד, ועתה נגלה הסוד של הצוואה השלישית אשר לא הבינו היטב לרעו³¹ של הרב ז"ל, כי הוא ידע מראשית אחרית וראה מה יהיה באחרית הימים.

בנו של הרב אי"ה הוא הרב יצחק הכהן³². אמרו עליו שעבר שלש פעמים על הש"ס

28. הוא הרב מסעוד אלפאסי מח"ס משחא דרבנותא, והובאו חידושיו בספרנו כמה פעמים כדלהלן. ²⁹. מהר"ש אלפאסי נפטר בט"ו תמוז תקס"א, כפי שכתב המחבר שם בספרו תולדות חכמי תוניס עמ' רפט. ולפי זה נמצא שרבינו נפטר בסביבות שנת תק"ס. וכן משמע ממ"ש לקמן 'אחרי זמן מועט בשנת תקס"ב-ג'. ודלא כמ"ש בספר קבלת האר"י (ח"ב עמ' 898) שרבינו נאסף אל עמיו בשנת תקמ"ו. טעות זו נובעת ממ"ש בספר מלכי תרשיש (נתיבות תשמ"ו) ח"א עמ' קצא-קצב. אך המעיין שם יראה שבעל מלכי תרשיש עירב בין שני חכמים שונים, ר' יוסף הכהן יצחקי הדיין (שהוא זה שנפטר בתקמ"ו) ורבי יוסף הכהן אבר"ש, הוא רבינו. וכבר עמד בעל מלכי תרשיש עצמו על טעותו זו וחזר בו בחלק ב' מספרו (תשע"ז) עמ' קס. ³⁰. יכ"ן: כצוואת ר' יוסף בר קיסמא בסנהדרין פ' חלק, העמיקו ארוני, ע"ש. כבר רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רז"ל באבות בביאור פסוק עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו, הביא הקדמה דלאחר המיתה באים שלשה מלאכים ומעמיקים קרקעית הקבר עד שיוכל לעמוד על עמדו, ומכין אותו במקלות של ברזל עד שמתפרדת ממנו הקליפה וכו'. ³¹. למחשבתו ודעתו, ע"פ תהלים קלט ב. ³². הערותיו נמצאות בספר זה, וחותרם יצחק"ד, עיין בכרך א עמ' סה, כרך ב עמ' קעו, שצא.

18. בספר צנצנת המן שלפנינו לא נמצא קונטרס זה כקונטרס נפרד. אמנם במקומות רבים בספר נושא ונותן רבינו המחבר בדברי הרש"ש ומעיר את הערותיו והשגותיו. ¹⁹. דף ל"ד ע"א ד"ה ראיתי. ²⁰. דף יח ע"ב ד"ה וראיתי. ²¹. דף יט ע"ב סד"ה והנה. ²². דף כח ע"א ד"ה בענין עליית. ²³. דף כט ע"ב סד"ה ומשם. ²⁴. דף לג ע"ג ד"ה אם ניעור. ²⁵. דף ל"ד ע"א סוף דיבור ראשון. ²⁶. ואפשר ששיקע את הערותיו בספרנו, ראה בכרך א עמ' רסב, שנה. ²⁷. כפי הנראה היה זה ספר מקום בינה בכת"י או ספר כיצא בו. על חיבור דומה ששרר עד השואה בכת"י רבינו המחבר, ראה להלן, מספר אהל רא"ם עמ' 262 (שם ויהא את שניהם כדבר אחד, אך מתוכן הדברים ייתכן ששניהם הם).

השם"ש ז"ל^ט אשר שלחם אליו מתם בכ"י, וגם על הגהות היום"ד ז"ל ועל שאר השמונה שיערים. וגם חיבר ס' ערכי הכנויים גדול בכמות ואיכות, וגם חיבר קונטרס מפתחות ומורה מקום על כל דברי הרב בסדר הא"ב קראו יפה מראה. הוא היה לאות ולמופת לרבני הדור, בקי בכל חדרי כתבי רבינו האר"י ז"ל ובכל בית נכתה נאמן. והוא חתום בתקנה של רבני תוניס השנית בשנת ע"ד ע"ת היא שנת התקמ"ד, הוא ובנו מהר"ר יצחק הכהן עם שאר רבנים שמסכימים שם, שעולה סך כולם כמנין ס' ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל, ועיין במשכנות הרועים שהביאה, יע"ש מערכת הסכמה^י.

ומהר"ר יצחק הנז' הוא היה מרעיש הארץ ומעיין מופלג, משנה למלך מו"ה מהר"י טייב בעה"מ ס' ערך השלחן, וקרא הש"ס שלשה פעמים, ובשנת תקפ"ח נסע לא"י, וגם הוא הניח הרבה שיטות בגמ' בעומק העיון ושאר ליקוטים ועודם בכ"י א^י.

ודע דיש בספר זה העתק ספר מקום בינה עם הגהות היום"ד, ועליהם הגהת אי"ה ולה"ה.

כל זה כתבתי אני הצעיר אנכי הנבזה יוסף ב"ר יהודה הכהן טונגי ס"ט, אני הצעיר דר' שלמה הלוי נד"ו יאיר ויהודי יב.

עין חיים

שער הכללים

פרק א'

הנזכרת לקמן שער מ"ב^י ובספר אדם ישר ד"ה יש מאציל וכו', יע"ש ודוק^י.

דף ה ע"ג

שם. [וטעם הדבר לפי שלא קבלה כל האור רק החלק שקבל היסוד לתת לה וגם ע"י צנור^י]. הרמ"ז, קשיא לי כי כל ספירה ג"כ לא קבלה אלא חלקה^ט. גם מ"ש וגם ע"י צנור קשה, הא אמרת' שלא ע"י צינור א^י.

פ"א א^י. [האציל^ב נקודה א' הכלולה מ' (והם י"ס של העקודים שהיו בכלי א' י^י)]. אי"ה, אינו כן, דלא דבר כאן בעקודים רק בנקודים, כדמוכח מעצמו של הד"ר, וכדמפרש לקמן שנק' עולם התהו. ונקודה זו הכלולה מ' למעלה מ"ס של כל עולם ועולם, והיא

דף ה ע"א

א. ההערות המובאות כאן על שער הכללים הן בסגנון החידושים מספר מקום בינה המובאים לקמן בחלק נפרד, שיעקרום העתקת הערות מגליונות עין חיים שכתבו גדולי החכמים ובכללם המחבר רבינו יוסף הכהן (הפותח בתיבות אי"ה). אמנם כיון שבכתב יד המעתיק הובאו בנפרד, וגם אינן מובאות בספר מקום בינה, קבענום כאן בתוך חידושי רבינו על ע"ח. ב. בכתה"י לא נרשם איה מקום קטע זה, אמנם בכינוס חכמים לר"א מני (עמ' קפז) ובספרו מזכ"ש על ע"ח (עמ' פו ד"ה עצמות וכלים) מובאת הגהה זו על תיבות אלה. ג. הגהה זו שבסוגריים מקורה משער הכללים כת"י הרמ"פ. ובספרו אור זרוע (בביאורו לשער הכללים פ"א) כתב הרמ"פ ז"ל: כתב שהאציל נקודה אחת כלולה מעשר, פירוש הדברים, זהו כלי של אורות העקודים, שיתבאר לקמן כי בכלי העקודים לא יש עשרה כלים רק עשרה אורות בכלי אחד, וז"ש נקודה כלולה מעשר. וכ"כ הרמ"ע ביונת אלם. ולי נראה שהכוונה על מלכות דעקודים, כי [הוא] המאציל לעשר דנקודים, כנו"ב ע"ח (שער העקודים פ"ה). וז"ש שמנקודה זו חיות כל האצילות, עכ"ל. ועל זה קיימא השגת רבינו. וע"ע בדגלי אהבה בביאורו לשער הכללים (ח"ג עמ' תשל). ד. בכל כתב יד זה דרך הסופר לכתוב ד' כקיצור של דרוש. אמנם בכינוס חכמים ומזכ"ש הנ"ל: מעצמו של דבר. וכן הוא בע"ח כת"י שנת תק"ץ. ה. פ"א, דף פט ע"ב. ו. עמ' מה, וע"ש בעמ' מו ד"ה ועתה. ז. ועיין עוד בחידושי רבינו לשער ההקדמות להלן כרך ב עמ' פט ד"ה אז התחיל. ח. הושלם ע"פ כינוס חכמים ופירוש הרמ"ז על ע"ח. ט. ע' מ"ש על זה הרב שפ"א בפירושו לשער הכללים. וע' גם בדגלי אהבה (ח"ג עמ' תשלח). י. בכינוס חכמים ובפ"י הרמ"ז על ע"ח: אמר. יא. וכן הקשה באור זרוע (ד"ה וגם קבלה). וע' דגלי אהבה (עמ' תשלח).

ט. הכוונה לס' חסדי דוד להרב דוד מג"א תלמיד הרש"ש, שחכמי תוניס ייחסוהו להרש"ש. י. מערכת ה אות קיב. יא. ועיין עוד עליו בתולדות חכמי תונס עמ' קפ. יב. שני החכמים הללו העתיקו יחד את כתב היד המקורי. ואכן ניכר מצורת הכתיבה שנכתב לסירוגין משני סופרים שונים, כתיבה אחת פשוטה והשניה בסגנון מסולסל.

ובנ"א מצאתי כתוב הטעם שקבלתו ע"י (יסודי) [צינור], פי' ולא מן הבינה עצמה, וזה נכון. גם י"ל לעולם ע"י צנור קבלה, רק שנחרב ונפתח יותר.^י
שם. [מסור גופם אל המלכות וכו']. נ"א הקליפות. א"ה היא עיקר, והאחרת שנכתבה היא בט"י.^י

פרק ב'

פ"ב. [ואלו ה' תיקונים הנ"ל נתפשטו עד מקום שהיו נקודות המאגן תבירן בתחילה וכו']. פירוש, שגם הם מתפשטים [בכל קומת א"א ורגלי א"א עד בריאה, ע"כ הג"ה ט']. א"ה, מפירוש זה נראה דקאי אז"י תיקונן ומאגן תבירן מקום הבריאה, ועד שם מתפשטים. וזה אינו, אלא הפירוש האמיתי שאין מגיעין התיקונן הנוכחים רק עד מקום הטיבור דא"א, שעד שם סיום ה' מלכים כנ"ל קודם התיקון, ושם מתחילין ז' ו"ן שהם סוד ד' מלכים מאגן תבירן כנוצר, ודוק.^י

פרק ג'

דף ט' ע"ג פ"ג. [ונהנה כללות זה הוצרך לו ז' חדשים"].

פרק ה'

פ"ה. [והכוונה כי יסוד אבא נק' חסד וכו', והיסוד דאימא נק' גבורה וכו', י"ב] ולכן נק' חו"ג. הרמד"ל, קש"ל והלוא קודם שנכנס באו"א נק' חו"ג, ואולי נקראים על שם סופם [ע"כ]. א"ה, [אין צריך] לזה דלא קאי עליהו דהיינו הך, אלא על ב' יסודות דאו"א שנקראים חו"ג, ודוק דקרי (ליה) [להן] בווה"י חו"ג, והם ביסוד דאו"א שהוא בקו אמצע, ולהכי קאמה הרב ז"ל שנקראים על שם או"א שהם ימין ושמאל, ודוק.^י

פרק ח'

פ"ח כ"ה. ונחזור וכו' [וד' חדשים אחרים] להשלים י"ג וכו' י"ב]. הרמד"ל כ"ו קש"ל הא כבר נמנה בין בירידה ובין בחזרה, וצ"ע.^י

עין חיים שעד הכללים - פרק י"א

שם. [י"ג שנים ויום אחד] [והיום אחד הוא אותו כ"ט שבין חצי ת"ת בינה לגולגלתא וכו']. הרמד"ל, קש"ל והלוא עד עתה היה לנו יום א' משעה שיתחיל ל"א ליכנס יסוד הבינה כנז"ל שש שנים ויום א' ט' שנים ויום א', ועתה אן הלך ואן פנה ל"ב היום ההוא שעתה מבקש יום א', והלוא עם זה החדש ל"ג שנים וכו' ימים מבעי ליה.

פרק י"א

[פ"א] שם. [כך במקומו נשאר פרצוף זה עצמו והוא יעקב אחר ל"ד]. דברים אלו תמוהים הם בעיני, שהרי פני ד"א צריכים תמיד לישאר מגולים בסוד ל"ה באור פני מלך חיים ל'. ועוד ל' שהרי לקמן ל"ה דרשו יעקב יעקב, א' פנימי וא' חיצון, ולמה לא דרשו א' עליון וא' תחתון והיה יותר מיושב, וצ"ע.

פרק י"ב

פ"ב שם. [נמשכים עד ל"ט ראש זעיר כ"י]. וצ"ע דף ט' ע"ד שהרי אינם מגיעים כי אם עד רישא דכתפין כנוצר בא"ר מ"א וכווהר, וצ"ע.^י

[שם. ואח"כ חוזר האור דמלכות דאימא כ"י]. א"מ, כי כ"ד כלל גדול שאין פרצוף הנוק' נעשה אלא מחזרת האור, כי אור ישר זכר (ורחמים ובכוח משום שזה בבח' מ"ה), ואור חוזר נקבה, [אור ישר רחמים ואור חוזר דין, שר"ל כעין סילוק דין, ואור ישר הוא מ"ב בכח, וזה בבחינת מ"ו הזכר, ואור חוזר הוא רפה בבחינת מ"ח] [ודינן ורפה משום] נוק' חלשת הכח, ולולי אור מ"ט ישר לא היה אור חוזר, ולולי זכר לא באתה נוק', דלכתר ויסגור בשר תחתנה.^י

כט. כ"ה בכינוס חכמים ובשער הכללים כת"י. ודלא כבע"ח: אור. ל. בדגלי אהבה (עמ' תשצב) מובא בשם הרמ"ז. וע"ש מה שכתב לתרין. לא. בדגלי אהבה ובכינוס חכמים: שיתחיל. לב. בדגלי אהבה: פרח. לג. בדגלי אהבה: החדוש. לד. קטע זה מקורו באור זרוע להרמ"פ, והושלם על פיו. והנה תיבות אלה אינן נמצאות בשער הכללים שבע"ח הנדפס, אלא בכתבי היד בלבד, ושם: וא"כ כשם שיש יעקב לתתא כנגד בחי' תחתונה דשכינה, [כך במקומו נשאר הפרצוף עצמו והוא יעקב אחר, פי', כי כמו שכנגד יעקב יצאה רחל], כן למעלה במקומו יוצא יעקב אחר, ע"כ. וכל המוסגר ליתא בדפוס. ובדגלי אהבה (עמ' תחת) מובאת הגהת הרמ"פ הזו על תיבות "הוא יעקב אחר שהוא שוה בשוה עם ראש ז"א", הנוכחות לקמן בסמוך. וע"ש מה שכתב ליישב. לה. משלי טו טו. לו. בדגלי אהבה שם נוסף: כנוצר בשער הפרצופים ז' ו"ן בהדיא [ע"ח] שער לא פרק ה דף לר ע"ג. לו. באור זרוע הגירסא שונה מעט, וז"ל שם: ועוד ק"ל שהרי דרשו יעקב יעקב על א' פנימי וא' חיצון, ואם זה אמת למה לא ידרוש עדיפא מינה דיעקב היינו פרצוף עליון ויעקב היינו פרצוף תחתון והוא יותר מתוק, וצ"ע. לה. שער לב סוף פ"א, דף לה ע"ד. לט. כ"ה בשער הכללים כת"י, ובע"ח: על. מ. הושלם ע"פ ס' אור זרוע שהוא מקור הדברים. מא. ע"ש דף קכט ע"א ודף קלא ע"ב. מב. באור זרוע: מ"ש נמשכים עד ראש זעיר. בדרוש התפילין בח"ב [או"ז עמ' קצח, ובנד"מ עמ' כג, ד"ה ונמצא] אאריך בס"ד כי לא תמיד מגיעין עד למטה, אלא עד רישא כתפין בלבד, כנוצר באד"ר וביארו הרב ז"ל בספרא דצניעותא [שער כתבי מורי עמ' צח], עכ"ל. והובא גם בדגלי אהבה עמ' תתיט. מד. באו"ז ודג"א ותוקן ע"פ ס' אור זרוע שהוא מקור הדברים. והובא קטע זה גם בדגלי אהבה עמ' תתיט. מד. בדג"א: בחינת ליתא לתיבת כ"י. מה. תיבות אלה כתובות בכתה"י מעל השיטה. מו. בדג"א: בא. מז. בדג"א: בחינת מח. בדג"א: בחינת. מט. באו"ז: סוד. נ. באו"ז: כי לולי. נא. באו"ז ודג"א: היתה. נב. באו"ז, במקום דלכתר וכו': שהרי אחר שנברא לוקחת מאדם [אחת] מצלעותיו. ובדג"א: כי הרי אחר שנברא האדם לוקח אחת מצלעותיו.

יב. כ"ה גם בכינוס חכמים, אמנם בפירוש הרמ"ז על ע"ח: צינור. וגירסא זו מסתברת יותר. יג. ועיין עוד בחידושי רבינו על שער ההקדמות להלן כרך ב עמ' צא ד"ה והאור. יד. גירסת כינוס חכמים בקטע זה: א"ה, נ"א אל הקלי היא עיקר, והאחרת שנכתבה בספר היא טעות, ע"כ. טו. הושלם ע"פ ס' כינוס חכמים. אמנם גם שם הלשון משובש מעט. והנה מקור הגהה זו הוא באו"ז להרמ"פ, ושם: מ"ש ואלו ה' תיקונים נתפשטו וכו', המאגן תבירן, כטעם וישוב העפר אל הארץ, ונמצא כי בבוא התיקון נתפשטו אלו התיקונים עד שם, ועכ"ז הלשון מגומגם, עכ"ל. וע' דגלי אהבה (עמ' תשמו). טז. בכינוס חכמים: הו'. יז. ועיין עוד בחידושי רבינו [מז' ע' אות לה עמ' שג] ובדגלי אהבה (עמ' תשנו). וע' גם בחידושי רבינו על שער ההקדמות להלן כרך ב עמ' צח ד"ה הרי. כ. פ"ג. בא. ע' שער י סוף פ"א ושער יז ריש פ"א, וע"ש בהגהת השמ"ש. כב. הושלם ע"פ ספר כינוס חכמים. וכן בהמשך הקטע. כג. בכינוס חכמים: ב' זו, ונראה ט"ס. כד. ובכינוס חכמים כתב על זה הריא מני וז"ל: א"ה, הגרסא שלנו ולכן נק' חו"ג עטרין, והרי הוא מבואר, וכמו שפי' הרב אור זרוע [ד"ה כה. בגליון כתב הריא כתוב כן: והיום הא'. ונראה שמקום הגהה זו בתחילת הקטע הבא, וכונתו להגיה שהערת הרמד"ל לא קיימא על דברי הרב לקמן "עד שיהיה בן י"ג שנים ויום אחד", אלא על תיבות והיום הא' הוא וכו'. וכן הוא גם בכינוס חכמים, ועל פי זה הוגה הציטוט בקטע דלהלן. כו. הושלם ע"פ ספר כינוס חכמים. כז. בדגלי אהבה (עמ' תשצ) מובא בשם הרמ"ז. וע"ש מה שכתב לתרין. כח. ור"א מני בכינוס חכמים ציין לסי' יפה שעה ז"ל (אות י) שגם הוא נתעורר בזה. ועיין בחידושי רבינו לשער ההקדמות להלן כרך ב עמ' קג ד"ה ונכנסים.

וע"י מיצוי הדם אחר הפריעה מתגלה אור כלי הפנימי וגדלות שבו, וכל זה ביסוד עצמו שבו ג' כלים מסוג ג' בחי' עיבור ויניקה ומוחין. ועיין בס' קהילת יעקב באורך בדרוש פרקי הצלם^ר, ותבין היטב.

פרק ה'

עוד שם. ונמצא כי יוסף הוא בחינת האורות של החו"ג וכו'. נ"ל בחינת הג' חסדים הממתקים הג' גבורות שביסוד, ועל שמם נקרא היסוד הזה דו"א יוסף כמספרם.

דף פב ע"ג
פ"ח ע"ח
קצ"ד ע"ח

עוד שם. ואע"פ שהם גנבוהו כולו וכו'. פירוש הענין, כי ע"י מכירתן יוסף למצרים סוד ערות הארץ, גרמו אחיזת הערלה ביסוד, שבו רמו החסדים המגולים והמכוסים כנ"ל, וכל זה היה בגניבה שקדמה למכירה, ונמצא שהם גנבוהו כולו, שע"י י"ש אחיזת הקלי' בסתר ובגלוי המתייחסים לגנב ולגולן ע"י מעשיהם הנז', ודוק.

[מ"ק] ע"ב. ואחר שגנבו ב' הבחינות הנז' מכרוהו למצרים הם הקלי' וכו'. אבל בענין המכירה עצמה ליכא למיחש, כי לא היה אונאה אלא שתות, שעומד כך זמן מה וחוזר כמ"ש לעיל רצ"א, ואינו נקרא יוסף אלא בהתגלות שליש העליון רצ"ב, ואז מתחלק הת"ת לשלישיו בבחי' אונאת שתות שלם, ומאיר העליון לתחתון בבחי' שתות, כמו במילה ופריעה שאחר שמתגלה השליש עליון ומאיר לתחתון עד שיעור שתות שאינו נקרא ביטול מקח, אלא מתקיים זמן מה וחוזר את

רצ"א

צנצנת המן

האונאה למקומה, והתפשטות של החסדים במקומם עומדים. ודכוותה במכירת יוסף שמורה על זה, לא יאמר בשביל זה נתבטלה האחוה שביניהם, כי אח"כ החזירוהו לשם ממקום שמכרוהו, והרמז לזה שהחזירו סוד אונאה הנז' והתפשטות קיים, וכמ"ש לעיל ע"ש. אבל הפגם הוא שעשו זה המכירה ע"י הגנבה שקדמה לה, שאז אעילו בית קיימא בסטרא אחרא ערוות מצרים כנז' כשמכרוהו לשם אח"כ, כי לזה צריך תיקון גדול ע"י י' הרוגי מלוכה כנזכר בדרוש אחר. ודוק היטב בשער המצוות הנ"ל רצ"ב, כי משם למדתי זאת.

ואגב (דהנה כתב הרח"כ בסידור התפלה שלו) [יש לחלוחית בקולמוסא נימא מילתא כי בסידור הרח"ך ז"ל רצ"ב כי ע"י המילה מסתלקת קליפת נוגה ונתגלה על החשמל ואינו חש ואז יש זיווג, עכ"ל רצ"ב. וקשיא לי כי עתה לא נעשה הזיווג, אלא תיקון הנוק' שבאחור ע"י הגבורות שממתקים ג' מהם ע"י המילה, כנז' בתחלת הדרוש, שאז יורדים הארת נ"ה המגולים כדי למתק כנגדם ג' גבורות כנז' שם, אבל בשעת הזיווג יורדים כל הה"ח ביסוד, כנז' בספר קהילת יעקב משער הצלם סוף דרוש ג' רצ"ב, ע"ש. ואפשר דזיווג דקאמר היינו יסוד ומלכות, סוד מילה ופריעה, שאז אתגליין חסד בפומא דאמה, וק"ל. ודע כי בשער הנזכר רצ"ב כתוב שאחיו של יוסף גנבוהו מיעקב ב"פ, וזה כמ"ש רז"ל רצ"ב, והובא בילקוט רצ"ב על פסוק כי גנב גנבתי, מלמד שנגנב ב"פ, ע"כ. צריך לדעת היכן מצינו שנגנב מיעקב ב"פ, ואפשר

דף פה ע"א
פ"ח ע"ח
קצ"ד ע"ח

שם ד"ה וכו'

שם ע"ח ע"ח
ד"ה וכו'

עץ חיים שער ל"ד • שער תיקון הנוקבא - פרק א'

קצא

דקארי לעלייתו מהבור למכרו גניבה שנית, שהיא גניבה מראובן שהניחו שם וגנבוהו ממנו. ודע דמ"מ יהיו עיקר הב' גניבות מיעקב

שער ל"ד • שער תיקון הנוקבא

פרק א'

גבורה ושליש ת"ת נחלקו קודם של הגילוי, דאל"כ לא משכחת לה גילוי וסיתום, וצ"ע. ולי נראה שדברי מרן בכאן אינם מדויקים, וכוונתו הוא כך, שה' חסדים כשיצאו מיסוד אימא ונתגלו מהם מן החזה ולמטה, דהיינו חסד וגבורה ושליש א' דת"ת הם סתומים, וב' שלישי ת"ת ונ"ה מגולים, הנה כולם נתפרדו ונתחלקו בה' קצוות ז"א, והאי כדאית להו והאי כדאית להו בענין גילוי וסיתום כמ"ש, ועיין בספר קהילת יעקב שער דרושי הצלם [דרוש] ג' רצ"ב, ודוק.

פרק ב'

צ"ע כי כיון וכו', לא יצתה כ"א הכתר, א"כ ע"ד שבז"א מסתלקים מוחותיו כו', גם ט' תתאין דמלכות היה להם להסתלק. לא ידעתי אם הדברים הללו יצאו מפיו קדוש מהרח"ו

דף ע"ד. ושליש האור האחר ניתן אל כתר דרחל וכו'. פירוש כי ממנו תקח, והיינו חציו כנ"ל שער לידת מוחין דז"א², ויותר טוב להגיה כך בכאן, וק"ל.

עוד שם. הנה הארת ג"פ אלו מתלבשים בקו ימיני של רחל וכו'. לא ידעתי איך יהיה ציור זה, כי הרי קו ימין דרחל כנגד הוד דז"א וקו שמאלה כנגד נצחו, שהרי נ"ה נעשין בהיותה אחור באחור עמו. וכך נמי יקשה בחסדים נ"ה דז"א. וי"ל כיון שכ"ז חוזר ונוקב מחזה כדאיתא במקום אחר², ומשם שולח לכל אחד הראוי לו, ודוק.

עוד שם. שה' חסדים כשיצאו מן היסוד [דביניה] ונתגלו וכו', ונתחלקו בה' ספירות. עיין הר"א [א"א, אין הדבר כן, כי חסדי חסד

ש. ובמדרשים מצאנו בזה כמה ביאורים, כי במדרש אגדה (בראשית מ טו) איתא בזה"ל: כי גנב גנבתי, מכאן שנגנב שתי פעמים, שאף הישמעאלים גנבוהו משם וברחו, שהיו מתייראים. ובאוצר מדרשים הביא בשם מדרש הבאור כת"י בזה"ל: כי גנב גנבתי, אמר רבי אחא, מכאן שנגנב שתי פעמים, פעם גנבו אותי אחי ומכרוני, ואף אשת אדוני גנבה דעתי ודעת הבריות. ובמדרש לקח טוב (בראשית מ טו) איתא: כי גנב גנבתי, גנבתי מבית אבי נגנבתי בבית הבור.

א. כ"ה באוצ"ח, ובע"ח: וחצי שלישי עלה לכתר שלו וחצי ניתן אל רחל לכתר שבה. ב. אוצ"ח ע"מ פט ד"ה ואחר. ע"ח שער כא פ"ב, דף קב ע"ג. ג. עיין לקמן סוף פ"ד. ד. לפנינו הוא בדרוש ב, ע"מ מא. ע"ח שער כה דרוש ב. וכבר כתבנו לעיל שבספר קה"י של רבינו היה זה דרוש ג.

דף פה ע"א
פ"ח ע"ח
קצ"ד ע"ח

ספר
מבשר טוב

אמזנה

גירסה חפץ חיים 30 ירושלים

בעזה"י

ספר מבשר טוב

אמונה

מאת

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מביאלא

נערך ויצא לאור בעזרת השם יתברך על ידי

מכון דברי בינה

פעיה"ק ירושלים תובב"א

אלול ה'תשפ"ג

מכתב קודש

מאת כבוד קדושת מרן אדמו"ר שליט"א

בן ציון רבינוביץ

בלאאמו"ר זצוקללה"ה

מביאלא

רח' יעקובזון 5 ירושלים

ב"ה, מוצאי שבת קודש לפרשת כי תשא

אור ליי"ט אדר ה'תשפ"ג

החיים והשלום וכל טוב סלה לכבוד ידידי היקר, העוסק בהדפסת הסה"ק, במסירות
ונאמנות, מוהר"ר משה צבי ויינר שיחי', בטוב ובנעימות עכב"ב.

אחדשה"ט שמחתי לשמוע, שהנך עומד לפני הדפסת הספר מבשר טוב – אמונה,
וברוך השם שבא הדבר לידי גמר, ושמחה רבה היא עבורי, מפאת שדור זה מאד נכשל
מאד בענייני אמונה, כי בדורות הללו של עקבתא דמשיחא, לא רק שהיצר הרע מתגבר
מאד להחליש ענין האמונה, אלא כי מנסה גם להחדיר בלבבות בני ישראל מחשבות כפירה
ממוש"ח"ל.

וספר זה שבנוי על ענייני אמונה, ומיוסד על פי מאמרי חז"ל ורבותינו הקדושים, לחזק
כל איש ישראל לראות נכוחה שכל ענייני העולם לא יכולים להתנהל בלא השגחתו של
הבורא יתברך שמו, בוודאי יעזור רבות ויהיה זה לתועלת גדולה לחיזוק האמונה עבור אלו
אשר ילמדו בו.

ובהזדמנות זאת ברצוני להודות לידידי היקר רבי אהרן וואלקען שיחי' משיקאגו שלקח
על עצמו כל הוצאת הספר, לעילוי נשמת אביו היקר ר' יצחק עקיבא בן רבי אהרן וואלקען
ז"ל, ישלם לו השי"ת כפועלו הטוב, ויזכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו,
ולעבוד את השם יתברך מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש.

קובע ברכה לעצמו, ידידי היקר והנכבד, הרה"ח ר' יצחק פוליקמן שיחי', שעמל
והתייגע מאד בסידור הדברים על מכונם, וכבר אתמחי גברא ואתמחי קמיעא, בעריכת
ספרי מבשר טוב ברכה של גלויות, ומבשר טוב מעלת תפילת נשים.

והשם יתברך יעזור שנוכל לחזק עצמנו באמונה, ונוכה לביאת משיח צדקנו במהרה

בימינו אמן.

כה דברי הכותב והותם ברחשי ברכה ותפלה, ומצפה לישועת ה' כהרף עין

דאדמו"ר שליט"א
מביאלא

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת נפש נקי וצדיק פע"ח שקיבל
כל אדם בסבר פנים יפות

הרה"ח ר' ישראל אברהם משה ז"ל
ביב"חט"א הרה"צ ר' יצחק יוסף דב
שליט"א

שם אמו מרת רבקה לאה תחי'

גלב"ע'ו אלול ה'תשפ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י

ר' אהרן ישראל חיים וואלקען שליט"א

תוכן הענינים

מאמר א

אמונה יסוד היסודות

פרק א	יסוד היסודות	מג
פרק ב	צדיק באמונתו יחיה	נג
פרק ג	עקבתא דמשיחא	סו
פרק ד	חבלי משיח	עג
פרק ה	העמידן על אחת	פא

מאמר ב

שלילת הכפירה אינה אמונה

פרק ו	אמונה שלימה	צא
פרק ז	הויה תמידית	צז
פרק ח	היחוד השלם	קט
פרק ט	אכן אתה א'ל מסתתר	קכ
פרק י	רמיזא דחכמתא	קכו

מאמר ג

להיטיב

פרק יא	אמונת טובו	קלה
פרק יב	מציאות הרע	קמו
פרק יג	פירוד מהשי"ת	קסא
פרק יד	להבין עניין הסבל	קסז
פרק טו	גם זו לטובה	קעט
פרק טז	השגחה בגלות	קפז

פרק י המינות וביטול
פרק יא מעשה אבות
פרק יב שמוח בחלקו
פרק יג מדת ההשתוות
פרק יד המתקת הדנים

מאמר ד בטחון

פרק כב המשכת שפע
פרק כג תפילה
פרק כד שפלות
פרק כה בטחון והשתדלות
פרק כו שירה על ניסי העתיד
פרק כז בטחון ברוחניות

מאמר ה אמונת הגאולה

פרק כח ביאת משיח
פרק כט גאולה פרטית
פרק ל חיזוק אמונת הגאולה
פרק לא ציפית לישועה

מאמר ו אמונת התחייה

פרק לב נצח ישראל
פרק לג שגב קדושת ישראל
פרק לד קדושת הנשמה
פרק לה אין דבר העומד בפני התשובה
פרק לו סגנת היואש

שטו
שכד
שלב
שלט
שמו

מאמר ז נסיון העושר

פרק לז פן אשבע וכחשתי
פרק לח נסיון העושר הרוחני
פרק לט לקשר עצמו באור אין סוף
פרק מ קליפת עמלק

מאמר ח בין ישראל לעמים

פרק מא עמוד החכמות
פרק מב דרכי האמונה
פרק מג טבע ישראל להאמין
פרק מד אמונה חושית
פרק מה שומר אמונים
פרק מו וירם קרן לעמו
פרק מז יציאת מצרים
פרק מח שם הוי"ה ברוך הוא
פרק מט קריעת ים סוף
פרק נ שירת הים
פרק נא מעמד הר סיני
פרק נב אמונה זו תורה
פרק נג אמונת השבים
פרק נד בית רבי וחכמי הדורות

מאמר ט קבלת עול מלכות שמים

פרק נה קבלת האמונה

תקפה

הקדמה

מאמר י עצה ותושיה

פרק ט	כוחות הנפש	תרנ"ט
פרק סא	קנין מדת הבטחון	תרל"א
פרק סב	עבודת האמונה בסדר היום	תרל"ה
פרק סג	האמונה תלויה במדות	תרנ"ב
פרק סד	העצה למחשבות כוזבות	תרס"א
פרק סה	עצות להינצל מספקות	תרס"ו

מאמר יא זמנים ומועדים

פרק סו	שבת קודש	תרע"ג
פרק סז	ימי הרחמים והסליחות	תרע"ה
פרק סח	תג הסוכות	תרפ"ד
פרק סט	חנוכה - הארת האמונה בתוך חשכות	תרצ"ב
פרק ע	שבת אדר	תש"ה
פרק עא	פורים	תש"ו
פרק עב	פסח	תש"ז
פרק עג	שבועות	תשי"ט
פרק עד	נחמת ישראל	תשנ"ה
מפתח ענינים		תשמ"ג

הקדמה

יסוד התורה ועיקר העבודה, שנדע ונאמין כי יש בורא ומנהיג לעולם אשר מלכותו מלכות כל עולמים ואין עוד מלבדו, כי ידיעת מציאות השי"ת והאמונה בו, היא יסוד כל התורה וזולתה לא יתכן כלל להיכנס בשער עבודת השי"ת, כמו שכתב בסה"ק **מאור ושמש** [א' של סוכות], וזל"ק: "פתח שער העבודה לכל המצוות והיסוד העיקרי, הוא אמונת אלהי עולם; לידע בבירור ולהכיר בוראו ואת מי הוא עובד, ולשם מי הוא עושה המצוות כו', כל זה צריך לידע בבירור גמור כל הבא לעבוד ה' וזולת זה לא תתכן עבודתו". עכל"ק.

כי האמונה היא תכלית כל התורה והעבודה, כמו שאמר דוד המלך ע"ה [תהלים קיט ו]: "כל מצוותיך אמונה". כמבואר בסה"ק **דגל מחנה אפרים** [עקב] וזל"ק: "כלל גדול לעבודת הבורא ברוך הוא, העיקר הוא ההאמונה, ועל זה היה מזהיר אא"ז זללה"ה, וזהו שורש לכל התורה והעבודה, וזהו שאמר דוד המלך ע"ה [תהלים קיט ו]: כל מצוותיך אמונה שקר רדפוני עזרני, כי עיקר המצוות היא האמונה, להאמין בה". עכל"ק.

והיא כוונת כל המצוות ותכלית כל היצירה, כמבואר בדברי **הרמב"ן** [שמות יג טז], וזל"ק: "וכוונת כל המצוות; שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה ואין א'ל עליון חפץ בתחתונים מלבד; שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו". עכ"ל.

שכל העולם לא נברא אלא לתכלית זו: שעל ידו יקנה האדם את ידיעת שמו יתברך ומלכותו, כמו שכתב בסה"ק **פרי צדיק** [לחג הפסח ל], בשם רבינו הקדוש מפשיסחא זצ"ל, וזל"ק: "ידוע כי כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, הוא כדי שיקח האדם ממנו לימוד לעבדות ה' ושהכל ברא לכבודו כו', ופירש בזה מה

א. ואף תכלית מצוות לימוד התורה היא להגיע לאמונה, כמו שיבואר בפרק נב באורך, וחכמת התורה היא החכמה האמתית מחמת שבה האמונה, כמו שכ' בסה"ק דברי בינה [תוריע סו] וזל"ק; עיקר החכמה היא מצד התורה כו' מחמת שבה האמונה, וכמו שאמרו [מכות כ א] בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה, עכל"ק.

ב. ויבואר בפרק א, ובפרק לו.

ועל אף שהוא דבר תמוה ביותר, רואים אנו בקורות הימים כי כן היה בכל ימות עולם, שהיו אותם הכופרים הרחוקים מאמונת השי"ת, מכחישים את המוחש בלי שום שכל והגיון, כמו שמצאנו פעמים רבות.

בלידת יצחק אבינו כשנפקדה שרה אמנו לעת זקנתה, היו רבים שהכחישו את הנס וחישבו כל דרך להסביר את הדבר על פי חוקי הטבע, כמו שפירש רש"י [בראשית כא ז], וז"ל: "ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן והיניקה אותם, שהיו אומרות; לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק".¹

וכן מצינו באנשי סדום, כי גם אחר שהוכו בסנורים וראו כי מעשה אלקים הוא, עדיין המשיכו לחפש הפתח, כאמור בתורה [בראשית יט יא]: "ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים מקטן ועד גדול וילאו למצוא הפתח". שהוא דבר פלא מאוד איך המשיכו להחזיק בעוולתם אחר נס גלוי כזה, וכן להלן [בראשית יט יד]: "ויהי כמצחק בעיני חתניו". כי אף שראו את זה הגילוי לנגד עיניהם, לא נפקחו עיניהם לראות ואזניהם לשמוע כי דבר ה' אליהם.

וכן היה בכל הדורות, כאשר נעשו בעולם ניסים גלויים למעלה מדרך טבע לגאולת עם ישראל, לא שבו אומות העולם אל ה', ולא עשו עליהם הניסים רושם כלל,

ד. על אף שהיה נס עצום וגלוי לכל, שנמשכו עמה ישועות רבות בכל העולם, ורב שחוק היה בעולם, [רש"י בראשית כא ו], שהיה הנס הולך ומתעצם עוד שנפקדו עמה עקרות רבות והרבה חולים נתרפאו, כדאיתא במדרש [בראשית רבה ג ח] ובפסיקתא דרב כהנא [פיסקא כב - שוש אשוי] איתא; כיון שילדה שרה אימנו את יצחק כל העקרות נתפקדו, כל החרשים נתפקחו, וכל הסומים נתפתחו, וכל האילמים ניתרפו, וכל השוטים נשתפו, ע"כ. ולא היה די בכך עד שעשה השי"ת נס מיוחד שתניק שרה את בני השרות כולם, למען יכירו וידעו את ישועתה מעל דרך הטבע.

ה. וכן הוא בספורנו [בראשית יט יא] וז"ל: וילאו למצא הפתח. אף על פי שהיו מוכים בסנורים, טרחו למצוא הפתח כדי לשבור הדלת, כאמרם ז"ל; רשעים אפילו עומדים בפתחו של גיהנם אינם חוזרים בתשובה [עירובין יט א], עכ"ל. ואמר הרה"ק רא"י מרדומין זצוקללה"ה; כי כמו שהוכו בעיוורון גשמי כמו כן הוכו בעיוורון רוחני ולא היו מרגישים את השטות שבדבר. וע"ע מה שכתב בסה"ק שם משמאל [וירא תרפ"ז] וז"ל; באורך; ויהי כמצחק בעיני חתניו. ויש לתמוה הרי היו רואים בעיניהם פלא גדול שכל העיר מנער ועד זקן הוכו בסנורים ונלאו למצוא הפתח שהיו סמוכים אליו ועומדים על גביו, ועכ"פ ה' צריך להתעורר חשש בלבם, אולי יוכל עוד כהנה וכהנה ולמה ה' עוד לצחוק בעיניהם: ונראה שגם זה ה' ממכת הסנורים, כמו שבגשמייות נלאו למצוא הפתח והיו רואין ולא רואין כן נמי בפנימיות הענין היו רואין את הפלא ולא היו יכולין לשים אליו לב.

וזה לימוד לאדם שיש כמה זמנים וכמה ענינים, אשר באם ישים אליהם לב ה' רואה מפלאות תמים דעים השגחתו הפרטית והשכר והעונש, אבל כאשר האדם בזזן לבו הלך חשכים אז נעשה מוכה בסנורים עד שרואה ואינו רואה. ובזמנינו אלה יכול כל אדם לראות פלאות משינוי העתים המו גוים מטו ממלכות, וההשגחה הפרטית מרחפת על פרט ופרט באופן מופלא, וצריך כל אדם להיות נשמר ממכת סנורים, עכ"ל.²

שנאמר [תהלים קד כד]: מלאה הארץ קניני, והיינו שכל הארץ נתמלאה מן שיקנה האדם על ידי זה ידיעת ה' יתברך כו". עכ"ל.³

שאו מרחם עיניכם

והנה דבר פשוט ומוכרח הוא לכל בעל שכל המתבונן במעשי ה' ונפלאותיו, יש בורא לעולם ומלכותו היא מלכות כל עולמים, כמו שאמר רבי עקיבא לתלמידיו [מדרש תמורה, אוצר מדרשים]: "כשם שהבית מודיע על הבנאי, והבג מודיע על האורג, והדלת על הנגר, כך העולם מודיע על הקדוש ברוך הוא שהוא בורא ע"כ".

וידוע מה שכתב הרמב"ם [יסודי התורה ב א], שהמתבונן בפלאי הבריאה ורואה את חכמת ה' שאין לה ערך וקץ, מיד הוא מתאווה תאוה גדולה לידע את שמו הגדול והלק: "בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה את חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא; אוהב ומשבח ומפאר ומתאווה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד [תהלים מב ג]: צמאה נפשי לאלהים לאל ה' עכ"ל.

שיין הנחשת הניסים - אף ניסים גלויים

אמנם יש בני אדם אשר גם בראותם את נפלאות הבריאה, איך שכל הבורא בשמים ובארץ מתנהלים בשלימות ובתכלית הדיוק במשך אלפי שנים ללא שינוי, אינם מתעוררים להכיר האמת.

ואפילו כאשר רואים בעיניהם גילויים אלוקיים, אין הדבר משפיע עליהם להתעלות באמונה ולשוב אל ה', ומכחישים הם את מציאותו יתברך, ולכאורה הוא באמת פלא גדול איך אנשים בעלי הגיון יכולים להכחיש המוחש, ותנאי ירמיהו כבר עמד ותמה בדבר, כמאמר הכתוב [ירמיהו ה כא-כד]: "שמעו נא זאת נא סכל ואין לב, עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו, האותי לא תראו ואם מפני לא תחילו, אשר שמתי חול גבול לים גו".

ג. דל ומעשה שבא מין ואמר לר' עקיבא; העוה"ז מי ברא, א"ל; הקדוש ברוך הוא. א"ל; והאם דבר ברוך, א"ל; למחר תבא אלי. למחר בא אצלו א"ל; מה אתה לובש, א"ל; בגד, א"ל; מי עשהו א"ל; האורג, א"ל; איני מאמינך הראיני דבר ברוך, א"ל; ומה אראה לך ואין אתה יודע שהאורג עשהו א"ל; במו, ואתה אינך יודע שהקב"ה ברא את עולמו. נפטר אותו המין, אמרו לו תלמידיו; מה הדבר ברוך על הקדוש ברוך הוא שהוא ברא, ישתבח ויתעלה שמו לעד ולנצח נצחים, אמן ואמן נצח נצח ועד, סליק מדרש תמורה לר' ישמעאל ור' עקיבא, ע"כ. וע' פרק מב בהרחבה.

ויסוד החילוק בין החכמה האלוקית לחכמה האנושית הוא; שהשכל האנושי משיג את ידיעת המציאות על ידי החושים, שכפי מה שהוא רואה בעיניו ושומע באזניו - כך הוא מבין בשכלו, ועל פי כן הוא עושה מעשיו בפועל, אכן החושים החומריים מוגבלים הם, ואינם משיגים אלא את חיצוניות הבריה בלבד. אבל את השורש הפנימי והתוכן האמתי של הבריה; אשר ה' לבדו מהווה ומחיה את הכל - אינם יכולים לראות, ולכן מי שאין לו אלא חכמה אנושית פשוטה, אינו רואה בעיני שכלו אלא כפי ראות עיני בשר, ומדמה הוא שהכל מתנהל מאליו בדרך הטבע ח"ו, וכל מציאות השי"ת ומלכותו נסתרת ונעלמת משכלו.

אבל הנשמה האלוקית אשר משגת את ידיעתה מצד עצמה, ולא מצד החושים הגשמיים, אין החומר חוצץ ומעכב בעדה מלראות מסוף העולם עד סופו, ולכן יודעת היא את כל הדברים על אמיתתם, ומשגת גם את שנעלם מעין האדם, כמבואר ב**רבינו בחיי** [בראשית ב ז], וז"ל: "כי הנפש החכמה הזאת תדע כל הדברים הרחוקים והקרובים אשר למעלה ואשר למטה, בלי ראות עינים ובלי שמע אזנים ובלי שאר החושים, כי חמשת החושים אינם רק לנפש הבהמית כו', ואין בנפש החכמה מאומה שקר ואין בה קצה שלא תדע, כי תדע כל הדברים על עינים ועל אמתתם". עכ"ל. ומבואר, כי הנשמה משגת את ידיעת האמת השלימה, ויודעת את אמתת המציאות עד תכלית שורשה.

וזהו מה שמצאנו כי נשמת הולד במעי אמו משגת את ידיעת מציאות השי"ת בעולם בידעה גמורה, כמו שאמרו בגמרא **נדה** [ל:]: "ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו". ע"כ. וביאר **השל"ה הקדוש** [שער האותיות אות י"ד יצר

יב. כמבואר בספר אורחות צדיקים [הקדמה ז"ל]; חמישה כחות יש באדם; האחד הוא כח השמיעה, השני הוא כח הראות, השלישי הוא כח הריח, הרביעי הוא כח הטעם, החמישי הוא כח המישוש שאדם מרגיש שהוא ממשש דבר. חמישה כחות הללו כולם מעשה האדם, ואין פעולה נעשית בלא אחד מחמישה הכחות. והלב פועל על ידיהם, כי חמישה כחות אלו מביאים ללב כל ענין, וכל מעשה ומחשבה נמשכים אחריהם. הלב יש בו דעות רבות, כגון; הגאווה והענוה, הזכרון והשכחה, היגון והשמחה, הבושה והעזות. וכאלו יש עוד רבות, ע"כ.

יג. כמבואר בסה"ק תולדות אדם [ליל א' דחנוכה זל"ק]; כו' על ידי זוהמת הנחש שהטיל בחוה, שהחשיך את העינים מלהסתכל בתורה על שורש של כל דבר ודבר, אלא על הקליפה מבחוץ, כנאמר [בראשית ג ו]: וכי תאווה הוא לעינים, עכ"ל.

יד. וע' בסה"ק דברי חיים [חנוכה שכ' זל"ק]; כי נפשם [של הפילוסופים] היא מלא נכליות ושקר ואינם יכולים לבוא על האמת בדמיונם הכוזב כו', ורק אנחנו עם כני ישראל בחר ד' בנו ונתן לנו תורתו הקדושה ושם נפשנו בחיים נפש השכלית וקרבתו לפני מעמד הנבחר ותקע אמונתנו בלבנו, ומי שיש בידו אמונה ונפש השכלית באמת, יוכל לחקור לאחר כך כו', עכ"ל.

יד. וזקאל בשם היהודי הקדוש זיעוכ"י שהיה אומר: "שאלם היה מראה מופת שיהיה מביא ועיקר כל האילנות מאשוויץ לפשיסחא, גם כן לא היו משתכחין והיו אומרים שטבע הוא". עכ"ל. ומבואר כי הכופר, גם בשעת הנס והמופת הזה אינו זוכה להבין מאומה ממה שנעשה נגד עיניו ומכחיש הכל, ח"ו. ואפילו אצל בעלי מדרגות שייך כזאת, כי גם אחר שרואים ומשיגים גדולות מאוד והאדם נע אנה ואנה ברוב התלהבות, מכל מקום עדיין יתכן שיהיה הלב רחוק מהשי"ת, על דרך שאמר הרה"ק **רבי מנחם מענדל מקאצק** זצוקלה"ה כמבואר בספר **אמת ואמונה** [תתע], וזל"ק: "וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק", כ"ט [מען קען זעהן און זיך שאקלען און דאך שטיין פין דער וויטען, [יכולים להיות ולנע אף על פי כן לעמוד מרחוק].

העולה מהאמור: תכלית בריאת העולם ונתינת התורה והמצוות להגיע לאמונה בהשי"ת, ובהתבוננות בבריאה קונים את האמת אמנם לא כל אדם זוכה, כי יש רבים אשר גם כשרואים הם את נפלאות הבורא אין הדבר משפיע עליהם מאומה.

ראיית החוש - וראיה רוחנית

ולהבנת העניין צריך להקדים, כי השגת האמונה בהשי"ת תלויה במדת החכמה ויש ב' מיני חכמה; חכמה אנושית, וחכמה אלוקית, חכמת אומות העולם היא חכמה אנושית, אבל חכמת חכמי ישראל היא חכמה אלוקית, אשר האציל לנש"ת מעצמותו כביכול יא.

יא. כמו שאמרו בגמ' ברכות [נח א]: "ת"ר הרואה חכמי ישראל אומר: ברוך שחלק מחכמתו לרואה חכמי עובדי כוכבים אומר: ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם", ע"כ, הרי שאצל ישראל הוכיז לנש"ת שחלק מחכמתו, ואצל עכו"ם נקט הלשון שנתן, והכוונה בזה של ישראל חלק השי"ת מחכמתו ממש משא"כ העכו"ם שנתן להם חכמה אנושית, כמבואר בספר אמרי נועם [עמ"ס ברכות שם] בשם הגר"י ד"ר הרואה חכמי ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו וכו' תכמי או"ה ברוך שנתן וכו', כי למקביל התורה שהם חלק אלוה ממעל שייך לומר שחלק מחכמתו וכו' תכמי או"ה ברוך שנתן וכו', כי למקביל עכ"ל. וכן בסה"ק פרי צדיק [קדושת שבת מאמר ז] זל"ק: דעיקר החכמה הוא מה שחלק מחכמתו ונתן להאציל להיות מושג לבני אדם, וכמו שמברכין על חכמי ישראל הוא חלק אלוה ממעל כו' והוא חלק הנשמה שהוא החכמה שנתן וכו', שהיא המשכה מחכמה העליונה כו' וכל אחד יש לו חלק מיוחד כפי שורש נשמתו וידיעתו מחכמה עילאה כפי השייך לחלקו ולחכמתו יתברך אין סוף, עכ"ל.

הקדושה, והיסורים הנוראים של שכינתא בגלותא, שנגרם על ידי המורד בה, והוא המעכב את הגאולה ואת גילוי השכינה.

והיא טעות נפוצה אצל המון העם לחשוב שרק הפושעים והפוקרים מצערים את השכינה, אך האמת: כי בכל אחד שיש בו בחינה קלה של מרידה בה, שלא זו בלבד שאינו מצטער בצער השכינה, אלא לפעמים הוא גם מרוצה מצערה, רח"ל, הגם שהוא בהעלם מאוד. וכל נחמת השכינה הקדושה היא: באלו שמאמינים בהשי"ת באמונה שלימה.

בכל הדורות - היו אנשים שהרהרו אחר מדותיו של הקב"ה

ובכל הדורות היו בני ישראל מהרהרים אחר הנהגת השי"ת, כמו שמצינו בעת יציאת מצרים: כי הגם שיצאו ברכוש גדול וניסים ונפלאות וכו', וגם אחר שכבר ראו עין בעין את נסי השי"ת ונפלאותיו בקריעת ים סוף, כדאיתא **במכילתא** [השירה פרשה ג]: שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, עדיין היו להם ספקות באמונה, כמבואר בלשון הרמב"ם [יסודי התורה ח א] עיי"ש.

וכן כתב בדרשות הר"ן [הדרוש האחד עשר], וז"ל: "שמתחילה כשעשה האותות האמינו בו אמונה שלימה, אבל לאחר מכאן ראו בעיניהם דברים של תימה כו', ולסיבת כל זה היה ראוי שיספקו ישראל בשליחותו של משה כו'". עכ"ל.

ונראה לבאר זאת, מה ספקות נשארו להם אחר כל מה שראו את יד ה' בחוש. ונראה שעדיין היו בליבם שאלות על הנהגת השי"ת: למה נצרכנו לעבור כל אותה גלות קשה שבמצרים עד הגיענו לכל זאת, על מה ולמה באתנו כל אותה עבודת פרך קשה שמיררו את חיינו, והיו רוחצים בדם התינוקות רחמנא ליצלן, ולא ידעו ולא הבינו מדוע סובלים יותר משאר כל אומה ולשון, שהיה נראה להם כי השי"ת היה צריך להנהיגם בצורה אחרת, ושכבר סבלו די והותר, וכיוצא בזה כל מיני הרהורים ומחשבות החולפים במוח האדם.

ובסבלם מהרהורים ומחשבות: על כל מה שעבר עליהם במצרים ומה שסבלו שם, היו צועקים אל משה [שם יא]: "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים וגו'", וזאת בא להם, מאחר שהיו משוקעים במ"ט שערי טומאה, ועדיין לא הגיעו לאמונה שלימה בתמימות ובלב שלם בטוב הנהגתו של השי"ת, שהכל חסד ורחמים עליהם מעולם ועד עולם, על כן עדיין היה שייך שיהיה בליבם, שמץ הרהור וטינה כלפי שמיא, ח"ו.

וכן מוכח בחז"ל, כמו שכתב בסה"ק תולדות אדם [וירא יג], על פי דברי רמב"ם [האזינו פסקא ה]: "אין לך דור, שאין בו מאנשי דור המבול, ואין לך דור, שאין בו מאנשי דור הפלגה וכאנשי סדום". ובגמרא בבא מציעא [מד:]: שמי שאינו שותף בדיבורו, היו בית דין אומרים לו: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו". והיינו כי מי שאינו עומד בדבורו, יש בו מבחינת דור הפלגה ודור המבול, ולכן דינו כמותם.

ויסוד קליפות הטומאה כולם, הוא עניין הכפירה, ולכן אצל כל אחד שיש בו מרידה בהשי"ת, וראיה לזה מנוסח הוידוי בתחנון שאומרים אחר התפילה: הכיפורים, חטאנו עווינו פשענו, ואיתא בגמרא יומא [לו:]: "פשעים: אלו המרדן וכן בנוסח אשמנו נאמר: מרדנו וכו', ויש לנו ללמוד הרבה כיצד להיזהר ולהסיר מהם לבל נפגום האמונה ח"ו.

ובפרט כיום, שאנו חיים בדור שהכל: "יודעים את בוראם ומתכוונים למרוד בשורשם של רשעי אומות העולם בזמני עקבתא דמשיחא, הוא מנשמת המבול והפלגה, ולכן לדאבוננו הסטרא אחרא והרשעים מצליחים מאד במרידת בהשי"ת, כמו שאנו רואים שיש בעולם התגברות של: חציפות גדולה של השי"ת, קלי' ולכן בזמנים הללו, הוא ניסיון קשה שלא להרהר אחר הנהגת השי"ת. וכל המהרהר ושואל שאלות על הנהגת השי"ת, נכלל באביזריה: דוחה את בוראם ומתכוונים למרוד בו, ואף שהיא מרידה בבחינה דקה עדיין היא מרידה ח"ו, ועל זה צריך להתוודות: "מרדנו", רח"ל.

צער השכינה

ועיקר רשעותם של דור הפלגה ודור המבול היתה: להכעיס את השי"ת ולעצור השכינה, ודורות הקדמונים כגודל חשיבותם יכלו לקלקל ולהרוס מאד, גורמים צער גדול מאד לשכינה, והכעיסו מאד את בוראם. אך באמת כל זה שאינו מרוצה בהנהגת השי"ת, גורם צער לשכינה, כי בנקודה חבויה בפנינו הוא אף רוצה לעצור את השי"ת, מפני שאין השי"ת עושה כפי רצונו, ואינו מביא את העולם כפי דעתו, ובמדת מה נחשב בחינת: מומר להכעיס, שחוטא במדת לגרום צער לפני ריבונו של עולם, חס ושלום. ואי אפשר לתאר את צער השכינה

קלח. עיין מבשר טוב שכינתא בגלותא, מאמר יודעים את רבונם ומתכוונים למרוד בו, ששייך באריכות.

פרק מג

טבע ישראל להאמין

אמונה בירושה

עוד בחינה עמוקה יותר יש באמונה פשוטה: והיא האמונה הטבעה במהותנו ובעצמותנו, שבתוך לבו ונפשו של כל איש ישראל נטועים כל יסודות הקדושה והאמונה השלימה, וטבועים בדמו ובעצם מציאותו, על דרך שאמרו בגמרא תענית [א.]: קדוש שרוי בתוך מעיו של. שהשי"ת שורה בלבבו של כל איש ישראל: שכל אחד ואחד מישראל, נמשך אל השי"ת מצד עצם טבע נשמתו כבן הנמשך אל אביו, כמו שבן מאמין באביו גם כאשר הוא רואה ראיות להיפך, מכיון שהוא בנו במציאות.

ואמונה זו באה לנו בירושה מאבותינו הקדושים כעניין שאר טבעיים הטבועים בישראל: רחמים, ביישנים, וגומלי חסדים כידוע [כמבואר בגמרא יבמות עט. ועוד], שהם תכונות הנפש העוברים בירושה מאב לבן שלט. כמו כן האמונה טבועה בעצם מציאותם החומרית ובמדותיהם של בני ישראל, שכן אנו מוצאים שבישראל הבנים מתייחסים אחר האב, ובן יורש את אביו.

שלח. ז"ל הגמ' שם: והאמר רבי אלעזר: לעולם ימוד אדם עצמו, כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו. שנאמר: בקרבך קדוש. וכתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זצללה"ה [רס"ס לילה יט], וז"ל: ואף על פי שחטא, ישראל הוא, שורשו דבוק הוא בהשם יתברך, וקדוש שרוי בתוך מעיו ובמעמקי לבבו הנעלם. וזהו עיקר שכינה בתחתונים שרצה הקדוש ברוך הוא, היינו: בתוך לבבות בני ישראל. עכ"ל.

שלט. על דרך שכתב האבני נזר, בטעם מה ששלח אברהם אבינו עליו השלום לקחת לו אשה מבני משפחתו דייקא, והטעם: כי מדות עובר בירושה מאב לבן, אבל דעות והשקפות אינם עוברים בירושה, רק כ"א משיג לפום מה דמשער בליביה, וע"כ ביקש ליקח אשה ליצחק מבנות משפחתו שהיו להם מדות טובות. וע' דרשות הר"ן הדרוש החמישי ז"ל: ולזה מאשר היו בנות כנען מוטבעים בתכונות רעות, היו בוחרים האבות להתרחק מהם, ולהתנדבך במי שאינו מוטבע באותן התכונות הרעות, גם כי היה עובד עבודה זרה, לפי שאותן התכונות מתעברות ונמשכות בזרעם, והם כמו חולי הגוף נקראים בספרי הרפואה: חלאים ירושיים. לפי שמצות ועבירות התורה על שני פנים, מהם יעשו רושם בגוף ובנפש יחד, ומהם שלא יעשו רושם רק בנפש לבד. והרושם ההוא שיהיה בנפש לבד, הרושם ההוא עם היותו מזיק מאד לא יתעבר לבנים, כי אין לנפשות יחס וקורבה כלל.

מאמר ח | בין ישראל לעמים

תלה

כמו שכתב רש"י על הפסוק [שמות טו ב]: "זה אלי ואנוהו, אלוקי אבי וארמנונהו". וז"ל: "לא אני תחלת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי". ע"ש היטב. והיינו דאמרין בגמרא שבת [צ.]: "דישראל: "מאמינים בני מאמינים הם". כלומר, שאמונתם טבועה במזגם ובמהות נשמתם של ישראל, ובאה להם בירושה דור אחר דור.

כמו שכתב בסה"ק חלקת יהושע [אמור סד], שהאמונה הפשוטה, מושרשת בלבנו בירושה מאברהם אבינו ע"ה ראש לכל מאמינים, וז"ל: "והעניין אמונה פשוטה כו', שנשרש מאבותינו הקדושים, כמו"ש [שיר ד]: תשורי מראש אמונה, ובמדרש [שם]: זה אברהם אבינו ע"ה ראש המאמינים" שם. עכ"ל. והיינו שמכוח אברהם אבינו ראש האמונה ועמודו של עולם, זו האמונה השלימה הזכה והתמימה בו יתברך, חדורה בלב כל איש ישראל עד סוף כל הדורות שמה.

וגדר האמונה הטבועה בלב האדם בחוק טבעו, שהיא אצלו כמו שאר טבעי חייו הרגילים עלי אדמות, כמו שכתב בסה"ק חלקת יהושע [יתרו כו ב], וז"ל: "וזה: ויהי ידיו אמונה [שמות יז יב], כמו היד שעושה מה שברצון הלב, כך צריך להיות אמונת ישראל". עכ"ל. רוצה לומר, שכשם שטבע הגוף לעשות מה שברצון הלב, ואין צריך לזה התבוננות והשגה, כן אמונת ישראל צריכה להיות חקוקה בטבעו של איש ישראל, בפשיטות ובתמימות, אף בלא שום מחשבה והתבוננות.

אומות העולם בעלי גאווה - לכך אין שייך בהם אמונה שיסודה ביטול

וזה אשר מצינו, שכל זאת האמונה הפשוטה והשלימה, אינה שייכת באומות העולם אלא בישראל לבד: אשר נתיחדו באמונה עילאה, שאין אומות העולם מסוגלים להשיגה, שהנכרי הוא תמיד מחוסר אמונה - וישראל הוא בעל אמונה, כמו שמצינו אצל יצחק אבינו בברכתו ליעקב ועשו, שלעשו אמר [בראשית כו כח]: "משמני הארץ יהיה מושבך". בין צדיק בין רשע יתן לך, כדי שלא יקרא תגר על השי"ת ח"ו, כמו שכתב רש"י [שם]. ומבואר כי עובדי כוכבים מחוסרי אמונה הם,

שם. ועוד איתא במדרש [שמרר כג. ה]: "באיזה זכות אומרים ישראל שירה, בזכות אברהם שהאמין בהקב"ה, שנאמר: והאמין בה', היא האמונה שישאל נוחלין בה, ועליו הכתוב אומר [חבקוק ב ד]: וצדיק באמונתו יחיה".

שמה. ועל זה בשרו השי"ת לאברהם אבינו בשעת יציאתו של מאור כשדים: לך לך להנאתך ולטובתך, לרמז: שעל ידי גלותך ויסוריך התמידים, בזה תצוה את בניך אחריו, ותכין להם את הדרך, שאף הם יזכו בטובה האמתית והשלימה, כי ילכו בדרך הישר והראוי בעיני השי"ת, כי אין שייך בעולם הנאה וטובה לאדם יותר מכך, שבניו ימשיכו את דרכו אחריה בתוקף האמונה ובמסירות נפש.

נחשב שאין לו כלום משלו: כי בכל מה שהוא קונה, פועל ועושה בעולמו, יודע הוא שאינו עושה זאת מצד עצמו, ועל זה עצמו הוא זוכה מומתנת חנם.

וכעין זה כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זצללה"ה [דובר צדק כג], וזל"ק: "וכמו ששמעתי בזה, שכך מדותיו של ה' יתברך: כשהאדם נותן הכל לה', ה' יתברך חוזר ונותן הכל לאדם ואומר: שהכל שלו, אבל כשאין האדם נותן לה', שאין מכיר שהכל של ה' יתברך, אז אין ה' יתברך נותן כלל לבני אדם ואומר: כולה שלי, וזה כלל גדול בהנהגותיו, ואין כאן מקום להאריך ביאורו". עכ"ל.

יחודא עילאה

בזה יבואר מה שמצינו, כי רק עם ישראל מאמינים בבחינת יחודא עילאה, איך השם יתברך יחיד ומיוחד ומלכותו בכל משלה גם עתה, כמו עד שלא נברא העולם, מה שאינו שייך כלל באומות העולם, כמובא למעלה מה שכתבו בספרים הקדושים ישמח ישראל [הגש"פ קטז], ובתורת אבות [ע' קנא בשם מהר"מ מקוברין ז"ע], בביאור לשון הכתוב [תהלים קיג ה]: רם על כל גויים ה', על השמים כבודו. כלומר, שאצל הגויים הבורא נפרד מהבריאה, כי עזב ה' את הארץ ונתנה לבני אדם, ואינו נמצא כי אם רק בעליונים, עפ"ל.

ומה שאנו מאמינים, כי השם יתברך משפילי לראות בשמים ובארץ, ואין זולתו כלל, זו היא אמונת ישראל בלבד, ואין בלתם, וזה כל חכמת ישראל, כמו שכתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זצללה"ה [פוקד עקרים אות ד], וזל"ק: "כל כח ישראל הנבדלים מהעמים: שהם מכירים בכל דבר שהוא מהשם יתברך המושיעים, ומוזים לו על זה, מה שאין כן אומות העולם כו'. דזה כל חכמת ישראל להכיר זה, ועיקר הוראת מלת חכמה לשון: הכרה, כמו: חכים בארמי כו', שכל הנהגת העולם ממנו, וכל חיות וכח כל הנבראים הכל מאתו יתברך, דבר זה אי אפשר להכיר, אלא על ידי חכמת תורה שבעל פה שבלבבות בני ישראל והוא: יחודא עילאה ויחודא תתאה שבקריאת שמע, שאמרו יעקב ובניו, שהם מכירים זה איך השם יתברך יחיד ומיוחד, גם עתה כעד שלא ניתנה העולם, ומלכותו בכל משלה". עכ"ל.

שמה. זל"ק באורך: כל כח ישראל הנבדלים מהעמים, שהם מכירים בכל דבר שהוא מהשם יתברך המושיעים, ומוזים לו על זה, מה שאין כן אומות העולם, חושבים דכוחם ועוצם ידם עשה, ולעולם אין באים להכרת השם יתברך מתוך השפעת טובה ושלוח כו'. דאדרבא על ידי זה כופרים ומרשיעים בכל שרירות לבם, מאחר שהיכולת בידם, ורק על ידי היסורים הם מודים בעל כרחם להכיר האמת כפרעה כו', ולעולם חכמי ישראל, וכן כל אחד כשמתבונן בחכמתו, הוא מכיר דהכל מהשם יתברך, דזה כל חכמת ישראל להכיר זה, ועיקר הוראת מלת חכמה לשון: הכרה, כמו: חכים בארמי: וזהו

מאמר ח | בין ישראל לעמים

העולה מהאמור: האמונה אשר ירשנו מאבותינו הקדושים, טבועה בנו כמו כל שאר תכונות הנפש העוברים בירושה מאב לבן, וכמו שהיד עושה מה שברצון הלב, כך כל אחד מישראל נמשך אל רצון השי"ת, ולכן בני ישראל אשר שורשם ברמה נעוץ בקדושה עליונה, בעלי אמונה הם ומייחסים הכל אליו יתברך שמו, בלא שום כוונה לגרמייהו, ועל זה גופא מקבלים הם שכר מאוצר מתנת חנם, כי על ידי הענוה מתעורר הי"ג מודות הרחמים, ונשפע שפע טוב על כנסת ישראל.

בזה יבואר מה שמצינו, כי רק עם ישראל מאמינים בבחינת יחודא עילאה, איך השם יתברך יחיד ומיוחד, גם עתה כעד שלא ניתנה העולם, ומלכותו בכל משלה, מה שאינו שייך כלל באומות העולם, אשר שורשם מצד הסטרא אחרא, שכל מהותה היא כפירה ותכליתה: לתלות הכל בעצמם בגאווה ורום לב, על כן מווסרי אמונה הם, וכל מעשיהם לגרמייהו הוא דעבדי, וכשאנים מקבלים השפע, קוראים תגר על השי"ת, חלילה.

שמברכין: שחלק מחכמתו ליראיו, דחכמתם הוא היראה, שהוא על ידי הכרת השם יתברך לנגדו, כמו שאמרו בריש אורח חיים [הג"ה סימן א'], ועל כן: אם אין יראה אין חכמה וכו' [אבות ג יו], מה שאין כן חכמת אומות העולם, הוא לבשר ודם, שכל חכמתם הוא בעיני העולמיים והנבראים מצד פירודם מהשם יתברך ושהם בשר ודם, וכשנותן טובה לאומות העולם, אפילו חכמיהם אין מכירים כלל על ידי זה להודות להשם יתברך הנותן הטובה:

וזהו כל חכמת תורה שבעל פה, שבלבבות בני ישראל, דלא עשה כן לכל גוי, כי כלל התורה הוא להגיע להכרה: דאנכי ה' אלקיך, שהוא יסוד כל התורה כולה, וגוף מציאות השם גם האומות מודים, אלא דקרו ליה אלקא דאלקא, כמו שאמרו במנחות [קי א] שאין מכירים שכל הנהגת העולם ממנו, וכל חיות וכח כל הנבראים הכל מאתו יתברך, דבר זה אי אפשר להכיר, אלא על ידי חכמת תורה שבעל פה שבלבבות בני ישראל, והוא יחודא עילאה ויחודא תתאה שבקריאת שמע, שאמרו יעקב ובניו שהם מכירים זה איך השם יתברך יחיד ומיוחד גם עתה כעד שלא ניתנה העולם, ומלכותו בכל משלה, ועל כן ברכה שלאחריה היא ברכת הגאולה, דנפתח הפה להודות להשם יתברך, על כל הטוב אשר גמלנו וזמה פתיחת הפה לתפילה.

הגופניים שלו כו', לדבק עצמו ליצר טוב, היינו: להנשמה ולהשכל שהוא בהסתר, ויכיר את בוראו שהנשמה נחצבת משם, ויתגלה כח הנשמה: שתהיה הנשמה שולטת על הגוף". עכל"ק.

ומבואר כי כאשר זוכה האדם לשבר את התאוות הגשמיות מעט מעט, אזי כמו כן גם ליבו נמשך אחר יצרו טוב, נשמתו ושכלו, להתדבק במחשבת האמונה וידיעת ה', וכשיכיר באמת שהכל הוא מהשי"ת תעקר מליבו כל בחינת כוח ועוצם ידי.

והכל תלוי היכן נמצאת מחשבתו של האדם, שהלב נגרר אחר המחשבה, כמו שכתב עוד התולדות אדם [שמיני], וזל"ק: "וידוע, כי לבו של אדם נמשך אחר מחשבות שחושב תמיד: אם מחשבתו היא בתאוות הגשמיות נמשך לבו ממילא ח"ו לזה, אבל אם נדבה רוחו לשבר תאוות הגשמיות, ממילא עוזר לו השם יתברך שידבק לבו בדרכי השם, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום [תהלים נא יב]: לב טהור ברא לי אלהים". עכל"ק.

הסתפקות יסוד שבירת התאוות

והיסוד הראשון לשבירת התאוה הוא: שיחיה במידת ההסתפקות וישים גבול להנאותיו, כמו שכתב בעל העקידה [עקידת יצחק שער עז] תק"י, וכאשר יהיה שבע רצון ומרצה ממה שיש לו כדי חיותו, על ידי כן יזכור את השי"ת ויחס אליו יתברך את כל הטוב, וממילא תהיה עיקר מגמתו להודות ולברך לפניו, על כל הטוב שנתן לו, אשר זו תכלית כונת היצירה כמבואר למעלה.

ויעשה לעצמו גבול בכל דבר הרשות וכך יעלה מדרגא לדרגא, כמו שכתב בסה"ק דברי בינה [לך לך, עג], וזל"ק: "וכידוע בספרי קודש שאין שום דבר רשות כי אם

תקיב. וזה לשונו: "כו' אין שיהיה היתה הכוונה הספוק והמוגבל המביא לידי ברכת ה', והזהיר מאד מהמותרות אשר הם משחיתים את הכל, ואמר: השמר לך ושמור נפשך מאד כו', שמא תשכח זה התכלית כו', ולא תעמוד על זה הצמצום וסדר הספוק המוגבל אליך מאתו יתעלה, פן תאכל ושבעת, ולא תהיה השביעה לברכה, כמו שאמרנו, אם תשוטט מחשבתך לרבות בטן בדרישת המותרות, ולא תסתפק בבית הנאותה לך לכדי חיותך, אבל תרדוף המותר בבנות לך בית מדות ועליות מרווחים לשבת בו, ולא תחיה סוס ופרד מקנה בקר וצאן כדי צרכך, רק תשית לבך לעדרים רבים, מהם גם כסף וזהב ירבה לך, ולא תעמוד על ההכרחי, וכל אשר לך ירבה, על זה הערך: ושכחת את ה' אלהיך, אשר הוא הסבה הראשונה לבואך הנה, רצוני, כדי שתהיה פנוי מן העסקים, ויעלה זכרונו תמיד לפניך לעמוד לפניו ולברך בשמו, כמו שאמר: ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך וגו', וכאשר נתבאר". עכ"ל.

או מצוה או עבירה ח"ו, והנה אין האדם יכול מיד לבוא למדריגה זו, אשר מתחילה קלקל גופו וכבר נמשך אחר החומר, וצריך האדם מתחילה לילך מדרגא לדרגא, היינו שמתחילה יראה לתקן לעצמו גבול עד פה תבא כו". עכל"ק.

מעשי האדם למען צורך גבוה - אבל בעושה מעשיו לצורך עצמו חסר התלהבות דקדושה

ואחר שהתחיל לשבר תאוותיו והתרגל לחיות במדת ההסתפקות בענייני עולם הזה, יוכל לדבק את מחשבתו יותר ויותר אל השי"ת, שתהא כוונתו בכל מעשיו לצורך גבוה, שכאשר אדם עושה את חפציו הגשמיים לצורכו לשם תאוותיו ולהנאת גופו, דבר זה מונע ממנו שתהיה לו התלהבות ושאפה לעבודת השי"ת, כמו שכתב א"ז הרה"ק ר' ירחמיאל מפשיסחא זצוקללה"ה [המודפס בס"ס תולדות אדם שצז], וזל"ק: "כי כל המחשבות זרות הם באים לו לאדם: מחמת שאינו עושה צרכיו הגשמיים בהתקשרות ודביקות הבורא יתברך, כי אם שמכוון בהם לצורך עצמו ולהנאת הגוף. וזהו "ויקח קרח" כשהאדם לוקח התאוות וההנאות הגופניים לעצמו ולצרכי לבו לתאוות ולהנאת הגוף, על כן "קרח" נשאר קר ומזונן מהתלהבות הקדושה, מלשון: "הקרח הנורא" כנ"ל". עכל"ק.

ובאופן כזה שלבו קר בעבודת השי"ת, אזי אפילו כאשר יעסוק הרבה בעבודה רוחנית ובקיום תורה ומצוות, לא יוכלו המצוות הרוחניות לקדש את גופו ונשמתו, ולא יוכל להתעלות על ידם כמו שבאמת היה אמור להיות. וזה גורם לו גם שלא יוכל לקיים גם התורה והמצוות בשלימות, כי קשה עליו לקיימם כראוי וכנכון, אלו הם תורף היסודות והכללים בעבודת השי"ת.

וכבר מצינו בגמרא **שבת** [קמז:]: "אמר רבי חלבו: חמרא דפרוגייתא [פרשי: שם מדינה שיינה משובח] ומיא דדיומסת קיפחו עשרת השבטים מישראל, [שהיו בעלי הנאה, ועוסקים בכך, ולא היו עוסקים בתורה, ויצאו לתרבות רעה]. רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם, [לפרוגייתא דיומסית] אימשיך בתרייהו [אחר היין והרחיצה], איעקר תלמודיה. [נעקר תלמודו ושכחו] כי הדר אתא, קם למיקרי בספרא, בעא למיקרא [שמות יב ב]: החדש הזה לכם, אמר: החרש היה לכם. בעו רבנן רחמי עליה, והדר תלמודיה". ע"כ.

הרי שאפילו התנאים הקדושים, כאשר היו במקום שכל האנשים עסקו במילוי תאוותם, השפיע עליהם המקום לרעה שנמשכו להנאות עולם הזה, ועל ידי כן היו שוכחים את לימודם. וקל וחומר בזמן שכל העולם עסוקים אחר רדיפת ההנאות והתאוות, וודאי שהוא גורם לקושי גדול ומונע את ההתעלות בעבודת השי"ת.

מבשר טוב - אמונה

ה' ילחם לכם: לא לשעה זו בלבד ילחם לכם, אלא לעולם ילחם כנגדן של אויביכם / מכילתא.
רכה
כשאתם נכנסין בצרה אל תאמרו: אנו עושין מלחמה, אלא: ה' נלחם לכם ואתם אומרים שירה / פסיקתא.
רכה
כי לא לעזרה לבד יהיה להם במלחמה, אלא הוא יערוך כל המלחמה / אור החיים.
רכה
קא מצערי לי טובא, שלח ליה: דום לה' והתחולל לו, השכם והערב עליהן לבית המדרש והן כלין מאיליהן / גמ' גיטין.
רכה

גנות חסרי אמונה

נרגנות היא שנאת חינם

אולת אדם תסלף דרכו, ועל ה' יזעף לבו / משלי.
קעא
דרך האדם: כי גם אחר שהורס ומקלקל במו ידיו את כל שפע הטובה שה' נותן לו, עדיין יש לו טענות על ה' ח"ו.
קעא
נרגן רגיל להתלונן גם כשהכל טוב ואין שום מציאות רע, מכל מקום תמיד ממציא סיבות למה להתלונן.
קמט
יש אדם כי אף שאינו חסר מאומה כולו מכאובים משום שחושב כי לפי ערכו מגיע לו יותר ממה שיש לו.
קמח
כל עוד יחשוב האדם שמצבו אינו לפי כבודו הראוי לו, אזי יסבול מאוד, כי רגיל להסתכל על כל דבר בעין לא טובה.
קמט
נרגן זו מחלה אשר האדם מביאה על עצמו במו ידיו, כי בהסתכלותו הלא טובה בכל דבר גורם לה שתבוא, רח"ל.
קמט

דברי נרגן

הקדוש ברוך הוא אמר: אהבתי אתכם, והן אומרים: בשנאת ה' אותנו / מדרש רבה.
קמט
הקב"ה אומר מה עוולה מצאתם בי כי רחקו מעלי, הלא נתתי לכם מימי כו' ולמה שנאתם אותי בחינם / תפארת עוזיאל.
תרו

מפתח ענינים

השאלות על הנהגת ד' ממלאים את האדם בעצבות וסבל, המביאים לכל מיני זוהמא וטומאה רעה חלילה.
תקצו
כאשר אין דעתו של אדם מיושבת עליו, ושוכח שהכל טובות מאתו יתברך, זו היא גלות הדעת אשר היא עיקר הגלות.
רכד
צער חסרון ענייני עולם הזה, מים עכורים הם שאינם מוכנים לקבל שום תמונה.
רלב

נרגן מאבד את השייכות לד'

אף חרדים לדבר ה' ולתורתו, כאשר חסרים הם את האמונה בטוב ה', אין להם שום שייכות עם השם יתברך.
קנח
מי שלבו מתרעם על המקום: נעשה עצם לבו חלוק ונחלק מן המקום ב"ה רח"ל.
קנח
בני אדם שאינם מרוצים מחייהם, ודרכם להתאונן על מצבם כי אינו טוב בשבילם, הוא בכלל הכפירה, ח"ו.
קנ
מי שמתעצב ומתאונן, מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איזה טובה והרי זה כופור ח"ו / תניא.
קנ
מי שהוא עצב בהכרח שנתרחק מהאמונה השלימה.
תרמד

המהרהר אחר הנהגת השי"ת יש לו פגם באמונה ואינו נחשב מאמין שלם.
קנא
ההולך בדרך הנרגנים המתאוננים תמיד, אזי לבסוף גם אמונתו הולכת ומתערערת, ח"ו.
קנ
על ידי הרהורים ומחשבות של התאוננות ונרגנות מתערערים כל יסודות האמונה של איש ישראל.
קנא
מלבד מה שטענות על ד' הם פגם באמונה, עוד גורמות לו לאבד את כל עיקר השייכות שלו עם השי"ת, רח"ל.
קנא
מי שלבו זועף על השי"ת, נפרד לבו ונמצא הולך ומתרחק עד שכבר אין לו שייכות עם השם יתברך, רח"ל.
קנא

תשנה

במילי דשמיא

אפילו במילי דשמיא, אסור להתלונן שאין לו האפשרות לעשות המצוה בהידור, רק יקבל את גזירת הבורא באהבה.
קנא
אף אם רבו המבטלין אותו מעבודתו, לא ירע לבבו לאמר: למה זה ה' כי עמקו מחשבות ה' לא יבינם / תפארת שלמה.
קנא
אפילו הוא נוטל את נפשו. פי' רצונך, שנטול ממך הרצון להשי"ת, אעפ"כ: ואהבת וגו' / תפארת שלמה.
קנב
העני מתמרמר מדוע לא יהא ביכלתו להביא קרבן עשיר, על אלו הרהורים בעצמם צריך להביא העולה / החיד"א.
קנב

המשכה

המתקת הדינים

הכל חסד

ממנויות אחדות ה': להאמין שהכל חסד ורחמים, וכל מציאות הדין בעולם היא רק מצד המקבילים.
רכא
דין ורחמים הם באחדות האמיתי, רק בהשתלשלות העולמות נעשה חלוקה מצד המקבילים / של"ה.
רכא
דינים במקורם הם רחמים אלא שצריך להמתקם, מי שרואה שהכל חילו ית' בודאי לית דינן דתקיפין / תולדות אדם.
רכב
על ידי אמונה שלימה, זוכים למתק את הדינים, ועיקר תכלית הדינים שיתהפכו לרחמים גמורים כמו שהם בשורשם.
רלא
בעת שהדינים נמתקים, נעשה מהם עצמם חסדים והשפעות טובות, והם עצמם יסייעו להטובות שיבואו / הרבי מלובלין.
רלא
אחר כל צרה שלא תבוא, בא פרנסה ושפע גדולה להדור, כי הדינים מקור כל השפעות טובות / הרבי מלובלין.
קפא
בעת שהדינים נמתקים, נעשה מהם עצמם חסדים והשפעות טובות, והם עצמם יסייעו להטובות שיבואו / הרבי מלובלין.
קפא

ספר

מסקי תשובות

לפי סדר המשנה ברורה

גירסה חפץ חיים 13 ירושלים

אדבק דשויות בשבת * דיני קרפף * מחיצה וצורת חמץ
עידוני תצורות * היטול ושפירות דשות * עידוני תחומין
ראש חודש * חלל * קידוש לבנה

מהדורת מרדכי אהרן גומבו

ספר
בסקי תשובות

חלק רביעי
שמה - תבח

ליקוט מספרי שו"ת והלכה
מסודרים לפי סדר השולחן ערוך והמשנה ברורה
בהדגשת הנושאים והבעיות שנתעוררו בתקופתנו

מלוקט וערוך בעזה"ת ע"י
שמחה ב"צ א. רבינוביץ

שנת ה'תשפ"ד לכ"ע
פעיה"ק ירושלים תוכב"א

(צורת הפתח) שנתקלקל בשבת / ו. מחיצה, לחי וקורה, צורת הפתח, העשויים להתפרק ולהתקלקל במהלך השבת, או לינטל משם / ז. לטלטל על ידי מחיצת בני אדם / ח. דיני פירץ מרובה על העומד ופירצה בקרן וזית / ט. צורת הפתח רחב יותר מעשר אמות וגובה יותר מעשרים אמה / י. מחנה אהלים או קראונים נגרים - להקיפם בצורת הפתח / יא. פתיחה לדיני צורת הפתח / יב. קנה בגובה י' טפחים שנתמעט גובהו ע"י עפר וחול, צמחיה, מים שלג וקרן / יג. עמודי העירוב העומדים עקום, ובענין עמוד הרחב למטה וצר למעלה / יד. הקנה (החוט) העליון מעל הקנים (העמודים), ובמנהג לקשרו על מסמר התחוב בעמוד למעלה / טו. הקנים / העמודים, שמשני הצדדים המתנודדים ברוח / טז. הקנה / החוט העליון, שנע ונד ברוח, והמתעגל כלפי מטה / יז. עמודי העירוב אחד גבוה ואחד נמוך והחוט באלכסון, ובשיפוע הר / יח. להניח החוט בתוך חקיקה על גב העמוד או בנקב שבעמוד / יט. להסתמך על חוטי חשמל וטלפון לצורך העירוב (צורת הפתח) / כ. פתח העשוי ככיפה (עיגול) או בקוים אלכסוניים.

סימן שסג דיני מבוי ולחי (והמשך דיני צורת הפתח) פח

א. הקדמה לסימן שסג / ב. פירצה בין צורת הפתח אחד למשנהו (חוט של העירוב שנקרע במקום אחד) / ג. צורת הפתח עם בליטות ועיוותים (פתיחי שימאי) ומאילנות וגדר חיה / ד. צורת הפתח על ידי מריחת סיד או סרט הדבקה על ראשי הכתלים שמשני צידי החצר / ה. צורת הפתח שנעשה למטרה אחרת ולא לשם פתח / ו. צורת הפתח - שיעור גבהו ורחבו ההכרחיים, ואם נסתם מקצתו או כולו / ז. הפסק בין העמודים של צורת הפתח לחוט העליון, וכשאין מתחיל העמוד מהקרקע, והפסק באמצעו / ח. חוט העירוב המחובר בשני צידיו לכותל או לעמודים הצמודים לכותל / ט. עמודי צורת הפתח המוסתרים מאחורי כותל, מוקפים בגדרות, הניחום על גבי כותל, תל המתלקט / י. החוט העליון (המשקוף) שעובר מעל בית, צלע הר, בור ותעלה, צורת הפתח אחר, ומתחת לתקרה / יא. הררי אשפה ופסולת בניה וכדומה, לסמוך עליהם כמחיצה / יב. שפת הים והנהר לחשבם כמחיצה לשוב הסמוך להם / יג. גשר החוצה על נהר או מעל מחיצה וצורת הפתח, ומעל שוחה ותל המתלקט / יד. שלג וקרן ומים קפואים אשר כיסו מחיצה, להסתמך עליהם כמחיצה / טו. ישוב המוקף בגדר ובו גם נכרים ומחללי שבת, ורצעים לערב קבוצת חרדים חלק מסוים מן הישוב / טז. בענין אתי רבים ומבטלי מחיצתא' (בקיעת רבים).

סימן שסד דין מבוי המפלש, ועשוי כנדר

א. בהדור להתקין דלתות בכניסה לרחובות הראשיים / ב. דלת בלי צורת הפתח, ומחסומי דרכים כדלת או כצורת הפתח / ג. בענין לעשות לחי או קורה או צורת הפתח בעקמומיות של רחובות העיר.

סימן שסה דין מבוי שנפרץ

א. פירצה בחומה או בגדר או בצורת הפתח המקיף את הישוב או החצר / ב. לטלטל נגד העמודים של העירוב (צורת הפתח), ובחלל משקופי דלת / ג. לגעור ולהוכיח כשאין מקפידין על טלטול האסור מדרבנן, ושאר מצוות / ד. עירוב שנתקלקל בשבת - להודיע לציבור / ה. בענין בדיקת העירוב בכל ערב שבת.

סימן שסו דין עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בו

א. פתיחה לדיני עירובי חצירות (השתתפות בפת) / ב. הקנאת הפת לאחר עשיית קטו

המחיצות (חוטי העירוב) סביבות הישוב, ואם אירע קלקול בצורת הפתח / ג. להוציא מהבית לחצר ע"י שינוי כששכחו לערב / ד. מחנה אהלים - החיוב בעירוב חצירות / ה. הנחת פת העירוב בלובי, פרחודור, חדר מדרגות, ובתוך ארון / ו. בענין המנהג להניח העירוב בבית המדרש / ז. טלטול בבית הכנסת וממנו לחצר ובשאר מוסדות ציבור / ח. המערב בחתיכות קטנות של פת - להניחם בכלי או בסל אחד / ט. האם רשאים לכתחילה להניח הרבה עירובי חצירות בהרבה בתים שבעיר / י. בענין האיסור לסרב מלתת את פת העירוב לכל מי שמבקש לאכלו / יא. פת שלימה לצורך עירוב חצירות / יב. הטעם דעירוב דווקא בפת, ובדיעבד אם עירב בשאר מאכלים / יג. מיני מוזנות וקרקרים ופריכיות - לעשות בהם עירוב חצירות / יד. ההידור לעשות כפי שנהגין היום שמוכים הפת לכל התושבים, והאם יכול לחזור בו / טו. אופן עשיית הזיכוי והגבהתו טפה, ואם שכח לזכות / טז. חלק בעירוב לתושבים חדשים ולגרים שנתוספים לעיר במהלך השנה / יז. על ידי מי אפשר לזכות לכתחילה / יח. להניח עירוב תבשילין ועירוב חצירות יחד, ונוסח הברכה / יט. האם כל אחד המניח עירוב חצירות רשאי לבקר / כ. זיכוי הפת לתושבי שכונה או חצר ושכנים בבנין מגורים הנמצאים בתוך היקף העירוב הכללי / כא. הברכה, ואמירת 'בהדין עירובא' והזיכוי לבני העיר - סדר הדברים, והאם לעיכובא.

סימן שסז אם אשה יכולה לערב

א. אנשים שמוחים ומכריזים שאינם רוצים שותפות בעירובי חצירות.

סימן שסח אם אחר שערבו נתקלקל הערוב

א. שיעור העירוב לפי מדות זמננו / ב. סדר עשיית עירוב חצירות בערב פסח לכל השנה.

סימן שסט באיזה אופן מקנין הערוב

א. הרוצה להקנות הפת עבור עירוב חצירות בשעה שקונהו אצל החנווני.

סימן שע דיני שיתוף בערוב

א. הדר בבית שאין ראוי לדירה - שיתופו בעירוב ולהוציא ממנו לחצר ולהיפך / ב. גדר בית הראוי לדירה, ואם אין מי מבני הבית נמצאים שם בשבת / ג. סוכות החג בחצר או בגג משותף לכמה שכנים, ולא עשו עירוב / ד. פתיחה לדיני חיוב עירובי חצירות לבעלי בתים ואורחים הנמצאים יחד / ה. בעל הבית שיש לו תפיסת יד בדירות שמשאיל או משאיל לאחרים / ו. מספר אולמות או חדרי אוכל במיתחם אחד, וכשמחולקים במחיצות / ז. בעל הבית שייחד בבית מגוריו או בחצירו יחידות דיור לאורחים / ח. מעונות קיץ וכפרי נופש שיש שם חדר אוכל מרכזי לכל הנופשים / ט. אוכל במקום אחד וישן במקום אחר מקום אכילה עיקר - פרטי דינים / י. מרפסת וחדרי הבית שאינם משמשים לאכילה - להוציא ולהכניס מהם לחצר ולחדר מדרגות / יא. מטבח מרכזי שכל האורחים נוטלים את החלות והמאכלים משם / יב. אורחים - האם חייבים ומחייבים בעירובי חצירות / יג. בתי מלון, בתי חולים ושאר מוסדות רפואיים, ישיבות ושאר מוסדות חינוך - חובתן בעירובי חצירות.

סימן שעא כשאחד מבני החצר נפרד משם או מת

א. הניח ביתו ריק, חזר לביתו בשבת, נכנס לבית חדש בשבת / ב. נכרים הדרים בחצירות של יהודים שחזרו לביתם בשבת.

- סימן שצא** דין ביטול רשות לאותן ששכחו לערב
א. ישוב המושב רק בחצר אחת או בנין מגורים אחד, ונכרי גר בבנין נפרד.
- סימן שצב** דין ערובין לעיר
א. בענין החובה לשייר בתים מחוץ לתחומי העירוב / ב. ישוב קטן שאין בו חמישים דירות (או שאין שני יציאות וכניסות).
- סימן שצג** דין ערוב ביום טוב שחל בערב שבת ודין בין השמשות לערב
א. יום טוב שחל בערב שבת להניח עירוב חצירות, ובשני ימים טובים של גלויות /
ב. להניח עירוב חצירות לאחר קבלת שבת, בבין השמשות / ג. המזכה את העירוב סמוך לשבת כשכבר יש אנשים שקיבלו שבת.
- סימן שצד** ספק ערוב מה דינו
א. מלאכות דרבנן ועל ידי נכרי בבין השמשות לצורך העירוב / ב. עירוב הנעול בבית ואין מפתח, בית שאי אפשר ליכנס מחמת צו סגירה / ג. מתי יש לבצוע את הפת של העירובי חצירות.
- סימן שצה** דין ברכת ערוב
א. בענין מה שנהוג בזמנינו לעשות שיתופי מבואות ועירוב חצירות יחד.
- סימן שצו** דין ארבע אמות שיש לכל אדם בשבת
א. פתיחה להלכות תחומין / ב. מי שיצא חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות - כיצד מודדין אותם / ג. קיבל עליו תוספת שבת, הליכתו חוץ לתחום כשעדיין לא שקעה חמה / ד. מדידת תחום שבת במקום המוקף חומה, צורת הפתח, בקעה או תל.
- סימן שצז** דין שביתת היחיד וכליו ומהלך אלפיים אמה
א. מדידת תחום שבת במרחק איורי ולא לפי תוואי הדרך / ב. בענין שיטת רבינו תם במדידת תחום שבת (אלפיים ושמונה מאות אמה) / ג. למדוד שיעור אלפיים אמה לפי פסיעות ולפי זמן הליכה / ד. הזהירות למי שהניח עירוב תחומין שלא יצא חוץ לתחום עם כליו וחפציו של חבירו / ה. טלטול ושימוש בחפצים וכלים ואוכלין של מי שנסע לשבות בעיר אחרת / ו. המוסר כלים וחפצים לאשתו או בנו ובני ביתו / ז. לקחת מוצרים מחנווני וללכת עמם חוץ לתחומי העיר על ידי עירוב, וחנווני שהביא מחוץ לתחום / ח. תפסת בית ושותפין כרגלי מי הולכים / ט. השואל והמשאיל כרגלי מי הולכים ובענין גמ"ח להשאלת כלים, ציוד רפואי, וכדומה / י. בתי כנסיות ומדרשות דברים הנוטלים משם (ברשות) - כרגלי מי / יא. מים שבכרזים הבאים מחוץ לתחום, כלים ובגדים שמהלכים בהם בכניסת השבת / יב. המפקיד אצל אחר, כרגלי מי הכלי, וכלי שביד גזלן / יג. אורחים בסעודה וכדומה, ליטול עמם מאכל ומשקה חוץ לתחום על ידי עירוב.
- סימן שצח** דין היאך מודדים אלפיים אמה
א. בענין לרבע בתים יחידים וחצירות הבולטים החוצה מתחומי העיר / ב. עיר שנראית כמרוכזת, אך לא בדיוק / ג. עשיית ריבוע העיר כפי ריבוע העולם, כיצד, והאם לעיכובא הוא / ד. עיר שיש לה רוח אחת ישרה על פני רוחב כל העיר - ריבועה כיצד / ה. עיר הבנויה כעין קשת או כעין אות ריש (גאים) או כאות חית / ו. עיר כקשת, כנאם, המוקפת חומה ומחיצה, עיר עגולה ובתוכה חלל ריק / ז. עיר שיש בה

- כניסות של חללים ריקים / ח. עיר שבתים בולטים מגבולותיה זה למעלה מזה, והאם מודדין מהחומה וממחיצת החצר / ט. הוספת שטח 'עיבור' (שבעים אמה ושיריים) סביב העיר, ומבית או שורת בתים שיוצאין חוצה לה / י. בית המצטרף לעיבור העיר - עשוי לשם מגורים, גדרו / יא. מפעלים, בתי חרושת, משרדים ובתי ספר - האם דינם כבתי מגורים / יב. דירה הבנויה מתחת לפני הקרקע או על גבי עמודים (ומקלטים ציבוריים) / יג. גשרים ומנהרות החוצות מעיר לעיר, ויש בראשם בית לשומרים / יד. בורגנין (סוכות, צריפים) האם מצטרפין לעיר, וסוכת החג / טו. שני עיירות אשר פוגעות זו בזו בקמ"א ושיריים או לאחר ריבוען / טז. לצרף עיירות סמוכות זו לזו כמין ניקוד סגול או סגול כפול / יז. גדות נחלים ונהרות, כבישים ושטחים ציבוריים האם הם בכלל העיר / יח. אהלים וצריפים ארעיים - צירופן לעיר / יט. איזה ישוב נקרא 'עיר' לענין לתת לו 'עיבור' לעיר / כ. צורת הפתח (חוטי עירוב) סביבות העיר - האם נקרא 'חומה' ליתן 'עיבור' מהם והלאה.
- במה מודדין התחומין, ומקום המדידה, ומי הוא המודד**
א. מדידת תחום שבת על ידי מפות ומכשירים טכנולוגיים, וכשאינם בידו / ב. כשיש בתוך תחום אלפיים אמה עליות וירידות, הרים וגאיות / ג. גיא ונהר אשר מתוח עליהם גשר שדרכו הולכים מצד לצד / ד. חובת סימון תחום שבת במקום שמצוי מטיילים חוץ לעיר.
- מוי שישב לו בדרך לנוח ולא ידע אם הוא בתחום או לאו**
א. המהלך בדרך ולא ידע שהוא בתוך תחום העיר, האם רשאי ליכנס לעיר / ב. עדיין לא הגיע בבין השמשות למקום שביתתו - לשנות החלטתו.
- מוי שישבין בדרך וחשכה לו קונה אלפיים אמה לכל רוח**
א. הישן או המהלך כל משך זמן בין השמשות האם קונה שביתה / ב. חפצי הפקר - כרגלי מי קונים שביתה / ג. חפצי נכרי כרגלי מי קונים שביתה.
- דין חריץ מים בין שני תחומין**
א. אגמים ובריכות מים, נהרות ומעיינות הסמוכים לעיר - למלאות מהם מים ביום טוב.
- דין בקעה שהקיפוה אינם יהודים**
א. מדידת התחום כשהוסיפו נכרים בשבת עוד מחיצה או בתים (ומחיצה שאינה כשרה לטלטול) / ב. הנמצא בתוך היקף שמקצתו מותר לו בהליכה וטלטול ומקצתו אסור.
- דין אם יש תחומין למעלה מעשרה טפחים**
א. מלאכה על ידי השבעת השמות וכישוף, יציאה חוץ לתחום בלי הליכה ושלא כדרכו / ב. נחת במטוס בשבת - דיני תחומין / ג. יציאה חוץ לתחום בספינה, רכבת, מכונת, וכיוצא ב" / ד. איסור הליכה חוץ לתחום במקום שיש קושי בהליכה וחוסר יציבות / ה. ההולך על גשר - לענין תחום שבת.
- דין היוצא חוץ לתחום**
א. היוצא חוץ לתחום העיר בשוגג או במזיד - לחזור לעירו, ודין חפציו שנשארו בעיר / ב. לעשות 'מחיצת אנשים' למי שיצא חוץ לתחום כדי שיוכל לחזור לעירו / ג. דין מי שיצא חוץ לתחום בשוגג ונכנס לרשות היחיד או לישוב אחר / ד. המפליג בספינה בשבת, באיסור או בהיתר, ויצא חוץ לתחום / ה. יצא מעירו במזיד וחזר

לעירוב במזיד - מה דינו / ו. כלים וחפצים ודברי מאכל שיצאו חוץ לתחום - טלטולן ואכילתן והשימוש בהם.

סימן תו מו שיצא חוץ לתחום שלא לדעת רסה
א. יצא חוץ לתחום שאין לו אלא ארבע אמות והוצרך לנקבו / ב. הוציא חוץ לתחום - לחזור כשמצטער מפני פחד או חולי, או לצורך מצוה.

סימן תז מו הם שיכולין ללכת חוץ לתחום רסז
א. לצאת חוץ לתחום לצורך קיום מצות עשה, וכדי להציל מאיסורי לא תעשה / ב. הוציא חוץ לתחום לצורך פיקוח נפש - מה דינו / ג. כשנוסעים לצורך פיקוח נפש מחוץ לתחום - מה מותר להם לקחת עמם / ד. אנשי הצלה היוצאים חוץ לתחום - חוזרת לביתם.

סימן תח דין הנחת העירוב וקניית השביתה רעג
א. ההולך אלפים אמה מתחום עירו או מעירובו (ושאר מקום שביתתו) ונכנס לעיר אחרת / ב. המניח עירוב תחומין האם ראוי ללכת בעירו אפילו במקומות הרחוקים מהעירוב יותר מאלפים אמה / ג. השוכן בעיר שאין לו שם מקום מגורים קבוע, ומניח עירוב / ד. המתגורר בעיר אחת והניח עירובו בעיר סמוכה תוך אלפים אמה / ה. עירוב שאין יכול להגיע אליו אלא על ידי חלות קנין העירוב.

סימן תט דין מקום נתינת העירוב רעח
א. ביסוד הדין שצריך העירוב להיות במקום שיכול להגיע לשם, ועירוב בחג הסוכות במקום שאין סוכה / ב. מכון לקנות שביתה לא במקום הנחת העירוב ממש, אלא סמוך לו / ג. מלאכות בבין השמשות כדי להכשיר העירוב, ועצם הנחת העירוב בבין השמשות / ד. הכשר העירוב כשאין בעל העירוב יכול להגיע אליו בעצמו / ה. הניח העירוב ברשות אחרים שלא בהסכמתם / ו. כיצד מודדין הארבע אמות והאלפיים אמה שיש לו סביב מקום עירובו / ז. נאבד העירוב או שאר קלקולים וספק אם אירע מבעד יום או משחשיכה / ח. פתיחה לדיני עשיית עירוב בכל פרטיהן ודקדוקיהן / ט. עירוב בגלוי, כיצד, ופרטי דינים בזה / י. להניח עירוב אחד לשבתות הרבה / יא. איזה מאכל ראוי להניח לעירוב תחומין, וכמותו / יב. הנחת עירוב על ידי שליח, חרש שוטה וקטן ומי שאינו מודה בעירוב, ומאכל הפקר ליחודו לעירוב / יג. שליח שהניח עירוב תחומין שלא כרצון המשלה / יד. לקנות שביתה במקום מסוים הרחוק ממנו, ואף כשחשיכה לא יהיה שם.

סימן תי דין המחזיק בדרך כדי לקנות שביתה רפט
א. לקנות שביתה במחשבה, ואם היה בטעות.

סימן תיא מו שהיה ביתו במזרח ונתן העירוב במערב רצ
א. הניח עירוב ונתברר שאינו כדון או מקולקל, היכן קונה שביתה, ואם היה על ידי שליח.

סימן תיב דין החולק ערובו רצא
א. הניח בשבת אחת שני עירובין אחד לצד זה והשני לצד אחר.

סימן תיג

סימן תיד

סימן תטו

סימן תטז

סימן תיז

סימן תיח

סימן תיט

דין המערב לרבים רצא
א. הרוצה לזכות את הרבים בעירוב תחומין - כיצד יעשה / ב. להניח עירוב לכל השבתות או כמה עירובין בכמה רוחות על תנאי.

שלא לערב אלא לדעתו רצד
א. להניח 'עירוב' עבור בני משפחה, אורחים, משרתיו ותלמידיו בלא ידיעתם / ב. בענין דין 'עירוב תחומין' לתנוקות ולקטנים ועשייתן עירוב לעצמן.

שלא לערב ערובי תחומין אלא לדבר מצוה רצז
א. 'אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה' - הטעם וכמה כללים בזה / ב. מה נכלל בגדר 'דבר מצוה' שהתירו לעשות עבורו עירוב תחומין / ג. להניח עירובי תחומין בבין השמשות / ד. נאכל או נפסל העירוב בבין השמשות / ה. בענין ברכת 'על מצות עירוב' בעירובי תחומין / ו. נוסח האמירה 'בזה העירוב' וכו' והאם מעכב, וכשאין העירוב ביד.

דין ערובי תחומין ביום טוב שחל להיות סמוך לשבת שג
א. עירוב תחומין ביום טוב שחל בעריש לצורך שבת, ובשבת לצורך יום שאחריו, ומיז"ט ראשון לשני / ב. המניח עירובין לשני ימים טובים או לשבת ויום או יום ושבת הסמוכים, על איזה דברים צריך לדקדק / ג. לערב ביום א' דירט עבור יום ב' או שבת שאחריו בתנאי, ובענין ב' ימים טובים של ראש השנה / ד. חובת עירובי תחומין ביום הכפורים ובימים טובים.

דין עשיית מלאכה בראש חודש שו
א. בשגב ומעלת קדושת היום / ב. לכבדו ולקדשו ולצינו בנרות / ג. הטעם שנמנעות הנשים מלעשות מלאכה בראש חודש, והדורות בכבוד ימי ראש חודש / ד. איוו מלאכות אסורות על הנשים בראש חודש, ודין יום א' דראש חודש ולילותיהן / ה. בענין מלאכה בראש חודש לאנשים / ו. בענין גילוח השערות והזקן ונטילת הצפרניים בראש חודש / ז. הטעם שמברכין החודש, ובעמידה ובספר תורה, ואמירתה ביחיד ולנשים / ח. הכרות זמן המולד, טעמו וענינו / ט. דיוקים ונוסחאות בברכת החודש / י. בענין התענית והתשובה ופשוט המעשים והשתטחות על קברי צדיקים בערב ראש חודש / יא. ערבי ראש חודש שאין נוהגים להתענות בהם, וערבי ר"ח שיש יותר קפידא והידור להתענות בהם / יב. ראש חודש שחל בשבת או ביום א' - תענית בערב שבת / יג. להתענות בערב ראש חודש לאחר זמן המולד / יד. טעם ומקור לאמירת סדר יום כיפור קטן, ואמירתו ביחידות ולאבל ולחתן / טו. סדר הסליחות דיום כיפור קטן, וכמה מנהגים בזה.

דין תענית בראש חודש שכה
א. איסור התענית בראש חודש ואף תענית שעות, תענית חלום וחתן כלה, ובעל יארצייט / ב. תענית בראש חודש ניסן וראש חודש אב, ולחתן וכלה ויארצייט.

מצוה להרבות בסעודת ראש חודש שכח
א. חשיבותה ומעלתה של סעודת ראש חודש / ב. כיצד עורכים סעודת ראש חודש, ולעשותה בלילה, וכשחל בשבת / ג. בענין מעות תשב"ר עבור רבותיהן, ולסיים סדר הלימודים מוקדם מהרגיל.

אם הנשים ישאו לקונן בראש חודש... ולתלמיד חכם, ולאשת תלמיד חכם / ב. עצרת
א. הספד בענין חגות בראש חודש, ולתלמיד חכם, ולאשת תלמיד חכם / ג. צידוק הדין, וברכת
המנוחות והספד שלא בענין חגות ועליה לקבר והקמת מציבה / ג. צידוק הדין, וברכת
אשר יצר אתנו מידן, עימות אבליים וסידרת הבראה בראש חודש / ד. חתן וכלה -
אמירתם עתה 'על הענין' מימם חתונתם שחל בראש חודש / ה. בענין אמירת סליחות
וחתונתם ויציאת מידן בראש חודש.

סימן תכ

קריאת 'ובראשי חדשיכם' קודם פסוקי דזמרה... שלח
א. ענין אמירת פסוקי 'ובראשי חדשיכם' קודם פסוקי דזמרה.

סימן תכא

סדר התפילה והלל בראש חודש... שלו
א. תפלת האבל לפני העמוד בראש חודש / ב. הזכיר ראש חודש בשומע תפילה או
בהודאה או באחד משאר ברכות אמצעיות / ג. לא הזכיר 'יעלה ויבוא' בליל ראש
חודש, ואם עדיין לא התחיל בברכת 'מודים' / ד. שכח יעלה ויבוא וצריך לחזור על
התפילה - כיצד ינהג / ה. אשה ששכחה להזכיר 'יעלה ויבוא' האם חייבת להתפלל
שוב / ו. שכח יעלה ויבוא בשחרית או במנחה וזכר לאחר שאמר ברוך אתה ה'
ועדיין לא סיים המחזור וכו' / ז. אותו ביאלי נצור' חוזר לרצה - פרטי דינים, והאם
רשאי לענות על דברים שבקדושה / ח. אינו זוכר אם הזכיר 'יעלה ויבוא' - מה דינו /
ט. בענין הכרזת השמש קודם שמונה עשרה 'יעלה ויבוא' / י. שליח ציבור שטעה ולא הזכיר
יעלה ויבוא בתפילת לחש שלו או בחזרה / יא. שכח יעלה ויבוא בשחרית וכבר התפלל
מוסף / יב. טעם קריאת הלל בראש חודש, ובדילוג, ובענין סגולת הפסוק 'יה' ברוך' שאחר
הלל / יג. סדר הדילוגים, ואם טעה בראש חודש ואמר הלל שלם / יד. ברכה על ההלל
בראש חודש וחול המועד פסח - כשקורא אותו בציבור / טו. בענין המנהג שהש"ץ מברך
ברכת ההלל בקול רם, ולאחר מכן הציבור מברכין / טז. ברכה על ההלל כשקורא אותו
ביחידות / יז. בא לביה"כ כשהציבור אומרים הלל והוא עדיין קודם התפילה או באמצע
פסוקי דזמרה / יח. קריאת הלל קודם הנץ החמה או לאחר השקיעה / יט. לעשות הפסקה
בין שחרית להלל, ואכילה ושתייה לפני הלל, ואמירת הלל בבית האבל / כ. מנהג הנשים
והבנות באמירת הלל בברכה, בביתן ובבית הספר / כא. בענין כפילות הפסוקים 'ואורך'
ואילך / כב. בענין המנהג לומר אחר הש"ץ 'הודו' 'אמר' 'אמר' 'אמר' - פוסקא פוסקא /
כג. הפסק לעניית דברים שבקדושה באמצע הלל, ואם הפסק בדברים בטלים / כד. שהיה
באמצע אמירת ההלל, יצא לנקבו / כה. דילוגים וטעויות בקריאת ההלל וברכותיה, והקורא
למפרע / כו. העמידה באמירת הלל.

סימן תכב

סדר קריאת התורה בראש חודש... שסא
א. קדוש התקבל כשניגש ש"ץ אחר להלל, או כשהלכו למקום אחר, טעו ואמרו 'חצי
קדוש', ועוד / ב. סדר הקריאה בראש חודש, וחשיבותו, וטעויות בו / ג. הציבור
מתפללים מוסף והוא לפני שחרית, ואם מנחה ומוסף לפני / ד. בענין אמירת 'ולכפרת
נפשי' בראש חודש / ו. הטעם בחליצת התפילין קודם מוסף, ועניית 'כתרי' כשתפילין
לראשו / ז. להניח שוב תפילין ותפילין דר"ת לאחר מוסף, לאחר חצות היום, ובעת
ברית מילה / ח. זמן חליצת התפילין בראש חודש.

פסקי

תוכן הענינים

תשובות

סימן תכד

דין הזכרת 'יעלה ויבוא' בברכת המזון... שסט
א. 'על נהרות בבל' בעריה, מגדול בריה, ועניית 'אמן' אחר זכרנו וכו' / ב. שכח
להזכיר יעלה ויבוא בברכת המזון בראש חודש, ובענין הברכה 'אשר נתן' קודם הטוב
והמטיב / ג. התחיל בסעודה בראש חודש מבעוד יום ומברך ברכת המזון כשחשיכה /
ד. התחיל בסעודה בערב ראש חודש ונמשך עד לאחר צאת הכוכבים.

סימן תכה

דיני ראש חודש שחל להיות בשבת... שעג
א. ראש חודש שחל בשבת, טעויות שונות בסדר קריאת פרשת ראש חודש וההפטרה,
ועליה לקטן / ב. סדר ההפטרה בראש חודש אב שחל בשבת או ר"ח אלול שחל
בשבת או ביום ראשון / ג. נוסח תפילת המוספין בשבת וראש חודש, ובטעה בו /
ד. טעה והזכיר בברכה האמצעית או בחתימה רק של שבת או רק של ראש חודש.

סימן תכו

ברכת הלבנה וזמנה... שעז
א. פתיחה דיני קידוש לבנה (ברכת הלבנה) / ב. בנוסח הברכה אשר במאמרו וכו',
ובענין נוסח הקצר דבני מערבא / ג. זמן 'לילה' לענין קידוש לבנה, ולקדשה בשעת
הדחק בבין השמשות ולאחר עלות השחר / ד. דין הנשים לענין ברכת קידוש לבנה /
ה. סומא וכבד ראייה לענין קידוש לבנה / ו. חינוך הקטנים במצות קידוש לבנה, ואם
עומד להתגדל בחודש זה בתוך זמן קידוש לבנה / ז. לבנה המכוסה בענן, ובענן דק
וקלוש / ח. לקדש הלבנה כשמשער שבאמצע הברכה תתכסה הלבנה / ט. בענין
ההיזיון לקדש הלבנה במוצאי שבת בדווקא / י. בגדים מהודרים ונטילת ידיים ומקוה
קודם קידוש לבנה / יא. בענין קידוש לבנה בתשעת הימים ובמוצאי תשעה באב /
יב. קידוש לבנה קודם יום הכפורים או במוצאו / יג. קידוש לבנה בליל ובמוצאי
תעניות ציבור ותענית יחיד / יד. קידוש לבנה בליל שבת ויו"ט, ולבן חול בארץ
ישראל, ובמוצאי כשעדיין באמצע סעודה ג' / טו. הסתכלות על הלבנה קודם קידוש
לבנה, ואם שכח ולא הביט עליה / טז. העמידה ברגליים מכוונות ולצד מזרח /
יז. בענין הקפיצות בעת אמירת כשם שאני רוקד כנגדך / יח. בענין אמירת הפסוק
תיפול עליהם אימתה ופחד ישר והפוך / יט. בענין אמירת 'שלום עליכם' ואמירתו
ל'אבלי' / כ. שאר הפסוקים והמזמורים שבקידוש לבנה ועלינו לשבח והקדיש שאחריו /
כא. במנהג הריקודין לאחר קידוש לבנה, וניעור שולי הבגד העליון והטלית קטן /
כב. קידוש לבנה ל'אבלי' בתוך שבעת ימי אבלותו, וכשיש מות בעיר או במשפחה
ובקהילה / כג. לקדש הלבנה בציבור וברוב עם, ולהמתין לצורך כך / כד. סוף זמן
קידוש לבנה לכתחילה ובדיעבד, ובזמן ליקוי לבנה / כה. בענין ההמתנה עד לאחר ג'
ימים או ז' ימים מהמולד / כו. ראה את הלבנה או נהנה מאורה - האם חייב לקדשה
מיד / כז. בטעם מקדשין הלבנה מחוץ לבית, ותחת גג המהאיל עליו או ענפי אילן /
כח. לקדש הלבנה באמצע קריאת שמע וברכותיה, באמצע קריאת המגילה ולאחר
ברכת המפיל / כט. הבדלה וקידוש לבנה - מה קודם.

סימן תכז

כשראש חודש שני ימים היאך כותבין בשטרות... תיב
א. שני ימי ראש חודש קדושה אחת הן / ב. בענין כתיבת החודש והשנה הלועזית /
ג. כיצד כותבים בכתובה ובגט כשיש שני ימי ראש חודש, והמקבל נדר לחודש זה /
ד. הכרזת אדר ראשון ואדר שני בברכת החודש, וכתיבתן בגט וכתובה.

סימן תכח סדר קביעת המועדים וקריאת הפרשיות חטו
 א. מדוע אין קובעין יום ערבה (הושענא רבה) בשבת / ב. בענין הבדלי הפרשיות בין בני ארץ ישראל לחוץ לארץ / ג. בענין חילוק הפרשיות הזי"ו ל"ך (האזינו) / ד. להתחיל ולסיים בדבר טוב, וקללות שבתורת כהנים ומשנה תורה / ה. קריאת התוכחה בברכות לפניה ולאחריה, ולעמוד סביב הבעל קורא / ו. במנהג שילוי עולה לפרשת העגל / ז. בענין לא להפסיק בח' פסוקים אחרונים שבתורה / ח. הפסקה באמצע קריאת מ"ב מסעות / ט. טעו וקראו הפטרה שאינה נכונה / י. בפרשיות מחוברות שטעו וקראו ההפטרה של הפרשה הראשונה, והמנהג בפרשת ויקהל פקודי / יא. הפטרת אחרי וקורשים כשהם מחוברים וכשאננם מחוברים / יב. בענין המנהג הקדמון להפטיר כשיש חתן 'שוש אשיש' / יג. בענין לסיים ההפטרה בדבר טוב.

מפתחות	תכג
לוח ראשי תיבות	תנא
לוח התרגום	תנג
סדר ונוסח שכירות רשות	תנד
ציורים	תנה

בעוה"ת

הקדמה

אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו, שויכני ברוב רחמיו וחסדיו להוציא לאור עולם חיבור זה על חלק רביעי של המשנה ברורה, הכולל הלכות ארבע רשויות בשבת ודיני עירובי חצירות שהן מהסוגיות וההלכות החמורות שבש"ס ופוסקים הררים התלויים בשערה, וכן הלכות תחומין ועירובי תחומין והלכות ראש חודש הכולל גם דיני אמירת הלל וקידוש לבנה וסדר ההפטרות. ואיתא בסה"ק דמשק אליעזר (למורה"א פאפו זצ"ל, בעל ה'פלא יועץ', אות ד' ערך 'דפוס') "מי שהדפיס ספר שהוא צורך רבים צריך להודות לה' יתברך שויכחו לכך".

וכבר הפליגו חז"ל בזהירות הגדולה והשמירה היתירה שצריך כדי שלא ליכשל באיסור הוצאה ומלמול ברשות הרבים, ומלאכה חמורה היא ביותר בעונשה וכמתן שכרה, ועל פי הוזה"ק (בתיקונים תיקון מ"ח) סודה עמוק ביותר (וכפי שמוכח בתחילת הספר, סימן שמ"ה אות א', ועיי"ש מש"כ עוד בשם ספרי קודש), והעסק בהלכותיה סגולתה לקרב את קץ הגאולה וביאת משיח צדקנו (כדמוכח בדברי הוזה"ק תחילת פ' כי תצא, עיין ס' מנחת ישראל עמ"ס עירובין בהסכמת המהרש"ם מבערואן זצ"ל).

ובעוה"ר המציאות מוכחת שגם בני תורה מובהקים המדקדקים בקלה כבחמורה, אינם מכירים די הצורך בחשיבות של לימוד הלכות עירובין, ועל כל פנים ידיעת כלליה ויסודותיה.

והן אמת כי בעוד ששוכנים בביתם במקום המוקף עירוב אין המכשילה מצויה, כי בדרך כלל במקומות שדרים החרדים לדבר ה', צרכי הדת מסודרים כהוגן, וגם ה'עירוב' מסודר כדינו על פי בית דין דמתא עם כל ההידורים הנצרכים.

אך מצוי שנוסעים לשבות בשוב אחר ובשאר מקומות נופש ומרגוע, והנסיון מוכיח שברבים מן הישובים המרוחקים אין ה'עירוב' עונה על דרישות ההלכה הבסיסיות, וכל שכן שאין בו ההידורים הנצרכים (וכדוגמא נכון לציין את המצוי מאוד במקומות אלו שבתוך היקף ה'עירוב' יש שטחים ריקים וחקלאיים אשר זקוקים להתייחסות מיוחדת שלא יפסלו את כל ההיקף של העירוב, עיין סימן שנ"ח).

והנופשים בבתי הארחה ובתי מלון ו'צימרים' במקומות שאין 'עירוב' כדין, המכשילה מצויה מאד, כשישנם כמה נופשים במתחם אחד ואין עושין עירובי חצירות כדין (שיתוף בפת), ולפעמים ישנו שם גם נכרי או מומר, ויש לשכור ממנו רשות על מנת להתיר להוציא לחצר המשותפת ולמלטל שם (עיין סימן שפ"ב), וגם המתארח בבית מלון לפעמים אסור להוציא מחדרו שבמלון לפרוודור ולהכניס משם לחדרו כשלא עשו עירובי חצירות (כמבואר בסימן ש"ע אות י"ג), ורבים מהחרדים לדבר ה' אין יודעים מכך.

וכן לאלו הנוסעים לשבות ב'צימור' עם חצר פרטית, המכשילה מצויה שמוציאים מהבית לחצר, בחשבם כי חצר פרטית היא, ואינם שמים לב כי החצר אינה מוקפת במחיצה כהוגן לפי כל דרישות ההלכה, וכן כל כיוצא בזה.

וגם לענין יציאה חוץ לתחום, לראבוננו המכשלה מצויה מאד, כשהולכים למייל סביבות הישוב, ואין מעלים על דעתם שבמיל קצר של כעשר דקות עלולים לצאת חוץ לתחום, ושוב אסור להם לחזור אפילו היה בשוגג (עין סימן שצ"ו).

וכן בהלכות ומנהגי ראש חודש, אצל רבים הודיעה מצומצמת וחלקית מאד, וכבר מצינו לגדולי הדורות שהמדרגה על חוסר תשומת הלב אשר פעמים גובל בולול ביום גדול וחשוב זה, אשר בפסקי התורה והנביאים יש לשונות המפליאים יום נכבד זה, אשר הוא שער ופתח להצלחת כל החודש בחומר וברוח (כמובא בסימן ת"ז אות א').

* * *

וכפי חכמים הקדומים גם כן זה נערך ונכתב בהשתדלות שלא להאריך בפלפולים ובמשא ומתן ארוך של הלכה, אלא הושם כוונת המשקל בעיקר על סיכומי ההלכות ופירוט הדינים, ובדגש לפי המציאות המצויה היום, ובחופפת עוד שיטות הברירות ונחוצות שלא הוזכרו במשנה ברורה (ובדגש על דברי החזון איש, אשר אין שייך כדיום לפלס דרך בהלכות עירובין ללא דבריו הק').

והשתדלנו לסדרם בסדר נכון וקל על פי סדר השו"ע והמשנה ברורה, כדי לפתוח שערי הכנה בהלכות אלו גם למי שאין תורתו ואומנתו הרוצה להחכים ביסודות דיני עירובין, ולא יגשש כסומא בארובה במקצוע גדול ונשגב זה, ובוה יזכה להציל עצמו ואחרים ממכשולות המצויים ב'עירוב' והוצאה מרשות לרשות ובציאה חוץ לתחום, ויהיה לו שמירה קפדנית יותר על דיני ומנהגי ראש חודש.

וכן אלו הלומדים הלכה בכל יום לפי סדר השו"ע והמשנה ברורה, שלצערנו רבים הם אשר כשמוגיעים לחלק ד' מהמשנה ברורה מדלגים עליה, התקוה והתפילה היא שחיבור זה יקל עליהם ללמוד ולשנן גם הלכות חמורות אלו.

* * *

וכבר מסרנו מודעה בברכים הקדומים שאם כי השתדלנו לעבור כמה פעמים על כל עניני הספר בעמל וגינה וכליבון אחר ליבון, מכל מקום שגיאות מי יכין, ובפרט בהלכות חמורות ועמוקות אלו, ואין להכריע הלכה למעשה אלא אחר העיון במראי מקומות ובמקורות הדברים, ובהלכות אלו שאין יד כל אדם ממשמשת בהם יש להתייעץ עם מורי הוראות המפורסמים בנקיאותן ובנסיונם העשיר בענייני עירובין החמורות והסבוכות.

* * *

ואפריון נמסרה לירידי הנאון רבי משה ברלין שליט"א, המפורסם בעולם היהודי כ'מרא דשמעתא' בבקאות וחריפות בהלכות חמורות אלו, וזכה להיות ממעתיקי השמעה להנחיל ולהעביר את המקובל הלכה למעשה מדורות הקדומים בהלכות אלו, אשר נעתר לבקשתי ועבר על כל הלכות עירובין אשר בספר הזה מהחל ועד כלה, והעיר את הערותיו החשובות והמחכימות והמעילות, ודבריו והוספותיו שזורים

ומובלעים בהרבה מקומות בספר זה אף שלא הוזכרו בשמו, תהא משכורתו שלימה מן השמים יחד עם חתנו האברך המופלג והבעל כשרון הרה"ג ר' יצחק קופיין שליט"א אשר סייע בעדו במלאכת קודש זו, ויזכו לראות ברכה והצלחה בכל מעשיהם ולרוות תענוג ונחת מכל יו"ח שיח' לאיוש"ט.

והנני בזה בהודאה ובציון לשבח לירידי הנכבד חוב"ט הרה"ג רבי יחיאל זאב הכהן קרימלובסקי שליט"א, אשר עבר על המראי מקומות המובאים בספר זה בבדיקה שאכן הועתקו והוכאו הדברים כהוגן, והרבה עניינים נתחדדו ונתלבנו בעזרתו, ברכת ה' תלוה אותו בכל מעשיו, מתוך שמחה ונחת מכל יוצ"ח וכל מילי דמיטב.

קובע ברכה לעצמו הרה"ג רבי שלום גרוס שליט"א מפעיה"ק ירושלים תובכ"א אשר תרומתו איתנהו בית, הן בקיאות וידעה נפלאה בהלכות עירובין, והן כשרון נפלא לצייר ציורים ברורים ונפלאים (המובאים בסוף הספר) הממחישים היטב את ההלכה הנלמדת, ובחשיבות עבודת קודש זו כבר מצינו בשלה"ק (שער האותיות, אות קדושה) שכתב בזה הלשון "גם בידי יצייר צורות משמעותות חמורות הנזכרות בתלמוד, כמו בעירובין וסוכה והרבה בהם", כך ה' חילו ופועל ידיו ירצה להתבדך בכל הטוב מתוך שמחה ונחת והרחבה.

* * *

ואני מרם אכלה לרבר, חובה נעימה עלי לחרוט עלי גליון בעט ברזל וצפורן שמו, למען יעמדו ימים רבים, את אשר זיכני השי"ת ומצאתי את שאהבה נפשי, איש מופלא ויקר רוח אציל חמדות וך הרעיון, אהוב ונכבד אצל גדולי ישראל, מו"ה מרדכי אהרן גומבו שליט"א, אשר נאות לעזור ולסייע בהוצאות העריכה וההדפסה, עין חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר, יתברך הוא ונוות ביתו תחי' וצאצאיהם הנאהבים והנעימים בכל הטוב, אורך חיים ושנות חיים ושלוש עד עולם, אכ"ה.

* * *

ובצאתי אפרוש כפי אל אבינו שבשמים בעדי ובעד נו"ב תחי', אשר אין ערוך לגודל מסירותה למען אוכל לישב באהלה של תורה בהשקט ושלוה, ישלם לה השי"ת כפעלה הטוב ותהא משכורתה שלימה מן השמים, ובעד יו"ח יחיו, שלא נבוש ולא נכלם מאבותינו, ויתאהב שם שמים על ידינו, ולא תמוש התורה מפנינו ומפי זרעינו וז"ז עד עולם.

יתן השי"ת ונוכה להמשיך באהלה של תורה וד' אמות של הלכה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, נחת והרחבת הדעת, ולהגדיל תורה ולהאדירה בשאר חלקי השו"ע, עד שנזכה לגאולתן וישועתן של ישראל כב"א.

הכו"ח פעה"ק ירושלים תובכ"א

כ"ה תשרי ה'תשפ"ד לב"ע

שמחה בן ציון אייזיק רבינוביץ

בן אדמו"ר זצלה"ה מביאלא - פשיסחא

פסקי תשובות

דיני ארבע רשויות בשבת

סימן שמה

פתיחה להלכות עירובין

א. מ"ב בהקדמה לסימן: הוצאה מרשות לרשות
הוי מכלל שאר מלאכות שאסרה התורה לעשות
ביום השבת, והוא ככל גופי תורה שנמסרו
למשה מסיני והביאו חכמינו ז"ל (שבת צ"ו)
על זה ראיה מקרא (שמות ל"ו ו') ויצו משה
וכו' ויכלא העם מהביא וכו'.

ולדברי הרשב"א (שבת צ"ו: ד"ה הוצאה)
אילולא הפסוק הבא להזהיר על ההוצאה
והטלטול ברשות הרבים, לא היינו חייבים עליה
כשאר מלאכות שהיו בעבודות המשכן, כי

'הוצאה' מלאכה גרועה היא (שאילו) פינה מזוית
לזוית ברשות היחיד משא גדול פטור, וכשמוציא
דבר קל מרשות לרשות חייב, מה שאין כן שאר
מלאכות אסורות מצד עצמן באיזה רשות
שתעשה).

אמנם, אם כי כאמור הוצאה מלאכה גרועה
הוא, מכל מקום מלאכה² חמורה היא ביותר,
בעונשה ובמתן שכרה, וסודה³ עמוק ביותר מי
יכלנו, ואזהרתה כפולה⁴ בתורה ומשולשת⁵
בכתובים.

והפליגו חז"ל בזהירות הגדולה והשמירה
היתירה שצריך כדי לא ליכשל בה, שהיא
'הלכתא רבנא לשבתא' (שבת י"ב.), והדגישו⁶
את הנחיצות לדעת הלכותיה על כל פרטיה
ודקדוקיה.

והנה אין להתעלם כי יש בדיני עירובין
כמה וכמה אופנים וענינים שכמעט אינן מצויים

שמה - 1. תוס' (שבת ב'. ד"ה פשט), וכן ברשב"א ושאר ראשונים שם, ובאור זרוע (סימן פ"ב) כתב
בטעם הדבר דבכל מלאכה יש איזה השתנות, כעין מבשל - נתרכך הבשר, משא"כ בהוצאה אין שום
שינוי ע"י ההוצאה. 2. פני יהושע (שבת פ"ז: ד"ה בתוס' בד"ה כאשר) ח"ל: "דבלאו הכי נראה שעיקר
שכר ועונש בשמירת שבת ומלאכה היינו לענין הצאה, שצריך זהירות ושמירה יתירה וכו', והכי נמי
אשכחן בירמיה (י"ז כ"א) שאמר לישראל יכה אמר ה' השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת",
וכתיב בתריה "ובאו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים וכו' וישבה העיר הזאת לעולם", כהאי גוונא טובא
בנחמיה בן חכליה, עכ"ל. 3. בתיקוני זוהר (תיקון מ"ח) "יצאות השבת שתיים, אינון עקירה והנחה
דעבד לון בבת אחת, מאן דעקר חפץ מאתריה ואנח ליה לבר מאתריה ומרשותיה, כאילו איעקר אילנא
דחיי, דאיהו אות ברית, ואנח ליה ברשו נוכראה, מאן דעבד דא גרים דאיעקר נשמתיה מרשו דיליה ואנח
ליה ברשות אחרא, דאיהו מרה וטחול, ודא גרים לישראל דאתעקרו מארעא דישראל ואתגליאו בארעא
נוכראה דאיהו רשות הרבים", ובסה"ק מגלה עמוקות (מהדורת פ' בהעלותך דרוש א' עמ' קכ"ד) "וזה סוד
ארבע רשויות לשבת, שהן לקבל ד' עולמות, אצילות בריאה יצירה עשיה, והוא רחום יכפ"ר עון (תהילים
ע"ח), יכפ"ר - יחיד כירמלית פטור רבים וכו', עיי"ש באריכות בסודי תורה, וראה עוד בסה"ק עץ חיים
(להרח"ו ז"ל, שער המלכים סוף פרק ז'), ובסה"ק בני יששכר (מאמרי שבתות מאמר ז' אות ו'), ובהקדמה
לס' פתחא זוטא על תיקוני עירובין, ועוד. 4. בגמ' (עירובין י"ז:): אל יצא איש ממקומו ביום השביעי
(שמות ט"ז כ"ט), קרינן ביה אל יוציא איש ממקומו וכו', וזאת זולת הדרש דויצו משה ויכלא העם מהביא,
המובא לעיל, ועיין בתוס' (שבת ב'. ד"ה פשט) וברשב"א ושאר ראשונים שם מדוע צריך לשני הדרשות.
5. כדלעיל בשם פני יהושע. 6. בפיוט הושענות "פורטת ארבע רשויות לשבת".

תפס עצמו קודם שהשלים את תפילת הלחש שלו, מהנכון⁶⁶ לנהוג למעשה כשיטת הרבה מהפוסקים שיחזור לרצה, כיון שאין בזה טורח הציבור כל כך.

וש"ץ שנזכר תוך כדי תפילתו בקול שטעה בתפילת לחש שלו, יש⁶⁷ להסתפק אם יועיל לו החזרה כתיקון לתפילת לחש שלו, כיון שבתחילת חזרת התפילה כש"ץ לא היה בכוונתו כלל לשם תיקון לתפילת לחש, והנכון שלאחר גמר התפילה יתפלל שוב בתנאי⁶⁸ דנדבה.

שכח יעלה ויבוא בשחרית וכבר התפלל מוסף

יא. מ"ב סק"ד: כתב הכנסת הגדולה (בתחילת סימן זה בשם שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן כ"ה) דדווקא כשנזכר (שלא אמר יעלה ויבוא בשחרית) קודם שהתפלל מוסף, אבל אם לא נזכר עד שהתפלל מוסף, יצא בדיעבד במה שהזכיר קדושת היום בתפילת מוסף, ואין צריך לחזור ולהתפלל בשחרית, וכמו דמקילין בזה בסימן קכ"ו (סעיף ג') בשליח

ציבור לכתחילה, יש להקל בזה על כל פנים ביחוד בדיעבד, והעתיקו במגן אברהם שם (סימן קכ"ו) בסק"ג וכו'. ובהמשך דבריו מביא המשנה ברורה בשם החיד"א בשו"ת ברכה (סימן קכ"ו סק"א) בשם הרשב"א, וכן במור וקציעה (סימן קכ"ו) שחולקים וסוברים שלעולם אין יחיד נפטר מלהתפלל שוב כששכח יעלה ויבוא בשחרית, ואפילו לא נזכר עד שכבר התפלל מוסף, צריך להתפלל⁶⁹ שוב שחרית, ואם עבר⁷⁰ חצות היום יתפלל מנחה שתיים, ומסיק המשנה ברורה בשם מור וקציעה שמכל מקום מחמת הספק יעשה תנאי שאם אינו מחוייב מתפלל בתורת נדבה.

ודע, שהוא הדין⁷¹ בכל זה בשבת שחל בו ראש חודש ושכח יעלה ויבוא בשחרית, וכן ביום טוב, וכן בשבת שחל בו יום טוב ושכח להזכיר בנוסח התפילה של שבת או של יום טוב, או שהתפלל שחרית של חול בשבת או ביום טוב, שלדברי כנסת הגדולה והמגן אברהם אם לא נזכר ששכח עד שכבר התפלל מוסף, אינו צריך לחזור על תפילת שחרית, ולדעת הברכ"י וסוף ומו"ק קציעה מתפלל שוב, אף⁷² שאי אפשר להתנות תנאי דנדבה

66. עיין בהרחבה בפסקי"ת סי' קכ"ו אות ה', דאם לא יחזור לרצה איכא לספקי האם ימשיך תפילתו עד גמירתא אם לא, עיי"ש בהרחבה, ומשם תדרשנו לטובה, ובשם כה"ח (שם סק"ד) שאם חושש לטירתא דציבורא ירמוז לאדם אחר שיגש לצד העמוד לומר החזרה, ובמקום צורך רשאי גם לדרות ולזוז לצד העמוד כדי לפנות מקומו לש"ץ אחר, ובס' הליכות אבן ישראל (ר"ח אות י"ח) שהגרי"י פושר זצ"ל הורה לש"ץ שימשיך ויגמור תפילתו ולא יחזור לרצה, ויסמוך על חזרת הש"ץ. 67. עיין פסקי"ת שם הערה 32. 68. ובשבת דליכא נדבה שב ואל תעשה עדיף. 69. ובשו"ת בית שערים (סי' קמ"ה) ושו"ת דברי שלום (ח"ד פסקי הלכות אות ח') דכיון שמצוה שיהיו עליו תפילין כל היום יחזור להניחם כשמתפלל שוב לשם שחרית, אך אינו חייב בכך (עיין שו"ת או נדברו ח"ה סי' כ"ט), ובשו"ת מהרש"ג ח"א סי' נ"ב ושו"ת פרי השדה ח"א סי' צ"ה שאין צריך לחזור ולהניח תפילין (וע"ע לקמן סי' תכ"ג אות ז'), שלדברי המקובלים אין נכון להניח תפילין לאחר מוסף. 70. אבל אם עדיין לפני חצות היום יתפלל שוב שמו"ע לשם שחרית, ומשי"ב בשו"ת ברכה (הנזכר) וממנו לשערי תשובה (הכא) ובן איש חי (ש"ב ויקרא י"ג) שמתפלל מנחה שתיים הכוונה אם כבר עבר חצות היום (עיין קובץ מקבציאל ל"ו בהגהות רבי ניסים כדורי על הבן איש חי), ועיין שו"ת אור לציון (ח"ב פ"ז אות ל"ז וח"ג פ"ב אות ב'), וצ"ע. 71. כמבואר ברמ"א ומשנ"ב סי' קכ"ו סעי' ג' לענין ש"ץ, והיה בענייניו למג"א ודעימיה שבדיעבד דין היחיד כדון הש"ץ. 72. סי' שיח מורדכי (פ"א הערה ט"ז) בשם הגרי"ח קניבסקי זצ"ל שהמשנ"ב שכתב בשם מו"ק שיתנה נדבה, היינו מהיות טוב כשיכול, כי דעת המשנ"ב שהעיקר כהשו"ת ברכה ומו"ק דלא כהמג"א.

מעם קריאת הלל בראש חודש, ובדילוג, ובענין סגולת הפסוק 'זה' ביד' שאחר הלל

יב. סעיף ב', שו"ע: וקורין הלל בדילוג. וטעם קריאת הלל בראשי חרשים, כי⁷³ ראש חודש הוא יום מקודש שיש בו שמחה של כפרת עוונות, והקרבנות⁷⁴ קרבן מוסף ושעיר לזכר, ועם⁷⁵ ישראל מתחדשים לבוה"מ כרעים לדוד, וביום⁷⁶ זה קידשו בזמניהם החודש על פי הראיה, ומקביעות⁷⁷ ראש חודש נמשך זמן המועדים שהם זכר ליציאת מצרים, ולכן מהללים בו בשבת והודיה בפרקי הלל המצרי' שאמרם דוד המלך ברוח הקודש על יציאת מצרים, ובפסוקים⁷⁸ אלו נכללים שבת והודיה על כל הניסים וכל הישועות וכל החסדים שכלל הדורות ובכל הזמנים, בכלל ובפרט.

73. פרי"ח סי' קכ"ו סק"ד, מגן גיבורים שם סק"ב, שו"ת האלף לך שלמה סי' נ"א, קיצור שו"ע סי' ר"ט סעי' י"א, תהלה לדוד סי' קכ"ו סק"א, כה"ח סק"ח, וכן הוא בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ג סי' ז', שו"ת וישאל שאל ח"א סי' נ"ו, שו"ת אור לציון ח"ג פ"ב אות ג', שו"ת יחוד דעת ח"ו סי' ו', סי' הליכות אבן ישראל (ר"ח אות י"ג) בשם הגרי"י פושר זצ"ל. 74. א"ר סי' קכ"ו סק"ד, פמ"ג הכא א"א סק"ג, בה"ט הכא סק"ז, שו"ע הרב סי' קכ"ו סעי' ג', ח"י אדם כלל כ"ד סעי' כ"ג, דרך החיים דיני תפילה אות פ"ג, ישועות יעקב סי' קכ"ו סק"ב, שלחן הטהור סי' ק"ח סעי' ז', ברכת הבית שער מ"א סעי' כ"ו, שו"ת ארץ צבי ח"א סי' פ"ו, ערוה"ש סעי' ג'. 75. וכן במסגרת השלחן (על הקיצור שו"ע הנ"ל סק"י) לאחר שמביא ב' השיטות כותב "ומכל מקום כיון שהוא להקל בספק ברכות, אפשר שאין לזוז מדברי האחרונים ז"ל" (שלא להתפלל שוב שחרית כשכבר התפלל מוסף). 76. ואם התחיל בתפילת מוסף ובעד שהוא בג' ברכות ראשונות נזכר שטעה בתפילת שחרית, יסיים התפילה בשל שחרית ואח"כ יתפלל מוסף - כמבואר בשו"ת סק"ג ומשנ"ב סק"ד (אבל אם התחיל ובראשי חרשים וכו', ימשיך בשל מוסף - שו"ת אור לציון שם), ועוד יש לציון שלדברי השעה"צ (סק"ג) דמוסף תיקון הוא לשחרית ולא למנחה כששכח להזכיר יעלה ויבוא והתפלל קודם מוסף, ונזכר לאחר מוסף שטעה, וחזור ומתפלל מנחה (ונשאר בצ"ע), ובדאי שמנחה (שהתפלל קודם מוסף) אינו תיקון לשחרית, שאין לנו אלא מה שנאמר בגמ' שמוסף הוא תיקון לתפילת שחרית, וכן הוא במאמר מורדכי סי' ק"ח סק"ח שאין מוסף תיקון אלא לשחרית ולא למנחה. 77. וכדמשמע מתשו' הרמ"ע מפאנו והכנה"ג והמג"א הנ"ל, שרק בש"ץ סמכין על כך לכתחילה, משא"כ ביחוד רק בדיעבד שלא נדע לו עד לאחר מוסף יצא י"ח (ועיין ברכי יוסף סי' ק"ח סק"ה, ושו"ת ברכה שם, ומאמ"ר שם סק"ה, הובא לעיל הערה 31, ואולי יש לחלק דהתם כבר עבר זמן תפילת שחרית, משא"כ בנידוי שערין זמן תפילת שחרית, ויכול לתקן עצמו בתפילת שחרית שוב). 78. כמבואר לעיל סי' ת"ז אות א'. 79. עיין השו"ת הראב"ד על הרמב"ם (פ"א מהלכות ברכות ה"טז). 80. עיין ערוה"ש סעי' ו' ולעיל סי' ת"ז אות א'. 81. ובשיטה מקובצת (ברכות י"ד, ד"ה דלא) משום זכר לקידוש החודש נהגו באמירת הלל בראשי חרשים, ובב"י (הכא) בשם שבלי הלקט (סי' קע"ב) בשם הגאונים רמז לאמירת הלל בראש חרשים במזמור ק"נ שבתהילים שנאמר בו י"ב פעמים לשון הלל נגד י"ב חודש, וכופלין פסוק כל הנשמה תהלל יה נגד חודש העיבור, ובפרק זה נאמר הללו אל בקדשו, והיינו בראשי חרשים (מטה משה סי' תקכ"א). 82. של"ה מ"ט תמיד (אות קט"ז). 83. כדאיתא בספרים הק', וראה במיוחד ובהרחבה ביסוד ושורש העבודה (שער

ספר

סימנא
מילתא

ראשי פרקים

לענינים בש"ס ובהלכה

גירסה חפץ חיים 13 ירושלים

סימנא מילתא

ראשי פרקים בענינים בש"ס ובהלכה

גירסה חפץ חיים 13 ירושלים

זמנא דהיינו נחמא דמחזיקי חסידים

חובר בסיעתא דשמיא על ידי

עקיבא יוסף הכהן גרינברג

מהדורה תליתאה - תמוז תשפ"ג

הסכמת הגאון רבי אברהם גניחובסקי שליט"א
ראש ישיבת "כוכב מיעקב" - טשעבין

הסכמה זו זכיתי לקבל מאת הגאון האדיר הג"ר אברהם זצוקלה"ה שבועות
מוספר קודם שנלב"ע בשוכבו על ערש דוי ונסע למנוחות ואותנו עזב לאנחות

בס"ד כו תמוז תשע"ב

לכבוד הרב הגאון הרב עקיבא יוסף שליט"א

מה מאד שמחתי לעיין בספר שכולו מלא אוצרות בכל חלקי התורה,
שהובאו בטוב טעם ודעת, ורב התועלת למעיינים בהם.

ולחיבת הקודש אצטרף שראיתי בערך "אין אומרים לו לאדם חטא
כדי שיזכה חברך" הובאו דברי הנצי"ב בהעמק דבר פרשת קרח, דביו"ט
לפני שבת ויש פיקוח נפש בשבת העלה [דיותר טוב להקדים המלאכה]
ביו"ט, דהקל הקל תחילה.

ואיתא שם דהביאור הלכה סי' שמ"ד הוכיח מהסוגיא דההולך
במדבר וכו' שאין מקדימין, דאם לא כן עדיפא לעשות הכל ביום אחד,
והיא שאלה נכבדה ועמוקה מאד.

ולפענ"ד נ"ל דהתם גרע, דלגיסא דהיום שבת ועשה לחול, נמצא
שעשה דבר מיותר, משא"כ בהך דהנצי"ב.

והננו רואים עד כמה העיון בספר הנכבד מביא תועלת למעיינים
ומביא פירות ופירי פירות.

והנני לברך ברכת הדיוט שעוד יוסיף כהנה וכהנה וכו"ט ברוב ברכות.

י. ח. י.
המורה
אברהם
גניחובסקי

אברהם גניחובסקי

ראש ישיבת "כוכב מיעקב" - טשעבין

בעניני הספר ניתן לפנות למחבר
עקיבא גרינברג
נחל אוריה 12/1 רמת בית שמש
052-7637436

אימורים..... כג

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו

הטעם
אי אפשר לצמצם כה

אין אדם פורע תוך זמנו..... כז

טעם החזקה ♦ האם החזקה דא"א פורע הוא מטעם אנ"ס
או מצד חזקת חיוב

אין אומרים לו 'לאדם חטא בכדי שיזכה חבריו'..... כן
גדר הדבר ❖ מתי אומרים כן

אין איסור חל על איסור.....
האם לא חל האיסור כלל או שרק אינו נענש ב' עונשים

האם האיסור הראשון שחל על החפץ הוא שחל או האיסור הראשון שנמצא בעולם ♦ הטעם שאיסור מוסיף חל על איסור ♦ האם דבר שנאסר גם בהנאה נקרא איסור מוסיף ♦ האם איסור גברא שנוסף על איסור חפצא או איפכא חשי מוסיף

אין הולכין בממון אחר הרוב.....
הטעם ♦ היכא דהוחזק הרוב אם מהני בממון ♦ ברוב
דאיתא קמן

אין מעבירין על המצוות.....ל
גדר הדין 'א- ♦, האם הוא מה"ת או מדרבנן ♦ טעם האיס
♦ באי אפשר לקיים שניהם ♦ גדר הדין ♦ במצוה דרבנן
אין מעבירין וכו' ותדיר מה עדיף

אין ספק מוציא מידי ודאי.....
האם הוא מדין ספק או מדין ודאי ♦ האם דין אין ספק מוציא מידי ודאי הוא דאורייתא או דרבנן

אין עונשין מן הדין וכו'.....
הטעם ♦ האם בממון עונשים מה"ד ♦ האם עונשין
ההיקש וגז"ש ♦ האם עונשין במה מצינו ובמה הצד

אין עושין מצוות חבילות חבילות..... מקור וטעם הדין ♦ האם הדין שאין עושין מצוות ח"ה מדאורייתא או מדרבנן ♦ האם הוא לכתחילה או לעיכ

אבות.....
N.....
האם היה להם דין ב"נ

אבידה א

הפסוק אומר: "וְאֵת אֲבִירָהּ אִישׁ יָאוֹשׁ הָאֵם יֵצֵא מִשּׁוֹת הַבְּעֵלִים" (שם). אבירה לאחר יאוש האם יצאה משות של הבעלים. האם אבירה קודם יאוש חשיב ברשותו של המאבד. אבירה פחות משי"ם. נטל את האבירה ולא השיבה. האם חיוב השבת אבירה חל משעה שרואה את האבירה או משעה שנוטלה. גדר הפסור של זקן ואינה לפי כבודו. סימנין דאורייתא או דרבנן. ברי ושמא באבירה. ע"א באבירה. אבירה מדעת.

אבר מן החי 1
גדר איסור אבר מן החי ✻ האם ציינו נוסחא דאסורא?

◆ אמה"ח שלכדה"ג

אדם קרוב אצל עצמו.....ז
האם הוא פסול מדין קרוב או שהוא פסול בעצם

אומדנא ז
אם סומכים על אומדנא בדיני ממונות ♦ האם דנים לפי
אומדנא בזה"ז

זמן קונה בשבוע כלי.....ח
 הטעם ♦ האם הקנין הוא רק בשבוע או בכל החפץ ♦ גדר
 הקנין

ח. אומר מותר - דינו - בחיוב חטאת ♦ בחיוב גלות ♦ באיסור אשת איש -

ונאה.....' ונאה
האם ונאה הוא איסור או חיוב ממון ♦ ונאה פחות
משתות ♦ ונאה יותר משתות ♦ המתנה ע"מ שאין לך
עלי ונאה

אומת' נחשב און ♦ גדר פטור און ממצוות ♦ המצוות
שאונן פטור מהם ♦ פסול און בעבודה בביהמ"ק

..... י"ד

האם גדר הפטור הוא דהוי כאילו נעשה מאליו או שזה פטור מעונש ♦ מכנים עצמו לאונס ♦ מכנים א"ע למצב שיהיה אנוס מלקיים מצ"ע ♦ האם המקדים ע"ע האונס נחשב דצון ♦ עבירה הנעשית באונס ורצון יחדיו ♦ אונס בקיום תנאי אונס ביום אחרון ♦ אונס בקיום מצ"ע ♦ הסומך על חזקה או על רוב והתברר שטעה האם נחשב כאנוס או שוגג ♦ האם שוכח נחשב כאנוס

אודה ה' מאוד בתוך רבים אהללנו על אשר עזרני וזיכני ברוב רחמיו וחסדיו להו"ל
מהדורה רביעית של ספר סימנא מילתא אשר בס"ד התקבל ברצון בקרב הלומדים
ובכל אתר ואתר והיה לעזר ולאחיסמך לכל או"א בגשתו אל הקודש.

והנה אנו בתום תקופת השנה וכל אדם אשר הלבין שנייים לכל אדם
ז"ל איש אשר רוח ה' בו מלא חן והארת פנים לכל אדם
באשר הוא, ונטה שכמו לסבול עול החזקת התורה במקומות אין ספור, נלב"ע לאחר
יסורים ממרקים אשר סבלם בדומיה. ועתה עלה החפץ ביד בני המשפחה להעלות נר
תמיד לע"נ נשמתו הטהורה, ונשא אותם ליבם לקרבה אל המלאכה ולהו"ל מהדורה
חדשה ומתקנת. יתן ה' להם שכרם משלם ובעל הגמול ישיב להם כגמולם בזה ובבא
ותנו לראות רוב נחת בעמלם מתוך הרחבת הדעת ובריות גופא ונהורא מעליא.

והנה אמרו חז"ל "אין עושים נפשות לצדיקים דבריהם הם הם זיכרונם" והנה אאמו"ר
 שהיה סמל ומופת לאהבת התורה ולומדיה, ואשר שפתותיו שושנים נוטפות מור, שש
 ומתענג על כל דבר חידוש, ומרגלא בפומיה שמשאת נפשו לראות את יוצ"ח שתולים
 בבית ה' לאמן ולתפארת, ובהו"ל של חיבור זה מזכים את נשמתו הטהורה לעונג אמיתי
 לעצת נצחית.

ובהזדמנות זו אברך את חמוותי שתיח' שצעדה לימין אבינו בכל צעד ושעל במסירות
נפש עצומה עד ובכלל בתקופת מחלתו הקשה, וטורחת ומוסרת נפש למען כל צאצאיה
ברוח ובגשם, 'שלם ה' לה כמשכורתה ושתזכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל הילדים
והנכדים כ"י מתוך הרחבת הדעת ושמוחה.

והנה בשנה זו לקינו בכפליים בהלקח מאיתנו אאמו"ר הרב אפרים מרדכי הכהן זצ"ל אשר מסר נפשו להרבצת תורה במשך עשרות שנים לקרב את אחינו בני ישראל הקרובים והרחוקים, וזכה וכיבד וריבץ תורה למאות ואלפים, ואשר מפעלותיו נושאים פירות ופרי פירות בכל קצוות תבל, ובגובה העיניים, תמיד משך את אחב"י אל החסד, אל הרחמים, באהבת אלקים ובאהבה לברואיו, ליבו וביתו פתוח לרוחה לכל דל ונכה רוח, בפשטות וטבעיות. יתן ה' לאימנו שתחיל' שתזכה להרוות רוב נחת מהמשפחה המפוארה ולראות בנים ובני בנים שתולים בבית ה' עד ביאת ינון ואחרון חביב אודה לנו"ה ויחיה.

לאפשר לי לחבוש את ספסלי ביהמ"ד ולהרביץ תורה לתלמידים. יזכנו ה' לראות רוב
נחת וקדושה מכל יצ"ח ולראותם גדלים בתורה וביראת שמים ומידות טובות

כעתירת המלהב"ד

עקיבא יוסף הכהן גרינברג

חודש תמוז ע"ה

בכור בהמה טהורה.....צט
גדר מצוות הניתנה לכהן ♦ המותרים באכילת הבכור

בכורים.....ק
גדר מצוות ביכורים - ♦ ביכורים משאר מינים ♦ האם מצוות ביכורים היא מן המצוות התלויות בארץ - ♦ האם מצוות הבאת ביכורים היא כהבאת קרבן ♦ גדר חובת קריאה בביכורים ♦ הטעם שביכורים "לח מצ"ע שהזמ"ג ♦ שאילה על הפרשת ביכורים

בל תאחר.....קג
גדר האיסור ♦ בל תאחר בנדרי צדקה ♦ ב"ת במי שלא הקריב הפסח במועדו

בל תגרע.....קה
האם המבטל מצ"ע עובר בלאו דבל תגרע

בל תוסיף.....קה
כשאנו מתכוין לשם מצוה ♦ האם עובר בב"ת במוסיף במינו או שלא במינו ♦ העושה מצוה ב' פעמים האם עובר בב"ת ♦ המוסיף במצוה לאחר זמנה ♦ האם לוקין על הלאו ד"בל תוסיף" ♦ ב"ת כשעושה מצוה קודם זמנה ♦ האם ישנו איסור ב"ת במחשד ל"ת ♦ האם ישנו איסור בל תוסיף במוסיף על הללמ"ס או על מצוה דרבנן ♦ בל תוסיף במצוה קיומית ♦ האם אשה המקיימת מצ"ע שהז"ג עוברת בב"ת

בל תלין.....קח
האם בל תלין הוא איסור על בעה"ב או זכות ממון של הפועל

בל תשחית.....קח
האם האיסור מדאורייתא הוא רק בעצי פרי או גם בש"ד ♦ איסור ב"ת במקום צורך

במה.....קט
גדר פסול במה ♦ לוי בבמה קטנה ♦ אשה בבמה ♦ טמא בבמה ♦ עולת ראייה בבמה ♦ האם המזבחות שהקריבו עליהם קודם מת"ת היה להם דין במה

בן נח.....קיב
מהם הז' מצוות שב"נ נצטוו בהם ♦ האם ב"נ מצווה במצוות שכליות ♦ בל יחל בב"נ ♦ באיזה עריות נצטוו בני נח ♦ גט בב"נ ♦ דינים בב"נ ♦ האם אצל ב"נ הלילה הולך אחר היום ♦ האם שייך גירות בבן נח קודם מתן תורה ♦ זמן גדלות של ב"נ

בן סורר ומורה.....קטו
הזהרת בן סורר ומורה ♦ גדר חיוב בסו"מ

בן פקועה.....קטז
גדר ההיתר דבן פקועה האם חשיב כאילו נשחט הולד או שהוא גזה"כ שמה שבתוך מעי האם א"צ שחיטה ♦ האם מותר לאכול בן פקועה בעודה חיה

אשת איש.....עז
גדר איסור אשת איש לעולם

בא במחתרת.....עח
גדר חיוב הבא במחתרת

בגדי כהונה.....עט
האם צריך לעשותן לשמה ♦ גדר מצוות לבישת בגדי כהונה ♦ האם כהן שעבר בלא בגדים נחשב כזר ♦ כהן שלבש בגדים קרועים ♦ חציצה בבגדי כהונה

בדיקת חמץ.....פא
טעם חיוב בדיקת חמץ ♦ גדר חיוב בדיקה ♦ השוכר בית על מי מוטל חיוב הבדיקה ♦ האם חיוב בדיקה הוא על הבית או על הגברא ♦ ברכת שהחיינו על בדיקת חמץ

בור.....פד
גדר חיוב בור ♦ מח' ר' ישמעל ור"ע באיזה בור חייבה תורה ♦ מח' רב ושמואל בדין תקלה דלא אפקריה

בושת.....פו
גדר חיוב בושת ♦ בושת באינו מתכוין

ביזוי מצוה.....פז
המקור והאם הוא דין דאורייתא ♦ ביזוי מצוה במקום הידור מצוה

ביטול ברוב.....פז
גדר ביטול ברוב ♦ האם ע"י ביטול ברוב אפשר להחיל את דיני הרוב על המיעוט ♦ גדר ביטול בס' האם הוא מצד רוב או מצד שבס' אין את הטעם של האיסור ♦ ביטול היתר באיסור

♦ ביטול היתר בהיתר ♦ מין במינו לא בטל ♦ האם מב"מ נקבע בטר שמה או בטר טעמא ♦ מב"מ באיסור דרבנן ♦ ביטול ברוב כשניכר האיסור ♦ האם ברוב מתחשבים באלו שאינם בכלל הספק ♦ דבר המעורב מתחילת ברייתו ♦ אי בעי חד בתרי או דסגי ברוב ♦ ביטול ברוב כשב' החתיכות של היתר הם של שני בנ"א ♦ האם צריך רוב מנין או רוב בנין ♦ גדר "תערוכות" ♦ ביטול ברוב בעכו"ם ♦ הטעם שאיסור בטל בהיתר ול"ח המיעוט כקבוע ♦ אין מבטלים איסור לכתחילה ♦ קמא קמא בטיל ♦ באיסור שבטל בק' וכו' אי אמרינן ביה "כל דפריש"

ביטול חמץ.....צה
גדר ביטול חמץ ♦ ביטול בחמץ ידוע

בין השמשות.....צה
גדרו ♦ הטעם דאין חזקת היום שעבר מכריעה להעמיד את הספק של בין השמשות על חזקת יום אתמול

בכור אדם.....צז
עבודה בבכורות קודם בניית המשכן ♦ עבודת הבכורות לעת"ל ♦ גדר ירושת בכור

אמירה לעכו"ם במקום פס"ד ♦ אמירה לעכו"ם במלכות ♦ אמירה לעכו"ם בשביעית

אמן.....גדר עונה אמן

אמתלא.....גדר אמתלא ♦ אמתלא בממון ♦ אמתלא בפני רב ♦ אמתלא במקום מעשה ♦ אמתלא בע"א ♦ אמתלא שדירה מוכחת ♦ אמתלא שטוען בכדי לסלק היק

אנדרוניוס.....גדר חיוב אנדרוניוס במצוות

אסמכתא.....האם הוא מדאורייתא או מדרבנן ♦ הטעם שאסמכתא לא קניא ♦ הטעם שכל תנאי אינו בגדר אסמכתא ♦ האם בגיטין וקידושין שייך דין אסמכתא ♦ האם יש דין אסמכתא היכא דלא קגדים

אפוסטרופוס.....גדרו ♦ האם אפוסטרופוס מחוייב בחינוך ♦ האם מטעם העיר נחשב כאפוסטרופוס

אפותיקי.....האם באפותיקי מפורש גובה מבני חורין ♦ האם יש תביעה זחי באפותיקי מפורש ♦ גביה של אפותיקי סתם

אפרושי מאיסורא.....מקור החיוב שחייב כ"א להפריש חבירו מאיסור ♦ האם צריך ב"ד בכדי להפריש חבירו מאיסור ♦ האם ישנו חיוב להפריש עכו"ם או מומר מאיסור ♦ האם ישנו חיוב להפריש אדם שעובר עבירה במזיד ♦ להפריש חבירו מאיסור במקום כבוד הבריות ♦ האם מותר להזיק לחבירו במשטת בכדי לאפרושי מאיסורא ♦ כפייה על לאו ♦ האם ישנו חיוב להפריש חבירו מאיסור כשהבירו הוא "מתעסק"

ארבעה כוסות.....האם החיוב הוא בשתיה או בברכה על הכוס

ארץ ישראל.....קדושה ראשונה ♦ קדושה שנייה

תרו"מ וחלה בזה"ז ♦ חלה בזה"ז ♦ בתי ערי חומה ♦ מצוות התלויות בארץ בעבר הירדן ♦ סוריא - כיבוש ירדן ♦ הטעם שסוריא נחשבת כיבוש יחיד ♦ ישוב א"י בזה"ז ♦ תרו"מ בחו"ל

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

מקור גדר האיסור ♦ אמירה לעכו"ם בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן בשאר איסורים ♦ אמירה לעכו"ם באיסור עשה ♦ אמירה לעכו"ם לצורך

זמני היום.....ר.

האם חלוקת י"ב שעות היא מה"ת ♦ האם שעות ה מתחלקות ע"פ שעות שוות או שעות זמניות ♦ האם ה מתחיל בעלות השחר או בנץ החמה ♦ האם חישוב

קש.....רמג

האם הקש נכלל במדות שהתורה נדרשת בהם ♦ כל היכא דאיכא לאקושי לקולא או לחומרא לחומרא מקשינן ♦ אין הקש למחצה

משה מסיני.....
החייב לקיים המצוות שנאמרו כהלכה למ"ס * והוא
מח' בדבר שמקורו מהלל"מ * - דברים שגמור
שיעורם הלכ

הכלכלה
ת
ש
ל

בתוספת איסור * נתינת מכשול ממש * להחליף מכשול גדול במכשול קטן * האם יש איסור לפנ"ע במכשיל א"ע

לשמה * * * * * תנ * * * * * עשיית מצוה שלא לשמה * גדר סתמא לשמה * מחשבת שינוי בעלים * השוואת פסח לשם חולין * האם צריך דיבור או סגי במחשבה לשמה - החילוק בין דין לשמה לבין מצוות צ"כ * בדברים הצריכים עשייה לשמה אי סגי שיאמר בתחילה שכ"מ שיעשה ע"ד ראשונה הוא עושה * לשמה במצה

מברית ארי * * * * * תנג * * * * * טעם הפטור * פורע חובו בבירי הזיקא

מומר * * * * * תנד * * * * * גדרו * גדריו מומר "להכעיס" * מומר לחילול שבת לתאבון * מחלל שבת באיסור דרבנן * גדריו מחלל שבת בפרהסיא * מחלל שבת בעבודת קרקע * מחלל שבת לענין י"ג * מחללי שבת בזה"ז * האם ישנו חיוב להפריש עכו"ם או מומר מאיסור * איזה ערל נחשב למומר

מוסר * * * * * תנח * * * * * גדר חיוב מוסר

מופלא הסמוך לאיש * * * * * תנח * * * * * דיני מהסל"א * נדרי גוי מופלא הסל"א * קטן או קטנה שאיחרו להביא סימנים * בן י"ג שלא הביא ב' שערות וא"י לשם מי נדר האם יש לו דין של מופלא הסל"א * נדרי צדקה של מופלא הסל"א * האם מופלא הסל"א יכול לישאל על נדריו

מזוזה * * * * * תסא * * * * * גדר חיוב מזוזה * חיוב מזוזה בבית השותפין * שותפות עכו"ם לענין מזוזה

מזונות * * * * * תסג * * * * * מקור וגדר חיוב הבעל במזונות אשתו * אם הוא חיוב דמים או מזונות ממש * אם החיוב מתחדש בכל יום או חל מעיקרא * חיוב מזונות בהגעת הזמן * האם חייב להשכיר עצמו בשביל מזונות אשתו

מזיק * * * * * תסה * * * * * מקור האיסור להזיק * גדר חיוב נזקי ממונו * אדם המזיק באונס * גדר תשלומי נזיקין * מזיק שלא הפסיד לניזק ממונו ע"י הנזק * האם שמין כמו ששוה החפץ לניזק או כפי השווי לכו"ע

מיאון * * * * * תסח * * * * * גדר אישות של קטנה קודם מיאון * ביטול הקידושין ע"י מיאון

כתותי מכתת שיעוריה * * * * * תלא * * * * * גדר הדין

כתיבה כדיבור * * * * * תלב * * * * * כתיבה כדיבור

לא בשמים היא * * * * * תלג * * * * * הטעם * להכריע בד"ת כבת קול

לא תתגודדו * * * * * תלה * * * * * מקור האיסור - והאם הוא איסור דאורייתא או רק אסמכתא * באיזה אופן ישנו איסור "לא תתגודדו" * האם איסור לא תתגודדו הינו על הב"ד או על הציבור * טעם האיסור ד"לא תתגודדו" * "לא תתגודדו" במנהג * איסור לא תתגודדו באדם הנוהג כל פעם ב' הנהגות שונות

לאו הניתן לתשלומין * * * * * תלח * * * * * גדרו

לאו הניתק לעשה * * * * * תלט * * * * * הטעם שלא הנל"ע אין לוקין עליו * לעבור על הלאו ע"מ לקיים העשה * האם הפטור ממלקות הינו דוקא בקיום העשה או שאם ביטל העשה בידיים עובר * ככה"ג שא"א לקיים את העשה לאחר עבירת הלאו * האם עשה א' מנתק ב' לאוין * האם הלאו דכל יראה וב"י הוא ניתק לעשה

לאו שאין בו מעשה * * * * * תמא * * * * * מקור הדין * גדר הדין של לאו שא"ב מעשה

לאו שבכללות * * * * * תמב * * * * * מה נחשב כלאו שבכללות

לב ב"ד מתנה * * * * * תמב * * * * * מקור וגדר הדין * לב ב"ד מתנה בתשמישי קדושה

לבוד * * * * * תמג * * * * * גדר דין לבוד * לבוד להחמיר * תרי הלכות

לוי * * * * * תמה * * * * * האם צריך להקדים לוי לישראל * משורר ששיער במיתה

לפני עור * * * * * תמו * * * * * איסור לפנ"ע במשיא עצה רעה * במקום שאינו מצוה * לפנ"ע במקום שהוא ספק אם יעבור על האיסור * לפנ"ע באיסור דרבנן * כשהנכשל אנוס * מי שנוהג לחומרא לחוש לשיטות האוסרות האם מותר להכשילו וכן להיפוך האם מותר למחמיר להושיט למיקל * המושיט דבר היתר לחבירו והלא סבור שהוא איסור האם עובר בלפנ"ע * במקום שלא נכשל לבסוף * נשים בלפנ"ע * המכשיל גוי * מלקות בלפנ"ע - * המניח לחבירו לעבור על איסור בשב ואת" * המונע מחבירו מלקיים מצ"ע * להושיט לכתחילה איסור בתרי עברי דנהרא * להפריש עכו"ם או מומר מאיסור במקום שהיה מוצא ישראל אחר שיושיט לו * לפנ"ע

אדם לוותר על הדיור מצוה בבירי שחבירו יקום את דין המצוה

כל מילתא דאמר וחמנא לא תתביד א פניו כח א

כל פירות שאתה פתה לא יהי אלא דין יין

כל שאינו בזה אחר זה אפי" בב"א אינו

כלאחר יד

כלאי בגדים

כלאי זרעים - כלאי הכרם

כסוי הדם

שמו

שפט

שצג

שצז

שצח

תב

תג

תה

(אהע"ז סי' ל"ה סק"ג) ב"י שלא נחשדו ישראל בכך, אמנם הדרישה (שם סק"ד) ב' שמותר להתייחד לכתחילה במקום שאין חשש אונס, של"ח שיתרצו שניהם לעבירה. וע"ע בעזר מקודש (שם ס"ה ד"ה בלילה) ובערך שי (שם סק"א), ובמש"צ להלן.

האם יחוד הוא איסור בעצם או רק מצד חשש שמא יכשל – באבי עזרי (פכ"ב מאיסור"ב) כ' שאיסור יחוד הוא איסור בעצם ולא מצד חשש שמא יכשל, ובשערי יושר (ש"ב פ"ח) חולק, וע"ש שנח' ר"ת ור"מ מיוני (בתוס' קדושין מ"ה ע"ב ד"ה בפירוש) באשה שאינה אסורה עליו עדיין ביחוד אם מותר להתייחד עמו, או שחוששין שמא תיאסר עליו תיכף, וע"ע באגר"מ (אהע"ז ח"ד סי' ס"ה) ובציץ אליעזר (ח"ו סי' מ' וח"ו סי' מ"ו) ביחוד בזמן וחלש שבטלו כחותיו.

יין נסך

מקור איסור יין נסך – ד' הרמב"ם (סהמ"צ ל"ח קצ"ד) שאיסור שתיית יין הוא מה"ת, וכמב' בגמ' (סנהדרין ק"ו ע"א גבי חטא מעשה שיטתים) "והיה נכנס אצלה והצרצור מלא יין אצלה מיין העמוני, שעדיין לא נאסר יין של גוים לישראל" וכו'. ומאמרם 'עדיין לא נאסר יין של גוים' – משמע שאח"כ נאסר להם מדב' אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם, מה זבח אסור בהנאה אף יין אסור בהנאה, וכמב' בגמ' (ע"ז כ"ט ע"ב). והרמב"ן השיג ע"ד וכ' שעל סתם יינם נאמרו הדברים שאינו אסור אלא מגורה דרבנן, שהרי היין המונח אצלם מיין העמוני סתם יינם היה, ולא יין שנתנסך לע"ז, ובתחילה היו מפתות אותם בדברים המותרים ומורגלים להם, שאין בהם

שמץ ע"ז ואיסור שהרי לדבר האסור לא היה שומע לה, ולפיכך הוצרכו לומר שעדיין לא נאסר. עוד תמה הרמב"ן שהרמב"ם עצמו שמנה ב' מצוות (ל"ח כ"ד כ"ה) שענין איסור"נ מע"ז וממשמשיה ומתקרובתה, שנא' 'ולא ידבק בידך מאומה מן החרם', וכן 'ולא תביא תועבה אל ביתך', וכמב' במכות (כ"ב ע"א) ובכלל התקרובת גם יין שנתנסך לפניה. ועו"ק שהרמב"ם (מנין המצוות הקצר ל"ח כ"ה) כ' שאף יין שנתנסך לה בכלל איסור"נ מ'ולא תביא תועבה אל ביתך'. וא"כ מה טעם שהוסיף מצוה נפרדת מיוחדת לאיסור יין. ובמגילת אסתר תי' שכונת הרמב"ם להלקותו ג'. והנצי"ב (בפי' לספרי פ' בלק) השיג עליו שאין כוונת הקו' על יתור הלאוין, אלא הקו' היא כיון שנאסר הדבר מה"ת משום איסור"נ מתקרובת, א"כ מנין הוציא הרמב"ם מצוה נוספת על יי"נ ממ"ש 'ועדיין לא נאסר להם יין של עכו"ם', דממ"נ, אם עדיין לא נאסר להם האיסור הכללי של הנאה מע"ז ותקרובתה, א"כ שמא ע"ז נתכוון המדרש באמרו 'ועדיין לא נאסר להם', ואם כבר נאסר, מהו שאמרו שלא נאסר. ופי' הנצי"ב דתרי גוויני ניסוך איכא; ניסוך ממש שזהו כתקרובת, ועוד אופן יש של שכשוך היין. והנה התוס' (שם כ"ט ע"ב ד"ה יין) הק' ל"ל קרא ד'אשר חלב' וגו' לאסור היין מהקש לזבח, וכי יצא יין המתנסך מכלל זבח. ותי' דאה"ג, וזביחה ונסוך שני ענינים הם. אך הרמב"ם מפרש (וכ"כ ביראים ס"ט ובשאלות פר' האזינו, ע"ש בהעמק שאלה) שאמנם ניסוך של שפיכה לפני הע"ז ה"ה בכלל תקרובת, אצטריך קרא לשכשוך יין שהיו רגילים לשכשך לע"ז אף שלא בפניה קודם שתייתם (וכמש"כ הרא"ש ע"ז פ"ד י"ג שבפני הע"ז היו רגילים לנסך, אבל

מיירי במגע הנכרי בין מבושל של ישראל הלא ל"ח משום בנותיהם(שכין של הגוי הלא כבר נאסר קודם שנתבשל).

ובד' הרמב"ם; פי' הגרי"ז (הו' בכ' הגר"ח בתוה"ד), דב' גורות הן; א' משום ניסוך והב' משום בנותיהן. ומשום בנותיהן לא אסרו אלא יין שלהם ולא במגעם ביין שלנו (כמ"ש רעק"א) ולא אסרו אלא בשתיה (כמ"ש התוס' הנ"ל, מידי דהוה אפיתן ושמן), ולכך יין של נכרים שאינם עובדים ע"ז אינו אסור בהנאה אלא בשתיה, שאי"ב חשש ניסוך ורק איסור משום בנותיהן. וזוהי ב"י טעמו שהתיר יין מבושל בשתיה, שאמנם מצד גזרת בנותיהן אין חילוק וכמ"ש הרא"ש, אבל הלא במגעם ביין שלנו אין חשש בנותיהן, וכיון שאין חשש ניסוך במבושל, לכך מותר אף בשתיה.

מחלל שבת לענין יי"נ – בשו"ת הרשב"א (המיוחסות סי' ק"פ וח"ו סי' נ"ג, הו' בב"י יו"ד סי' קי"ט) ובאור"ז (הל' שחיטה ס"ס שס"ז) ב' בה"ג ובאשכול (הל' שחיטה סי' ב') וברבינו יונה (שערי תשובה ש"ג אות קמ"ב) ובתשב"ץ (ח"ג סי' ש"ב) כ' דהמחלל שבת בפרהסיא אסור יין במגעו, וברמב"ן ובר"ן (חולין י"ג) כ' שאע"פ שאי"ב משום בנותיהם, ול"ח בסתם מומר לניסוך, מ"מ אסור שה"ה כגוי גמור, ובשו"ת הריב"ש (סי' ד') פי' שכיון שקצת יינו אסור, היינו אותו יין שנתנסך לע"ז, גם סתם יינו אסור, שהשוו בו חכמים מדותיהם. אכן בס' האשכול לראב"ד (הל' שחיטה סי' ב' והל' יי"נ סי' נ"ח) ובס' הפרדס (סי' קל"ב) מב' שאין נגיעת מחלל שבת אוסרת את היין בהנאה. וכ"כ החת"ס (יו"ד קכ"ד, ד') שהרי אין כאן משום ניסוך ולא משום בנותיהם, ולכן לא הביאו בשו"ע, אבל בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' ק"כ) כ' בפשיטות שעושה יי"נ משום קנס,

שלא בפניה אין דרך לשפוך אלא לשכשך), ע"כ הוצרך קרא על יין זה שאינו תקרובת ממש אלא כהכנה לע"ז, וע"כ אמרו שעדיין לא נאסר, ומזה הוציא הרמב"ם שיש איסור של שתיית יי"נ שאינו בכלל תקרובת אלא שנעשתה בו פעולה לע"ז כשכשוך.

טעם איסור סתם יינם – נח' הראשונים בזה; תוס' (ע"ז כ"ט ע"ב ושבת י"ז ע"ב) נקטו שעיקר הטעם הוא משום בנותיהן, שלא יבואו להתחתן בהם (כמשמעות הגמ' בע"ז ל"ז ע"ב), אלא משום כך לא היו אוסרים בהנאה רק בשתיה, כמו פיתם ושמנם שאסרום באכילה ולא בהנאה, אך עשאוהו חכמים סתם יינם כמו יין שנתנסך לפני ע"ז שאסור מהתורה בהנאה. וברמב"ן וברייטב"א ובר"ן (שם ל"ז ונ"ט) מב' שעיקר הטעם הוא משום חשש ניסוך לע"ז, אלא שהוצרכו לטעם 'משום בנותיהם' שמעיקר הדין ל"ח לחוש לניסוך שאי"ז אלא מיעוט יינם. והרא"ש (שם פ"ב י"ב) תמה לפ"ז מדוע יין מבושל אי"ב משום איסור יינם, כיון שגזרו משום בנותיהם וכי משום שהרתחו ל"ש גורה זו. ותי' דלפי שהמבושל אינו מצוי ולא גורו בו, והביא ד' הרמב"ם שאם נתערב ביין מעט דבש או שאור, הואיל ואין ראוי לנסך ה"ה כיון מבושל וכשכר ומותר לשתות עם העכו"ם. וחלק על כך שהרי עיקר הגזירה משום בנותיהם אלא שהחמירו לאסור בהנאה כיון שנתנסך לעכו"ם. והק' רעק"א (יו"ד קכ"ג בט"ז סק"ג) על קו' הרא"ש שהלא שבמגע גוי ביין שלנו אין חשש חיתון אלא משום חשש ניסוך, וכ"מ מד' הרא"ש עצמו לענין גר תושב שמגעו מותר בשתיה ואילו יין שלו אסור, הרי שבמגע אין חשש משום בנותיהן. וכיו"ב כ' הרא"ש לענין גויים שבזה"ז אינם מנסכים. וא"כ מה הק' הרא"ש לאסור יין מבושל, דאי

האם בדברים הצריכין לשמה צריך דיבור או שגוי במחשבה - רש"י (זבחים מ"א ע"ב ד"ה כגון) כ' "וכל מחשבה קדשים מוציא בפה הוא", וכ"כ בפסחים (ס"ג ע"א ד"ה והב"ע) ובמנחות (ב' ע"ב ד"ה אבל, והראיה מב"מ מ"ד א' על כל דבר פשע לחייב על מחשבה כמעשה, ואי לא מוציאו בפה למאי נחייב ליה). אבל רש"י בקידושין (מ"א ע"ב ד"ה שכן) כ' (בסוגריים) דפסול קדשים ופיגול ע"י מחשבה הם באים. ומוציין בג' שמהרש"ל מחקק, וכ"כ מהר"י בירב (שם). וכ"מ בתוס' (פסחים ס"ג ע"א ד"ה ר"מ וב"ק ק' ע"א ד"ה טיהר וב"מ מ"ג ע"ב) דמחשבת פיגול הוי בדיבור, וע"ע בתוס' חולין (ל"ט ע"א ד"ה אלא). ובשטמ"ק (ב"מ שם) ב' תוס' שאנן הוכיח דפיגול ושלא לשמה הוא בדיבור, אלא שהק' דבקרא כ' "לא יחשב". ובשטמ"ק ב' גליון תוס' תי' ב' הר"ר אהרן מרגנשבורג דבספרי דריש מ"לא תזבח וכו' כל דבר רע" דמחשב בקדשים לוקה, ואפקיה קרא בל' דבור. ובמל"מ (פי"ג מפסוה"מ ה"א) דייק מל' הרמב"ם (שם) דמחשבת קדשים היא מחשבה בעלמא (דסתם הרמב"ם ג' מחשבות הן וכו' ובכל ההלכה הזכיר מחשבה). ובהג"ה למל"מ כ' דכ"מ בחינוך (מצוה קמ"ד). וכ"כ המאירי (פסחים ס"ג א'). ובחס"ד (סופ"ה דמנחות) כ' שלכא' ברמב"ם (פי"ד מפסוה"מ ה"ו) מב' דבעי דיבור, ע"ש שכ' "היה עומד בהיכל ואמר הריני מזה לשפוך שירים למחר אינו פגול" וכו', ודחה שהרמב"ם נקט ל' הגמ'.

קדשים - אכילת קדשים

האם ישנה מצוה באכילת קדשים - א'; ד' רש"י (פסחים נ"ט ע"א ד"ה בשאר וחולין י"ב ע"א ד"ה פסח) דגם הבעלים בכלל

שאינה נכונה, מפני השמועה למדו שבכלל ד"ז שלא יפסיד הקדשים במחשבה שה"ז דומה למטיל מום בקדשים". ובטהרת הקודש (שם ע"א) הק' דא"כ מ"ט אסור לחשוב מחשבה שלל"ש לאחר שנפסל הקרבן. ובקה"י (שם סי' ה') תי' דהוי מחשבה "הראויה לפסול", (והא דשרי להטיל מום בבע"מ, דלא נאסר הטלת מום בקרבן שא"ר להיות לרצון). ובשו"ת חת"ס (חור"מ סי' ר"ד) כ' דליכא משום לא יחשב במחשב שלל"ש (בשאר קרבנות חוץ מק"פ וחטאת). דשלל"ש אינו מפסיד את הקרבן אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. וע"ע ברש"י (פסחים ס' ע"ב ד"ה שכן) "פסולו בכל הזבחים או לפסול לגמרי בפסח וחטאת או לפסול מעלות לבעלים לשם חובה בשאר זבחים", (ושם ד"ה שינוי בעלים) "שינוי בעלים פוסל בפסח בזמנו לגמרי וכן בחטאת ובשאר זבחים מונעין מעלולות לשם חובה", ושם "חוץ מן הפסח והחטאת שהן פסולין לגמרי" ושם "לשם נמוך מהן פסולין לגמרי", וכ"מ בר"ח (שם) ובמיוחס לרשב"א (ריש מנחות ד"ה ואסור) "דלבעלים מפסלא דלא עלתה".

מחשבת שינוי בעלים - שי' תוס' (זבחים ב' ע"א) שמוחשבת שינוי בעלים ליתיה אלא בשוחט ע"מ לזרוק או מקבל ומוליך ע"מ לזרוק, ובמל"מ (פט"ו מפסוה"מ ה"א) כ' בד' הרמב"ם שצריך לחשוב בכל ד' עבודות לשם זובח, וכ"כ המאירי (פסחים ס' ע"ב ד"ה ולענין ביאור) בד' הרמב"ם, ונשאר בצ"ע ממה שהוכיחו התוס'. (וע"ש בקרן אורה שדייק כן מפ"ד ממעה"ק ה"י, ובפתיחה ד"ה והנה דייק כן מד' בפ"ג מפסוה"מ ה"א).

השוחט פסח לשם חולין - ע"ע "קרבן פסח"

"סתמא לשמה" - א'; הקרן אורה (בהקדמה למס' זבחים) כ' דהא דקיל דכל הקדשים 'סתמן לשמן' היינו שבעלמא כשעושה מצוה בלא מחשבה לשמה וה' כמתעסק, משא"כ בקדשים כיון שהבשלה עומדת לכך א"צ לפרש את מעשיו, וע"ע באבהא"ז (פ"ד ממעה"ק ה"א), (וכע"ז) כ' הטור"א ר"ה כ"ט ע"א בדין מצוות צ"ב, וכ"מ בריטב"א (פסחים מ') "שאני מילה דסתמא לשמה, דאין שום טעם אחר לקציצת הערלה והו' בביה"ל (סי' ת"ס ד"ה אין לשין). ב' מד' מרן רי"ז הלוי (פ"ד ממעה"ק ה"א) כ' שיש דין סתמא לשמה הוא שהגם שא"צ לחשוב לשמה, מ"מ אם חושב של"ש הוי מחשבת הפוסלת¹⁶⁹, וכע"ז כ' במנחת ברוך (ויע' ציצית סי' ג' ענף ב'). וע"ע בכ' הגר"י ובס' אריה לייב (ח"ב סי' א') ובקה"י (שם סי' ב') ובערך "מצוות צ"ב".

גדר איסור מחשבה שלא לשמה - י' בד' הגר"י הנ"ל, וברש"י (זבחים ב' ע"ב ד"ה ונדבה) כ' שאם חשב בשחיטה שלל"ש אסור לחשוב שלל"ש בקבלה, אף שלא הוסיף פסול במחשבתו, ומאידך הרמב"ם (פי"ח מפסוה"מ ה"א - ב') כ' "אסור לחשב בקדשים מחשבה

מחשבה לשמה. ובעיקר ד' הגר"י שלכתחלה איז לחשוב לשמה, יעוי' בקרן אורה (שם) שכ' שטח א"צ מחשבה לשמה, ובגבורת ארי (יזמא מד' ע"א) נקט שהוא מה"ת, ולכא' כ"מ ברש"י (זבחים ב' ע"א ד"ה כשרים) "ואע"פ שמצותן לשוחטן לשמן" נסתע' שישנה מצוה לחשוב לשמה. ועי' תוס' מנחות (ס"ד ע"ב ד"ה מה) שהשוו דין לשמה בציצית לקדשים ובקוב"ש (ח"ב סי' כ"ב) הביא שהגר"ח הק' דלכא' ל"ד דבקדשים הוי מחשבה הפוסלת. ותי' דם בקדשים הפסול דשלל"ש הוא משום חסרון לשמה והא סתמא דכשר דה"ה עומדין לקרבן, אבל כשהיה בפ"י שלל"ש הוי עקירה.

ובברכ"ש (קידושין סי' א' סק"ו) כ' ב' הגר"י, דישנם ב' דינים בחלות הקדש, א' מחשבה, ב' שגמר בלבו להוציא בשפתיו חל הקדש ע"י דיבור, מדין "לבטא", אלא שאם מחיל הקדש בדיבור צריך לעשות כן בכל התנאים שיש בנדרים, ואף דהקדש חייל במחשבה, מ"מ כשגמר בלבו להוציא בשפתיו לא חייל אלא מכח ביטוי שפתיו. וא"ש מש"כ הר"ש דמודכ' "לבטא בשפתים", יליף דנדרים חיילי בביטוי שפתים, וה"נ הקדש ותרומה דהו' בכלל נדרים, וע"ע בחי' ר' ראובן (נדרים סי' ו') ובחלקת יואב (יו"ד סי' כ"א ד"ה ועוד תדע) ובצ"פ (פ"א מנזירות ה"ג, וה' תרומות עמ' 100 ד"ה ובאמת ובהשמטות עמ' 105 ד"ה אך לפני) ובחזו"א (נדרים א', ד') ובפרי יצחק (ח"ב סו"ס נ"ב).

ובשלנ"ל (קידושין מ"א ע"ב ד"ה מה) הק' דל"ל קרא לשליחות בתרומה תיפו"ל דל"ג ממחשבה ע"ש. וביונת אלם (סי' י"א) חקר בהא דמהני מחשבה בהקדש א"ה הקנאה להקדש, אבל לענין חלות הנדר ל"ג מנדרי איסור דבעי בטוי שפתיים. וע"ע בברכ"ש (נדרים סי' ו'). ולפ"ז י"ל דקרא אשמועינן דהוי הקנאה לגבוה.

¹⁶⁹. ובחי' ר' ראובן (סוכה סי' ט' אות ב') כ' לחדש שיש ב' דינים בסתמא לשמה, א' דכיון שעומד לכך כל עבודה שנעשית בו מיחשבה ממילא כנעשה לשמה, ועוד דכיון דעומד לכך מסתמא חושב לשמה. ולפ"ז בי' מ"ש (זבחים ג' ע"א) דאם חישב לשם חולין כשר ואינו מרצה, דלכא' אם כשר למה אינו מרצה (וע"ש בובח תורה שעמד בזה) דלענין כשרות הקרבן סגי בדיון הראשון, ולכן לא מיפסלא אלא בלשם עולה שהשם נתפס על הזבח והוא עוקר בזה את השם חטאת מהזבח, אבל לענין ריצוי הקרבן ושיעלה לבעליו לשם חובה בעי מחשבה חיובית בדוקא, וכשחושב לשם חולין סו"ס אין כאן

שמועת

חיים

שמועת

חיים

שמועת

חיים

שמועת

חיים

גומא חומא חיים 13 ירושלים

יומא

יומא

יומא

יומא

פרק
שמיני

פרקים
חמישי
ששי
שביעי

פרקים
שלישי
רביעי

פרקים
ראשון
שני
ספתחות

ספר

שמועת חיים

גירסה חפץ חיים 13 ירושלים

יומא

פרק
שמיני

ספר

שמועת חיים

יומא

פרקים
ראשון • שני

ספר

ועת חיים

על מסכת

יומא

- כרך ראשון -

פרקים

ראשון, שני

חידושים והערות על סדר הדפים
מרא והמפרשים ועניינים המסתעפים
מם בא בארוכה ופעמים בקצרה
ואת אשר בא בארוכה יקרא סימן

בעזרת ה' יתברך

הרב שמעון אריה זללה"ה יוז'ק

שנת תשפ"ג לפ"ק

ספר

שמועת חיים

על מסכת

יומא

- כרך רביעי -

פרק

שמיני

ביאורים חידושים והערות על סדר הדפים
בדברי הגמרא והמפרשים ועניינים המסתעפים
פעמים בא בארוכה ופעמים בקצרה
ואת אשר בא בארוכה יקרא סימן

בעזרת ה' יתברך

חיים בלאאמו"ר הרב שמעון אריה זללה"ה יוז'ק

שנת תשפ"ג לפ"ק

מפתח הסימנים

מפתח על סדר הש"ס בסוף כרך ראשון

כרך רביעי

פרק שמיני - יום הכפורים

א	בענין עשור לחדש תשרי שאין בו קדושת יוה"כ	סימן א
ב	בענין אם איסור תשמיש המטה נוהג בנשים	סימן ב
ג	גדר איסור רחיצה	סימן ג
ד	בגדרי איסור אכילה ביוה"כ	סימן ד
ה	בענין בשר חי וביצה חיה ביוה"כ	סימן ה
ו	דעת הכותים באכילת חצי שיעור	סימן ו
ז	בענין חצי שיעור באבר מן החי	סימן ז
ח	הערות בסוגיא דחצי שיעור	סימן ח
ט	בענין שבעת העדות במשחק בקוביא	סימן ט
י	בענין כוי	סימן י
יא	בענין האוכל חצי שיעור ושלא כדרך אכילה	סימן יא
יב	בענין קרבן בטומטום ואם אדם יוצא בקרבן ראייה שהפריש חבירו עבדו	סימן יב
יג	בענין חלב של כוי	סימן יג
יד	אם איכא מצוה באכילת תרומה ומעשר שני	סימן יד
טו	בענין ברכה על אכילת המן	סימן טו
טז	בענין שתיה בכלל אכילה	סימן טז
יז	רחיצת פניו ידיו ורגליו בצונן ביוה"כ	סימן יז
יח	בענין סיכה כשתיה	סימן יח
יט	רחיצת כל גופו כאשר רק מקצתו מלוכלך	סימן יט
כ	בענין איסור רחיצה ביוה"כ	סימן כ
כא	בענין טבילת בעל קרי ביוה"כ	סימן כא
כב	אם נכנסים בקב הקיטע לעזרה	סימן כב

ספר זה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי אדוני מורי ורבי

הרב שמואל אריה בן הרב חיים יוזק זצ"ל
נלב"ע ב' בסיון תשנ"ג

אמי מורתי

הרבנית ציריה ביל"ה בת הרב משה אריה ליב ע"ה
נלב"ע ט"ז בכסלו תשנ"ז

★

ת.נ.צ.ב.ה.

©

כל הזכויות שמורות

הכתובת:

חיים יוזק

רח' הפין חיים 4 ב"ב

טל' 03-6199774

נדפס על גיליון שאין בו חשש חילול שבת ח"ו

סימן כו	רחצת הידוק בחמץ ביום"כ
סימן כז	עד אימתי קרויה כלה
סימן כח	בשבת דר' צדוק דאכל פחות מכביצה בכריכת מפה
סימן כט	הערות בדין ברכה על אכילת בריה
סימן לו	בדין ברכה לאחרית באכילה ושתייה
סימן לו	בענין מיני תרגימא ופת כיסנין ואם יוצאים בהן סעודת שבת
סימן כז	בשיעור דמלא לוגמו ובדין ד' כוסות
סימן כח	אכילה ע"י הדחק לענין יוה"כ ולענין ברכה
סימן כט	בשיעור צירוף בכדי אכילת פרס
סימן דא	בזמן הצירוף של אכילת פרס
סימן דב	בענין אוכל אוכלין טמאים
סימן דג	בזמן צירוף שתיית משקין
סימן דד	בדין משקה שעל גבי אוכל ליום"כ לברכה ולטומאה
סימן דה	בענין אכילה גסה בתרומה ובענין שתיית שמן
סימן דו	בענין תשלומי תרומה
סימן דח	בענין צירוף אכילה ושתייה ביום"כ
סימן דט	בענין צירוף אוכלין ומשקין
סימן מ	בענין צירוף רביעית דם מב' מתים
סימן מא	בענין תמחויין מחלקין ביום"כ
סימן מב	בהא דלא נאמרה אזהרה בעינוי יוה"כ
סימן מג	בענין הלאו על אכילה ביום"כ
סימן מד	בענין מצוות אכילה בתשיעי
סימן מה	בענין להפריש מאיסור את האוכל בתוספת יוה"כ
סימן מו	בענין עולה בפלפלין
סימן מז	בענין ברכת פלפלין זנבילא והימלחא
סימן מח	בענין כל החייב במעשר מטמא טומאת אוכלין
סימן מט	בסוגיא דכס זנבילא והימלחא דאתיא מבי הגדוואי
סימן נ	בענין ברכת הימלחא ודבר שנתרסק
סימן נא	אכילה לולבי גפנים ביום"כ
סימן נב	בענין חיוב חינוך על האם
סימן נג	בענין גדלות בן י"ג

סימן נד	בדין הקדמת כוש ברוטב לרוטב עצמו
סימן נה	בדין הקדמת רוטב לשומן עצמו
סימן נו	הצלת נדרף מהריגה והצלת נערה המאורסה מי קודם
סימן נז	הערות בענין נאמנות הרופאים והחולה
סימן נח	בדין חולה אומר יכול ורופא אומר איני יודע
סימן נט	בענין רפואה בדרך סגולה
סימן ס	עוד בענין רפואה דרך סגולה
סימן סא	בענין איסור קל ואיסור חמור
סימן סב	אם יש דין קדימה בפיקוח נפש בין ערלת א"י לערלת חו"ל
סימן סג	בדין הקל הקל תחילה
סימן סד	בענין הקדמת נבילה לטבל
סימן סה	בענין אכילת חולה פחות פחות מכשיעור
סימן סו	בענין הקל הקל תחילה בחצי שיעור
סימן סז	בפלוגתא דמאכילין אותו טבל או תרומה
סימן סח	עוד בפלוגתא דמאכילין אותו טבל או תרומה
סימן סט	בענין הקדמת טבל לתרומה
סימן ע	ביטול התרומה ברוב לצורך החולה
סימן עא	בטעמא דאין מבטלין את התרומה ברוב לצורך החולה
סימן עב	בטעמא דאין מטמאין התרומה לצורך החולה
סימן עג	איסור הפרשת תרו"מ בשבת ויו"ט
סימן עד	הפרשת מעשר בשבת מכרישין לחולה
סימן עה	להציל נפשו בממון חבירו
סימן עו	אם מאכילין אותו הקל תחילה כשיש ספק אם הקל ירפאנו
סימן עז	בענין פקו"נ אי הוי הותרה או דחויה
סימן עח	ביסוד היתר איסורים במקום פקו"נ
סימן עט	אם האב קודם לחלל שבת עבור הצלת בנו
סימן פ	להמתין מלעבור האיסור עד שעת הפיקוח נפש
סימן פא	בענין מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל
סימן פב	בענין טלטול המת מפני הדליקה
סימן פג	בהא דמילה בזמנה דוחה שבת
סימן פד	חילול שבת להצלת עובר

שמועת חיים

יומא

פרק שמיני - יום הכפורים

גורם האיסור, ואיסור מלאכה תלה מחמת היותו עשור לחדש. [וע"ע שם בשלמי יוסף עמוד קע"ה].

ויש להעיר על דבריו דהרמב"ם שם בהלכה ב' המשיך: וכל שחייבין עליו קרבן חטאת בשבת חייבין עליו קרבן חטאת ביום הכפורים, וכל דבר שאסור לעשותו בשבת אע"פ שאינו מלאכה אסור לעשותו ביום הכפורים וכו', וכאן תלה איסור מלאכה ביום הכפורים ולא בעשור לחדש, וא"כ על כרחך א"א לדקדק מלשונות הרמב"ם הללו.

[ובספר משנת יעבץ או"ח סימן נ"ט ענף ג'] ביאר דשביתת מלאכה נאסרה רק בעשור לחדש דדעת הרמב"ם דליכא דין תוספת לאיסור מלאכה משא"כ חובת העינוי יש בה חיוב תוספת וחייב בה אף בתשיעי ולכך לא כתב הרמב"ם דחיובה בעשור אלא ביוה"כ דנכלל בזה גם מה שמוסיף מחול על הקדש ועושהו ליוה"כ, ומה דכתבה תורה על העינוי דיהא בעשור משום דקאי על חיובו בכרת דהוא רק בעיצומו של יום ולא בתוספת.

ב. ולענ"ד היה נראה ליישב הערת ספר תוספת יום הכפורים על דרך הג"ל של הרב מפוניבז' אך באופן אחר.

דף ע"ג ע"ב

סימן א

בענין עשור לחדש תשרי שאין בו קדושת יוה"כ

א. במשנה. יוה"כ אסור באכילה וכו'. בספר תוספת יום הכפורים העיר מדוע לא הוזכר במשנה גם דאסור במלאכה, ובספר שלמי יוסף [יומא חלק שני עמוד צ"ד] נדפס מכת"י מרן הרב מפוניבז' וצ"ל לתרץ דיסור איסור אכילה ושאר עינויים הוא מחמת היותו יום הכפורים אבל איסור המלאכה אינו משום שהוא יום המכפר אלא משום שיש עליו דין שבתון כשבת, והביא לשון הרמב"ם פ"א משביתת עשור ה"א: מצות עשה לשבות ממלאכה בעשור לחדש השביעי שנאמר שבת שבתון הוא לכם, הרי תלה איסור המלאכה בזה שהוא עשור לחדש, ובהלכה ב' כתב: כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת סקילה חייבין על זדונה בעשור כרת, הרי שתלאו בעשור, ובהלכה ד' כתב: מצות עשה אחרת יש ביום הכפורים והוא לשבות בו מאכילה ושתייה, ומבואר דתלה איסור האכילה ביום הכפורים דהוא

סימן קל"ח	בענין תפילה בעילה פטרת של ערבית	תרנו
סימן קל"ט	עוד בענין תפילה פטרת של ערבית	תרמ"א
סימן ק"ס	בענין אימתי הוי זמן הערב שמש	תרע"ג
סימן קס"א	טבילה לזוה"ק קרי לאונסו	תרפ"ב
סימן קס"ב	ראיית קרי ביוה"כ	תרפ"ז
סימן קס"ג	בענין אם חייב אדם לטוהר עצמו מטומאת הגוף ביוה"כ	תרצ"א
סימן קס"ד	הדלקת הנר בליל יום הכפורים	תרצ"ד
סימן קס"ה	עוד בהדלקת הנר בליל יום הכפורים	תרצ"ז
סימן קס"ו	בדין הבדלה וקידוש ביוה"כ	תש"ב

ספר זה מוקדש

לעילוי נשמות

אבי אדוני מורי ורבי

הרב שמעון אריה בן הרב חיים יוזק זצ"ל
נלב"ע כ' בסיון תשנ"ג

אמי מורתי

הרבנית צירלה ביל"ה בת הרב משה אריה לייב ע"ה
נלב"ע מ"ז בכסלו תשנ"ז

★

ת.נ.צ.ב.ה.

©

כל הזכויות שמורות

הכתובת:

חיים יוזק

רח' חפץ חיים 4 ב"ב

טל' 03-6199774

נדפס על נייר שאין בו חשש הידלף שבת ח"ו

מפתח הסימנים

מפתח על סדר הש"ס בסוף כרך ראשון

כרך שלישי

פרק חמישי - הוציאו לו

ד	בענין מליחה בקטורת	סימן א
ט	בענין מזבח הנחושת אם הוא כלי שרת	סימן ב
יב	בענין הולכת כף ומחתה	סימן ג
יח	הערות בסוגיא דבין הבינים	סימן ד
כג	בקושית האחרונים שיקטיר בין הבינים ע"ג כבש או רצפה	סימן ה
כה	בפסק הרמב"ם בספיקות דחפינה דסלקו בתיקו	סימן ו
כח	בדברי התוס' דדם שנתקבל בפסול גרע טפי	סימן ז
ף	בסוגיא דחישב בחפינה	סימן ח
מ	בבעיא דחפן חבירו ונתן לתוך חפניו	סימן ט
מב	בבעיא דחפן ומת	סימן י
מג	בענין כל האוכלין אוכל אדם לרפואה	סימן יא
נו	בענין חטאת צבור ושותפין אינה מתה	סימן יב
נח	בדין הוספת חומש בפדיון פר יום הכפורים	סימן יג
סא	ביאור המחלוקת אי פרו הוה קרבן יחיד או קרבן שותפין	סימן יד
סג	בהא דאין קרבן צבור עושה תמורה	סימן טו
סד	בענין אם אדם יכול להפריש עבור חבירו קרבן נדבה	סימן טז
סז	בענין הקרבת תמורת הפסח	סימן יז
סט	בענין תמורת הפסח	סימן יח
עב	בהא דפר יוה"כ צריך שיבוא משל כ"ג	סימן יט
פא	כניסת כ"ג לקדש הקדשים	סימן כ
פד	בענין המתנת כ"ג בקה"ק עד שיתמלא הבית עשן	סימן כא
פו	בענין פרוכת במקדש ראשון	סימן כב
צ	בענין צנצנת המן	סימן כג

סימן נב	הערות בענין דם אשם מצורע	רנד
סימן נג	במביא כמה פרים איזה מהם נשרף	רנו
פרק ששי - שני שעירי		
סימן א	לקחת שעירי יוה"כ לס"ד בגמ' בכורות דלקוח פסול בחטאת	רס
סימן ב	בענין לקיחתן כאחת	רסו
סימן ג	בשאלת הירושלמי משובח בגופו ומשובח במראיו מי קודם	רסז
סימן ד	בענין אין מחוסר זמן לבו ביום	רעג
סימן ה	חיוב זר על שחיטת שעיר של שם בחוץ	עדר
סימן ו	בענין העלאת שעיר המשתלח בחוץ	ערה
סימן ז	בענין השוחט בחוץ בזמן הזה	רעז
סימן ח	בענין המקטיר קטורת בזמן הזה בחוץ	רפז
סימן ט	בענין ערל בקרבן פסח	רצ
סימן י	בדין פסח בשאר ימות השנה שלמים נינהו	רצא
סימן יא	בענין עקירה בפסח קודם זמנו	שג
סימן יב	בענין מחוסר זמן ביולדת	שה
סימן יג	בענין חיוב שחוטי חוץ בבהמה טמאה דבדה"ב	שז
סימן יד	בענין אי פרה חשיבא באה אל הבית	שיא
סימן טו	בפסול מחוסר זמן בשני שעירי יוה"כ	שיג
סימן טז	בפסול טריפה ומחוסר אבר לשעיר המשתלח	שיט
סימן יז	אלו פסולי קרבנות נוהגים בשעיר המשתלח	שכב
סימן יח	הבאת שני שעירים מבהמת עיר הנדחת ובדין משקה ישראל	שכג
סימן יט	בענין עבודות שחייבים עליהם בעבודה זרה	שכו
סימן כ	הערות בדברי התוס' ד"ה זריקת דמים	שכט
סימן כא	באיסור אותו ואת בנו בשעיר המשתלח	שלד
סימן כב	בענין דחייתו לצוק זו היא שחיטתו	שלח
סימן כג	בענין דחיית השעיר אם מטהרתו מידי נבילה	שלט
סימן כד	בענין עריפתה זו היא שחיטתה	שמ
סימן כה	חיוב אותו ואת בנו על דחיית שעיר המשתלח	שמה
סימן כו	דין טריפה שנתרפאה לגבוה ולהדיוט	שמט

בענין ערל בקרבן פסח

תו"י ד"ה מחוסר פתיחה. וה"ר אלחנן תירץ דהתם כיון שכל שעה ושעה בידו לתקן עצמו ובאיסור כרת הוא עומד הלכך לא חשיב כמחוסר מעשה, עכ"ל. וביאר בשיח יצחק דכיון דבידו לתקן עצמו ולמול ובודאי שישתדל לעשות כן דהרי עומד באיסור כרת כשאנו מל ולהכי לא חשיב כמחוסר מעשה. ויש לעיין דלפ"ז אם זרקו לערלים שמתו אחיו מחמת מילה דאינו עומד לתקן עצמו ולמול בזה יהא כשר גם לרב חסדא דחשיב אינו מחוייב כפרה כמותו וכל דברי רב חסדא הם רק אם זרקו לערלים שבידם למול, ומסתימת דברי רב חסדא לא משמע כן.

ואפשר דרבינו אלחנן ס"ל כדעת ר"ת שהובא בתו"י יבמות דף ע' ע"א ד"ה הערל, דמי שמתו אחיו מחמת מילה לא חשיב ערל ושרי בתרומה ופסח, ולדבריו כל דברי רב חסדא הם רק על ערל האסור בפסח והיינו מי שבידו למול.

ויש לעיין בעיקר דין זה דערל אינו מביא קרבן פסח אע"ג דבידו למול ויהא ראוי לאכילה בערב, ועיין בתוס' פסחים דף ס"ט ע"ב ד"ה האי, שכתבו וז"ל: וי"ל דשאני התם דמחוסר מעשה בגופו וחשבינן ליה שלא לאוכליו, עכ"ל, וצ"ב לדברי הר"ר אלחנן דערל עומד למול ולא חשיב כמחוסר מעשה.

ונראה ליישב דהנה האור שמח פ"ב מק"פ תמה על שאלת התוס' דהא ערל רחמנא דחיה משחיטת הפסח דלא גרע ממילת בניו המעכבין אותו בעשיית הפסח, וביאר דכוונת התוס' למי שמתו אחיו מחמת מילה דאנוס הוא ואינו יכול למול ובכה"ג אין מילת בניו מעכבתו כשאנוס הוא ואינו יכול למול, וכל מה דערל כזה אינו מביא משום דהוי

שלא לאוכליו וע"ז הקשו התוס' דביא דהתם כיון דבידו למול ואף דהוי אצלו פקדון מילת בפועל מצי למול, ותיירצו דכיון דמחוסר מעשה בגופו חשיב שלא לאוכליו אף כשמת מתקן נפשיה.

ולפ"ז א"ש דכל דברי התוס' הם על מי שאינו מל מחמת שמתו אחיו מחמת מילה ובכה"ג לא חשיב שבידו למול להחשיב כאינו מחוסר מעשה כיון דאינו עומד למול ועוד דלדעת ר' אלחנן דאפשר דס"ל כרת וכמש"כ הרי מי שמתו אחיו מחמת מילה שייך בפסח וא"כ כל דברי התוס' בדף ס"ט: הם רק לדעתם דמתו אחיו מחמת מילה אסור בפסח ולדעת הר"ר אלחנן א"צ כלל לתירוצם שם.

בגמרא. כי אתא רבין אמר ר' ירמיה

ר' יוחנן פסח ששחטו בין בשאר ימות השנה בין חייב. כתב המאירי: שחט פסח בחוץ אצל בזמנו שהוא חייב אלא אף בשאר ימות השנה וכו' בין ששחטו לשמו ר"ל לשם פסח בין שלא לשמו שהפסח בשאר ימות השנה מל שמקריבו סתם שלמים הם וא"צ עקירת סם פסח מעליו בשחיטתו ונמצא ראוי ליקרב לפנים לשלמים בלא חסרון זמן ומעשה, ומעתה אף לשמו אע"פ שאינו מתקבל בפנים חייב, הואיל וראוי מעכשו בפנים לשלם בלא צורך עקירת השם, עכ"ל, ומבואר בדברי דאף דפסח א"צ עקירה מ"מ אם שוחטו לשם פסח פסול ולא אמרינן דכבר נהפך לשלמים והוי שוחט שלמים לשם פסח דכשר, וכי"כ גם המאירי בפסחים דף ס' ע"ב, וכן נראה מגירסת רש"י בפסחים דף ס"ד ע"א, אמש התוס' שם ד"ה טעמא שלא לשמו, גרסו אחרת בגמ' וכתבו להדיא דאי לא בעי עקירה

שמועות

עולה אין פירושו שמתחילת הקדשו חל בו דין עולה אלא רק ע"י עקירתו נעשה לעולה, והוסיף עוד דאפילו למ"ד דפסח טעון עקירה נמי הוי הכי דבשעת הפרשתו מונח בו כבר דין שלמים אלא דס"ל דכדי להקריבו שלמים צריך לדחות מעליו שם פסח.

ובסוף דבריו שם העיר דבגמרא בפסחים דף ס"ד. ובחולין דף ל'. מוכח דקודם הפסח שעדיין יש אפשרות להקריבו לפסח לכו"ע אינו כשר לשלמים אלא ע"י עקירה, ובסוגיין לא נזכר זאת, ור' יוחנן דמחייב פסח ששחטו בחוץ לשמו משום דס"ל דא"צ עקירה לא הזכיר דמייירי דוקא אחר הפסח ומשמע דאף קודם הפסח ס"ל דא"צ עקירה, וכתב דכנראה דהסוגיא דיומא חולקת על הסוגיות דפסחים וחולין, ואח"כ הביא דבחו"א כתב דר' יוחנן מייירי באמת רק בעבר עליו הפסח, ע"ש, ומצאתי בצ"ח פסחים דף ס' ע"ב [ד"ה מאי הוה עלה] שכתב דרבין בשם ר' יוחנן בסוגיא דיומא ס"ל דגם קודם הפסח א"צ עקירה, וזה כפירוש הקה"י. ועמש"כ בסימן הבא.

ובחזון יחזקאל פסחים דף פ"ט ע"א כתב לפרש דמה שאמרו בגמרא דפסח

בשאר ימות השנה שלמים נינהו אין כוונת הגמ' לומר דלא בעי עקירה דהרי קודם הפסח לכו"ע בעי עקירה, אלא דאף דבעי עקירה מ"מ תורת שלמים עליו גם קודם עקירה והא דבעי עקירה הוא כדי לעקור שם פסח ממנו אבל כשעוקר שם פסח יש לו דין שלמים מצד עצמו, ולכך השוחט פסח לשמו בחוץ חייב דאף דבעי עקירה מ"מ מונח בו שם שלמים מעיקרא, כן ס"ל לר' יוחנן, ורב חסדא דפליג וסבר דפסח ששחטו לשמו בחוץ פטור משום דבעי עקירה היינו דאיהו ס"ל דאין מונח בק"פ מתחילתו דין שלמים ורק ע"י העקירה חל בו דין זה, וע"ש שהכריח ביאור זה

התוס' בזבחים דף ח' ע"ב ד"ה הגה"ה בשאר ימות השנה.

והתוס' כאן בסד"ה טעמא, כתבו כדבריהם בפסחים ומבואר דס"ל דאי פסח לא בעי עקירה כשר הוא אף אם שוחטו לשם פסח, אלא דיש לדקדק בגירסת התוס' בסוגיין דגרסו לשמו אמאי פטור לימא הואיל וראוי שלא לשמו בפנים, וביארו התוס' דס"ד דלא בעי עקירה וא"כ אמאי פטור והא אי בעי שחיט סתמא בפנים דסתמא שלא לשמו קאי, וצ"ב למה הוצרכו בגמ' לומר הואיל וראוי שלא לשמו הא גם לשמו ראוי הוא דהוי שלמים לשם פסח, ומצאתי ברע"א פסחים דף ס"ד ע"א שהקשה כן, וכן הקשה בקרן אורה זבחים דף ח' ע"א ד"ה וביומא, ובשיח יצחק כאן כתב דתלמודא בעי למיפוך לכו"ע ואפילו לר"א דפוסל אחרים לשם פסח כדאיתא בזבחים דף י"א ע"א, ותיירצו צ"ע דר"א פוסל אחרים לשם פסח רק בזמן הראוי להקריבת הפסח ובגמ' כאן מייירי בפסח בשאר ימות השנה דאי לא בעי עקירה חשיב כשלמים וכשר הוא אף אם שחטו לשם פסח.

בדין פסח בשאר ימות השנה שלמים נינהו

א. בגמרא. כי אתא רבין אמר ר' ירמיה

אמר ר' יוחנן פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה בין לשמו בין שלא לשמו חייב וכו' הכי השתא התם בעי עקירה הכא פסח בשאר ימות השנה שלמים נינהו. בקה"י פסחים סימן נ"א כתב לבאר דקרבן פסח עיקר קדושתו היא כך שהוא בזמנו פסח ובשאר ימות השנה שלמים, ולכך אינו צריך עקירה בשאר ימות השנה דעיקר קדושתו היא אף לשלמים, משא"כ בהא דאשם דקרב מותרו

ספר
מגיד
הדקיע

שמואל

ספר
מגיד
הדקיע

בבית
בבית

מגיד
הדקיע

ספרים נאמרים כבוד אל ומעשה ידיו מלך הרקיע

ספר
מגיד
הזרקיע

על
התורה

שמות

מאת
הרב דניאל יעקב גלאטשטיין
מרא דאתרא קהילת תפארת מודני
סידורסט נא יאזק

נדפס בארץ ישראל
תשנ"ג

ספרים נאמרים כבוד אל ומעשה ידיו מלך הרקיע

ספר
מגיד
הזרקיע

על
התורה

בראשית
בראשית - תולדות

מאת
י"א יעקב גלאטשטיין
מרא דאתרא קהילת תפארת מודני
סידורסט נא יאזק

נדפס בארץ ישראל
תשנ"ג

אשר זעליג וייס

8 נק

פעיה"ק ירושלים ת"ז

בס"ד

י"ז כסליו תשע"ט

הן ראיתי את הספר היקר והמצויין "מגיד הרקיע" שחיבר ידי"ג מרביץ תורה בגדולה ותפארת הרה"ג ר' דניאל גלטשטיין שליט"א רב דק"ק תפארת מרדכי ישראל בסידרהרסט ניו יורק.

בספר זה על ענייני מורים השכיל המחבר להעלות דברים יקרים באגדה ובמחשבת ישראל לאורם של חז"ל ורבותינו גדולי הדורות, וחידש חידושים נפלאים.

הדברים ערוכים בטוב טעם ודעת וקנים, בישירות, בבהירות, ובשפה ברורה ונעימה.

בטחני שרבים יהנו מאורו של ספר חשוב זה, וברכתי להרה"ג המחבר שליט"א שיוכה תמיד להגדיל תורה ולהאדירה בשלוח שמחה ונחת.

ביקרא דאורייתא

אשר זעליג וייס

אשר זעליג וייס

פנחס פרידמאן

ראש ישיבת מבקשי השם דחסידי בעלזא
בעל מחבר פרי הדר על הפמ"ג
ושבילי פנחס על התורה
ירושלים תובכ"א

ב"ה

יום ה' פרשת כי תצא י"א לחודש אלול ימי הרחמים והרצון,
שנת תשפ"א לפ"ק פה ירושלים עיה"ק ת"ר

בשורה טובה התבשרתי מידיד נפשי פה מפיק מרגליות הרה"ג מוה"ר דניאל יעקב גלאטשטיין שליט"א רב דקהילת תפארת מרדכי מחבר ספרי "מגיד הרקיע", שהוא ממשיך בעבודת הקודש להוציא עוד מסדרת הספרים "מגיד הרקיע" על פרשיות התורה, כמעשהו בראשונים כך מעשהו באחרונים, ביאורים ודרושים נפלאים המבוססים על הקדמות יקרות מספרים הקדושים, עם הוספות חידושי תורה אשר הוסיף לן מדיליה.

הרב הנזכר כבר נודע בשערי בת רבים בדרשותיו המתוקים על פרשיות השבוע וגם בעניני ש"ס והלכה ושאר מקצועות התורה המשמחים לב אלקים ואנשים, אולם בנוסף על כך ביודעי ומכירי קאמינא, שמלבר היותו תלמיד חכם גדול הוא ירא שמים אמיתי, מקפיד שלא להתלבש בטלית שאינו שלו, אומר דברים בשם אומרם, מדקדק במצוות ובכל מנהגי ישראל בקלות בכחמורות בלי לנטות ימין ושמאל.

על כן ידי תיכון עמו להיות נטפל לעושי מצוה, לחזק ולברכו בברכת הדיוט, יהי רצון שספר חשוב זה יתקבל באהבה רבה בבית מדרשא, וחפץ ה' בידו יצליח שיתפשטו דבריו בבי מדרשא וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ויוכה לחבר עוד ספרים ככל אות נפשו להגדיל תורה ולהאדירה.

הכותב וחותם לכבוד התורה ולומדיה

פנחס פרידמאן

פנחס פרידמאן

כל ספר בראשית בנוי על מה שראה הקב"ה
שעתידים ישראל לקבל את התורה

להראות חביבותא דמר אמרתי להעיר בענין מה שהאריך במאמר "בראשית ספר הראיה", לבאר מה שזכר כל כך הרבה פעמים ענין הראיה בכל ספר בראשית, על פי מה שכתב רבינו בחיי (כד הקמח אות זיין) כי ה' חושים ראיה שמיעה ריח דיבור ומישוש הם כנגד חמשה חומשי תורה, נמצא לפי

תוכן הענינים

מאמר פתיחה לתורה - שבעים פנים לתורה וששים רבוא פירושה א

יותר משבעים פנים לתורה * שבעים לכל דרכי הפר"ס * ששים רבוא פירושים שורש ששים רבוא נשמות ישראל * דרש דרש משה * בני ישראל ששים רבוא ושרשיהם שבעים * ששים רבוא פירושים, ושרשיהם שבעים פנים * האבות שרשי התורה

הקדמה לספר בראשית - ספר היצירה ז

בראשית - ספר היצירה * מעשי אבות סימן לבנים * נסיון העקידה * עשרה נסיונות נחמה אברהם אבינו * רבי עקיבא היה מצטער כל ימיו מתי יבוא לידו למסוד נפשו על קידוש ה' * ספר יצירה - יצירת כלל ישראל

מאמר א - בראשית - ספר הראיה טו

ורא אלהים כי טוב * ראה שאין העולם מתקיים * עץ הדעת - פיקוח עינים וראיה * נח דוד המבול דוד ההפלה * שרה אמנו * אברהם ולוט וירושלם הארץ * הגר וישמעאל * פרישת ורא * השחיתות סדום * העקידה * אליעזר ורבקה * יצחק ואבימלך * יעקב ולבן ולידת השכשים * פנישת יעקב ועשיו * מעשה דינה * יוסף ויהודה * יוסף ואחיו במצרים * פרשת וחי * חמשה חושים - חמשה ספרים * חוש השמיעה וראיה * בראשית כנגד ראיה * ספר בראשית הוא ספר הראיה

מאמר ב - בראשית - שבת בראשית כח

שבת אחד סוכות נקראת שבת בראשית * בראשית על שם ההתחדשות * הקריאה שייכת להזמן * הקריאה מעודדת הזמן * יום הפרשה גודם * שבת בראשית מעורר התחדשות * י"ב יום אחר התג

מאמר ג - בראשית - בנים למקום לב

בנים למקום * בתיבת בראשית מרומז חיבתנו לפני המקום

מאמר ד - בראשית - בראת שי לד

פתח התורה כב"ת * עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות * לעיני כל ישראל - בראת יש * חיבור סיום תורה שבעל פה עם תחילת תורה שבכתב * בראשית שש אותיות כנגד ששה סדרי משנה

מאמר ה - בראשית - מתחילה עלה במחשבה לט

מתחילה עלה במחשבה לבראותו כמדת הדין * מתחילה עלה וראה - שני צדדים והכרעה * תכלית מדת הדין להטיב בתשלום שכר * עולם הזה מדת הרחמים, עולם הבא מדת הדין * כך עלה במחשבה לפני * גברא רבה וספר תורה * הדין דין אמת לאמתו * הקדים מדת הרחמים * בתשרי עלה במחשבה לברוא העולם * והיה ה' לי לאלהים * יושב דין את כל העולם כולו * מדת הדין כהנהגת האדם * מתחילה עלה במחשבה - מדרגה העליונה * מדת הדין תחילה במקום בזמן ובאדם * סיום המאמר

מאמר ו - בראשית - עשרה מאמרות נה

בעשרה מאמרות נברא העולם * אמירה וחיבור * הקב"ה העלים מאמר ראשון * המאמר החסר * שיטת הגר"א

מאמר ז - קנאה במעשה בראשית סא
משל קנאה במעשה בראשית - נעשה אדם - המלאכים והקנאו באדם * אם אין ברוחניות כמותי יש קנאה *
אם לאו יש קנאה במעשה בראשית * הקנאה מוציאה את האדם מן העולם * שמים וארץ - ארץ ושמים *
היה אכילת דגים משום קנאה במעשה בראשית * קנאת הלכנה בחמה * חטא אדם הראשון מכח מדת הקנאה *
הדחת קנאה במעשה בראשית * תכלית מדת הקנאה * האופן הנכון להשתמש במדת הקנאה

מאמר ח - בראשית - מדות טובות או דעות נכונות, איזהו עדיף? ע
נעשה אדם * כל אדם שיש בו נטות הדוח כאלו עובר עבדות כוכבים * מדות טובות עדיפי מדעות נכונות * אדם
הראשון לא נמצאה אלא על עבודה וזה בלבד * מדות דעות אחת הן * השגת הקב"ה רק על ידי מדות טובות *
צדיק באמונתו יחיה * שורש הכפירה מדת הנאה * אם יש ענה אין מקום לכפירה

מאמר ט - בראשית - הים של אספמא עח
למקוה הים קרא ימים * הים העליונים תורה שככתב, מים התחתונים תורה שבעל פה * ים של אספמא -
תחת ספר

מאמר י - בראשית - היות של עין הרעת פא
אין שאכל ממנו אדם הראשון * כי יעשו מכל חטאת האדם * אם היה ממתיק היה מקדש עליו * חזה נחמדות
להביל מאדם בין * אכילת ענבים בראש השנה * כל דבר שבקדושה על הדין * אכילת מצה רשתית ד' כוסות
לחן חטא של עין הרעת * וזקן אכילת עין הרעת על ידי השלש רגלים * עין הרעת אחרת היא * תורה שבתן

מאמר יא - בראשית - דברים שלא נפגמו בחטא עין הרעת פח
עשר קללות * אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיק * הקנה שורש נשמתו של משה רבינו * משה רבינו נולד
מהול * יעקב אבינו לא מת * חוש הדין * לוח * צפון דומה לעוד הקנה * בית המקדש למעלה מפגם החטא
של אדם הראשון * חדש ימינו כקדם

מאמר יב - בראשית - מעשה קין והבל צח
נחמה לו מדה * ויולד ברמתו כצלמו * מחשבת קין שאין יתרון לאדם * מחשבת הכל שאדם מעולה מן
הבהמה אבל אינו כגון אדם * שת הכיר את יחודו של אדם * הרעת קין מדה כנגד מדה

מאמר יג - נח - דור המבול ומחייית עמלק קה
הזנה שמה כתר בראשו של משיח * אמהה את האדם - אמהה את זכר עמלק * וימחו מן הארץ - המוחה
את זכר עמלק * רק רע כל היום - סופי תוכנית עמלק * רק רע כל היום - רמז לכיטול עמלק ומחירתו *
נחמתי כי עשיתי - נחמתי כי המלכתי את שאל * נחמתי על קיום עמלק * מצות מחיית עמלק * סוף המבול
תחילה משיח

מאמר יד - נח - גלגלי נח קיב
אלה תולדות נח - נח * תמים היה בדרגתו * נח מצא חן בעיני ה' * תיבת נח ותיבת משה * משה מן התורה
מנן * נח איש צדיק - יוסף הצדיק - שלא היה אותו צדיק * שלשה מצאו חן * תולדות נח - יוסף ומשה *
ויולד נח שלשה בנים * ויולד בן * אלה תולדות נח - נח * אשר * נח נחין ביוסף * מי נח * מחגי נא מספרך *
משה הוכיח את בני הוור * וכפרת אותו מבית ומחן * משה מן התורה מנן * שכוחותיו ניצל נח * אהרן ראיתי
צדיק לפני ביום ההוא * תיבת משה דוגמא תיבת נח * גם מאו דברך אל עמך כי כבוד תהיה

מאמר טו - נח - גילויים בהכמת המבע מתוך התורה קבה
הכמת הגויים לעומת הכמת התורה * ריבוי שטחי ארמה מחמת המבול ולא מחמת קדמות העולם * קין וחורף לא
ישבתו רק אחד המבול * עוד כל ימי הארץ - כמה שינוים בטבע העולם שנעשו על ידי המבול * תיבת נח היתה
מועט המחזיק את המרובה * שס"ה מינים של בעלי חיים בעולם או מינים לאין מספר * תיבת נח רמז למסילת
הברול * מחשבת דור ההפלה לטכס עצת להניצל מן המבול * הכמות החיצונית משרתת להכמת התורה

מאמר טז - נח - גי ששבת קלז
יום וליילה לא ישבתו * שבת שרביטו של מלך * מתנה טובה בבית גוי * גלות לא נשמור שבת כי העו כעבדים *
ושמרו בני ישראל את השבת לדורותם * הלא זה צום אבתהו - אם תשיב משבת רגלך * וישבת - תשיב
התשובה * נחש פשענו ומרינו אתה לא סלחת * שבת היא לה' * לא אוסף לקלל בעבוד האדם אבל אינם בנים

מאמר יז - מגדל בבל - זה לעומת זה עשה אלהים קמד
כוונת דוד ההפלה * ליצול ממבול של אש * זה לעומת זה עשה אלהים * המן המשיך דרכם של דוד ההפלה *
הטעם שאין כשפים בזמן הזה * שיטת הרמב"ם בשרים וכישוף * סוף הגלות - ג' שערי טומאה והשפעת
התורה כנגד

מאמר יח - נח - מעלת לשון הקודש קנב
כלל שפת כל הארץ - בהפיריו בני אדם * אהפך את העמים שפה ברוחה * שפה ברוחה - שם ה' * ויעשו
כולם אגודה אחת * מצה קלה * לימוד לשון הקודש * שיטת המבלי * לשון הקודש - שורש קדושתו * התעניף
עיניך בו ואינו * לשון הקודש - קדושה עצמית * כי פי המדבר אליכם * מכלל שפת הארץ לשפה ברוחה

מאמר יט - לך לך - סוד גובה של אברהם אבינו קסו
אברהם האדם הגדול בענקים * ויחוו את האלהים ויאלכו וישתו * אברהם בן חמש שנים ושבעים שנה * לנשואו
אם יתרחק * אברהם עם בטחון - ש"ח * כטחו בזה עדי עד * בצאתו מרחק - עד מקום שכס * ויעל אלהים
מעל אברהם

מאמר כ - מלחמת ארבעה מלכים כנגד החמשה - נקמת הצדיק קעג
אמרפל הוא נמרוד * כדלעומר המלכים אשר אתו * ויקחו את לוט * ואת רכשו בן אור אברהם * וישמע
אברהם כי נשבה אחיו * אברהם נלחם מלחמת השי"ח * כי אנשים אודם אנתו - דומין בקלסוד פנים *
מחשבת נמרוד הרשע * אברהם לוחם לשם שמים * אמרפל הוא נמרוד שאמר פול * ישמח צדיק כי ראה נקם *
ויבא הפליט * ישמח צדיק כי חזה נקם

מאמר כא - לך לך - מלכים ממך יצאו קפה
וישמע אברהם כי נשב אחיו * עמק המלך * מלכים ממך יצאו * הפחד נא מעלי - המות יפריד בינינו * עתיד
דוד לצאת מלוט * ואעשך לגי גדול ויהי ברכה * אברהם התחיל לקרוא להקב"ה בשם אדון * ישמחו במלכותך
- גי ששבת * אברהם - הראשון שהשתדל לידמות להקב"ה * אברהם - נפש ולא כשר * לך לך - למלכות *
חברון עיר המלוכה

מאמר כב - לך לך - מילת הלב קצו
קיים אברהם אבינו כל התורה כולה * גדול המצווה ועושה * אברהם אבינו קיים כל התורה לאור שנימוס *
אם לא ברייתו יומם וליילה * מילה שקולה כנגד כל המצוות * נעשה ונשמע * אדם הראשון יצא מהול * והגל
וילדותך * בריית ומילה - ויציג * על ברייתך שחתמת בכשרינו * אין דברי תורה מתקיימין אלא בנימוס *
מילה מחבר מילה הלב * העולם נכבד בשביל מילה הפנימית * צלם אלהים על ידי מילה ערלת הלב * בריית

ומס' ולולא - מילה ומכשרו לזונה - נעשה ונשמע על ידי המילה - לחתוך ערלת הלב - עת הזמיר הצעיר
וקול הדוד נשמע בארצנו - והגל יולדת - רבו המלמדו תורה - ומצאת את לבבו נאמן לפניך

מאמר כג - וירא - חסד של אברהם

אל נא תעבור אל עברך - הקב"ה ומלאו שלו - גדולה הכנסת אורחים - גדולה ולא שקולים - 'וירא וירא' -
שני פעמים - חשש חילול ה' - מצה שאי אפשר לעשות על ידי אחרים - ראוי מצטער שלא היו אורחים
באים - שלשה פרים - כל מה שעשה אברהם אבינו למלאכי השרת עשה הקב"ה לבניו - שכר הכנסת אורחים
- בנים - גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה - הכנסת אורחים ודבור עם הצלם אלקים - חסד ה' מלאה
הארץ - תכלית הבראה - חסד - הולדת ברכיו וכו' תדבקן - מה הוא אף אתה - אברהם הכיר את חסדו של
הקב"ה - הכנסת אורחים - החסד היותר דומה לחסדו של הקב"ה - חסד של אברהם דוגמת חסדו של הקב"ה

מאמר כד - וירא - הצחוק של אברהם ושל שרה

למה זה צחקה שרה - וירא אברהם על פניו ויצחק - ויצחק ודוד - והצחק וחיכת - שמא יטרם החטא לא
נאמר בנבואה לאחרים - כיאודו של המשך חכמה - כיאודו של החזקוני - בן האשה השונמית - וראם בלבו
- והאמר - עונשה של שרה

מאמר כה - וירא - אברהם אהבי

ודע אברהם אהבי - מעלת אברהם כלפי מעלת וצחק - המכסה אני מאברהם - אברהם טפל לשרה בנבואה -
מעלת המלמד לאחרים לעומת המעלה בעצמו - אברהם אהבי - אשר יצא את בניו וביתו אחריו - המכסה
אני מאברהם - אף על פי שאינו ראוי לאותה נבואה - מתלמיד יודע מכולם - מעלת נבואת שרה - והאמת
לדעך כמוד - זה כלל גדול בתורה - אם דרב דומה למלאך ה' צבאות - צדיק כחומר יפה כארז בלבנון ישנה -
לימוד עם התלמידים מעלה העלוונה בתורה - מעלת המוכה את הרכים לעומת המתקן את עצמו - דרך עבודתו
של רבי ישראל סלנט - רבי יעקב כולי מחבר המעט לדעו - אברהם אהבי - למען אשר יצוה - עד אברהם
יהיה ודון אף בעולם

מאמר כו - וירא - הצלת לוט וביטול כחו של ישמעאל

איה שרה אשתך - מלאך אחד להפך את סדום - אין דרכה של אשה לקדם - לו ישמעאל ידחה לפניך -
ניצחן הטוב שהיה בישימעאל - וירא הישראלי - הישימעאלי - משיח בן דוד ומשיח בן יוסף - משלחי הרגל
השור והחמור - ארבע מלכיות וישמעאל - עשיר וישמעאל - שני כחות הדע - שני משיחים כנגד עשיר
וישמאל - ודוד לי שור חמור - חסד ודודו כישימעאל - לו ישמעאל ידחה לפניך - בתוך הצלת לוט

מאמר כז - וירא - לוט והשורש של דוד המלך

אל תבט אחרך - והבט אשתו מאחריך - ודומה - דוגמת עולם הבא נעשה להם - התורה האריכה בהצלת
לוט - שני בנותיו הנמצאות - שלשלת - ראה שלשלת גדולה ונצחית ממנו - אל תבט אחרך - לא תסמוך
על מה שעתיד לצאת ממך - כבר יצאה הקדושה ממנו - ה' לי בעתוד ואני אראה בשונאי - הצלת לוט לצורך
מלך המשיח - אל נא תהי מריבה - כע - דוד אומר אני אבך ולי נאה לבטך - משיח הריה חדשה - יין
מעולם הבא - להביא משיח

מאמר כח - וירא - התגברות על ישמעאל על ידי העקידה

נסה את אברהם ולא את יצחק - את בן את יחידך אשר אהבת - את שני נעוריו - שבו לכם פה עם החמור -
וירא את מה שאני רואה - וירש ודעך את שער ארצו - דבריו של ישמעאל - ישמעאל חכות המילה - כי
ביצחק יקרא לך דוד - פירוש פטר חמור - והקל גבורתה בעיניה - ודקק חסד על ידי שפתה ויין -
- שור חמור - שתעלים הלבבו

מאמר כט - חיי שרה - יקרות הזמן

מה ראתה אסתר שהמלך על קב"ו מדינה - עוד זאת ישמשו שיאורו לעולם - כאותה שעה ישוב כלבו ויתענה -
שאני החילוני אל הים - כל אחד יהיה בקי במסכתא אתה - ויבנה אותה של תורה - שש מצוות המדיניות
יש קונה עולמו בשעה אתה

מאמר ל - וריזות או מצוה מן המובחר, איהו עריך

מה ראתה אסתר שהמלך על קב"ו מדינה - קב"ו כנגד השנים שהכיר אברהם את כורא - יום אחד בשנה -
שיטת החכם צבי - יישוב קדושיית החכם צבי - אם יתענה בצום גדליה לא יתענה ביום כפור - ושמרת את
המצות - מצוה הבאה לידך אל תומיצנה - זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנו - לחם עצלות לא תאכל -
בעצלותם ימך המקרה

מאמר לא - נשמתו של יצחק אבינו במשנת האור החיים הקדוש

ה' בך אברהם ככל - בן - ה' בך את אברהם ככל - בן - אברהם הוליד את יצחק - מה נתן לי ואנכי הולך
עירי - לי זרע - זרע וראוי לאברהם אבינו - לו ישמעאל ידחה לפניך - בך מוחה המותם - וישב אברהם -
ירבא אברהם - ויצא יצחק מן עין - בריה השדה אשר ברכו ה' - והפל מעל הגמל - ראתה אותה הדוד - ברא
כרעיה דאברהם - מור המוריה יצא הדבר - שוב אשוב אליך - וה' פקד כאשר אמר דעש כאשר דיבר - ודוד
אחר הדברים האלה - תולדות יצחק בן אברהם - אברהם הוליד את יצחק - לימוד מן העקידה כדוגמת הקב"ה

מאמר לב - חיי שרה - יצחק עולה תמימה

מן תשיב את בני שמה - רק את בני לא תשב שמה - אל תרד מצרימה - פן תשיב את בני שמה שהוא עולה -
כשנחמא יצחק נעשה בעל מום - יצאה לישא אשה ויצאה מחמת רעב - כל ארץ ישראל כעורה אצל יצחק
אבינו - שפחה לא רצה לישא - ודון לארץ לארץ ישראל כשפחה לנבונה - אפרו של יצחק צבור על גבי
מוזב - יצחק - קץ חי - יצחק יש לו נשמה מעולם הבא - יצחק קשור לעולם הבא - אז ימלא שתוק פינו

מאמר לג - שליחות אליעזר במשנת השל"ה הקדוש

זקן ביתו המושל ככל אשר לו - אתה ארוד ואין ארוד מוידבק בברך - אלוהי השמים ישלח מלאכו - וירין העבד
- והאיש משתאה - נוס וזב ושני צמידים - אולי - אלי - העלמה - הנערה - אברהם אברהם - משה משה -
מטטרו - ארון ביתו ומושל ככל אשר לו של הקב"ה - אלוהי השמים והארץ - אלוהי השמים - עבד - איש -
המלאך נתן מיד ואליעזר שאל קודם - הרמז של הנס והצמידים רק בשעת נתינה - נער רמז על מטטרו - מעלת
אליעזר מכה המלאך - המלאך אמר אולי ואליעזר אמר אלי

מאמר לד - חיי שרה - כיבוד אב ואם בשידוכים

לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני - אין הבן צריך לשמוע לאב המחזה בו לישא אשה - לא תקח אשה מבנות
כנען - מקור שיטת המדר"ק - במקום שיש בויק וצער לאב - קצתי כחיי מפני בנות חת

מאמר לה - תולדות - אסתכל באורייתא וברא עלמא

צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם - וישכב במקום ההוא - למה נמנו שנותיו של ישמעאל - נטמן בבית
עבר - פרישת ורצא סתומה - פרישת ודוד סתומה - וימת ודוד בחן - העלמת מיתת רבקה - להפסיק בין פרדעניות
לפרדעניות - התורה קובעת המציאות - כל דבר שקבע בתורה אם זו ממקומו קימעה קלקל את כל העולם
כולו - נודעוה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה - הסתכל באורייתא וברא עלמא -
סתומה בתורה קובעת העולם כמציאות - מיתת ודוד - מיתת רבקה - גמלים מיניקות וכניהם - יום הפרשה
גורם - פרישת היום מעוררת הזמן - עולם הבא לא נכתב בתורה בפרוש - אסתר מן התורה מנין - יעקב אבינו
ל

מאמר לו - "ותלך לדרוש את ה'" - הריגת עובר שמו

ותלך לדרוש את ה' - ויתחננו הבנים - רצו לדרוש זה את זה - שני לאומים ממעיך יפרדו - בן נח נהרג על העובר - ואשה שהיא מקשה לילד - ליכא מידעם דלישראל שרי ולנכרי אסור - והורג את העובר פטור משום הרצאת ספק - שיטת החת יאיר - אסור משום השתנות זרע - שיטת המהרי"ט דאסור מטעם מזיק - משמעת דברי רמב"ם דמועד לדרוג עובר - נפקא מינה להלכה בטעם האיסור - דעת האגרות משה דהרי צידה ממש - ביאור שאלת רבקה

מאמר לו - תולדות - ויהם של קורבה בין אב לבנו בהשקפת התורה שעה

הקול קול יעקב - שם שמם שער ולשון תענוגים - קום נא - יקום אבי - בישראל הבן דבוק באביו - דעך כנפשו - זה אביך - אב - חבר ופטרון - הנני בני - ואמר יעקב לאחיו - הם בניו - דרך החינוך לדרוש

מאמר לח - ברכת יצחק: תיקון קללת אדם ומלחמת יעקב ועשיו לדרורות שפא

אבי עשיו כבוד - עשוה ברכת נד עשוה קללות - עם עקש תתפלל - וזהו כאשר תריד - שנאת המן לזרעים - המן בא מכה ברכת יצחק לעשיו - יצחק אבי מה עשית לו - נפול תפול לפניו - ומרדכי יצא - הרי נבד לאורך - מנהג שיני מלבושים בפרדים - מנהג אכילתו כידני

מאמר לט - תולדות - ברכות יצחק וליל הסדר שפח

שא נא כלך - ברכת יצחק - כליל הסדר - לחם ויין - מצה וארבע כוסות - מטל השמים - בפסח שואלין על הטל - מאכלות אסורות - וזהו הנפש - דברים קשים כגידים - שלא תאכילני נבילות - אך יצא יצא יעקב - שפך דמיו - בא אחד במרמה - בחכמה - בחכמת תורתו - אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן - במרמה - אפיקומן - יחן - דיו חלקת צאיו - ותטפן מצה - ותטפן מצה - ביטול המנהג לגנוב - גניבת אפיקומן - מנהג אכילתו כידני - עם עקש תתפלל - וד גירא - שני גדי עזים

מאמר ט - תולדות - חיבור עשיו וישמעאל ת

ותלך עשיו אל ישמעאל - וישטם עשיו את יעקב - ביאת משה כשהיה עשיו וישמעאל - מלכות אדם מיוחד ביישוב העולם - שני נאים - יש להם חשיבות - פרא אדם - גלות אדם וגלות ישמעאל - סכנת צידוף עשיו וישמעאל - אין ביכול לא במקדש ולא במשכן - עד היסוד מה - אני מעמיד עליכם מכס ובכם - וישטם עשיו ליעקב - ותלך עשיו אל ישמעאל

דברים אחדים

פתח דברי יאיר לקיים החובה הנעימה להביע עלי ספר רגשי הכרת הטוב לכל הרבים אשר אתי, שסייעוני והגיעוני עד הלום. ראשית דבר אשא עיני אל ההורים, אבי מורי רבי יוסף מנחם גלאטשטיין שליט"א, ואמי מורתי מרת איטל שפרה שתחי', שמעודי ועד היום ידם נטויה עלי ועל ביתי לעודדנו ולחזקנו שנצליה בכל עניינינו, וכל מאוויים וחפצם שנוכה להיות עוסקים בתורה ובמצוות, ללמוד וללמד לשמור ולעשות להגדיל תורה ולהאדירה.

ראה קראתי שם להספר אשר אני מגיש לפניכם היום 'מגיד הרקיע' על פרשיות התורה, וכוונתי לרמוז לשם הורי שיחיו, שיהא קריאת השם לכבודם ולתפארתם, כי תיבת 'הרקיע' מרמז לשמותיהם, כי שם אבי 'יוסף מנחם' הוא ראשי תיבות ים, ושם אמי 'איטל שפרה' הוא ראשי תיבות אש. והנה כתב רש"י בפירושו על התורה (בראשית א, ח) על הפסוק 'ויקרא אלהים לרקיע שמים' וז"ל, אש ומים שערכן זה בזה, עכ"ל. אם כן בתיבת 'רקיע' הכוללת אש ומים, יש רמז לשמות הורי שיחיו.

וראה בהקדמה לספרי הקטן מגיד הרקיע על עניני פורים, שהבאתי המחלוקת ביני קמאי אם יש לאדם לקרוא את ספרו על שמו. הרי כתב בספר חסידים (סימן שסז) וז"ל, לכך חכמים הראשונים לא היו כותבים ספריהם בשמם, ולא היו מניחים לכתוב שמם על ספריהם וכו', עכ"ל. אולם בהקדמה לספר הרוקח לרבי אלעזר מגרמזיא וז"ל משמע שבאמת נכון הוא להזכיר שמו בשם ספרו, והראה מקור לזה בהנהגותיהם של חז"ל וז"ל, וקראתי הספר הזה: 'רקח' בשמי: 'אלעזר', וסימן 'רקח מרקחת מעשה רקח' שמו 'אלעזר בן יהודה'. כל אדם צריך לרשום שמו בספרו וכו', עכ"ל. והחיד"א בפירושו על הספר חסידים (ברית עולם ושומר הברית סימן א) כתב וז"ל, לפי הנודע כי רבינו המחבר היה רבינו יהודה בן רבינו שמואל קדושי עליונין וצ"ל. אפשר שקרא הספר הקדוש הזה 'ספר חסידים', גימטריא 'זה יהודה בן שמואל' עם הכולל, לרמוז שמו ושם אביו, כשם שהיו התנאים רומזים שמם כמו שכתב תלמידו רבינו בעל הרוקח וצ"ל בפתיחתו לספרו הקדוש פתיחתא דחכימי, עכ"ל. ועולה מדבריו שלהזכיר את שמו ברמז הוא דבר טוב והגון לכולי עלמא אף לבעל הספר חסידים, וגם אנו נצא בעקבות הרועים לצאת ידי כל הדעות, דהנה המלה 'מגיד' מרמזת לשמי - דניאל יעקב גלאטשטיין.

באן המקום להזכיר את מורי זקני הרה"צ הרב מרדכי ליב גלאטשטיין וצ"ל, שהיה שריד מדור הישן שארית הפליטה אוד מוצל מאש, ששימש ברבנות יותר משבעים שנה, ויחד עם זקנתי מרת צינא ע"ה בת הרב יהודה לייב וואלמאן וצ"ל הי"ד אב"ד דסאכאמשוב הקדישו חייהם להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים, וזכו לאריכות ימים ונקברו בשיבה טובה. ואהרנו ראו ברחמי אהבה והוקרה למורי זקני רבי שמעון יהושע הערשפאנג וצ"ל, ולהבדיל בין

והיינו שהמעם שנאסר יצחק לצאת לחוץ לארץ היה מפני היותו עולה תמימה על ידי העקידה, ועליו לשכון אך ורק בארץ ישראל. וכן איתא במדרש (בראשית רבה פרשה סד ס"ק א) ביתר ביאור:

גור בארץ הזאת, א"ר הושעיה את עולה תמימה, מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת, אף את אם יצאת חוץ לארץ נפסלת.

הרי שכשם שקרבן עולה היוצא חוץ למקומו נפסל, כך יצחק היה נפסל אילו היה יוצא חוץ לארץ ישראל. אך קשה, שאם זהו המעם שנאסר יצחק לצאת מן הארץ, למה לא נתן רש"י מעם זה כאשר הזהיר אברהם את אליעזר שלא ישיב את בנו לארם, שאסור לו להוציא לשם את יצחק מפני שהוא עולה תמימה.

פן תשיב את בני שמה שהוא עולה

(ג) אמנם מצינו שהמפרשים אכן פירשו המעם שנאסר יצחק לצאת מארץ ישראל כדי לקח אשה מפני שהיה עולה תמימה. כתב רבינו בחיי (בראשית כד, ה):

פן תשיב את בני שמה. באורו, פן תוליד את בני שמה, כי לא היה אברהם חפץ שיצא יצחק מן הארץ הקדושה לחוצה לארץ, לפי שהיה עולה תמימה, ואין קודש נעשה חול.

הרי שפירש שהמעם שנאסר יצחק לצאת הוא בעבור היותו עולה תמימה. ובספר קרן לדוד ולזרעו (פרשת חיי שרה עמ' נז) הראה רמז לזה בלשון הפסוק:

ויאמר אליו אברהם השמר לך פן תשיב את בני שמה, ראשי תיבות כל הפסוק נגיטרא יצחק עולה תמימה הו"א, לרמזו המעם שלא רצה אברהם שיצא יצחק מארץ ישראל לפי שהוא עולה תמימה וכמ"ש רז"ל.

והחוקוני (שם פסוק ח ד"ה רק את בני) הביא פירוש זה בשם רש"י:

פרש"י בני אינו חוזר וכו', לפי שהוא עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לו. לא תשב שמה אינו רוצה שיצא מארץ אחוזתו שנתן לו הקדוש ברוך הוא.

אולם ברש"י שלפנינו ליתא לפירוש זה, וצריך ביאור כנ"ל מדוע הזכיר רש"י המעם רק כאשר הזהיר הקב"ה את יצחק שלא לצאת מארץ ישראל, ולא בשעת ציוויו של אברהם לאליעזר.

חיי שרה - יצחק עולה תמימה

כשנסתמא יצחק נעשה בעל מום

(ד) וראיתי במאמר 'יציאת יצחק מהארץ' (לרבי שמואל ברוך גוט - נדפס ב'מוריה' שנה כה חלק א) שביאר, שאמנם זה היה מעם האיסור מתחילה, אולם לא הוצרך רש"י לפרש כן עד פרשת תולדות:

בפרשת תולדות (כו, ב) ציוה הקב"ה את יצחק "אל תרד מצרימה", ופרש"י, שהיה דעתו לרדת למצרים. אמר לו אל תרד מצרימה, שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך.

ויש להבין מדוע הוצרך לציווי מיוחד כעת, הלא אברהם כבר הזהיר את אליעזר לכל יוכל את בנו לחז"ל (כדלעיל כו, ו) "השמר לך פן תשיב את בני שמה", ועיין במפרשים דפני דיצחק נחשב לעולה תמימה.

ונראה דיצחק סבר שרק בזמן אביו הוא נחשב לעולה תמימה, אך כעת נאמר (כו, א) "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות" [ועיין בראשית רבה (פרשה סה סימן ז) ובפירושי הראשונים (דעת וקנים ובעל הטורים) דהתעורר ממעמדים שונים, עיי"ש]. ומשום כך סבר יצחק דהשתא אינו עולה תמימה, שהרי בעל מום הוא, וכדכתב הרמב"ם (ביאת מקדש ז, ה) דמי שאינו רואה ראה ברורה בעיניו הוא בעל מום, ושפיר יוכל לצאת לחז"ל.

אמנם הקב"ה סבר דאינו כן, דהנה פסול בעל מום בעולה הוא עד זמן הקרבתו, וכמ"כ הרמב"ם (פסולי המוקדשין א, כט) וכן סבר יצחק. אך יצחק לא ידע מש"כ חז"ל דכביכול חשוב שאפרו מונח תחת כסא הכבוד, וא"כ חוסר ראיית עיניו לא מחשיבתו לבעל מום, והיו כנהיה בעל מום אחר הקרבתו, ולכן אמר לו ה' ית"ש לכל ייצא מארץ ישראל.

הרי שבאמת מה שנאסר יצחק לצאת מארץ ישראל גם מתחילה היה ממעם שהיה עולה תמימה. אלא שיצחק היה סבור שכיון שאחר כך כהו עיניו מלראות הרי נעשה בעל מום ופקעה ממנו קדושתו. ובא הקב"ה והזהירו שכיון שהוא כאילו אפרו צבור על גבי מזבח, הרי הוא נעשה בעל מום לאחר הקרבה שאינו נפסל מקדושתו לעולם.

אולם יש להקשות על דבריו, שהנה חז"ל נתנו שלשה טעמים למה נסתמא יצחק, וכמו שכתב רש"י (בראשית כז, א ד"ה ותכהין):

בעשנן של אלו (ר"ל של נשי עשיו). דבר אחר, כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים ויורדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר, כדי שיטול יעקב את הברכות.

והנה לפי המעם הראשון שהיה זה מעשנן של נשי עשיו, וכן לפי המעם השלישי שנסתמא כדי שיטול יעקב את הברכות, לכאורה לא היה יצחק סומא בשעת הרעב, ולמה סבר שנפסל במום. ולהמעם השני שנסתמא כשנפלו דמעותיהם של המלאכים בתוך עיניו בשעת העקידה, אם כן ברר היו וייוו רבות מאז. ואף על פי כן צוה אברהם לאליעזר שלא ישיב את

יצחק קשור לעולם הבא - אז ימלא שחוק פיני

(ב) וביאר רבי שמשון פינקוס זצ"ל (תפארת שמשון פרשת וירא) שהטעם שנקרא בשם 'יצחק' הוא משום שיש לו קשר מיוחד עם עולם הבא:

אח"כ היה דבר ה' לאברהם להעלותו לעולה, ואף העלהו, ואף נגעה הסכין בצוארו, ואף פרה נשמתו, ואף נעשה אפר, כמו שאמרו חז"ל "אפרו של יצחק צבור על גבי המזבח" (עין זכרון סב א) ועם כל זה נשאר כאן בעולם הזה, והוא חידוש ושחוק שאין כמוהו, קרב לעולה ונמצא בעולם הזה וגם על שם זה נקרא יצחק, נומריקון "קץ חי", היינו שכבר הגיע לקץ חייו, ומ"מ נשאר חי. יצחק נשאר עולה תמימה בנפשו כל ימיו, עד שהקב"ה יחד שמו עליו בחייו, מה שלא עשה בן אב לאברהם ויעקב, כי באמת כבר היה דבוק בעולם הבא, כולו דביקות של קדושה, וזה דבר מצד אדם כזה מה עסקו כאן? הרי אין כאן מקומו! מצחיק להפליא.

והיינו שיצחק אבינו היה עולה תמימה שנקרבה, כי פרחו נשמתו והיה אפרו צבור על גבי מזבח. וזה מרומז בשם 'יצחק' שהוא אותיות 'קץ חי', להורות שהגיע לקצו, ואף על פי שעדיין היה חי. וכל זה היה חידוש גדול שלא נמצא אלא ביצחק אבינו, ומסיים (שם) שלק נקרא שמו 'יצחק' בלשון עתיד, כי החידוש הזה יתגלה בשלימותו בעולם הבא, בזמן של "אז ימלא שחוק פיני":

ויותר מן הכל נקרא יצחק בלשון עתיד, על שם העתיד, שהוא בנה לישראל את העולם הבא, האב של הדביקות והקירבה, שזוהי מהות העולם הבא, שאז יתענגו על ה' ויהנו מזיו שכינתו, שה חידוש יותר מכל, ו"אז ימלא שחוק פיני" כל רגע ורגע על החידוש שיתחדש באותו רגע, וזה שעוד לא היה, וכן רגע שאחריו, ושאריו, עוד חידוש ועוד חידוש - עד עולם.

שליחות אליעזר במשנת השל"ה הקדוש

מאמר לג

שליחות אליעזר במשנת השל"ה הקדוש

זקן ביתו המושל בכל אשר לו

(א) אברהם אבינו שלח את אליעזר עבדו ליקח אשה ליצחק בנו והשביע אותו על שליחותו, כמו שנאמר (בראשית כד, ב):

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו, שים נא ידך תחת ירכי.

(ובתבו חז"ל (בראשית רבה פרשה נט סימן ח) שיש ללמוד מכאן מעלתו של אליעזר עבד אברהם:

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, המושל בכל אשר לו, שהיה שליט ביצור כמותו.

ונראה שמה שאמרו חז"ל שהיה זיו איקונין של אליעזר דומה לאברהם, הכוונה שהיה לאליעזר הדרת פנים של צדיק דוגמת אברהם אבינו. וכן מה שאמרו שהיה שליט על יצרו כמותו, היינו שהיה שולט על כל רמ"ח אבריו כמו אברהם, שאפילו האברים שאין שאר בני אדם שולטים עליהם, הוא שיעברם לרצון ה'. הרי שגדלותו של אליעזר היתה מעין גדלותו של אברהם אבינו.

אתה ארור ואין ארור מתדבק בברוך

(ב) אולם למרות מדריגתו הגבוהה של אליעזר, הרי בסמוך נאמר (שם פסוק ה):

ויאמר אליו העבד, אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת, ההשב אשיב את בך אל הארץ אשר יצאת משם.

ואמרו חז"ל (בראשית רבה שם סימן ט):

ויאמר אליו העבד, הרה"ד (הושע יב, ח) כנען בידו מאוני מרמה לעשוק אהב, כנען זה אליעזר, בידו מאוני מרמה. שיהיה נאמץ וישיג את בתו ראיה היא או אינה ראיה, לעשוק אהב, לעשוק אהבו

של עולם זה יצחק, אמר אולי לא תאבה ואתן לו את בתי, א"ל אתה ארור ובני ברוך ואני ארור מתדבק בברוך.

וצריך ביאור, שמתחילה נראה שאליעזר הוא צדיק הקרוב למעלת אברהם, ומיד לאחר מכן קורא לו אברהם ארור שאינו ראוי להתדבק בו.

אלהי השמים ישלח מלאכו

(ג) בציווי אברהם לאליעזר נאמר (שם פסוק ג, ד):

ואשבעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא תקח אשה לבני מבנות הבנעני אשר אנכי יושב בקרב. ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם.

וצריך ביאור, למה מתחילה אמר אברהם 'אלהי השמים ואלהי הארץ', ולבסוף אמר רק 'אלהי הארץ' (עין מה שכתב רש"י ד"ה ה' אלהי השמים). ועוד, הקשה רבי דוד סאלאווייץ"ק זצ"ל (סם בשי לתורה כאן) על מה שאמר 'הוא ישלח מלאכו לפניך':

צריך ביאור, למה הוצק אליעזר למלאך.

והיינו דקשה למה הוצרך אליעזר לסיוע של המלאך. וגם יש להקשות שלא מצינו בשם מקום שמלאך עזר לאליעזר בקיום שליחותו.

וירץ העבד - והאיש משתאה

(ד) התורה מתארת את פגישת אליעזר ורבקה (שם פסוק יז, כא):

וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמלאיני נא מעט מים מכרך. והאיש משתאה לה מחריש לזעה ההצליח ה' דרכו אם לא.

וקשה, למה מתחילה רץ אליעזר אל רבקה במהירות, ואחר כך היה משתאה, כלומר מחכה וממתין. עוד קשה, דמתחילה קראה לו התורה בשם 'עבד', ואחר כך קראה לו 'איש', האם היה עבד או איש. וכן מצינו להלן (פסוק טא):

ותקם רבקה ונעורתיה ותרבבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את רבקה וילך.

שליחות אליעזר במשנת השל"ה הקדוש

נזם זהב ושני צמידים

(ה) עוד יש לעיין בכמה שינויים שיש בסיפור הדברים אודות פגישת אליעזר ורבקה, בין בשעת המעשה ובין מה שאליעזר חזר וסיפר לכתואל ולכן. הנה כתוב (שם פסוק כב - כג):

ויהי כאשר כלו הגמלים לשתות ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם. ויאמר בת מי את הגידי נא לי היש בית אביך מקום לנו ללון.

ופירש רש"י (שם) המעם שהתורה הזכירה את שיעור התכשיטין שאליעזר נתן לרבקה:

בקע - רמז לשקלי ישראל בקע לגלגלת. ושני צמידים - רמז לשני לוחות מצומדות. עשרה זהב משקלם - רמז לעשרת הדברות שבהן.

אולם כאשר חזר אליעזר על הסיפור (שם פסוק מז) לא הזכיר פרטים הללו:

ואשאל אתה ואמר בת מי את ותאמר בת בתואל בן נחור אשר ילדה לו מלכה ואשם הנזם על אפה והצמידים על ידיה.

ורש"י (פסוק מז) עמד על שינוי נוסף ביניהם:

ואשאל ואשים - שינה הסדר, שהרי הוא תחלה נתן ואחר כך שאל, אלא שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת לה, ועדיין אינך יודע מי היא.

חיינו שאליעזר שם עליה התכשיטין ואחר כך שאלה בת מי היא, וכמו שפירש רש"י לעיל (פסוק כג):

ויאמר בת מי את - לאחר שנתן לה שאלה, לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקדוש ברוך הוא דרכו.

אבל כאשר חזר על הדברים לפני בתואל שינה הסדר, והקדים השאלה לנתינה, וצריך ביאור למה.

[אמנם הרמב"ן (לעיל פסוק כב ד"ה ויקח) פירש שבאמת לא היה שום שינוי:

הכתוב הזה יחסר המעשה, שהיה צריך שיאמר "ויקח האיש נזם זהב ויתן על אפה ושני צמידים על ידיה". ולכך אני אומר כי פירושו ויקח האיש נזם זהב ושני צמידים שהיו על ידיה ויאמר לה בת מי את. ואחרי שאמרה אליו "בת בתואל אנכי" שם הנזם על אפה והצמידים על ידיה, כאשר אמר להם, אבל חסר כאן הנתינה. וכן במקומות רבים].

תוכן הענינים

דברים אחדים

א

פתיחה

התקרא שמו משה * ויקרא לו משה משה * כל אחד מישראל הוא פליט ושארית * ויקרא לו משה - שלכך ניצלת * מי לה' אלי * שני סיפורים עם זקני כעת המלחמה * גם קיומו של עם ישראל

הקדמה - הנושא העיקרי של ספר שמות

ספר שמות - ספר הנאולה * חזרה למעלה אדם הראשון * ספר שמות - ספר שני * ספר שמות - יציאה לפועל של ה'מעשה אבות סימן לבנים' * קבלת התורה - גמר הבריאה * קדום מן תורה - לא בא לעולם * עשיית המשכן - גמר הבריאה * ספר שני - יצירת ארבע הגלויות והנאולה מן

מאמר א - שמות - ספר השמיעה

שמו של ספר שמות * חמשה חושים כנגד חמשה ספרים * ספר בראשית כנגד חוש הראיה * ספר שמות כנגד חוש המישוש * ספר שמות כנגד חוש השמיעה * רשמע פרעה - רשמע אלקים * גאולתן של ישראל על ידי שמיעה * שמיעת בני ישראל * פרעה ממאן לשמוע * הספר באוני - דבר נא באוני * שמעו עמים * אם שמוע תשמע * הקב"ה שומע את תלונת בני ישראל * יתרו ושמיעה * קבלת התורה * אחן ששמעה ביד סיני * הקב"ה שומע צעקת הרל * ההזדהות משמועות לא טובות * שמיעה בקול מלאך ה' * ונשמע קולו * שמיעה וחתא העגל * ארץ ישראל וחרן לארץ - ראה ושמיעה * בבלי ודרושמי * חמשה ספרים - כנגד ארבע אותיות וקוצו של יוד

מאמר ב - שמות - הקלקול של לשון ארמית ותיקונו בשעבוד וגאולת מצרים

האלה שמות בני ישראל - שנים מקרא ואחד תרגום * הפסוק מרמז על החיוב וגם על אופן קיומו * טעם הרמז לשנים מקרא בתחילת ספר שמות * רמז שאם חסר בראשית יכול להתחיל משמות * אפילו עטרת דריבן * פתיחת ההגדה בארמית * ארמי אובר אבי * בן אוני - בנימין * פי המדבר - לשון הקודש * יעקב הביא לשון תרגום בתורה * תיקון לשון הארמית - לשון הקודש * שמות - תרגום הביאור בני ישראל למצרים * הא לחמא עניא בארמית להודות על סיבת הגלות * שינוי הלשון להודות על סבת הנאולה * שנים מקרא ואחד תרגום מבטל כח לשון ארמית * שמות - שנים מקרא ואחד תרגום מאריבין לו ימיו ושנתיו

מאמר ג - שמות - עמל התורה - הקלת קושי החיים

עבודה קשה - קושיא * הים ראה ברייתא דרבי ישמעאל - ר'נן * ענין ברייתא דרבי ישמעאל * ביאור הקל וחומר "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואך ישמעני פרעה" * אדם לעמל יולד * מעלת עמל התורה * עמל התורה מציל מעבודה קשה * עמל תורה - בני העולם הבא * סלח נא על קל וחומר * קל וחומר - יציאת מצרים * הים נס מפני קבלת עול תורה * אל' - מדת קל וחומר * ה' ה' - מדות הרחמים

מאמר ד - שמות - פסיעה קמנה של משה רבינו

ה' יראה ויפחד * ענין ענין ויפחד * כח מעשיה של בת פרעה * אסורה

ישראל רייזמאן

YISROEL REISMAN

ישיבה תורה ודעת

אגודת ישראל בפלאטבוש

י"א טבת תשע"ט

כבוד ידידי הגה"ר דניאל יעקב שליט"א,

מאוד נהניתי, מהרבה שנים לראות כוחך בתורה, מתוך התמדה ועמלות. ושמחתיו לשמוע כשקבלת רבנות בקהילת אהבת ישראל בעירינו, ולשמוע איך נתרבו השומעים ולומדים הבאים להשיעורים שכבודו מציע, מלא חן וגדלות בתורה.

ועכשיו שנתת את לבך להוציא לאור ספר מגיד הרקיע בעניני פורים, תזכה לעוד שלב אחרת בהרבעת התורה. ובטוח אני שהספר ימצא חן ויתקבל אצל בני תורה ויראי השי"ת.

בברכת חבר לריבוי הצלחה, ללמוד וללמד מתוך הרחבת הדעת.

בידידות וכבוד

ישראל רייזמאן

ישראל רייזמאן

מאמר ה - שמות - עמו אנכי בצרה ס
מלכת אש מתוך הסנה • שלח נא ביד תשלח • אהרן הנביא • וארץ ושמח בלבו • והנה נער בוכה • מילד
העברים • וה' השתחשף בשמחה ובכבוד • מרען שוכני סנה • ופגשוהו בדרך האלקים • שבעים איש מוקני
ישראל אשר דעת כי הם זקני העם ושותריו • וה' האלקים • ושמח בלבו

מאמר ו - שמות - בקשת מלכות של משה רבינו סז
ועש להם סתם • בקש משה מלכת • משה בקש לישב במקום השואת השכינה • משה רבינו מלך היה •
נשמת משה כוללת את כל ה"ב שבשם • ואי יתבטא מודד במלכות הוא • אין ישיבה בעזרה אלא לעיקר
המלך • מלכותו שלמה • מיוחד שבע • כסאך היה נכון עד עולם • וישב לפני ה'

מאמר ז - שמות - לא ניתנה מלכות למשה רבינו עז
בקש משה מלכת ולא נתנו לו • ומה מלך מצרים • נסתכל ביום המיתה ואמר שירה • משה רבינו • צודה
כל חומר • לא נתנו לו מלכת • אך שלטון ביום המיתה

מאמר ח - שמות - בני בכורי ישראל פב
בני בכורי ישראל • כל האומות בני • אדם קרויים בני • איש מאת רעהו • ואהבת לדעך כמוך • בני
אדם • בני בכור • אפרים בכור • בכור לשון גדולה • בני בכור • לעתיד לבוא • ששים רבוא בכורים •
בנים למקום • הפט והכלל • בני הפט בכור הכלל • חביבין ישראל • כל יחיד ויחיד נקרא בן

מאמר ט - וארא - וידבר ה' אל משה לאמר צ
לאמר • לאחרים • לאמר • בכבוד • דיבור ואמירה • פשט ונסוד • דיבור ואמירה • תורה שבכתב ותורה
שבעל פה • מדריך פדל לבי • שש אנכי על אמהך • עין תחת עין • ממוך • לעשות בהם משפט כתוב •
ספר תורה שחבר את אדם • כתב זאת וזכרון בספר • זכירת עמלק מתוך הכתב • מן אבות בדברו מחיה מתים
במאמר

מאמר י - וארא - המספר ק"ו ושעבוד מצרים צח
התחלה השעבוד במית השבטים • ק"ו שנה מדינת לוי עד יציאת מצרים • אנוס על פי הדבור • טעם למנן
ק"ו • והלל אינו • מכות וידת יעקב נמנע השעבוד • מנן הפסוקים של שיר השירים • מנן פסוקי שיר
השירים כנגד שנה השעבוד • הא לחמא ענא

מאמר יא - וארא - עשר המכות במשנתו של המלבי"ם קה
סדר המכות והתאמתן • רצ"ך ע"ש בא"ב • שלש סדרים של מכות • ביטול אלהותו של מצרים ופירסום
האמת האמיתי • מנן המכות משהלים • תבלית המכות • סדר המכות שמשהלים

מאמר יב - וארא - גילוי שם הוי"ה על ידי נפי המכות קי
הדיוו של פרעה • אצבע אלוהים הוא • ה' אלוהים • בראשית ברא אלוהים • ביום עשות ה' אלוהים • כפירתו
של פרעה • פרעה הכיר באלוהים ופיר בשם הוי"ה • אלוהים מודה על הטבע ושם הוי"ה מודה על למעלה מן
הטבע • יציאת מצרים גילוי השם הוי"ה • המכות למעלה מדרך הטבע • אצבע אלוהים • תליית המכות בטבע •
מאז באו אל פרעה לדבר בשמך • ודיוו של פרעה • שורש כפירת פרעה • הזכרת שם ה' אלוהים במכת בור
אמר יג - בא - יציאת מצרים ובנים למקום קי
גדולה הכותן של ישראל • גידת ארבע מאות שנה

רק לבניו של מקום • ירדת הקב"ה למצרים להודות שדם בניו • שמירת שבת גילוי על טעם יציאת מצרים •
פנת יקרת יסוד מוסד לעדת ישראל • יציאת מצרים לידת עם ישראל

מאמר יד - בא - יציאת מצרים - התחדשות בריאת העולם קכ
מצות החדש הזה לכם כאמצע המכות • עשר מכות כנגד עשרה מאמרות • בעשרה מאמרות נבראו העולם •
מאמר העשירי • הנה נתיי לכם • המכות באו להוציא מלכו של פרעה שכפר בבריאת העולם • סדר המכות
להפוך מסדר המאמרות • עין פרי • פרי העץ • בראשית • החדש הזה לכם • בראשית • בריאת הזמן •
החדש הזה לכם • מסירת בריאת הזמן לבני ישראל • בראשית • כשכיל בכורים שעניינם הזרת הטוב •
עשר מכות כנגד עשרה מאמרות כסדרן • מכת בכורות כנגד נעשה אדם • ספר שמות • ספר שני

מאמר טו - בא - מקור שמות החדשים קכא
שמות החדשים עליו ביום כבבל • חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון • מקורות שמות
החדשים בכתובים • משמעות שמות החדשים • נשואן במרחשון • ניסן • על שם נסים • אייר הדרש
הרפואה • תמוז • רמזי אלול • ניקוד הדרש תשרי • כסלו וטבת • טעם שמות החדשים • תרגום נוסד מסיני •
שמות החדשים בתרגום אונקלוס • דברים גדולים אינם במקרה

מאמר טז - בא - י"ב חדשים כנגד י"ב שבטים קכב
י"ב שבטים כנגד י"ב חדשים • כסדר תולדותם • סדר המשיחין כסדר החדשים • שיטת המגלה עמוקות •
שיטת הפרי צדיק • שיטת המהר"ל • שיטת היערות דבש • שיטת הראב"ד • אלו ואלו • נספח • טבלא של
השיטות

מאמר יז - בא - שמירת המצות - הסכנה הגדולה קכג
ושמרתם את המצות • מצוה הבאה לידיך אל תמצננה • בעצם היום הזה התנאתי את צבאותיכם מארץ מצרים •
בדיקת תפילין ומוחה • למתים חפשי • לועג לרש • אין סכנה כסכנתו • אשר נשיא יחטא • ארכעה מתו
בעטיו של נחש • אונס לאו כמאן דעביד • מצוה שמורה למצוה • האבות קיימו את התורה • מצות עשה •
לא ויתר • על עון ביטול תורה • קום עשה • אשר ברא אלוהים לעשות • אין סכנה כסכנתו של המפסיד מצוה •
איך לא יחוס על נפשו • ושמרתם את המצות • כי ביום הזה

מאמר יח - בא - מדריגת בני ישראל במצרים קכד
ואת ערום ועריה • מ"ט שערי טומאה • זכרתי לך חסד נעורך • מצב הדור של יוצאי מצרים • גלוי שכינה •
ולא יכלו להתמחה • כי אמרו כולנו מתים • ואשא אחכם על כנפי נשרים • ועבר ה' לנפח את מצרים •
חמשים עליו בני ישראל • מדריגת בני ישראל כשעת יציאת מצרים

מאמר יט - בא - גאולת מצרים יצירת גאולה העתידה קכז
ספר שמות • ספר שני • שלח נא ביד תשלח • אלוהו הנביא • ואף על פי שיתמחה עם כל זה אחכה לו •
צפית לישועה • אנכי ה' אלקיך אשר התנאתיך מארץ מצרים • בניסן נגאלו בניסן עתידך ליגאל • כט"ו ניסן
עתידך ליגאל • כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות • הגאולה העתידה מושרשת בגאולת מצרים • להביא
לימות המשיח • ספר שמות • יצירת הגאולה העתידה • ליל שימורים לגאולה העתידה

מאמר כ - בא מושב בני ישראל במצרים על פי משנתו של התורת חיים קכח
ואת ערום ועריה • מ"ט שערי טומאה • זכרתי לך חסד נעורך • מצב הדור של יוצאי מצרים • גלוי שכינה •
ולא יכלו להתמחה • כי אמרו כולנו מתים • ואשא אחכם על כנפי נשרים • ועבר ה' לנפח את מצרים •
חמשים עליו בני ישראל • מדריגת בני ישראל כשעת יציאת מצרים

מאמר כא - בא מושב בני ישראל במצרים על פי משנתו של התורת חיים קכט

מקצת ארבע כסות. ארבע כסות הקדמו את הגאולה. ארבעת הכסות בחלומי של שר המשקים מודים על ארבע לשונות של גאולה. כוס עולה פיו שכל כוס מינט פיו שנת שעבוד. ונתת חמישית לפרעה. ארבע כסות של יין. הקדמת המצה כדי לזכות להקדמת הגאולה. ארבע כותים של מצה. ארבע זכרות של ישראל. השלמת השעבוד ב' גלות. אהיה אשר אהיה. הקדמת הגאולה סיבה לגלויות העתידות. כי השמר תשמדון. השמר שנה שנשאר מגלות מצרים. וכתו של משה הוציאנו משנת השמ"ד. בני ישראל נשתעבדו לח'ל שנה. תמש פעמים אלהים. ברוך המקום. ברכת התורה.

מאמר בא - בשלח - ביות הים בנים למקום

דבר נא באוני העם. עיקר הכוונה גדול - ביות הים. כי קרוב הוא - ישראל עם קרובו. ויצא את עמו - המעבד בניו. יציאת מצרים לידת עם ישראל. בנים למקום - מקבלים את השבת. חיוב האב לזון את בנו. מתן תורה לבנים של מקום. ומדו על ים כים סוף. בנים אדם לה' אלוהים - בין כך ובין כך קרובים בנים. בנים אדם - אדם אפילו מודין. עם קרובו - בניו של מקום. הכוונה הגדול להיות בנים למקום.

מאמר בב - בשלח - קריעת ים סוף - להעלות המאמץ מנעוריו למדרגת

בעל תשובה

כי קרוב הוא. ויצעקו - תפלו אימנת אברהם. מנהג אבותיהם - עתה של ישראל. בעל תשובה קרוב יותר מן המאמץ מנעוריו. זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנו. זה אלי - קרבת הבעל תשובה.

מאמר בג - בשלח - קריעת ים סוף בזכות יעקב אבינו

ורא ישראל - ישראל ממש. נד אברהם עשה פלא. שעתו של פסח כנגד שנתו של אברהם. לידת יעקב בשנת ק"ס לאברהם. בריחת יעקב מחץ - מעשה אבות סימן לבנים לקריעת ים סוף.

מאמר בד - בשלח - זמן אמירת שירת הים

ישראל אמרו שירה בשביעי של פסח. שמונה ימים שהו ישראל עד שאמרו שירה. בני ישראל אמרו שירה כשעלו מן הים. בני ישראל אמרו שירה בתוך הים. בני ישראל אמרו שירה בשכר האמונה. צדיקים מקדימים ואומרים שירה. משה לא אמר שירה קודם השועה. אשירה לה' כי גמל עלי. אשירה לה' כי גאה גאה. שבתו ארובים - כולם הדו. בתוך הים כיבשה - כיבשה בתוך הים. שתי שירות אחד בתוך הים ואחר על הים. מתחלה שבתו ארובים ואח"כ כולם הדו. צדיקים אומרים שירה. כשם שאנו עולים מצד זה. שתי שירות - אחד בשביעי ואחר בשמיני.

מאמר כה - בשלח - שירת הים ומחילת עוונות

כיון שאמרו שירה מחילה להם. כל מי שאמר שירה. האומר שירה בשמחה. בכל תוכה וחיבה ימצא מקום לשמחה. צוה ה' לומר שירה זו בכל יום. כאילו עמד כיבשה בתוך הים. הלכה למעשה. כשעמדו ישראל על הים. אילו מואב יאחזקו רעד. ראשי תיבת מאד. משל למלך שהיו לו שני בנים. המעבד בניו בין גור ים סוף. מחלוקת יהודה ובנימן - בנים למקום. בנים למקום - אב שמחל על כבודו כבודו מחול. ודוע ה' ביום ההוא. שירת הים - בית המקדש.

מאמר כו - בשלח - ידידים העברת

ידידים העברת - נתנו ידידים ומדות. עשה פלא. כי יפלא. ומפלא לעשות. כח הידידות - קשר הרחוקי והגשמי. משה רבינו כבר פה וכבר לשון ועל שפנים. לא איש דברים - אלה הדברים. חברו שמים וארץ. שירת הים ובנין המקדש. בית המקדש - מקום הדבור.

מאמר כז - בשלח - קריעת ים סוף על ידי השם של ע"ב

ורא ישראל - ישראל סבא. זה אלי - ראיה שפחה על הים. וסע רכב וט - שם ע"ב. כל הדעות כולה שמותיו של הקב"ה. אשגביו כי דע שמי. שם ע"ב יצא משם הו"ה. משה קרע הים בשם ע"ב. ובקעו - בקע דהו. ותרד העינה ותמלא - וד'ו. יושר יושר יושר. אם אני כאן הכל כאן. יושר היפך יושר. ימין ה' נאדרי ככה ימין ה' תרעין אויב. שם ע"ב - לכלול הימין עם השמאל. ואני בתוך הגולה. ואנהו - אני דהו.

מאמר כח - בשלח - יציאת מצרים על ידי השם של ע"ב וכן המספר רי"ו במשנת הארזי"ל

שש מאות רכב כחוד וכל רכב מצרים. אני דהו הושיעה נא. דביר קדשך - מנן רי"ו. וקח שש מאות רכב. הלוחות עולה רי"ו. תדרישמו - שמות רי"ו. ורא ישראל - רי"ו. שודש הגאולה בתוך הגלות. רי"ו כשרש כבדית בין הכתרים - שרשו של שעבוד מצרים. ורעב אברהם בארץ - ע"ב רי"ו. שיעור חלה - רי"ו. רי"ה כחות הטומאה. אברהם דע עירובי חצירות. פרעה וסיסרא. וכ"ב - רי"ו. רי"ו - שלש דורות. הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. הא לחמא עניא.

מאמר כט - בשלח - ירדות המן ומלחמת עמלק

סמיכות פרשת המן לפרשת עמלק. המן מן התורה מנן. הלל הגדול ופרשת עמלק. שמו הגדול. הלל הגדול. המן כנגד המן. ישמחו השמים והגל הארץ.

מאמר ל - יתרו - התיקון של קין והבל

ביאת יתרו ומתן תורה. הבל הורג את קין. אני חתנך יתרו בא אליך. גלגלי הבל וקין - משה והמצרי. גלגול קין ביתרו. ואם בריאה יבא ה'. קרח גלגול של קין. חשדונו למשה מאשת איש. יתרו גלגול קין ותיקונו. צפורה אשת משה גלגול החאומה השלישית. קול דמי אחיך - בני משה. לית דין ולית דיין - ואתה תחזה. שבעתים יקם קין. ימי הבל חמשים יום.

מאמר לא - יתרו - תורה למעלה מטבע העולם

בית הייהם גמילות חסדים ביקור חולים וקבורה. אני אמרתי אלהים אדם. המחילה על חטא העגל לא היתה שלימה. עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש. פסקה וזהמתן. כל המקבל עליו על תורה. אור תורה מחייו.

מאמר לב - יתרו - ישראל ואורייתא וקוב"ה חד הוא

ורקן שם ישראל - כאיש אחד בלב אחד. יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה. לא חוסיפי אלא מקרא מגילה לכד. רבים מעמי הארץ מתיידיים. ישראל ואורייתא וקוב"ה חד הוא. עתידה תורה שתשחבב מישראל. פירוד ישראל ופירוד התורה. כאיש אחד בלב אחד.

מאמר לג - יתרו - עליה לגדולה כפי מדת הענוה

למה תרצו דין עם סיני. משה קיבל תורה מסיני. ענוותנותו של רבי. רבי אומר אומר אני. אם אני כאן הכל מיני. ויני דני. אומר אני מושגי למלך. זכויות של הבית יוסף. ענוותנותו של החפץ חיים. על ידי

מאמר לד - יתרו - קבלת התורה ובנים למקום **שדמ**
אנכי ה' אלהיך - שלא עשני נר - ישראל מזהרים על השיתוף - עבר של שני שותפים - תנה הודך על השמים - ריג דבר מצא - ריג דבר מצא לא נאמר כננו - קבלת התורה - בנים למקום - שלש תשובות לטענת מלאכי השדה - תביכין ישראל שנקראו בנים למקום - הביאני אל בית ה' ה'יך ודגלו עלי אהבה - וגם את שבתותי נתתי להם - ה' מסיני בא ורחק משערי למו הופיע מדר פארן - ורחק שם ישראל נגד ההר כאיש אחד בלב אחד - בנים אדם לא תתעוררו - לעשות הישר - בנים אדם - יציאת מצרים ארץ ישראל ומתן תורה - בנים למקום - מה שמעתי שמע ורא - שאנו בנים למקום - מדרשה - ארץ ישראל ותורה - שבירת הלחות שלא יזכר בה המלאכים - שלא עשני נר - בנים למקום - מנו ועצרו - בני ישראל בנים ואומות העולם עבדים - מצות האב על ה'ק

מאמר לה - יתרו - הוא אשר דבר לעם סגולתו **שסג**
שמור לקדש מצאו ועד צאתו - חלוקים בין לחות ראשונת ושנית - חזר הקב"ה על כל אומות העולם - לחות שנית לישראל לבד נאמר

מאמר לו - יתרו - ע"ב או ע"ד פסוקים **שסו**
אל ארץ - ממדור לודו על מין תורה - ישמח משה - יתרו - ע"ב פסוקים - כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה - ודעי שמך - ניקוד בספר תורה - תורה שבעל פה גם כן שמותיו של הקב"ה - שמן תורק שמך - יתרו - ע"ד פסוקים - עיקר הכל הוא במטחן - ע"ד - שם המטחן - ע"ב מלמעלה וע"ד מלמטה

מאמר לז - משפטים - המתקת הדינים ומספר ע"ד **שעח**
אשר תשים לפניהם - אברהם האדם הגדול בענקים - ורחוק את האלהים וראכלו רשותו - פורים ול"ג בעומר - שם של המתקת הדינים - עד אברהם ורחק אין בעולם - שורש הדין הוא הדימים - מתי אבא ויראה פני אלהים - אשר תשים לפניהם - אספת הע"ד זקנים

מאמר לח - משפטים - סוד הגלגל **שפד**
אלה המשפטים - סוד הגלגלים - גלגל - משפט ה' אמת - ואלה המשפטים - גוף וגשמה - שובכ"ים - ארבע גלגלים של בני אדם - גמר הדקדוק - מעמד הר סיני ופירשת משפטים - ואלה שמות - ואלה משפטים - ואלה המשפטים - שוכו בנים שובכים

מאמר לט - משפטים - כי לי בני ישראל עבדים **שצ**
מצות שילוח עבדים - אן ששמעה קולי על הר סיני - דלת ומזחה שדו ערים במצרים - אנכי כרתו ברית את אבותכם ביום הרציא אותם מארץ מצרים - העי קודא לכם ורחק אל תרכ ואל הדרכ ואל הרעב - מרצע עולה ארבע מאות - אשר הצאנך מארץ מצרים מבית עבדים - ארץ כנען - עיקר הר סיני - עבדי הם - פסח ופילה - שילוח עבדים קבלו עבדות הקב"ה - וקטע הכל - בני אדם הראשון שכפר את הטובה - כל אדם ראוי להיות כמשה רבינו

מאמר מ - משפטים - שבירת המדות תכלית התורה והמצוות **תא**
מצות פריקה וטענה - לכוף את יתרו ערוך - שוט דקדא - לא נתנו המצוות אלא לצורך בן את הבריות - למה לו חיים - מדות טובות יסוד כל התורה כולה

מאמר מא - תרומה - המשכן דמות קדושת האדם
ריבוי הפרשיות על עשיית המשכן לפרשיו - ושבעו מתוכם ולא מתוך - עולם המלאכים והאדם - אהל מועד - עולם

הטבע החלק התחתון של גוף האדם - תפילה במקום קרבן - כיוון חלקי המשכן לחלקי האדם - יוכיח את לבו כנגד בית קודש הקדשים - וכן חששו לדורות - והיה המשכן אחד - כנף אחד של אדם - השומר פריצופו בקדושה יזכה לראות פני השכינה - שני עינים כנגד המעדה השלוח - חלקי גוף כמנח תרי"ג - ככל אשר אני מראה אותך - את עצמך - פרשיות בנן המשכן - פרשיות בנן האדם

מאמר מב - תרומה - בביאור שיטת הרמב"ם במצות בנן המקדש **תבא**
בנן בית המקדש לעבודה - בנן בית המקדש להשראת השכינה - עשיית הכלים חלק מבנן המקדש או מצה כפני עצמה - השאלה האם כלי המקדש הם חלק מבנן המקדש, תלויה ביסוד מצות המקדש עצמו - קודם חטא העגל לא היו צריכים למשכן - גם לעתיד לבוא תהיה השראת השכינה בלי בית המקדש - לעתיד לבוא נהיה מתווכרים להקב"ה כלי אמצעי - ישוב שיטת הרמב"ם - המצוה תהא מוגדרת כפי צורתה אף לעתיד לבוא

מאמר מג - תרומה - נדיבות הלב **תבח**
ויקחו לי תרומה - לי לשמי - "עצי שטים עומדים" שעומדים לעד ולעולמי עולמים - מקדש שני חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם - השכינה שורה בייתוד הלככות של כל ישראל - בקע לגלגלת - ככר לאדן - מחצית השקל מורה על אחדות ישראל

מאמר מד - תרומה - המשכן, חזרה למעלת האבות ולגן עדן **תלה**
ברח התיכך - אילן של אברהם אבינו - קרשים מעצי שטים שנטע יעקב - יום הקמת המשכן - לידתו של יצחק - חזרו למעלת אבותם - האבות מעמידין את המשכן - האהלה שרה אמו - האמהות מעמידות את המשכן - הגשאים הביאו מן עדן - ויהי - דבר שהיה חוזר לכמות שהיה - גן עדן - בית מקדשו של אדם הראשון - וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים - עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש - חדש ימינו כקדם

מאמר מה - תרומה - תפילה - הסולם המגיע אל העולמות העליונים **תמו**
שלש תרומות - י"ג דברים שהתערכו למשכן - שמע ישראל בתפילה - י"ג עיקרים - י"ג מדות ודימים - י"ג מדות שהתעורר נדרשת בהן - י"ג מדות הדימים - ברוך שאמר - י"ג ברוך כנגד י"ג מדות הדימים - פסוק דומה - י"ג חלקים - י"ג שכחים של ישתבח - י"ג ברכות אמצעיות - ארבע עולמות - אבי"ע - ארבע חלקי התפילה כנגד ארבע העולמות - שלש תרומות כנגד שלש תפילות - תימתי - תרי מות - שם תפילת מנחה - ארבע עולמות - י"ג מדות בכל אחד - י"ג דברים של תרומת המשכן - תרומת המשכן מורה על חשיבות התפילה

מאמר מו - תרומה - הכרובים של שלמה **תס**
כרוב אחד מקצה מזה - כרי הארון - כרובים של שלמה - רמז לכרובים של שלמה כתרזה - טעם הכרובים של שלמה - פניהם איש אל אחיו פניהם לבית - הגית בו יוסם ולילה - האספת דגך - הכרובים רמז לדכיקות ישראל והקב"ה - הוספת הכרובים כימי שלמה - שמונים שנה וארבע מאות שנה - סידורא באשלימותא - ויגע בכף יריכו - תמכין דאורייתא - מחזיקי התורה - שלימות התגברות הטוב - גדל החיוב של החזקת התורה

מאמר מז - תצוה - העדרת שמו של משה רבינו ומספר ק"א **תעג**
מחני נא מספדך אשר כתבת - מחני נא מספדך - פרשת תצוה - הקב"ה הורה השמטת שם משה עד פרישת תצוה - "מחני נא מספדך" - רמז ל"ח פרשיות - משה אינו נזכר כפרשת תצוה משום שהפסיד הכהונה - שמו של משה לא נזכר משום שנסתלק בשבע זו - הנה מלאכי ילך לפניך - הלוא בלבדך עמנו - השונה פרקו מאה פעמים ואחד - נפש עמל עמלה לו - רמז למנח ק"א - פן תשכח את הדברים - מיכאל שר הזכרון - תענה צה לנו משה

מאמר מז - תצוה - בגדי כהונה וכתנות אור תפח

העדה שמו של משה רבינו * קרבת כהן אהרן ובניו * המשכן - חזרה לגן עדן * הקרב אהרן את אהרן
אהרן את בניו אתו * כתנות עד * לכבוד ולתפארת * כתנות אור * בגדי כהונה - חזרה לכתנות אור * קרבת
העדה אהרן ובניו * תקן חטא אדם הראשון * משה שימש בחלוק לבן * טעם חדש להעדר שמו של משה
רבינו משיבת תצוה

מאמר מט - תצוה - מקום כתיבת פרישת מזבח הקטורת תצו

פרישת מזבח הזהב לא נכתבה עם כלי המשכן * מזבח הזהב שעשה משה נגנו * אל המזבח ואל הנחלה * ראו
דברכם לפני המקום * מקום מזבח הזהב בסוף פרישת תצוה * מזבח הזהב אינו מעכב דיכול להקטיר במקומו *
להסדיר כפרה לפניה

מאמר נ - כי תשא - כח מחצית השקל ואחרות ישראל תקד

מחצית השקל * מסכת שקלים * אמה אחד ושמן אחד * ומי כעמך ישראל נר אחד בארץ * שמע ישראל -
אחרות יתכן נעלה על ידי אחרות ישראל * מחצית השקל מורה על אחרות ישראל * מחצית השקל - בשקל
הקדוש

מאמר נא - כי תשא - בחינות החלוקות של שבת המופיעות על ידי תפילותיה וסעודותיה

סדר כניעת הפז בשבת * ועוד כו' - כי - כו' - שבת - זכר תקבה * שבת - מקבל ועדן * רגחו כו' -
אלמלי שמו ישראל שתי שבתות * כו' ככלה כו' כדת, כו' שנים כו' * חוב מיתה על מלאכה בשבת בין
ביום בין בלילה * שבת - קדושין נשואין וייתד * כוס קדושין נשואין ולא ייחד * שבת כלה שבת מלכתא *
זכר תקבה - זכר ושמו * שמו חסד בדיבור אחד נאמר * שלש שבתות - בראשית מתן תורה ולעית
לכא * שבת כו' זוג של בני ישראל * כליל שבת מצען התחתונה

מאמר נב - כי תשא - לעשות את השבת

שתי שבתות - שבת אור * שבתות לשון יחד רבים * שבת - זכר או נקבה * כחה של תשובה - מזמור
שיר ליום השבת * לעשות את השבת * שבת עשה כולו תורה * שבת הבן זוג של תורה * שלש סעודות כדי
שישאר לבן פני לעסוק בדברי תורה * כל היום הוא שיהיה * שבת - יום המנוח * שבת - עיון וחקירה *
מצת שבתה להדבק ברוחניות * שבת יחד רבים * שתי בחינות שבת - זכר ונקבה * שבת שקולה כנגד כל
המצוות * עתה בני רבי מאיר על שקבעו סעודה בזמן המדרש * עסק התורה ביום השבת אלף פעמים יותר

מאמר נג - כי תשא - חטא העגל, תפילת מנחה, והמספר ק"ג תקלב

זרע העם כי בשש משה * אכפה בער חטאכם * אכפה פניו במנחה * חסיד של בין הערבים לכפר על
חטא העגל * ק"ג פרישות אמר דוד עד שראה במפלג של רשעים * ק"ג עולמות של דין * אם תחנה עליו
מתה * מתה אלוהים - מרגע * ק"ג - מתו של רבנים * אברהם קראו זה, יצחק קראו שדה, ויעקב קראו
בית * פרה ארומה מחר למתה * כחה של תפילת מנחה

מאמר נד - כי תשא - השתנות כסא הכבוד

אלה תשכנה - אנכי לא אשכח * אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי * פני שור ופני חמור
ישראל וארץ לאותו מעשה * אכן יש ה' במקום הזה * אין שכחה לפני רבו *
מכסה דבכד

מאמר נה - כי תשא - לראות פני ה'

פרישת הרגלים * התחלת קריאת שבת חול המועד * פני ילכו * לא תוכל לראות את פני * יראה כל זכור
מאמר נו - כי תשא - חטא העגל ושלוש רגלים

לחזות שניות ושלש רגלים * כל המכה את המועדים כאילו עובד עכרים * חולו של מועד * סמיכות פרישת
הרגלים לחטא העגל * ורא את העגל וידע אף משה * כי רעבתי או תעלוזי * שלוש רגלים תזוג לי * סוכות
זכר לענני הכבוד שחזרו לאחר חטא העגל * סוכות ושמחת תורה - גמר כפרת חטא העגל

מאמר נז - ויקהל - כפרת חטא העגל במשנתו של רבי שלמה קלווגער תקנו

ויקהל משה * אלה הדברים - זה הדבר * אלה אלהיך - זה אלהיך * נרבת המשכן באה כפרה על העגל *
כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז מחליק לו * שתי כיתות - שתי כפרות * ויקהל - אחרות מכפרת
על עבודה זרה * לא תבערו אש - אש חכום * שבת מכפר על עבודה זרה כי שקולה כנגד המצוות * המשמר
שבת כהלכתה - כעונן ושמחה * שמחה כנגד שמחה * ישמח משה במתנת חלקו - כליל תפארת בראשו נרתי

מאמר נח - ויקהל - מלאכת שבת ומלאכת המשכן

מלאכות שבת נלמדים ממלאכת המשכן * ידוע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמות וארץ * נוסח
הדברות לפרישת שקלים * ל"ט מלאכות של מעשה בראשית * המשכן עולם קטן * יום הקמת המשכן כיום
בריאת העולם * הקמת המשכן גמר בריאת העולם * ספר שמות - ספר שני * יצאת הכערה

מאמר נט - ויקהל - נשיאות הלב - סוד ההצלחה תקעה

חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי * חכם לב אשר נתן ה' חכמה בלבו * אין הקב"ה נתן חכמה
אלא למי שיש בו חכמה * כל איש אשר נשאו לבו * נשיאות הלב סוד ההצלחה * חילוק בין דורות הראשונים
לדורות האחרונים * איהו חכם הלומד מכל אדם * שלמה המלך החכם מכל אדם * מעלת העליונה של בחירה *
על הבחירה בלבד יקבל שכר כאלו השיג החמדה

מאמר ס - פקודי - חותם המתהפך תקפו

כל אשר צוה ה' את משה * אורים ותומים - תומיד ואוריד * שתי פרשיות של הדלקת המנורה * חבנת שבת
רצית קרבנותיה * תומיד ואוריד - כלפי שכינה * לעתיד לבוא יכנסו האותיות למפרע * חותם המתהפך * פסך
לך שני לחות - ועשית לך ארון עץ * בצלאל היה יודע סוד החותם * בצל אל - ולא באספקלריא המאירה *
הואים את הקולות - היאך הוו מתהפכין * תבלת ושש - שש ותבלת

מאמר סא - פקודי - חודש ניסן שורש כל החדשים תקצו

ביום החדש הראשון * אברהם אבינו מת בטבת * אברהם אבינו מת בניסן * חודש ניסן כולל כל החדשים *
בניסן עתידין ליגאל * ניסן כנגד שבת יהודה ולכן עתידין ליגאל בו * שבת הגדול שבו קשרו הפסח כנגד טבת *
שבת הגדול כנגד אברהם אבינו * כל חודש ניסן יש לו קדושת ראש חודש * י"ב ימים כנגד י"ב חודשים

מאמר סב - פקודי - סימן החסר תרג

חיותות רחוקה הפרשה * עולות צב * אין לא סימן - בלי כל סימן * עזיה סימן * המנין של פרישת פקודי

מאמר לו

משפטים - המתקת הדינים ומספר ע"ד

אשר תשים לפניהם

(א) הפרשה פותחת (שמות כא, א):

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם.

וצריך ביאור למה הדגישה התורה שצריך לשים את המשפטים דוקא לפני בני ישראל.

אברהם האדם הגדול בענקים

(ב) איתא במסכת סופרים (פרק כא הלכה ט):

האדם הגדול בענקים, הגדול היה אברהם אבינו גבוה יותר מענקים, בענקים, זה אברהם אבינו שהיה גבוה קומתו כנגד שבעים וארבעה אנשים, ואכילתו ושתייתו כך היה, כנגד שבעים וארבעה אנשים, וכוחו כן.

ודברי חכמים האלו הם כחידה סתומה, מה הכונה שאברהם היה גבוה כע"ד אנשים, וגם שאכילתו ושתייתו וכחו היה כנגדם, ומה בא כל זה ללמדנו. ועיין בספרנו הקמין "מגיד הרקיע" בראשית ח"א מאמר י"ט 'סוד גובה של אברהם אבינו' מה שכתבנו בזה.

ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו

(ג) אמנם מובא בשם הגר"א לבאר מה שכתוב בסוף הפרשה, שבשעת מתן תורה עלו ראשי בני ישראל להר סיני וראו מחזה נבואה (שמות כד, ט - יא):

משפטים - המתקת הדינים ומספר ע"ד

שנח

כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים למהר. ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו.

הרי שמשה ואהרן נדב ואביהו ושבעים זקנים השיגו השנה מופלגת של נבואה. וכתב בספר דבר המלך (לרבי אברהם מברודי - הקדמה) בשם הגר"א:

כי שמעתי מהגאון המפורסם מוה"ר אליהו מוויילנא ז"ל לפרש הא דאיתא בילקוט ראובני, אברהם אכל כנגד שבעים [וארבעה] אנשים, והוא על דרך "ויחזו אלהים ויאכלו וישתו", דהיינו שהשיג וראה כנגד שבעים אנשים והם סנהדרין.

והיינו שמה שאמרו חז"ל שאברהם היה גבוה כנגד ע"ד אנשים ואכל ושתה כמותם, הכונה היא שהשגת אברהם אבינו כנבואה היתה שווה למה שראו משה ואהרן נדב ואביהו ושבעים זקני הסנהדרין. ולכן נאמר שאכילתו ושתייתו היה כנגדם, כי התורה כינה לאותה השגת נבואה בשם אכילה ושתייה - "ויאכלו וישתו".

אולם נראה שיש לעמוד על עוד בחינה בחשיבות של המספר שבעים וארבעה, וכמו שנבאר לפנינו.

פורים ול"ג בעומר

(ד) כתב המור (או"ח סימן תכח):

לעולם כיום שהיה פורים יהיה ל"ג לעומר, וסימן פל"ג ח"י, פירוש, פורים ל"ג ח"י באייר.

ובודאי מה שפורים ול"ג בעומר חלים לעולם באותו יום בשבוע, מורה שיש קשר ושייכות ביניהם, ויש לנו להתבונן בתוכן הענין של קשר זה.

שם של המתקת הדינים

(ה) ונראה לבאר על פי מה שהבאנו לעיל בפרשת יתרו מאמר ע"ב או ע"ד פסוקים, שהנה ידוע שהשם "אלהים" מורה על דין. ואיתא בכתבי הארז"ל (שער הכונות ענין ספירת

העומר דרוש י"ב):

העומר דרוש י"ב): כי הוא באימא עילאה, והוא רחמים.